

Journal
JCSS

The Journal of Communication
and Social Studies

Volume | 3
Issue | 1

▶ www.itam.org.tr

▶ e-ISSN-2791-9420

İLETİŞİM ve TOPLUM ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi
The Journal of Communication and Social Studies
Vol:3 – Issue:1 March 2023
Cilt: 3 - Sayı:1 Mart 2023

Yayın Sahibi/ Owner

İletişim ve Toplum Araştırmaları Merkezi adına/ On behalf of the Center for
Communication and Social Studies

Prof. Dr. Hasan GÜLLÜPUNAR

Baş Editör/ Chief Editor

Doç. Dr. Murat BAŞARIR

Editörler/Editors

Doç. Dr. Şakir GÜLER

Öğr. Gör. Seyfullah GÜMÜŞOK

Araş. Gör. Efe Numan CAN

Alan Editörleri/ Field Editors

Doç. Dr. Ali Erkam YARAR

Doç. Dr. Nuri PAŞA ÖZER

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Akif GÜNAY

Öğr. Gör. Ali MUTLU

Editör Yardımcısı/Vice Editor

Yusuf ŞAHİN

Dil Editörü/ English Language Editor

Öğr. Gör. Kazım BABACAN

Yusuf ŞAHİN

Yayın Kurulu/ Editorial Board

	Prof. Dr. Celalettin VATANDAŞ	
	Prof. Dr. Mustafa AKDAĞ	
	Doç. Dr. Mahmut AKGÜL	
	Doç. Dr. Nedret ÇAĞLAR	
	Doç. Dr. Arzu GÜRDAL	

Danışma Kurulu/ Advisory Board

	Prof. Dr. Abdullah ÖZKAN	
	Prof. Dr. Adem YILMAZ	
	Prof. Dr. Ahmet Haluk YÜKSEL	
	Prof. Dr. Ahmet KALENDER	
	Prof. Dr. Aytekin CAN	
	Prof. Dr. Başak SOLMAZ	
	Prof. Dr. Bünyamin AYHAN	
	Prof. Dr. Celalettin YANIK	
	Prof. Dr. Cengiz ANIK	
	Prof. Dr. Fatma GEÇİKLİ	
	Prof. Dr. Filiz PELTEKOĞLU	
	Prof. Dr. Hanife GÜZ	
	Prof. Dr. İlhan YERLİKAYA	
	Prof. Dr. İsmail COŞKUN	
	Prof. Dr. M. Sezai TÜRK	
	Prof. Dr. Mehmet FİDAN	
	Prof. Dr. Mustafa AYDIN	
	Prof. Dr. Mustafa KOÇER	
	Prof. Dr. Nural İMİK TANYILDIZI	
	Prof. Dr. Petru GOLBAN	
	Prof. Dr. Raci TAŞCIOĞLU	
	Prof. Dr. Şükrü BALCI	

Prof. Dr. Tatiana GOLBAN

Prof. Dr. Yusuf DEVRAN

Prof. Dr. Zakir AVŞAR

Grafik Tasarım/ Graphic Design

Ali Rıza BÜYÜKVADİ

Yayın Türü: Ulusal/Uluslararası Süreli

Yayın Tarihi: Mart 2023

Yazışma Adresi/ Correspondence Address

İletişim ve Toplum Araştırmaları Merkezi (İTAM) Derneği

Küçük İhsaniye Mh. Dr.M.Hulisi Baybal Cd. Hazım Uluşahin İş Mrk.

B/Blok P.096 Selçuklu / KONYA-TÜRKİYE

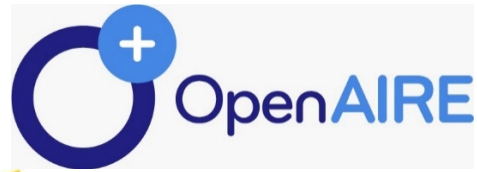
e-posta: bilgi@itamder.org

Tel: 0532 221 98 51

Dergi adresi: <https://itamder.org/index.jsp>

İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi Mart ve Eylül aylarında olmak üzere yılda iki defa yayımlanır. Hakemli bir dergidir. Dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir. Kaynak göstermeksizin alıntı yapılamaz. İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi'ne gelen çalışmalar **iThenticate** programında benzerlik taramasından geçirilerek kontrol edilmektedir.

Dergimiz, Directory of Research Journals Indexing, Asos Index, OpenAIRE, Scilit ve Crossref tarafından indekslenmektedir.

İçindekiler – Contents

Araştırma Makaleleri / Research Articles

1	1-18	Yazılı Basın Gündeminin Oluşmasında Siyasi Liderlerin Twitter Paylaşımları: Hürriyet, Sözcü ve Yenişafak Gazeteleri Örneği
Twitter Postings of Political Leaders in The Formation of The Printed Press Agenda: The Case of Hürriyet, Sözcü And Yenişafak Newspapers

İrem KOÇYIĞIT (Doktora Öğrencisi)
iremkoçyigit18@gmail.com,
ORCID: 0000-0001-7049-1042 |
| 2 | 19-45 | Liberal Feminist Yaklaşım Bağlamında İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algı Düzeylerinin İncelenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği
Examination of Perception Levels Related to Gender Roles in Profession Selection of Communication Faculty Students in The Context of Liberal Feminist Approach: Süleyman Demirel University Example

Ayşe Nur ASA
nurayseasa@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1095-2051 |
| 3 | 46-59 | Bir Edward Hopper Parodisi Olarak Roy Andersson
Roy Andersson As an Edward Hopper Parody

Türker KÖRÜK (Doktora Öğrencisi)
koruk.turker@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3205-3700 |
-
-

Medyatik İnşa Ölçeği

Mediatic Construction Scale

4 60-73

Dr. Celil ÜNAL
celilunall@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-3764-303X

Prof. Dr. Cengiz ANIK
canik@marmara.edu.tr
0000-0002-7908-036X

Ortaokul Türkçe Öğretmenlerinin Türkçe Eğitim ve Öğretimine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi

5 74-87

Investigation of Secondary School Turkish Teachers' Views on Turkish Education and Teaching

Cafer SANDIKÇI (Öğretmen)
cafersandikci@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5867-9210

İlk Anonim Tevârih-İ Âl-İ Osman'da Geçen Askeri Terimler Üzerine

6 88-113

On Military Terms in First Anonymous Tevârih-i Âl-i Osman

Öğr. Gör. Hakan ÖZDEMİR
alpaguhakan@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4478-9192

Türk ve Avrupa Yazılı Basınında Suriyeliler'in Toplum Yaşamındaki Algılanışı ile İlgili Haberler

7 114-132

News on the Perception of Syrians in Public Life in Turkish and European Print Media

Öğr. Gör. İkrâm ALPSOY
ialpsoy@agri.edu.tr
ORCID: 0000-0001-6798-5180

Prof. Dr. Besim YILDIRIM
besim@atauni.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-9977-705X

**Kültür Endüstrisi Aracı Olarak Dijital Yayıncılık:
Dijital Tv Platformları Üzerine Durum Çalışması**

**Digital Publishing as a Culture Industry Tool: Case
Study on Digital TV Platforms**

8

133-166

Mehmet BURÇ (Doktora Öğrencisi)
burcmehmet@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-1667-681X

Doç. Dr. Emel TANYERİ MAZICI
etanyeri@erciyes.edu.tr
ORCID: 0000-0003-2731-5996

Derleme/Review

**Suriyede Baas Rejimine Karşı Muhalif Bir Hareket
Olarak İhvanı Müslimin Cemiyeti**

9

167-189

**The Muslim Brotherhood as an Opposition to the
Baath Regime in Syria**

Cemal KAZAK (Doktora Öğrencisi)
kzk.cemal@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-7029-2905

Yazılı Basın Gündeminin Oluşmasında Siyasi Liderlerin Twitter Paylaşımları: Hürriyet, Sözcü ve Yenişafak Gazeteleri Örneği¹⁻²⁻³⁻⁴

 İrem KOÇYİĞİT*

* Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi,
iremkoçyigit18@gmail.com,
Orcid ID: 0000-0001-7049-1042

Gönderilme/ Received

20.01.2023

Kabul Tarihi/ Accepted

21.02.2023

Yayın Tarihi/Published

30.03.2023

Öz

Gündem belirleme kuramı özünde kitle iletişim araçlarının etkilerine odaklanmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde çeşitlenen kitle iletişim araçlarıyla birlikte etki alanları da çeşitlenmiştir. İnternetin ortaya çıkması ile birlikte gündem belirleme kuramı farklı boyutlarıyla ele alınmaya başlanmıştır. Artık medya gündemi ve kamu gündeminin yanı sıra medyalar arası gündem de önemli bir hale gelmiştir. Özellikle sosyal medya ve bunun özelinde yer alan Twitter gündem belirleme çalışmalarında sıklıkla yer alan platform haline gelmiştir. Twitter'ın gündem etkisi yaratacak bir yapıya sahip olduğu söz konusu kurama yönelik ele alınan çalışmalarda sıklıkla ifade edilmektedir. Yapılan bu çalışmada siyasi aktörlerin Twitter paylaşımlarının gazetelerin gündeminde yer alıp almadığını incelemek amaçlanmıştır. Buna yönelik olarak 7 siyasi aktör ve toplumun farklı düşünce yapılarına hitap eden 3 gazete çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. 1 Kasım-1 Aralık 2022 tarihleri arasında siyasi aktörlerin Twitter paylaşımları ve gazete manşetleri değerlendirmeye alınmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda siyasi aktörlerin ve gazetelerin gündeminin benzer olduğu anlaşılmıştır. Aynı zamanda siyasi aktörlerin yalnızca iç politikaya yönelik Twitter paylaşımlarına gazetelerde yer verildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Gündem, Gündem Belirleme, Twitter

¹ Bu makale intihal tespit yazılımlarıyla taranmıştır. Benzerlik tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by plagiarism detection softwares. No similarity detected.

² Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur. In this study, the rules stated in the "Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive" were followed.

³ Araştırma tek bir yazar tarafından yürütülmüştür.

The research was conducted by a single author.

⁴ Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

Kaynak gösterme / To cite this article: Koçyigit, İ. (2023). Yazılı Basın Gündeminin Oluşmasında Siyasi Liderlerin Twitter Paylaşımları: Hürriyet, Sözcü ve Yenişafak Gazeteleri Örneği. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 1-18. doi:10.5281/zenodo.7785006

Twitter Postings of Political Leaders in The Formation of The Printed Press Agenda: The Case of Hürriyet, Sözcü And Yenişafak Newspapers

İrem KOÇYİĞİT*

* PhD Student, Süleyman Demirel University,
iremkocyigit18@gmail.com,
Orcid ID: 0000-0001-7049-1042

Gönderilme/ Received

20.01.2023

Kabul Tarihi/ Accepted

21.02.2023

Yayın Tarihi/Published

30.03.2023

Abstract

Agenda setting theory essentially focuses on the effects of mass media. Along with the diversified mass media in the historical process, their spheres of influence have also diversified. With the emergence of the Internet, agenda setting theory has begun to be discussed with different dimensions. Now, besides the media agenda and the public agenda, the media agenda has also become important. In particular, social media and Twitter have become the platform that is frequently involved in agenda setting studies. It is frequently stated in the studies on the theory in question that Twitter has a structure that will create an agenda effect. In this study, it is aimed to examine whether the Twitter posts of political actors are on the agenda of the newspapers. To this end, 7 political actors and 3 newspapers addressing different norms of the society constitute the sample of the study. Between November 1 and December 1, 2022, the Twitter shares of political actors and newspaper headlines were evaluated. As a result of the findings, it was understood that the agenda of political actors and newspapers was similar. At the same time, it was seen that the Twitter posts of political actors for domestic politics were included in the newspapers.

Keywords: Agenda, Agenda Setting, Twitter

Giriş

Gündem belirleme yaklaşımında etkili olan kitle iletişim araçları kamu gündeminde yer alması istenilen konuları kitlelere aktararak konuya ilişkin ilgi çekmeyi amaçlamaktadırlar. Eğer izler kitle, kitle iletişim araçları tarafından sunulan konuya ilgi gösterirse o konuya yönelik toplumda birtakım kanaatler oluşmaya başlamaktadır. Oluşan kanaatler doğrultusunda ise muhalif ve taraftar kamuoyu oluşmaktadır (Güngör, 2020, s. 120). Bu noktada literatürde sıklıkla gündem belirleme ve kamuoyu oluşturma kavramlarının birbirinin yerine kullanılabilirdiği görülmektedir. Gündem belirleme; medyanın bilişsel düzeydeki etkilerine odaklanmakta, kamuoyunda farkındalık oluşturma ve haberdar olma boyutlarını kapsamaktadır. Kamuoyu oluşturma ise medyanın tutum değişikliği yaratmadaki etkisine odaklanmaktadır. Dolayısıyla kamuoyu oluşturma, medyanın duygusal ve davranışsal düzeylerine vurgu yapmaktadır (Yüksel, 2007, s. 582). Bireylerin duygu dünyasına seslenen, korku ve panik yaratan gündemlerin kısa sürede tutum ve davranış değişikliği yarattığı bilinmektedir (Güngör, 2020, s. 120). Medyanın dördüncü güç olduğu düşüncesinden yola çıkarak kitle iletişim araçlarının kamuoyu oluşturma ve gündem belirlemede etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Yegen, 2014, s. 22).

Medya araçları halkın bilgilmesini sağlamaktan ziyade amaçlarına göre konuları kendi önem sıralarına göre değerlendirmekte, haber manşetlerinde veya ana haberlerde bu sıralamaya göre yer vermektedirler. Fakat bireylerin çoğunluğu medya araçları tarafından sunulan haberlerin önem sırasını benimsemekte ve buna göre değerlendirmektedir. Siyasi gündem açısından düşünüldüğünde bireylerin siyasi liderlerin her birini tanıma imkânı bulunmamaktadır. Özellikle seçim dönemlerinde medya araçlarının hangi siyasi parti ya da siyasi liderinin görüşlerine, haberlerine öncelik verdiği o ülkenin geleceği için önemli olmaktadır. Çünkü haberlerde öne çıkan bu siyasi parti(ler) ya da siyasi lider(ler) ülke geleceğinde söz hakkına sahip olabilecek aktörlerdir. Gündemde yer alma durumları seçmenin davranışlarını, karar verme sürecini etkileyebilmektedir (Şimşek, 2009, s. 125).

Günümüzde pek çok işlevi bulunan medya, sosyal medya ortamlarının ortaya çıkması ile birlikte gündem belirleme çalışmalarında farklı alanların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Sosyal medya aynı zamanda kamu, siyasi ve medya gündemini belirleyen ve bu gündemlerin birbirinden etkilendiği bir alan oluşmasını sağlamıştır. Bu yönüyle sosyal medya, toplum-siyaset-medya üçgeninde bir denge unsuru olarak değerlendirilebilmektedir (Güngör, 2021, s. 76). Gündem belirleme açısından düşünüldüğünde günümüzde ilk sıralarda aklı gelen sosyal medya platformları arasında Twitter da yer almaktadır. Twitter, katılım olanakları ve kullanıcılar arasında sağlamış olduğu etkileşim sebebiyle gündemin nabzını tutması açısından elzem bir konumdadır. Bu platformda günün her saatinde gündemdeki konulara ilişkin bir liste oluşabilmektedir. Dolayısıyla kullanıcıların gerek ulusal gerekse uluslararası gündemde yer alan konulara yönelik fikir sahibi olabilmesi mümkün olmaktadır (Kılıç, 2020, s. 93).

Bu çalışmada siyasi aktörlerin gündeminin yazılı basın gündeminde yer alma durumunu incelemek amaçlanmaktadır. Buna göre 7 siyasi liderin Twitter platformunda yapmış olduğu paylaşımları 1 Kasım 2022 - 1 Aralık 2022 tarihleri

arasında incelenmiştir. İlgili siyasi aktörlerin gündeminin yazılı basına yansıyor yansımadığını incelemek için ise toplumun farklı düşünce yapılarına hitap eden Hürriyet, Sözcü ve Yenişafak gazeteleri belirtilen tarih aralığında incelenmiştir. İçerik analizi tekniğinin kullanıldığı bu çalışmada gündem belirleme kuramına yönelik benzer çalışmalardan bahsedilerek, araştırmanın detay ve bulgularına yer verilmiştir.

1.Gündem Belirleme Yaklaşımı

Pek çok çalışmada da belirtildiği üzere siyasi yorumcu ve gazeteci Walter Lippmann'ın Public Opinion (Kamuoyu) adlı kitabı gündem belirleme kuramının manevi kökeni olarak değerlendirilmektedir. Lippmann'a göre medya, insanların zihnindeki gerçekliğin resmini etkilemektedir (Hao, 2022, s. 213; Altıncık, 2020, s. 18-19; Kılıç, 2020, s. 94-95; Alkoç ve Sütcü, 2019, s. 87-88; Özçetin, 2018, s. 117). Lippmann'ın medyaya yönelik görüşlerinden hareketle Bernard Cohen'in (1963) "Medya ne düşüneceğimizi söylemekte başarılı olmayabilir, fakat ne hakkında düşüneceğimizi söylemekte fevkalade başarılıdır" (Cohen, 1963, s. 13'ten akt. Severin ve Tankard, 2021, s. 300) ifadesi gündem belirleme kuramının temelini oluşturmaktadır. Bununla birlikte Kurt Lang ve Gladys Engel Lang'ın *Kitle Medyası ve Oy Kullanma (The Mass Media and Voting, 1959)* adlı çalışmalarını gündem belirleme kuramının temelini oluşturan çalışmalar arasında değerlendirilmektedir (Özçetin, 2018, s. 117).

Gündem belirleme kuramının temeli "kitle iletişim araçlarının bir konuya verdiği önemle, izleyenlerin aynı konuya verdikleri önem arasında bir paralellik olduğu" tezine dayanmaktadır (Yüksel, 1999, s. 45). Bu temel savdan yola çıkarak gündem belirleme yaklaşımını sistematik bir şekilde ortaya koyan ve açıklayan araştırmacılar McCombs ve Shaw'dır. Kuramın önce gelen temsilcileri, isim babaları, olarak literatürde yer bulan Maxwell E. McCombs ve Donald L. Shaw'ın 1972 yılında "*Medyanın Gündem Belirleme İşlevi*" isimli önemli çalışmalarında 1968 ABD başkanlık seçimleri döneminde Chappell Hill'deki kararsız seçmenlerin gündemi ile medya gündeminde yer alan konuların önemlilik sıralaması arasındaki ilişki incelenmiştir (Yüksel, 2007, s. 577). Araştırma sonucunda medya gündemi ve izleyici gündeminin çakıştığı bulgusuna ulaşılmıştır (Özçetin, 2018, s. 119). O tarihten itibaren gündem belirleme kuramını farklı bakış açılarıyla ele alan pek çok çalışma yapılmıştır (Terkan, 2007, s. 563).

Rogers ve Dearing gündem belirleme sürecini şu 3 başlık altında ele almıştır: kitle iletişim araçları/medya gündemi, siyaset gündemi ve kamu gündemi. Medya gündemi ya da kitle iletişim araçları gündemi, medyanın öncelik verdiği konuları ifade etmektedir. Siyaset gündemi, politikacıların ya da çıkar gruplarının belirlemiş olduğu konulardan oluşmaktadır. Kamu gündemi ise bireylerin medya içeriklerinden etkilendiği varsayımına dayanmakta, kamuoyu bilgisindeki konuları, kamuoyunda öne çıkan konuları ifade etmektedir (McQuail Windahl, 2010, s. 136'dan akt. Fetvacı, 2022, s. 51; Atabek, 1997, s. 41). Bu üç gündem birbirini etkileyebilmektedir (Fetvacı, 2022, s. 51). Günümüzde medyanın, özellikle sosyal medyanın, yoğun kullanımı ile birlikte kamu gündemi siyaset gündemi ve medya gündemi birbirlerinin gündemlerini belirlemede etkili olabilmektedir.

Gündem belirleme süreci birtakım unsurlar tarafından etkilenmektedir: haberin yayınlandığı medya türü yani haberin/içeriğin hangi kitle iletişim aracında yayınlandığı (gazete, televizyon, dergi gibi), haberde/içerikte yer verilen konunun dikkat çekiciliği ya da somut/soyut özelliği, haberin/içeriğin zamanlaması, yönelimi, kitlenin kişisel özellikleri, bireylerin medyaya maruz kalma biçimleri gündem belirleme sürecini etkileyen unsurlardır (King, 1994, s. 35'den akt. Özsalih, 2017, s. 27).

Gündem belirleme kuramı genel itibariyle üç düzeyde incelenmektedir. Bunlar birinci düzey gündem belirleme (geleneksel gündem belirleme), ikinci düzey gündem belirleme ve üçüncü düzey gündem belirlemedir. Birinci düzey yani geleneksel gündem belirleme McCombs ve Shaw'ın yukarıda bahsedilen çalışmalarına dayanmaktadır. Temelde, medya insanların ne hakkında düşüneceğini belirler düşüncesine dayanmaktadır. İkinci düzey gündem belirleme yaklaşımı ise medyada yer alan konuların niteliklerine yönelmektedir. Medyada yer alan içeriklerin sunuş biçimi ve niteliği bireyleri etkileyebilmektedir. Bu noktada medya, bireylerin nasıl düşünmesi gerektiğini belirleyebilmektedir. Üçüncü aşama gündem belirleme çalışmaları geleneksel gündem belirlemedeki kamuoyu, medya, siyasi gündem arasındaki aktarımdan ziyade birçok düğümünden oluşan etkileşimli bir ağ ortamında gerçekleşmektedir (Yaşın vd., 2021). Birinci ve ikinci düzey gündem belirleme araştırmalarında kullanılan yöntem; medya gündemi için içerik analizi, kamu gündemi için ise ankettir. Üçüncü düzey gündem belirleme çalışmalarında ise kullanılan yöntem ağ analizidir. Bu yöntem ile çeşitli gruplar arasındaki ilişkiler incelenebilmekte, ilişkileri gösteren bir yapı ortaya konulabilmektedir (Dingil, 2018, s. 42).

2.Gündem Belirleme Yaklaşımına Yönelik Güncel Çalışmalar

Bu bölümde gündem belirleme yaklaşımının yer aldığı güncel çalışmalara yer verilecektir. Literatür incelendiğinde son dönemlerde gündem belirleme yaklaşımının genellikle sosyal medya üzerinde ve Twitter özelinde yoğunlaştığını söylemek mümkündür.

Twitter son dönemlerde araştırmalara konu olan önemli bir haber portalı, gündemi belirleme aracı olarak değerlendirilmektedir. Ancak zaman zaman gerçek gündemin ötesinde farklı amaçlar için oluşturulmuş, esas gündemi arka plana iten durumlar da ortaya çıkabilmektedir. Stratejik bir yaklaşımla oluşturulan, yapay gündem olarak da adlandırabileceğimiz astroturf⁵ eylemler bunlardan biridir. Buna yönelik Kılıç (2022) tarafından yapılan çalışmada TBMM'de en çok milletvekili bulunan 5 siyasi partinin genel başkanından en az birisini etiketleyerek paylaşılmış olan tweetler incelenmiştir. Paylaşılan tweetlerin astroturf bir eylemde bulunma sıklığı ve gerçekleştirilen bu astroturf eylemlerin hâkim söylemden farklılaşıp farklılaşmadığı değerlendirilmiştir. K-means kümeleme algoritması kullanılan araştırmada konu modellemesi yapılmıştır. Böylece belirlenen siyasi aktörlere yönelik hangi konular üzerinde tweetler paylaşıldığı incelenmiştir. Bununla birlikte astroturf ve özgün tweetler arasındaki değişiklikler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. 226,420 tweet

⁵ Astroturf, herhangi bir konu hakkında kamu politikası lehinde ya da aleyhinde büyük oranda halk desteğinin olduğu simülasyonunu ifade eden bir kavramdır. Dezenformasyon faaliyetleri için kullanılmaktadır (Lits, 2020).

değerlendirmeye alınmış ve araştırma neticesinde paylaşılan tweetlerin büyük bir çoğunluğunun (%62) farklı kullanıcılar tarafından aynı dakikalarda başka bir tweetle %90 benzerliğe sahip olduğu görülmüştür. Dolayısıyla bu tweetlerin astroturf faaliyetlerle ilişkili olduğu belirtilmiştir. Çalışma sonucunda ortaya çıkan bu astroturf faaliyetlerin Twitter üzerindeki özgür tartışma ortamına zarar verdiği ve özgün fikirlerin görünüm alanını daralttığı belirtilmektedir.

Ülkemizde son dönemlerde pek çok kişi tarafından gündeme getirilen bir diğer konu göçmenlerdir. Ülke gündeminde sıklıkla yer alan bu duruma yönelik Genel (2022) tarafından ele alınan araştırmada 16 Haziran 2022'de Hande Karacasu Youtube hesabında yayınlanan Sessiz İstila 2 kısa filmi ağ gündem belirleme yaklaşımıyla örnek olay olarak seçilmiştir. Buna yönelik olarak hesapta yayınlanan içerikte 9444 kullanıcı yorumu nitel kategorik analiz tekniği ile değerlendirilmiştir. İncelenen yorumlar arasından göçmenlerin ülkede bir tehdit algısı oluşturduğuna yönelik yorumlar yoğunluktadır. Aynı zamanda Türk kimliğinin ülkede ötekileştiği ve değerlerin tahribata uğradığı yorumları da baskın kalıplar arasındadır. Analiz sonucunda “göçmen karşıtı söylemle çerçevelenen dijital içeriğin nefret söylemi üzerinden ağların gündemini belirleme gücüne sahip olduğu” (Genel, 2022, s. 268) ifade edilmiştir.

Kadın cinayetleri de yine ülkemizde ve dünyada çözüm bekleyen önemli gündem konulardan birini oluşturmaktadır. Sıklıkla geleneksel ve sosyal medyada gündeme gelen bu konuya ilişkin Bilginer Erdoğan (2022) tarafından ele alınan araştırmada kadın cinayetlerinin medya yoluyla toplumsal bellekte edindiği yeri belirlemek amaçlanmıştır. Medyada sıklıkla yer verilen Özgecan Aslan, Emine Bulut, Pınar Gültekin cinayetine yönelik haberler çalışmaya dâhil edilmiştir ve bu cinayetlerin gerçekleştiği tarihlerden itibaren 5 günlük süreç araştırma kapsamına alınmıştır. Aynı zamanda belirlenen zaman aralığında televizyonda bulunan üç haber kanalı, haberlere ayırdıkları süre, kaçınıcı sırada bu haberlere yer verdikleri gibi kriterlere göre incelenmiştir. Araştırmada nitel görüşme tekniği kullanılarak 8 kişi ile ilgili cinayetlere dair görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Değerlendirmeler neticesinde 2015 yılında meydana gelen Özgecan Aslan cinayetinin medyada daha fazla yer aldığı görülmüştür. Aynı zamanda katılımcılar tarafından hatırlandığı ve zihinlerde kalıcı bir yer edindiği sonucuna ulaşılmıştır. Emine Bulut ve Pınar Gültekin cinayetleri daha yakın tarihlerde gerçekleşmiş olmasına rağmen medyada Özgecan Aslan cinayeti kadar yer almamıştır. Medyanın kamuoyunun gündemini etkilediği varsayımından yola çıkan bu araştırmada medyanın bir konuya ne kadar süreyle ve ne sıklıkla yer verdiği toplumsal bellekte kalıcılığı artırdığı düşüncesini desteklemektedir.

Irkçılık konusu da gerek ulusal gerekse uluslararası medya gündeminde sıklıkla yer almaktadır. Buna yönelik olarak Waterhouse (2022) tarafından ele alınan çalışmada #BlackLivesMatter hareketi temel alınmıştır. Sosyal medyanın gücüne ve bu alanın vatandaşların temsilcileri ile doğrudan iletişim kurmasında etkili olduğuna vurgu yapan çalışmada, 2020 yılında bir polis tarafından ölümüne sebebiyet verilen George Floyd'un ardından Twitter'da oluşan gündem incelenmiştir. G. Floyd'un ölümünün ardından 26 Mayıs 2020'de paylaşılan tweetler sosyal ve siyasi bağlamda eleştirel içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Belirli temalar doğrultusunda değerlendirilen paylaşımlarda polis vahşeti, irksal adaletsizlik ve siyasi değişim temalarının ön plana çıktığı

görülmektedir. İlgili konuya ilişkin bir diğer örnek Su (2022) tarafından yapılan çalışmada ele alınmıştır. Araştırmada, George Floyd'un ölümünün ardından konuya dair ABD gazeteleri ve Twitter paylaşımları incelenmiştir. Bu kapsamda 4189 gazete haberi ve 1,23 milyondan fazla tweet ağ gündem belirleme perspektifinden analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre her iki mecrada da polislik, şiddet ve ırkçılık kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Ancak konuya ilişkin gazetelerin destekleyici bir üsluba sahip olduğu görülürken Twitter'ın kinayıcı bir üslup kullandığı ortaya çıkan diğer bulgular arasında yer almaktadır.

Gündem belirleme yaklaşımıyla ele alınan çalışmalar incelendiğinde sosyal medya paylaşımlarının geleneksel medya ortamlarına nasıl, ne oranda yansıdığına yönelik çalışmaların ön plana çıktığı görülmektedir. Meriçelli (2022) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanı Fahrettin Koca ve bilim kurulu üyelerinin sosyal medya paylaşımları ve Hürriyet, Sözcü, Yenişafak, Yeniçağ gazetelerinin gündemleri incelenmiştir. 11 Mart-1 Eylül tarihleri arasında sağlık bakanı ve bilim kurulu tarafından paylaşılan tweetler içerik analizi tekniği ile incelenmiştir. Gazetelerin ise ilgili kişiler tarafından paylaşılan bu tweetlere ne oranda yer verdiği araştırılmış böylece sosyal medyanın geleneksel medya üzerinde gündem belirleme noktasında etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre Sağlık Bakanı Fahrettin Koca ve bilim kurulu üyelerinin paylaşmış olduğu tweetlere en çok yer veren Sözcü gazetesidir. Twitter üzerinden paylaşılan içeriklerin gazetelere daha geç yansıdığı ancak gündemi etkilediği sonucu ise araştırma kapsamında elde edilen bir diğer bulgudur.

Al-Rawi ve Groshek (2021) tarafından ele alınan çalışmada İngiliz ve Arap uluslararası televizyon kanalları (BBC, CNN, SkyNews, RT ve France24) ve belirlenen haber kanallarının resmi Twitter hesapladıklarında Ebola salgını ile ilgili yayınlamış oldukları haberler karşılaştırılmıştır. Araştırma kapsamında her iki dilde de 2013 yılından 2015 yılının başlarına kadar, Ebola salgının en yoğun yaşandığı dönemlerde, 298,559 haber incelenmiştir. Medyalar arası gündem belirleme çerçevesinde değerlendirilen araştırma bulgularına göre, İngiliz medyasının Arap medyasının gündeminde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ebola salgınına ilişkin incelenen haberlerde Arap medyasının İngiliz medyasından beslendiği, kronolojik olarak değerlendirildiğinde İngiliz medyasının konuya ilişkin haber içeriklerinin Arap medyasından daha önce yer aldığı görülmüştür.

Twitter gündemi ve gazetelerin gündemini karşılaştıran bir diğer araştırma Kılıç (2020) tarafından ele alınmıştır. Yapılan çalışmada internet gazeteleri ve Twitter'ın gündeminde yer alan "Trend Topic" konular incelenmiştir. İçerik analizi tekniğinin kullanıldığı çalışmada, 22-28 Şubat tarihleri arasında ilgili gazetelerin manşet sayfaları ve Twitter Türkiye gündemi karşılaştırılmıştır. Elde edilen veri sonuçlarına göre Twitter Türkiye gündemi ve gazetelerin manşetlerinde yer alan haberler arasında büyük oranda farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Güdekli (2016) tarafından ele alınan çalışmada, 3-9 Nisan 2014 tarihleri arasında Twitter'da öne çıkan başlıklar ve 2014 Nisan ayında en çok satan beş gazetenin manşeti karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda Hürriyet, Sabah, Sözcü, Zaman ve Posta gazeteleri çalışmaya dâhil

edilmiştir. Nitel içerik analizi tekniğinin kullanıldığı araştırmada Twitter'da gündem olan her konunun yazılı basına yansımadağı görülmektedir. Çünkü Twitter gündemi çok hızlı bir şekilde değişebilmektedir. Ancak Twitter'ın önemli bir haber kaynağı olduğu ve gündem belirleme gücüne sahip olduğu da belirtilmektedir. Güngör (2021) tarafından ele alınan araştırmada ise Twitter'da 3-9 Mayıs 2020 tarihleri arasında öne çıkan konular ve T.C. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, T.C. İletişim Başkanlığı, Sağlık Bakanı Fahrettin Koca ve o dönemin Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk'un Twitter paylaşımları incelenmiştir. İçerik analizi tekniği ile bulguların karşılaştırıldığı araştırmada Twitter gündemi ve belirlenen siyasi aktörlerin gündemi arasında ciddi bir farklılığın olduğu anlaşılmıştır. Gündemler arasındaki en büyük benzerlik anma günlerindedir. Genel itibariyle kamunun gündemini ekonomi, protesto/talep gibi konular oluştururken belirlenen siyasi aktörlerin gündemi pandemi sürecinde alınan tedbirler ve uluslararası konulardan oluşmaktadır.

Gündem belirleme yaklaşımının sosyal medyanın ortaya çıkmasıyla birlikte değişime uğradığını, farklı ortamların haber portalı haline geldiğini ve gündem belirleme gücüne sahip olduğunu söylemek mümkündür. Buna yönelik Özmelek Taş (2019) tarafından ele alınan çalışmada sosyal medya ve gündem belirleme kavramlarının birlikte kullanılarak zaman içerisinde nasıl bir gelişim sergilediğini belirlemek amaçlanmıştır. 2009-2019 yılları arasında uluslararası WoS ve Scopus veritabanlarında sosyal medya ve gündem belirleme kavramlarının birlikte kullanıldığı araştırma makaleleri incelenmiştir. Araştırma kriterlerine göre toplamda 9 yayın değerlendirmeye alınmıştır. Betimsel içerik analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilen çalışmalarda "yasa koyucular, vatandaşlar, kamu, kitle iletişimi, milliyetçilik ve politik iletişim" gibi toplumsal konularda sosyal medyanın özellikle de Twitter'ın etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan bu araştırma sonuçlarına göre geleneksel medyanın gündem oluşturma sürecinde sosyal medyadan etkilendiğini söylemek mümkündür.

3.Araştırma Soruları

Yapılan bu çalışmada 1 Kasım-1 Aralık 2022 tarihleri arasında siyasi liderlerin Twitter paylaşımları ve gazete manşetleri incelenmiştir. 30 günlük veri toplama sürecinde şu temel sorulara cevap aranmıştır:

- 1.Siyasi aktörlerin gündemi hangi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır?
- 2.Hürriyet, Sözcü ve Yenişafak gazetelerinin manşetlerindeki gündem nedir?
3. Siyasi aktörlerin Twitter gündemi yazılı basın gündemine yansımakta mıdır?

4.Yöntem

Yapılan bu araştırmada siyasi aktörlerin gündeminin yazılı basın gündeminde yer alma durumunu incelemek amaçlanmaktadır. Buna yönelik ülke gündeminde ön plana çıkan siyasi aktörler çalışma kapsamına alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ve Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, 6'lı masa olarak tabir edilen muhalefet grubu üyeleri; Kemal Kılıçdaroğlu (Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı), Meral Akşener (İYİ Parti Genel Başkanı), Temel Karamollaoğlu (Saadet Partisi Genel

Başkanı), Gültekin Uysal (Demokrat Parti Genel Başkanı), Ali Babacan (Demokrasi ve Atılım Partisi Genel Başkanı) ve Ahmet Davutoğlu (Gelecek Partisi Genel Başkanı) çalışma kapsamına dâhil edilen siyasi aktörlerdir. Devlet Bahçeli (Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı) araştırma kapsamında incelenen tarih aralığında herhangi bir Twitter paylaşımı olmaması sebebiyle çalışmaya dâhil edilememiştir. Gazetelerde ise Hürriyet, Sözcü ve Yenişafak seçilmiştir. Bu gazetelerin seçilme sebepleri, en çok okunanlar arasında yer alması ve toplumun farklı düşünce yapılarına hitap etmesidir. Örneğin Hürriyet gazetesi liberal, özgürlükçü bir gazete olarak değerlendirilirken Sözcü gazetesi muhalif, Yenişafak gazetesi ise muhafazakâr bir çizgiyi benimsemektedir (Gölcü ve Yüksel, 2018, s. 775; Meriçelli, 2022, s. 7).

Çalışma, 7 siyasi liderin paylaşmış olduğu tweetleri ve gazetelerin manşet sayfalarını kapsamaktadır. Gazetelerin manşet sayfaları, okuyucuların dikkatini çekme ve gündem etkisi yaratma potansiyelinin bulunması (Kılıç, 2020, s. 105) sebebiyle seçilmiştir. Siyasi liderlerin Twitter paylaşımlarının seçilme sebebi ise Twitter'ın diğer sosyal mecralardan daha fazla gündemi etkileme ve belirleme gücüne sahip olduğunun düşünülmesidir.

4.1. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında 1 Kasım-1 Aralık 2022 tarihleri arasında 7 siyasi aktörün Twitter paylaşımları ve 3 gazetenin haber manşetleri değerlendirmeye alınmıştır. Siyasi aktörlerin özel gün/anma ve mitingler gibi paylaşımları herhangi bir gündem etkisi yaratmayacağı gerekçesiyle analiz kapsamına dâhil edilmemiştir. 30 günlük süreç sonunda 329 Twitter paylaşımı ve 903 gazete manşeti olmak üzere 1232 veri analiz edilmiştir. Analiz sürecinde Terkan (2005) tarafından kullanılan kodlama cetveli esas alınmıştır.

4.2. Geçerlik ve Güvenilirlik

Nicel içerik analizinin kullanıldığı bu çalışmada verilerin geçerliği ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla iki farklı araştırmacı tarafından kodlamalar yapılmıştır. Patton (1999, s. 1193) verilerin birden fazla analist tarafından kodlanmasının araştırmanın geçerliğine ve güvenilirliğe katkıda bulunacağından bahsetmektedir. Aynı zamanda Yıldırım (2015, s. 2015) kodlayıcılara araştırmanın kuramsal çerçevesi ve soruları/hipotezleri hakkında bilgilendirme yapılmasının içerik analizindeki geçerlik ve güvenilirlik süreci için katkı sunacağına değinmektedir. Böylece kodlayıcılar tarafından bazı içeriklerin kategorilere yerleştirilmesi noktasında belirsizlik yaşanmasını engellemek amaçlanmaktadır. Bu kapsamda kodlayıcılara araştırmaya yönelik gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır.

Kodlayıcılar arasındaki güvenilirliği ölçmek için $R=2.(C1,2)/ C1+C2^6$ formülü (Yıldırım, 2015, s. 145) kullanılmıştır. Bu formül tweetler ve gazete manşeti kodlamaları için ayrı ayrı uygulanmıştır. Buna göre siyasi aktörlerin paylaşımlarına ilişkin kodlayıcılar arasındaki güvenilirlik %96 olarak sonuçlanmıştır. Gazete manşetlerinin kodlayıcılar arasındaki güvenilirliği

⁶ R=Araştırmanın güvenilirlik katsayısı, C1,2 Kodlayıcıların birbiriyle uyumlu kodlama sayısı, C1= Birinci kodlayıcının kodladıklarının sayısı, C2= İkinci kodlayıcının kodladıklarının sayısını ifade etmektedir.

ise %97'dir. Elde edilen değerler Miles ve Huberman⁷ (1994, s. 64) tarafından önerilen formülle de test edilmiş ve aynı sonuçlara ulaşılmıştır.

5.Bulgular

Tablo 1. Siyasi Aktörlerin Gündemini Oluşturan Konuların İncelenmesi

	Sıklık	Yüzde (%)
Ekonomi	41	12,4
İç Politika	102	31,0
Dış Politika	34	10,3
Uluslararası Olaylar	3	0,9
Eğitim	15	4,56
Sosyal Konular	48	14,5
Savunma-Ulusal Güvenlik	17	5,1
Adalet ve Hukuk	37	11,2
Polis-Adliye	1	0,3
Sağlık	5	1,52
Çevre	2	0,6
Kültür-Sanat	2	0,6
Bilim-Teknik	2	0,6
Medya	8	2,4
Spor	1	0,3
Magazin	-	-
Diğer	11	3,3
Toplam Tweet Sayısı	329	%100

Araştırma sorusu 1.'e (Siyasi aktörlerin gündemi hangi konular üzerinde yoğunlaşmaktadır?) yanıt bulmak amacıyla 1 Kasım-1 Aralık 2022 tarihleri arasında 7 siyasi aktörün resmi Twitter hesaplarındaki paylaşımlarından yararlanılmıştır ve elde edilen bulgular Tablo 1.'de yer almaktadır. Buna göre 1 aylık süreç içerisinde 329 paylaşımın yapıldığı görülmektedir. Kategoriler incelendiğinde; iç politika (s=102), sosyal konular (s=48), ekonomi (s=41) ve adalet-hukuk (s=37) konularının ön plana çıktığı görülmektedir. İç politikaya yönelik paylaşımlar diğer kategorilere kıyasla daha yüksektir. Siyasi aktörlerin gündeminde iç politikaya yönelik konuların yer aldığını söylemek mümkündür. Spor, polis-adliye, çevre, kültür-sanat, bilim teknik, medya konularına yönelik paylaşımların ise en az olduğu görülmektedir. Magazinsel konulara yönelik paylaşımların ise olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 2. Siyasi Aktörlerin Twitter Paylaşımlarının İncelenmesi

	Ahmet Davutoğlu	Ali Babacan	Gültekin Işsal	Kemal Kılıçdaroğlu	Meral Akşener	Recep Tayyip Erdoğan	Temel Karamollaoğlu
Ekonomi	1	1	11	6	7	12	3

⁷ Miles ve Huberman (1994, s. 64) tarafından önerilen formül şu şekildedir: Güvenilirlik= Uzlaşma Sayısı / uzlaşma + uzlaşmama sayısı. (akt. Yüksel, 2015, s. 44).

İç Politika	6	4	41	2	15	12	22
Dış Politika	2	2	1	-	1	28	-
Uluslararası Olaylar	1	1	-	-	-	1	-
Eğitim	-	-	5	1	1	8	-
Sosyal Konular	2	5	9	14	5	8	5
Savunma-Ulusal Güvenlik	3	1	2	-	4	1	6
Adalet ve Hukuk	2	3	14	-	3	9	6
Polis-Adliye	-	-	-	-	-	1	-
Sağlık	1	1	-	-	-	3	-
Çevre	-	-	-	1	-	1	-
Kültür-Sanat	-	-	-	-	-	2	-
Bilim-Teknik	-	-	-	2	-	-	-
Medya	-	3	3	1	1	-	-
Spor	-	-	-	-	-	1	-
Magazin	-	-	-	-	-	-	-
Diğer	-	-	4	-	-	7	-
Toplam Tweet Sayısı	18	21	90	27	37	94	42

Tablo 2.'de siyasi aktörlerin gündeminin ne olduğunu anlaşılır kılmayı amaçlayan bulgular yer almaktadır. Buna göre Ahmet Davutoğlu'nun 1 aylık süreç içerisinde 18 paylaşım yaptığı anlaşılmaktadır. Yapmış olduğu paylaşımlarda iç politikaya (6) yönelik içeriklerin diğer konulara kıyasla daha fazla yer aldığı görülmektedir. Ali Babacan ise ilgili tarih aralığında 21 tweet paylaşmıştır. İçerik paylaşımlarının; sosyal konular (5), iç politika (4) ve adalet-hukuk (3) kategorilerinde diğer kategorilere kıyasla daha fazla olduğu görülmektedir. Gültekin Uysal bir aylık süreç içerisinde en çok paylaşım yapan ikinci isimdir. Buna göre ilgili aktörün iç politika (41), adalet-hukuk (14) ve ekonomiye (11) yönelik paylaşımları diğer konulara göre daha fazladır. Kemal Kılıçdaroğlu'nun araştırma sürecinde ele alınan tarih aralığında 27 tweet paylaştığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda Kılıçdaroğlu'nun ağırlıklı olarak paylaşım yaptığı kategorinin sosyal konular (14) olduğu görülmektedir. Meral Akşener bir aylık süreç içerisinde 37 tweet paylaşımında bulunmuştur. Paylaşımlarında iç politikaya (15) dair konuların daha fazla yer aldığı anlaşılmaktadır. Recep Tayyip Erdoğan bir ay içerisinde en çok paylaşım yapan siyasi aktördür. Dış politika (28), iç politika (12) ve ekonomiye (12) dair paylaşımları diğer konulara kıyasla daha fazladır. Son olarak Temel Karamollaoğlu ise ilgili tarih aralığında 42 paylaşım yapmıştır. Karamollaoğlu'nun iç politikaya (22) yönelik paylaşımlarının diğer konulara kıyasla daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Gazetelerin Gündemini Oluşturan Konuların İncelenmesi

	Sıklık	Yüzde (%)
Ekonomi	70	7,7
İç Politika	88	9,7
Dış Politika	56	6,2
Uluslararası Olaylar	17	1,8
Eğitim	15	1,6
Sosyal Konular	118	13,0
Savunma-Ulusal Güvenlik	82	9,0
Adalet ve Hukuk	29	3,2

Polis-Adliye	26	2,8
Sağlık	27	2,9
Çevre	20	2,2
Kültür-Sanat	31	3,4
Bilim-Teknik	16	1,7
Medya	12	1,3
Spor	61	6,7
Magazin	39	4,3
Diğer	196	21,7
Toplam Manşet Sayısı	903	%100

Araştırma sorusu 2.'ye (Hürriyet, Sözcü ve Yenişafak gazetelerinin manşetlerindeki gündem nedir?) yanıt bulmak amacıyla 1 Kasım-1 Aralık 2022 tarihleri arasında Hürriyet, Sözcü ve Yenişafak gazetelerinin manşetlerinde yer alan içerikler incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 3.'de verilmiştir. Buna göre üç gazetenin yer verdiği manşet konuları değerlendirildiğinde sosyal konular (s=118) kategorisinin ön plana çıktığı görülmektedir. Seçilen gazetelerin toplumsal konulara ilişkin manşetleri yoğunluktadır. İç politika (s=88), savunma-ulusal güvenlik (s=82), ekonomi (s=70) ve spor (s=61) kategorileri de sosyal konulardan sonra ön plana çıkan kategoriler olarak değerlendirilebilmektedir.

Tablo 4. Hürriyet, Sözcü ve Yenişafak Gazetelerinin Gündemlerinin İncelenmesi

	Hürriyet	Sözcü	Yenişafak
Ekonomi	11	29	30
İç Politika	12	49	27
Dış Politika	20	7	29
Uluslararası Olaylar	7	2	8
Eğitim	4	4	7
Sosyal Konular	29	40	49
Savunma-Ulusal Güvenlik	21	18	43
Adalet ve Hukuk	4	15	10
Polis-Adliye	13	5	8
Sağlık	18	1	8
Çevre	5	5	10
Kültür-Sanat	11	-	20
Bilim-Teknik	7	-	9
Medya	4	1	7
Spor	26	2	33
Magazin	37	2	-
Diğer	76	35	85
Toplam Manşet Sayısı	305	215	383

Tablo 4.'te Hürriyet, Sözcü ve Yenişafak gazetelerinin 1 Kasım-1 Aralık 2022 tarihleri arasındaki manşetlerinin hangi konularda yoğunlaştığını incelemek amacıyla elde edilen bulgular yer almaktadır. Buna göre gazetelerin bir aylık süre içerisindeki toplam manşetleri değerlendirildiğinde; Hürriyet 305, Sözcü 215, Yenişafak 383 manşete yer vermiştir. Hürriyet gazetesinde; Magazin (37), sosyal konular (29), spor (26), savunma-ulusal güvenlik (21) ve dış politikaya (20) yönelik manşetlerin çoğunlukta olduğu anlaşılmaktadır. Sözcü gazetesinde; iç

politika (49), sosyal konular (40), ekonomi (29) ve savunma-ulusal güvenlik (18) konularındaki manşetlerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Yeni şafak gazetesinde ise; sosyal konular (49), savunma-ulusal güvenlik (43), ekonomi (30), dış politika (29) ve iç politikaya (27) yönelik manşetlerin ön plana çıktığını söylemek mümkündür.

Tablo 5. Siyasi Aktörlerin Gündeminin ve Gazetelerin Gündeminin Karşılaştırılması

	Siyasi Aktörler		Gazeteler	
	Sıklık	Yüzde (%)	Sıklık	Yüzde (%)
Ekonomi	41	12,4	70	7,7
İç Politika	102	31,0	88	9,7
Dış Politika	34	10,3	56	6,2
Uluslararası Olaylar	3	0,9	17	1,8
Eğitim	15	4,56	15	1,6
Sosyal Konular	48	14,5	118	13,0
Savunma-Ulusal Güvenlik	17	5,1	82	9,0
Adalet ve Hukuk	37	11,2	29	3,2
Polis-Adliye	1	0,3	26	2,8
Sağlık	5	1,52	27	2,9
Çevre	2	0,6	20	2,2
Kültür-Sanat	2	0,6	31	3,4
Bilim-Teknik	2	0,6	16	1,7
Medya	8	2,4	12	1,3
Spor	1	0,3	61	6,7
Magazin	-	-	39	4,3
Diğer	11	3,3	196	21,7
Toplam	329 tweet	%100	903 manşet	%100

Tablo 5.'te gazetelerin bir aylık manşetlerine ve siyasi aktörler tarafından paylaşılan tweetlerin konu dağılımına yer verilmiştir. Buna göre siyasi aktörler tarafından iç politika (%31,0), sosyal konular (%14,5) ve ekonomi (%12,4) konularına ilişkin tweetlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Gazete manşetlerinde ise tabloda yer alan konu başlıklarının dışındaki manşetlerin çoğunlukta olduğu anlaşılmaktadır. Kategoriler açısından değerlendirildiğinde gazete manşetlerinde; sosyal konular (%13,0), iç politika (%9,7) ve savunma-ulusal güvenlik (%9,0) konuları ön plana çıkmaktadır. Buna göre gazete manşetlerinde yer alan bir aylık (1 Kasım-1 Aralık 2022) gündem ve siyasi aktörlerin öne çıkan gündemlerinde ortak olan konuların iç politika ve sosyal konular olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma sorusu 3.'e (Siyasi aktörlerin Twitter gündemi yazılı basın gündemine yansımakta mıdır?) yanıt bulmak amacıyla siyasi aktörler tarafından paylaşılan tweetler ve yazılı basının manşet gündemi karşılaştırılmıştır. İncelenen tweetler ve manşetler sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır:

• Kemal Kılıçdaroğlu 1 Kasım 2022 tarihinde resmi Twitter hesabından Londra'ya gittiğini duyurmuş ve 4 Kasım 2022⁸'de resmi Twitter hesabında Londra Chelsea'dan videolu bir paylaşım gerçekleştirmiştir. 6 Kasım 2022 tarihinde Sözcü gazetesi⁹ Kılıçdaroğlu'nun ilgili paylaşımına yer vermiştir. Aynı tarihte Yenişafak gazetesi¹⁰ de Kılıçdaroğlu'nun paylaşımına "Dünyayı Sömürenlerin Kapısına Gitti" başlığıyla yer vermiştir. Buna göre Kemal Kılıçdaroğlu'nun Londra seyahatinin yazılı basının gündeminde yer aldığı anlaşılmaktadır. Hürriyet gazetesinde ise konuya ilişkin bir manşete rastlanmamıştır.

• 14 Kasım 2022 tarihinde toplanan 6'lı masa liderlerinin almış olduğu kararlar, liderlerin sosyal medya platformlarında paylaşılmıştır. 16 Kasım 2022 tarihinde Sözcü gazetesi¹¹ 6'lı masanın hayata geçireceği çalışmalara manşette yer vermiştir. Benzer şekilde 28 Kasım 2022'de toplanan 6'lı masa liderleri Twitter hesaplarından "Şimdi Demokrasi Zamanı" sloganıyla anayasa paketlerini açıklamışlardır. 29 Kasım 2022'de liderlerin açıkladığı anayasa paketi Sözcü gazetesinin¹² manşetinde yer almıştır. Yenişafak gazetesi¹³ de 29 Kasım'da 6'lı masanın anayasa paketine eleştirel bir yaklaşımla yer vermiştir. Sunulan anayasa paketinin aylar önce sunulan öneriler olduğundan ve geliştirilememiş maddeler olduğundan bahsedilmiştir. Hürriyet gazetesinde konuya ilişkin bir manşete rastlanmamıştır.

• Meral Akşener 16 Kasım'da¹⁴ yapmış olduğu meclis konuşmasını resmi Twitter hesabında da yayınlamıştır. Akşener'in odağında "sınırların kevgire dönmesi" ve 13 Kasım'da gerçekleştirilen terör saldırısının ardından Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yurt dışında dans gösterileri ile karşılanması yer almıştır. Akşener, yaşanan terör saldırısının ardından devlet ciddiyetinin, disiplininin ve ilkeli bir duruşun olmasına vurgu yapmaktadır. Buna yönelik olarak Akşener tarafından Twitter'da paylaşılan meclis konuşması 17 Kasım 2022'de Sözcü gazetesinin¹⁵ manşetinde yer almıştır. Yenişafak ve Hürriyet gazetelerinde konuya ilişkin bir manşete rastlanmamıştır.

• 29 Kasım 2022¹⁶ tarihinde Kemal Kılıçdaroğlu Twitter hesabından Türkiye'nin kış saati uygulamasına geçmemesini eleştiren videolu bir paylaşım yayınlamıştır. Kılıçdaroğlu'nun paylaşımı 30 Kasım 2022 tarihinde Sözcü gazetesinin¹⁷ manşetinde yer almıştır. Hürriyet ve Yenişafak gazetelerinde konuya ilişkin bir manşete rastlanmamıştır.

⁸ **4 Kasım:** Bay Kemal Londra'da ne mi yapıyor? Buyurun açıklıyorum. (1:24 dakikalık videolu paylaşım/889B görüntülenme) (Saat: 6:27) 4.717 yorum, 3.989 retweet, 22.2B beğeni

(<https://twitter.com/kilicdaroglu/status/1588553530247467009?s=20&t=sAbGXiwpyYG4AaYBMg7a-Pg>)

⁹ 6 Kasım Sözcü Gazetesi Manşeti (<https://www.gazeteoku.com/gazeteler/2022-11-06/sozcu-gazetesi-manseti>)

¹⁰ 6 Kasım Yenişafak Gazetesi Manşeti (<https://www.gazeteoku.com/gazeteler/2022-11-06/yeni-safak-gazetesi-manseti>)

¹¹ Sözcü Gazetesi 16 Kasım Manşeti (<https://www.gazeteoku.com/gazeteler/2022-11-16/sozcu-gazetesi-manseti>)

¹² 29 Kasım Sözcü Gazetesi Manşeti (<https://www.gazeteoku.com/gazeteler/2022-11-29/sozcu-gazetesi-manseti>)

¹³ 29 Kasım Yenişafak Gazetesi Manşeti (<https://www.gazeteoku.com/gazeteler/2022-11-29/yeni-safak-gazetesi-manseti>)

¹⁴ **16 Kasım:** Her alanda yalpalamaları ve zikzaklarıyla artık başımızı döndüren bu iktidardan; Hiç olmazsa, böylesine acı bir terör olayında; biraz devlet ciddiyeti, biraz disiplin, biraz da ilkeli bir duruş beklemek en doğal hakkımızdır...(3:12 dakikalık videolu paylaşım/322,7B görüntülenme) (Saat:6:04) 288 yorum, 1.075 retweet, 4.671 beğeni
(https://twitter.com/meral_aksener/status/1592896376475566081?s=20&t=xVJGw0IRoDjRRM0TFCqDLg)

¹⁵ 17 Kasım Sözcü Gazetesi Manşeti (<https://www.gazeteoku.com/gazeteler/2022-11-17/sozcu-gazetesi-manseti>)

¹⁶ **29 Kasım:** Türkiye'nin sabahları aydınlık olacak. Sabredin, çok az kaldı. Başlıklı video. (1:23 dakika) (Saat: 8:03) Videoda kış saatine geçilmemesinden bahsediliyor. 5.575 yorum, 5.763 retweet, 35.7B Beğeni

(<https://twitter.com/kilicdaroglu/status/1597456270399000576?s=20&t=sAbGXiwpyYG4AaYBMg7a-Pg>)

¹⁷30 Kasım Sözcü Gazetesi Manşeti (<https://www.gazeteoku.com/gazeteler/2022-11-30/sozcu-gazetesi-manseti>)

Bulgulardan anlaşılacağı üzere muhalefet grubu üyelerinin iç politika kategorisinde yer alan Twitter paylaşımları Sözcü ve Yenişafak gazetelerin manşet gündemine yansımaktadır. Genel olarak değerlendirme yapıldığında; Hürriyet gazetesinin siyasilerin Twitter paylaşımlarına yer veren manşetine rastlanmamıştır. Sözcü gazetesinin muhalefet liderlerinin paylaşımlarına yer verdiği anlaşılmaktadır. Yenişafak gazetesi ise muhalefet liderlerinin paylaşımlara eleştirel bir yaklaşımla yer vermektedir. İç politikaya yönelik gündemler dışında; eğitim, ekonomi, toplumsal vb. konularda belirlenen siyasi aktörlerin ve gazetelerin gündemlerinde benzerlik bulunmadığını söylemek mümkündür.

Sonuç

Dijital ortamların ve sosyal medya platformlarının artması ile birlikte gündemin takip edilebileceği ortamlar çeşitlenmiştir. Bununla birlikte yalnızca gündem takibi için değil herhangi bir konuya ilişkin gündem yaratabilmek amacıyla da çeşitli dijital platformlar ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında yer alan ve bir sosyal medya platformu olan Twitter, özellikle gündem belirleme çalışmalarında önemli bir yere sahiptir. Bu noktada siyasi aktörlerin Twitter paylaşımları da önemli bir kaynak haline gelmekte, gündem etkisi yaratabilmektedir. Siyasi aktörler tarafından yapılan Twitter paylaşımları diğer sosyal medya platformları ya da geleneksel medyada da gündem oluşturabilmektedir. Eş deyişle siyasi aktörlerin Twitter paylaşımları medyalar arasındaki gündemi belirleyebilmektedir. Bu varsayımdan yola çıkarak yapılan bu araştırmada siyasi aktörlerin Twitter paylaşımlarının yazılı basın gündemine yansımalarının olup olmadığını incelemek amaçlanmıştır.

Yapılan bu araştırma kapsamında siyasi liderlerin Kasım-Aralık aylarındaki gündeminde ilk sırada iç politika, ikinci sırada sosyal konular üçüncü sırada ekonomi olduğu görülmüştür. Siyasi aktörler içerisinde Ahmet Davutoğlu'nun bir aylık süreç içerisinde en az paylaşım yapan aktör olduğu anlaşılmıştır. En çok paylaşım yapan siyasi lider ise Recep Tayyip Erdoğan'dır. Aynı zamanda Gültekin Uysal'ın da Twitter hesabından çok sayıda paylaşım yaptığı araştırmanın bir diğer bulgusudur. Gazetelerin gündeminde ilk sırada sosyal konular, ikinci sırada iç politika ve üçüncü sırada savunma-ulusal güvenliğe dair konuların yoğunlukta olduğu anlaşılmıştır. Gazeteler özelinde değerlendirme yapıldığında ise Hürriyet gazetesinde sırasıyla magazin, sosyal konular ve spor; Sözcü gazetesinde iç politika, sosyal konular ve ekonomi; Yenişafak gazetesinde sosyal konular, savunma-ulusal güvenlik ve ekonomi konularının ağırlıklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak İletişim ve Toplum Araştırmaları Merkezi tarafından yayınlanan bir raporda toplum/halk tarafından Türkiye'nin en önemli sorunları arasında ilk sırada ekonomi, ikinci sırada adalet, üçüncü sırada ise eğitim yer almaktadır (İTAM, 2022, s. 47). Buna göre halkın gündeminde ekonomi, adalet ve eğitim konularının yer aldığını söylemek mümkündür. Siyasi aktörlerin ve gazetelerin gündemine bakıldığında eğitim ve adalet konularının önceliği farklılaşmaktadır.

Siyasi liderlerin Twitter paylaşımlarının yazılı basına yansımalarına bakıldığında ise iç politikaya yönelik konularda az sayıda yansımanın olduğu görülmektedir. Bu noktada Hürriyet gazetesinde siyasilerin Twitter

paylaşımlarına yönelik manşetlere rastlanmazken Sözcü ve Yenişafak gazetelerinde muhalefetin söylemlerine yönelik bulgulara rastlanmaktadır. Kemal Kılıçdaroğlu ve Meral Akşener'in Twitter paylaşımları Sözcü gazetesinde objektif bir şekilde yer alırken Yenişafak gazetesinde eleştirel bakış açısıyla yer bulmuştur. Değerlendirmeler kapsamında gazetelerin manşetlerinde siyasilerin Twitter ya da sosyal medya paylaşımlarından ziyade meclis ve miting konuşmalarına dair manşetlerin yer aldığı gözlemlenmiştir.

Bu çalışmanın örnekleme 7 siyasi aktör ve 3 gazete ile sınırlandırılmıştır. Aynı zamanda 4 haftalık periyod ve gazetelerin manşet barları ile sınırlıdır. Konuya ilişkin yapılacak diğer çalışmalarda örneklem ve zaman genişleterek daha kapsayıcı sonuçlara ulaşılabilir. Aynı zamanda siyasi aktörlerin Twitter gündemleri ve gazetelerin manşetinde yer alan gündeme ek olarak sosyal medyanın gündemi ve kamunun gündemi karşılaştırılabilir.

Kaynakça

- Alkoç, M. ve Sütcü, C. S. (2019). Büyük Veri İle Foreks Algısının Twitter Üzerinden Gündem Belirleme Kuramı Bağlamında Araştırılması, *Istanbul Journal of Social Sciences*, 125, 82-103.
- Al-Rawi, A. ve Groshek, J. (2021). A Study of Intermedia and Interorganizational Agenda-Setting in the News Coverage of the Ebola Virus on Twitter, *Journal of Applied Journalism & Media Studies*, ss. 1-22.
- Altıncık, H. (2020). Gündem Belirleme Teorisi Bağlamında Yerel Yönetimler ve Medya: Kayyum Atanan Belediyeler Üzerine Bir İnceleme, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Atabek, N. (1997). Gündem Belirleme Modeli ve Enflasyon, Trafik ve Sosyal Güvenlik Konularındaki Gerçeklerle Medya ve Kamu Gündemlerinin Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Bilginer Erdoğan, Ş. (2022). Türkiye'de Kadın Cinayetlerinin Gündem Oluşturma Etkisi ve Medyatik Bilinç Üretimi. *Turcology Research*, 73, 275-286.
- Dingil, A. E. (2018). Üçüncü Aşama Gündem Belirleme Araştırması: Sağlık Haberleri Özelinde Medya ve Kamuoyu Bağlantısı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Fetvacı, Z. Z. (2022). Haber Kaynağı Olarak Sosyal Medya Kullanım Tercihleri: Ekşi Sözlük Örneği, Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Genel, Z. (2022). Göçmen Karşıtı Retorik İle Sosyo-Teknolojik Ağlarda Gündem Oluşturma: Sessiz İstila2 İçeriğinin Youtube Kullanıcı Gündeminin Analizi, *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 6(3), 268-282.
- Gölcü, A. ve Yüksel, G. (2018). Siyasal Partilerin ve Liderlerin Köşe Yazılarında Temsili: 16 Nisan 2017 Anayasa Referandumu Örneği. *Journal of International Social Research*, 11(56), 771-791.
- Güdekli, A. (2016). Gündem Belirleme Kuramı Bağlamında Yazılı Basın İle Twitter Gündeminin Karşılaştırmalı Analizi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (35), 151-163.

- Güngör, A. (2021). Gündem Belirleme Kuramı Bağlamında Sosyal Medya İle Siyaset Gündeminin Karşılaştırmalı Analizi. *İNİF E- Dergi*, 6(2), 75-91.
- Güngör, N. (2020). *İletişim: Kuramlar Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Hao, X. (2022). Analysis of the Characteristics of Agenda Setting Theory in the New Media Era, *Journal of Humanities and Social Sciences Studies*, ss. 213-216.
- İletişim ve Toplum Araştırmaları Merkezi Kamuoyu Araştırmaları Koordinatörlüğü, 2023 Cumhurbaşkanlığı Seçimi Aralık 2022 Araştırması. <https://www.itam.org.tr/wp-content/uploads/2023/01/2023-Cumhurbaşkanligi-Secimi-Aralik-2022-Arastirmasi.pdf>. adresinden 08.01.2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Kılıç, M. C. (2022). Twitter’da Suni Gündem ve Astroturf Faaliyetler: Türkiye’deki Siyasi Parti Liderlerinin Etiketlendiği Tweetler Üzerine Bir Araştırma. *Journal of Communication Science Researchs*, 2(2), 98-116.
- Kılıç, S. (2020). Gündem Belirleme Kuramı Bağlamında Twitter ve İnternet Gazetelerinin Karşılaştırılması: Hürriyet ve Milliyet Gazeteleri Örneği, *Selçuk İletişim*, 13(1), 91-129.
- Lits, B. (2020). Detecting Astroturf Lobbying Movements. *Communication and the Public*, 5(3-4), 164-177.
- Meriçelli, Z. (2022). Gündem Kurma Kuramı Bağlamında Covid-19 Sürecinde Sağlık Bakanı ve Bilim Kurulu Üyelerinin Sosyal Medya Mesajlarının Medya Gündemini Belirlemedeki Yeri: Hürriyet, Sözcü, Yenişafak ve Yeniçağ Gazeteleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Özçetin, B. (2018). *Kitle İletişim Kuramları: Kavramlar, Okullar, Modeller*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özmelek Taş, N. (2019). Gündem Belirleme ve Sosyal Medya Üzerine Betimsel Bir Yaklaşım, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(67), 957-972.
- Özsali, A. (2017). Sosyal Medyada Medyalar Arası Gündem Belirleme: ABD ve Türkiye’de Twitter Örneği, Doktora Tezi, İstanbul Üniversite, İstanbul.
- Patton, M. Q. (1999). Enhancing the Quality and Credibility of Qualitative Analysis. *HSR: Health Service Research*, 34(5), 1189-1208
- Severin, W. J. ve Tankard, J. W. (2021). *İletişim Teorileri: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımı*. (A. A. Bir ve K. Z. Meral, Çev), İstanbul: The Kitap. (Orijinal Eserin Yayın Tarihi 2011).
- Şimşek, S. (2009). Medya-Siyaset-İktidar Üçgeninde Medya Gerçeği. *Selçuk İletişim*, 6(1), 124-143.
- Su, Y. (2022). Networked agenda flow Between Elite U.S. Newspapers and Twitter: A case Study of the 2020 Black Lives Matter Movement, *Journalism*, ss. 1-21.

- Terkan, B. (2005). Türkiye’de Basın ve Siyaset İlişkisi: Basın Gündemi ve Siyasal Gündemin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Gündem Belirleme Çalışması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Waterhouse, J. C. (2022). #BlackLivesMatter: critical political implications of Twitter discourse in the wake of George Floyd. Honors Theses. University of Tennessee at Chattanooga, ABD.
- Yaşın, C., Çetin, M., Cengiz, C. ve Sönmez, B. (2021). İletişim Teknolojilerindeki Dönüşümün Gündem-Belirleme Sürecine Etkisi Üzerine Kuramsal Tartışmaların Değerlendirilmesi, *Karadeniz İletişim Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 31-58.
- Yegen, C. (2014). Medyanın Kamuoyu Oluşturma ve Gündem Belirleme Rolü Üzerine: Saray Sierra Haberleriyle Oluşturulan Yapay Gündem. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12), 21-46.
- Yıldırım, B. (2015). İçerik Çözümlemesi Yönteminin Tarihsel Gelişimi Uygulama Alanları ve Aşamaları. B. Yıldırım (Ed.), *İletişim Araştırmalarında Yöntemler Uygulama ve Örneklerle* (1. basım, ss.105-153). Literatürk Yayınları.
- Yüksel, E. (1999). Türkiye’de Ekonomi Basını Gündemi ve Siyasal Gündem İlişkisi (Özelleştirme Örneğinde Bir Gündem Belirleme Çalışması), Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Yüksel, E. (2007). “Kamuoyu Oluşturma” ve “Gündem Belirleme” Kavramları Nerede Kesişmekte, Nerede Ayrılmaktadır?, *Sosyal Bilimler Dergisi*, ss.571-586.
- Yüksel, Y. (2015). İçerik Çözümlemesi.
https://www.academia.edu/24209083/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K_%C3%87%C3%96Z%C3%9CMLEMES%C4%B0 adresinden 02.01.2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Liberal Feminist Yaklaşım Bağlamında İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algı Düzeylerinin İncelenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği¹⁻²⁻³⁻⁴⁻⁵

Ayşe Nur ASA*

* Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi,
nurayseasa@gmail.com
Orcid ID: 0000-0002-1095-2051

Gönderilme/ Received

30.01.2023

Kabul Tarihi/ Accepted

15.03.2023

Yayın Tarihi/Published

30.03.2023

Öz

Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kadınların ve erkeklerin farklı statülerde konumlandırılması, birçok alanda olduğu gibi bireylerin meslek seçimlerine de etki etmektedir. Bu araştırma, henüz eğitimine devam etmekte olan üniversite öğrencilerinin mesleklere yönelik tutumlarında toplumsal cinsiyet kalıp yargularının etkisini belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın çıkış noktası ise ataerkil bakış açısının ve toplumsal cinsiyet yaklaşımının sosyal ve toplumsal yaşamda kadınları ne şekilde etkilediğini ortaya koymaktır. Yöntem olarak saha araştırmasının yapıldığı bu çalışmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde eğitim gören 225 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Anket ile öğrencilerin meslek seçimlerinde toplumsal cinsiyet rollerinin etkileri analiz edilmiştir. Bu bağlamda araştırmada öğrencilerin toplumsal cinsiyet algıları 'geleneksel' ve 'eşitlikçi' olmak üzere iki ayrı faktör olarak tanımlanmıştır. Bu faktörlerin araştırmaya katılım sağlayan öğrencilerin meslek seçimlerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel, Eşitlikçi, Cinsiyet Rollerine, Meslek seçimi

¹ Bu çalışma Süleyman Demirel Üniversitesi Etik Kurulunun 30.11.2022 Tarih ve E-87432956-050.99-401483 Sayılı kararı ile etik açıdan uygun bulunmuştur.

This study was found ethically appropriate by the decision of Süleyman Demirel University Ethics Committee dated 30.11.2022 and numbered E-87432956-050.99-401483.

² Bu makale intihal tespit yazılımlarıyla taranmıştır. Benzerlik tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by plagiarism detection softwares. No similarity detected.

³ Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur. In this study, the rules stated in the "Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive" were followed.

⁴ Araştırma tek bir yazar tarafından yürütülmüştür.

The research was conducted by a single author.

⁵ Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

Kaynak gösterme / To cite this article: Asa, A. N. (2023). Liberal Feminist Yaklaşım Bağlamında İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algı Düzeylerinin İncelenmesi Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 19-45. doi:10.5281/zenodo.7785066

Examination of Perception Levels Related to Gender Roles in Profession Selection of Communication Faculty Students in The Context of Liberal Feminist Approach: Süleyman Demirel University Example

Ayşe Nur ASA*

* PhD Student, Süleyman Demirel University,
nurayseasa@gmail.com
Orcid ID: 0000-0002-1095-2051

Gönderilme/ Received

30.01.2023

Kabul Tarihi/ Accepted

15.03.2023

Yayın Tarihi/Published

30.03.2023

Abstract

The positioning of women and men in different statuses in the context of gender roles also affects the career choices of individuals, as in many other fields. This research aims to determine the effect of gender stereotypes on the attitudes of university students who are still continuing their education towards professions. The starting point of the study is to reveal how the patriarchal perspective and gender approach affect women in social and social life. In this study, in which field research was conducted as a method, a questionnaire was used as a data collection tool. The research was carried out with the participation of 225 students studying at Süleyman Demirel University, Faculty of Communication. The effects of gender roles on students' career choices were analyzed with the questionnaire. In this context, the gender perceptions of the students in the research were defined as two separate factors as 'traditional' and 'egalitarian'. It has been observed that these factors have a significant effect on the career choices of the students participating in the research.

Keywords: Traditional, Egalitarian, Gender Roles, Career Choice

Giriş

Cinsiyet, bir kişinin kadın veya erkek olarak yansıttığı genetik, biyolojik ve fizyolojik özelliklerden oluşmaktadır. Toplumsal cinsiyet ise toplumun insanlara yüklediği roller, görevler ve sorumluluklar ile ilgilidir. Bunların yanı sıra toplumun bireyi ne şekilde gördüğünü, algıladığını ve onlardan beklentilerinin neler olduğunu içeren bir kavramdır (Üner, 2008, s. 6). Toplum içerisinde kadın ve erkeğe atfedilen roller bulunmaktadır. Kadınların biyolojik nedenlerle erkeklerden farklı olması insanlık tarihi boyunca erkeğin kadından üstün olduğu düşüncesini hafızalara yerleştirmiştir (Yılmaz, 2012, s. 550-551). Kadına ve erkeğe yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinde güç ve yönetme kabiliyeti erkekle özdeşleştirilirken, zayıflık ve yönetilme durumları ise kadına atfedilmiştir (Akalm ve Baş, 2018, s. 113). Kohlberg gibi biliş teorisyenleri, bireylerin çocukluktan itibaren kendi toplumsal cinsiyetlerinin sabit olduğunu anlamalarıyla birlikte, aynı cinsiyetten oldukları kişilerin davranışlarını örnek alarak bilişsel tutarlılığı koruduklarını varsayar (Steeves, 2005, s. 133). Benzer şekilde Sancar (2017, s. 23-24), modern toplumlarda cinsiyete yönelik toplumsal eşitsizliklerin biyolojik farklılıklardan kaynaklandığı söylenebilir de, bu farkların insanlığın var olduğu andan itibaren mevcut olduğunun altını çizer. Ona göre toplumsal yaşam içerisinde farklı anlamlandırmalara maruz kalınmıştır. Örneğin, bir erkeğin asker olması ve bir kadının anne olması konusunda biyolojik farkların öne çıktığını, fakat, aslında bu farkın ideolojik olduğunu dile getirmiştir. Şöyle ki bazı mesleklerin ya da işlerin cinsiyete göre bireylerle özdeşleştirildiği söylenebilir. Çünkü meslekler aşağı yukarı her toplumda kadın ve erkeğe göre ayrılmaktadır. Geçmişten günümüze kadar cinsiyete yönelik kalıp yargılar erkekleri kamusal alana, iş hayatına, teknolojiye, bilime, yönetici konuma yöneltirken, kadınları anne, eş, ev işlerinden sorumlu ve aile bireylerinin bakımıyla ilgilenen kişi konumuna getirmiştir. Bundan dolayı kadınların yaşadıkları deneyimler de belirli alanlarla sınırlı kalmıştır. Bu durum ise cinsiyete dayalı kalıp yargıların kadınların ve erkeklerin tercih edebileceği meslekler üzerinde etkili olduğunu yansıtmaktadır (Tarhan, Gündüz ve Kılıç, 2014, s. 20).

Geçmişten günümüze kadar kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin hiyerarşiye dönüşmesi ve bu durumun erkekler lehine ilerlemesi kadını kamusal alan içerisinde ikinci plana atmıştır. Bir diğer ifadeyle kadınların geleneksel olarak üstlendiği içsel sorumluluklar, dışsal alana yönelmelerini engellemiştir (Türel ve Çağlar, 2010, s.19). Ataerkil sistem denilen erkek egemenliği altında olan bu düzende, yöneten, neyin nasıl yapılacağına karar veren, kural koyan hep erkekler olmuştur (Çetinkol, 2008, s. 17). Erkeklerin egemen olduğu toplum yapısında, kadınlarla ilgili kararlar çoğunlukla erkeksi görüşler doğrultusunda alınmakta ve erkekler tarafından kadınlara bazı hakların verilmesi, kadının ikincil bir konumda olmasına sebep olmuştur (Çağlar, 2011, s.67). Bu durum kadınların erkeklerle aynı mesleki eğitimi alsalar bile kariyerlerinde yükselmelerini engellemiştir. Diğer bir deyişle kadının mesleki beceri kazanmasının önüne geçilmiştir. Kadınların genel haklar ve özgürlüklerin kullanımı noktasında yoksunluklarını fark ederek, erkeklerle eşitlik konusundaki eksikliklerin giderilmesine yönelik talepleri, feminizmin varoluşunda belirleyici bir faktör olarak yer almıştır. Böylece kadınlar ezilen bir gruba ait olduklarını benimseyerek,

cinsiyet hiyerarşisini kırmaya yönelik girişimlerde bulunmaya başlamışlardır (Çakır, 2012, s. 417-418).

İngiltere’de 18.yüzyılda başlayan feminizm, kadın haklarının genişletilmesi ile cinsiyet eşitliğini sağlamaya çalışan bir toplumsal harekettir (Marshall, 2005, s. 240). Taş (2016, s. 163)‘a göre, feminizm, cinsiyet ayrımcılığına karşı duran, kadınların kamusal ve özel tüm alanlarda maruz kaldığı baskı ve tahakkümün ortadan kaldırılması gerektiğini savunan ve ataerkil yapılanmalara engel olarak kadınların meşru haklara erişmesi için mücadele eden bir yaklaşımdır. Tarih boyunca feminizm içerisinde farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Liberal feminizm ise tarihteki ilk feminist kuramdır.

1.Liberal Feminizm

Liberal feminizm, liberal teoriden etkilenmiş olan, bir kuram olarak kabul edilmektedir. On yedinci yüzyılda gelişim gösteren doğal haklar kavramıyla yola çıkması, liberal feminizmin liberalizmden etkilenmiş olduğunu göstermektedir. Eşitlik, bireysellik, özgürlük ve rasyonalite ikisinin de ortak kavramlarıdır (Altınbaş, 2006, s. 23). 1789 Fransız Devrimi ile birey hakları ve özgürlükleri öncelikli hale gelmiş, devlet merkezli siyasal kalıplardan ziyade özgürlük ve eşitlik kavramları vurgulanmıştır. Her ne kadar yeni düzen bireye yönelik olarak şekillense de feminist bakış bireyin tanımlanmasında kadının konumuna dikkat çekmiştir (Demir, 1996, s. 5-6). Çünkü Fransız Devrimi’ne temel olan aydınlanma felsefesi, bireyi tanımlarken Ortaçağ’ın ataerkil söyleminden kendini ayıramamıştır. Aydınlanma felsefesi ile akla gelen bütün liberal düşünürlerin metinlerinde insan kelimesi ‘erkek’ anlamına gelmektedir (Çardak, 2012, s. 17). Kadının mülkiyet ilişkileri yönünden erkeğe bağlı olarak kabul edilmesi onlara ilişkin özel hak tanımlamalarının göz ardı edilmesine sebep olmuştur (Güneş, 2018, s. 144). Aydınlanma felsefesi, akıl ve duygu ikilemi ile kadını mağdur etmektedir. Bu açıdan bakıldığında erkekler, kamusal dünyanın akılla yönetilen öznesi iken; kadınlar, ahlak, inanç ve estetik gibi alanlarla sınırlandırılmış ve akıl dışı olarak nitelendirilen özel alana hapsedilmişlerdir (Donovan, 2016, s. 24).

Kadın hareketlerinin gelişmesine öncülük eden liberal feminizm, kamusal ve özel alan ayrımını vurgulayarak kadınların erkeklere nasıl bağımlı bırakıldıklarının farkına varmalarını sağlamıştır. Liberal feministler kadınların, siyasal ve yasal haklarını kazanmaları için mücadele etmişlerdir. Bunun yanı sıra onların toplumsal hayatta karşılaştıkları sosyal, kültürel ve ekonomik eşitsizliklerle ilgilenmişlerdir (Koloğlu, 2019, s. 59). Liberal feminizm temelde iki söylem üzerine kuruludur. Bunlardan ilki erkeklerle eşitlik, diğeri ise kadının özgür olmasıdır. Erkekler ile eşitlik, eğitim ve hukuk alanında, sosyal hayatta ve aile yaşamında eşitliği içermektedir (Öztürk, 2022, s. 33). Genel anlamda liberal feminist kuram, kadının sosyal bağımsızlığını ve özerkliğini elde edebilmesi için ekonomik hayata katılımının gerekliliğini ve bu süreçte mücadele edilmesini savunmaktadır (Şahin, 2006, s. 9).

On dokuzuncu yüzyıl ve yirminci yüzyıl başlarında birinci dalga feminist hareketini başlatan liberal feministler, hak ve özgürlük mücadelesi, eğitim hakkı, mülkiyet hakkı, eşit işe eşit ücret gibi taleplerde bulunmuşlardır. Özgürlük ve fırsat eşitliğini savunarak cinsiyetten ziyade zekâya önem vermişlerdir. Liberal Feministler kadın ile özdeşleştirilen ev işlerinin erkek ile ortak bir şekilde

gerçekleştirilmesini önermişlerdir (Akalin ve Baş, 2018, s. 115-117). Bu sayede kadınlar da ev dışına, kamusal alana çıkabileceklerdir. Bu noktada, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği kaldırmak için kız ve erkek çocukların farklılık gözetilmeksizin aynı eğitim imkânlarından eşit bir şekilde faydalanmalarını sağlayacak değişikliklerin yapılması gerektiğini vurgularlar. Böylece erkeklerle aynı eğitimi alan kadınların, cinsiyete bakılmaksızın aynı işleri yapabilmeleri mümkün olmaktadır (Yılmaz, 2012, s. 553). Dönemin öne çıkan kadın düşünürü, Mary Wollstonecraft 'Kadın Hakları Savunusu' kitabında kadınların cehaletten kurtulması için eğitim hakkı elde etmelerini, eşlerine bağımlı kalmamak için iş sahibi olmalarını, sosyal hayata dâhil olabilmek için medeni ve siyasi hakları kazanmalarını savunmuştur (Bensadon, 1990, s. 49). Toplumu değiştirecek olan eleştirel düşünüş için gereken tek şey eğitimidir (Karadoğan, 2015, s. 13). Şöyle ki, Wollstonecraft, kadınların eğitim olanaklarından faydalanamadıkları için eleştirel yeteneklerinin zayıf olduğunu düşünür ve bu nedenle iş paylaşımlarının da kadınların saygınlığını olumsuz etkileyerek akıllarını geliştirmekten alıkoyacağını öne sürer (Ecevit, 2011, s. 12). Tong (2006, s. 31) da 'Gerçek bir eğitim-erkeklerle sağlanan eğitimin aynısı- kendi gelişmesi ve büyümesi için kadınların sorumluluk yüklenmelerine müsaade edecektir' ifadesiyle eğitimin önemine vurgu yapmıştır. Sonuçta eğitim, erkeklerle aradaki farkı kadınlar lehine kapatabilecek bir güce sahiptir. Ait olduğu toplumun egemen zihnini, kendine özgü toplumsal güç dengesini yeniden üreten eğitim süreci bu açıdan önemlidir (Gök, 1990, s. 183).

Aynı eğitim alınmasına rağmen, cinsiyete dayalı kalıp yargıların kadınların ve erkeklerin seçebileceği meslekler üzerinde etkili olduğu daha önce dile getirilmiştir. Araştırma konusu kapsamında tarihsel süreç göz önünde bulundurulduğunda, iletişim araçlarında çalışanların, kendi ilgi ve çıkarları çerçevesinde bir iletişimin kurulmasına katkıda buldukları görülmektedir. Kadınların düşüncelerinin bu araçlara yansması, medyada istihdam eden kadın sayısının düşüklüğü nedeniyle, yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar mümkün olmamıştır. Dolayısıyla, çalışma ve uygulama pratikleri, medyanın işleyiş mekanizmalarının oluşturulma sürecinde erkekler tarafından belirlenmiştir. Sonraki dönemlerde, karar, yetki ve sorumluluk medyada çalışan kadın sayısının yükselmesine rağmen erkeklerde olmaya devam etmiştir (Aziz, 1994, s. 13). İkinci Dünya Savaşı sonrasında kadınlara hitap eden yayın organları tarafından gazeteciliğin kadınlar açısından uygun bir meslek olmadığı görüşü söz konusu olmuştur. 'Mademoiselle' adlı kadın dergisinde yayınlanan bir araştırmada, kadınların, gazetelerde yer alan kadın sayfaları dışında istihdam edebilmek için fazla duygusal oldukları ve stresli işlerin üstesinden gelemeyecek kadar sınırlarının zayıf olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Özsoy, 2016, s. 90). 1990'lı yılların başlarında Türkiye'de özel yayın gerçekleştiren kuruluşların sayılarının yükselmesiyle birlikte medya ve sinema alanında çalışan kadınların da sayılarında artış olmuştur. Bunun yanı sıra kadınların önceki konumlarına göre daha da yükseldikleri gözlenmiştir. Ancak kadınlar genellikle orta kademelerde, erkekler ise yönetimde konumlanmıştır (KSGM, 2008, s. 11). Orta düzeyli yönetici pozisyonundan üst kademeye geçemeyen kadınlar yayın departmanlarında, editörlük, yazı işleri ve magazin gibi alanlarda çalışmışlardır (Sarışın, 2020, s. 20).

Timisi (1996, s. 19, aktaran Özsoy, 2016, s. 91)'ye göre cinsiyet ayrımcılığına dayalı değerlendirmelerde iletişim fakültelerinden mezun olan kadınların gazetecilik ile karşılaştırıldığında reklamcılık, idari birim ya da halkla ilişkiler sektörlerinde daha fazla yer aldığı tespit edilmiştir. Bu da meslek konusunda toplum tarafından kadın ve erkeğe biçilen rollerin etkili olabileceğini göstermektedir. Bir mesleğe ilgi, bireye çocukluğundan beri sağlanan yaşantı zenginliği ile ortaya çıkmaktadır. Yani birey çocukluktan beri kendisine sağlanan fırsatlar çerçevesinde bir hedef koyabilmektedir. Yaşamın ilk yıllarında bireyler kişiliğini bulma sürecinde sahip olunan cinsiyet rollerinin de farkına varmaya başlarlar (Vatandaş, 2007, s. 34). Böylece ilerleyen zamanlarda seçecekleri meslekler de buna göre şekillenmektedir. Aile ve içinde yaşanılan toplum, hangi mesleklerin kadınlar ya da erkekler için uygun olduğu düşüncesinin yerleşmesinde önemli bir role sahiptir (Gökçen ve Kavas, 2018, s. 49). Genel anlamda çocukluktan itibaren beklentilerin cinsiyet temelinde iletilmesi yani toplumsal cinsiyet kalıp yargıları çerçevesinde sunulması, bireyin kendisini tanıma ve yeteneklerini fark etme sürecinde sınırlayıcı olmaktadır. Bu nedenle meslek seçimleri doğru bir şekilde yapılamamaktadır.

2.Konu ile ilgili çalışmalar

Hayatın her alanında etkisi devam eden toplumsal cinsiyet rolleri geçmişten günümüze kadar sürekli tartışılan bir konu olmuştur. Kadın ve erkeğin kalıplaşmış rolleri, kamusal alanda kadın, kadının yaşadığı zorluklar toplumsal cinsiyet kapsamında yapılan çalışmaları da artırmıştır.

Yapılan bir araştırmada, lise öğrencilerinin meslek seçimleri üzerinde toplumsal cinsiyet rollerinin etkisini ölçmek için 'Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü Ölçeği' geliştirilmiştir. Saha araştırması yönteminin kullanıldığı çalışmada 9,10,11 ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşan iki farklı araştırma grubundan veri toplanmıştır. Araştırma 2017-2018 eğitim öğretim yılının birinci ve ikinci dönemi ile sınırlandırılmıştır. Verilerin toplanma aşamasında kariyer denetim odağı ölçeği ve toplumsal cinsiyet algısı ölçeğinden faydalanılmıştır. Araştırma sonucunda meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rollerinin iki faktörlü bir yapıya (geleneksel ve eşitlikçi şeklinde) sahip olduğu bilgisine ulaşılmıştır (Gökçen ve Kavas, 2018, s. 48).

Bir başka çalışmada iş yaşamındaki mobbing olgusunun kadınlar üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Nitel araştırma yönteminin tercih edildiği çalışmada görüşme tekniği ile veriler toplanmıştır. Antalya Gazeteciler Cemiyeti'ne bağlı 12 yerel gazeteden muhabir pozisyonunda çalışan altı kadın ve altı erkek örneklem olarak seçilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular liberal feminist yaklaşım çerçevesinde değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle mobbinge maruz kalan kadınların iş ve özel hayatlarının olumsuz anlamda etkilediği ortaya koyulmuştur. Erkek çalışanlar yaşanan durumun basın sektörünün zorlu çalışma koşullarından kaynaklandığını dile getirmiştir (Koloğlu, 2019, s. 5).

'Popüler Kültürde Kadın Kütüphanecilerin İmajı: Feminist Bir Yaklaşım' başlıklı derleme çalışmada kadın kütüphanecilerin imajı feminist bir perspektif ile ele alınmıştır. Araştırmada kütüphanecilik mesleğine ve kadın kütüphanecilere olumsuz bir şekilde yaklaşıldığı ve profesyonel bir meslek olarak algılanmadığı

sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra söz edilen olumsuz imajların ortadan kaldırılması için çözüm önerileri sunulmuştur (Yılmaz, 2012, s. 548).

Yapılan bir diğer çalışmada ise toplumsal cinsiyet yargılarının oluşmasında dinin etkisini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmada ‘Din kadının statüsünü düşürücü bir etkidir’ düşüncesinin önyargı mı yoksa toplumsal bir gerçeklik mi olduğu sorusu sorulmuştur. Saha araştırmasının yapıldığı çalışmada Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Bitlis Eren Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde 644 öğrenciye anket uygulanmıştır. Anket ile toplanan veriler sonucunda, dinin toplumsal cinsiyete yönelik tutumlar konusunda etkili bir faktör olduğu varsayımı doğrulanmıştır (Keskin, 2019, s. 4).

Yapılan bir araştırmada, sponsorluk çalışmalarındaki cinsiyetçi yaklaşım ele alınmıştır. Erkek egemenliğinde bulunan spor alanında kadın sporcu ve takımlarının ikinci planda bırakılması araştırmanın problemi olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda sponsorluk çalışmalarında kadınların spor alanındaki beklentileri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmada betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örnekleme, A Milli Kadın Voleybol Takımı, Beşiktaş Kadın Futbol Takımı-Avon İşbirliği, P&G A Milli Futbol Takımları Sponsorluğu, Adidas-Amerika Birleşik Devletleri Voleybol Milli Takımlar Sponsorluğu, Burger King Steveage FC Sponsorluğu’dur. Çalışmanın sonucunda nitelik ve yaklaşım açısından Türkiye’deki kadın spor takımlarının sponsorları ve dünyadaki kadın spor takımlarının sponsorları arasında farklar olduğu anlaşılmıştır. Türkiye’de kadın spor takımlarına sponsor olan markalar kadınlara yönelik ürünler (Vestel, Porçöz, Orkid) arasından seçilirken, Dünya’da Burger King/Burger Queen, Adidas gibi markaların kadın sporcuları temsil ettiği görülmektedir. Bu konudaki beklentiler ise kadın sporculara veya kadın takımlarına cinsiyetçi yaklaşımdan uzak markaların sponsor olmasıdır (Öztürk, 2022).

Toplumsal cinsiyet rollerinin gereği olarak ev içinde yapılan işlerin yerine getirilmesinde kadın sorumlu tutulduğu için ‘ev işçiliği’ kadınlara yönelik bir meslek olarak kabul edilmektedir. Kadınların istihdam alanındaki cinsiyetçi söylemlerle eşitsizliğe ve emek sömürüsüne maruz kaldığını problem olarak belirleyen bir araştırmada, ‘Çalışma ve ev hayatında toplumsal cinsiyet eşitsizliği nasıl üretilmektedir?’ sorusu sorulmuştur. Saha araştırması yapılan çalışmada nitel veri toplama teknikleri (gözlem, görüşme ve doküman analizi) kullanılmıştır. Kolayda örneklem yöntemi ile İstanbul Pendik’te gündeliğe giden kadınlardan iki kişiye ulaşılmıştır. Sonrasında kartopu örnekleme yöntemi ile aynı sektörde çalışan diğer kadınlarla iletişim kurulmuştur. Toplamda 20 kadın ile görüşülmüştür. Araştırma sonucunda kadınların ev işlerini çalışabilecekleri en iyi iş olarak tanımladıkları, bu nedenle cinsiyetçi iş bölümünün sürdürüldüğü, kadının hem kamusal alanda çalışması hem de ev içerisindeki işleri yerine getirmesiyle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin tekrardan üretildiği ortaya konulmuştur (Keskin, 2019, s. 5).

Bir diğer çalışma liberal feminizm çerçevesinde kadınların eşit statüye kavuşamadıklarını problem olarak görmektedir. Araştırmada hukuki ve siyasi

eşitlik konusunda üniversiteler (Merkezi, Devlet, Özel) arasındaki farkı ortaya çıkarmak için anket kullanılmıştır. Rastgele (orantısız) olarak her üç üniversiteden 335 kız öğrenci seçilmiştir. Çalışmada, kadınların eşit statüye kavuşmaları liberal feminizm çerçevesinde hukuki eşitlik ve siyasi farkındalık şeklinde iki boyut üzerinden değerlendirilmiştir. Hukuki eşitliğin sağlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Fakat, siyasal farkındalığın kız öğrenciler üzerine yansımada farklılıklar görülmüştür (Mishra ve Bohra, 2019, s. 640).

Bir başka çalışmada, Türkiye’de yaşamlarını sürdüren kadınların işgücüne katılmalarını etkileyen, hatta engel olan temel olgular olduğu örneklerle ve karşılaştırmalarla ortaya koyulmuştur. Feminist teori ve araştırmalar kapsamında anlayışlar, kavrayışlar ve olgular göz önünde alınarak bir çerçeve oluşturulmuştur. Türkiye'nin işgücü içerisinde kadın emeğinin rolü, cinsiyet ayrımcılığı bağlamında incelenmiştir. Bunun sonucunda kadının çalışma kararlarına etki eden faktörler yaş, evlilik, eğitim, ücretler, göç, annelik gibi konularla tartışılmıştır (Karadoğan, 2015, s. 1).

Yapılan araştırmada, öğrencilerin cinsiyet ayrımcılığı konusunda spor gazeteciliğine yönelik düşüncelerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. 20 sorudan oluşan veri toplama formu hazırlanmıştır. Araştırmanın evrenini Türkiye’de vakıf üniversiteleri dışında iletişim fakültelerinin gazetecilik bölümünde eğitim gören yaklaşık 8000 öğrenci oluşturmaktadır. Oransız örnekleme yöntemi ile Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi bünyesindeki iletişim fakültelerinin gazetecilik bölümlerinde eğitim gören 237 öğrenci araştırmaya dahil edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında, araştırmada yer alan gazetecilik bölümü öğrencileri, spor medyasında kadın gazetecilerin daha fazla olması gerektiğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra spor gazetecisi konumunda sektörde yer almak istediklerini belirtmişlerdir. İletişim fakültelerinde okuyan kız ve erkek öğrenciler, spor gazeteciliği alanında cinsiyet ayrımının olmaması gerektiğini düşünmektedir. Gazeteci adaylarının medyada çalışma konusundaki görüşleri, inşa edilen toplumsal cinsiyet anlayışını reddettikleri anlamına gelmektedir. Fakat, cinsiyet çerçevesinde yapılan analizlerde erkek öğrencilerin futbol ve spor medyasına yönelik ilgileri kız öğrencilere oranla yüksek çıkmıştır. Dolayısıyla spora dair aktarım yapan medyanın maskülen bir yapıda olduğu teyit edilmiştir (Özsoy, 2016, s. 85).

Bir başka çalışmada öğrencilerin meslek seçimlerinde etkili olan faktörler ile eğitim fakültesi içerisinde yerleştikleri programdan memnuniyet düzeyleri ortaya konulmuştur. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin farklı lisans programlarına kayıtlı öğrenciler (424) araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Anket tekniği ile veriler toplanmıştır. Analizler sonucunda, meslek seçimlerine etki eden faktörler sırasıyla mesleğe olan ilgi, yeteneğe uygunluk, cinsiyete uygunluk, sınav puanı, iş bulma imkânı ve ailedir. Tercih faktörleri arasında yalnızca cinsiyete uygunluk faktörüne ilişkin verilen cevaplarda kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür (Şeker ve Çapri, 2020, s. 1).

Yapılan bir araştırmada, toplumsal cinsiyet eşitsizliği kapsamında nitel tanımlayıcı bir yöntem kullanılarak, edebi bir eser üzerinden içsel unsurlar analiz

edilmeye çalışılmıştır. Özellikle eserin ana karakteri, çatışmalar, liberal feminizm değerleri ön planda tutulmuştur. Araştırmanın temel bulguları ile ana karakterin dinamik bir karakter olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kadınların evde kalması ve kocalarının sözlerine uymaları gerektiğine inanılan bir toplum içinde yaşayan ana karakter süreç içerisinde bir değişime uğramıştır. Yaşadığı bazı olaylardan sonra kendi ile baş başa kalarak bir çatışmaya girmiş sonunda da bir birey olduğunun farkına vararak 'özgürlüğe' kavuşmuştur (Kusuma, 2015).

Bir diğer çalışmada, cinsel şiddete odaklanan feminist bir kampanya olarak #MeToo'nun Birleşik Krallık basınındaki ilk 6 aylık (11 Ekim 2017 ile 31 Mart 2018 arasında) haberleri incelenmiştir. Araştırma, gazetelerin kampanyanın etkinliğini artırmada nasıl önemli bir rol oynadığını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Yöntem olarak içerik analizi kullanılmıştır. Kampanyayı destekleyen terimler dikkate alınarak bir kodlama çerçevesi tasarlanmıştır. Yayın, genel ton, makalenin odak noktası, ana sektör/endüstri/çalışma bağlamı ele alınan ve sunulan çözüm türleri çerçeveye dahil edilmiştir. Spss kullanılarak frekans ve çapraz tablo oluşturulmuş ve bunlar üzerinden analiz gerçekleştirilmiştir. Temel bulgulara bakıldığında, Birleşik Krallık Basını'nın, hareketin görünürlüğünü sosyal medyanın ötesine taşıyarak genişlettiği görülmüştür. Bunun yanı sıra, kadınların ve kız çocuklarının sesleri küresel olarak daha görünür ve duyulabilir hale gelmiştir (Benedictis, Orgad ve Rottenberg, 2019, s. 1).

Liberal, radikal ve sosyalist bakış açısı üzerinden toplumsal cinsiyet, eğitim alanındaki eşitsizliklerin ele alındığı başka bir çalışmada teorik bilgiler kapsamında karşılaştırmalar yapılmıştır. Kadınların toplum içindeki koşulları değiştirilirse eğitimsel olarak da önemli değişimlerin yaşanabileceğine değinilmiştir. Araştırma sonucunda, feminist bakış açılarının kadınları ana referans olarak kabul etmesinde görüşlerinin örtüştüğü fakat kadınların rolleri konusunda önemli ölçüde farklılıklar gösterdikleri bilgisine ulaşılmıştır. Bunların yanı sıra kadınlar için gerçekten özgürleştirici bir eğitimin sağlanması konusunda sınırlı davranıldığından söz edilmiştir (Stromquist, 1990, s. 137).

Toplumsal hayatta gözlemlenebilen cinsiyet eşitsizliğini problem olarak gören bir başka çalışmada, cinsiyet eşitsizliklerinin çeşitli edebi eserlerde nasıl yer aldığı incelenmiştir. Feminist düşünceler kapsamında karşılaştırmalı bir edebiyat çalışması yapılmıştır. Dört tür edebi eser ele alınmıştır: drama, düzyazı (öykü), film ve şiir. 20. ve 21. yüzyılın edebi eserleri karşılaştırılmıştır. Çalışmada sosyolojik yaklaşım uygulanmıştır. Araştırmanın temel bulgularına bakıldığında, eserlerde cinsiyet eşitsizliğinin ve feminist düşüncelerin ikili karşıtlıklar halinde bulunduğu ifade edilmiştir. Fakat, feminizmin git gide daha fazla destek aldığı ortaya koyulmuştur. Yüzyılların ilerlemesiyle birlikte feminist düşünceler güçlenmiştir. Sosyal ve kültürel değerler ise hem feminizm hem de toplumsal cinsiyet eşitsizliği olgusunda değişimlere sebep olmuştur (Hambur ve Nurhayati, 2019, s. 183).

Bir diğer çalışma Türkiye'de, toplumsal cinsiyet rolleri, kadının işgücüne katılımı ve kadın yoksulluğu ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla literatür taraması modeli kullanılarak yapılmıştır. Gelir dağılımı ve gelir eşitsizliği kavramlarına odaklanılan bu çalışmada, toplumsal cinsiyet kavramının ve kadınların konumunun da ele alındığı görülmektedir. Çeşitli

istatistiksel veriler kullanılarak kadının işgücüne katılımı ve yoksulluğu, gelir eşitsizliği ve toplumsal cinsiyet rolleri açısından analiz edilmiştir. Çalışmada küresel ve ulusal kuruluşların raporlarına ve istatistiklerine de yer verilmiştir. Araştırma sonucunda ise sahip olunan toplumsal cinsiyet rollerinin kadının çalışmasının önünde engel olduğu ve gelir eşitsizliklerini ortaya çıkardığı tespit edilmiştir (Turgut, 2019).

3. Metodoloji

Araştırmada toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının iletişim fakültesinde eğitim gören üniversite öğrencilerinin meslek seçimleri üzerindeki etkisi irdelenmeye çalışılmıştır. Bu süreçte öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine dönük algılarının tespiti açısından keşfedici araştırma modeli kullanılmıştır. Bunun yanı sıra öğrencilerin toplumsal cinsiyet algıları ile meslek seçimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada nicel araştırma yöntemi tercih edilmiştir.

3.1. Araştırma Soru ve Hipotezleri

Araştırma sorusu 1

Meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili boyutlar nelerdir?

Araştırma hipotezi 1

H₀ Toplumsal Cinsiyet rolleri meslek seçiminde etkili değildir.

H₁ Toplumsal Cinsiyet rolleri meslek seçiminde etkilidir.

Araştırma hipotezi 2

H₀ Üniversite öğrencilerinin cinsiyetleri toplumsal cinsiyet rollerinin tanımlanmasında etkili değildir.

H₁ Üniversite öğrencilerinin cinsiyetleri toplumsal cinsiyet rollerinin tanımlanmasında etkilidir.

Araştırma hipotezi 3

H₀ Üniversite öğrencilerinin cinsiyetleri ile eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolünün tanımlanmasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁ Üniversite öğrencilerinin cinsiyetleri ile eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolünün tanımlanmasında anlamlı bir fark vardır.

Araştırma hipotezi 4

H₀ Üniversite öğrencilerinin cinsiyetleri ile geleneksel toplumsal cinsiyet rolünün tanımlanmasında anlamlı bir fark yoktur.

H₁ Üniversite öğrencilerinin cinsiyetleri ile geleneksel toplumsal cinsiyet rolünün tanımlanmasında anlamlı bir fark vardır.

3.2. Araştırmanın Uygulanması ve Örneklem

Araştırma Süleyman Demirel Üniversitesi İletişim Fakültesinde yapılmıştır. Kolayda örneklem yöntemi kullanılmıştır. Gazetecilik, Görsel ve İletişim Tasarımı, Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Radyo Televizyon ve Sinema bölümlerinde öğrenim gören 225 öğrenci ile sınıf ortamında yüz-yüze anket çalışması gerçekleştirilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Anket formu, öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini tespit etmeye dönük sorulardan ve Mahmure Gökçen ve Ayşenur Büyükgöze Kavas (2018, s. 47-67)'in geliştirdiği 'Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü Ölçeği'nden oluşmaktadır. Bunların yanı sıra öğrencilerin liberal feminizmin savunusu konusundaki görüşlerini tespit etmeye yardımcı 'kadın ve erkeğin toplumsal rolleri' ile ilgili hazırlanmış çoklu ölçek maddeleri yer almaktadır. Ölçeklerde 5'li Likert Ölçeğiyle cevaplar alınmıştır. Cevaplar "hiç katılmıyorum" 1, "çok az katılıyorum" 2, "biraz katılıyorum" 3, "çoğunlukla katılıyorum" 4 ve "tamamen katılıyorum" 5 şeklinde kodlanmıştır.

3.4.Verilerin Analizi ve Kullanılan Testler

Araştırmada elde edilen verileri analiz etmek için SPSS programı kullanılmıştır. Öncelikle kullanılan ölçek üzerinde doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra betimleyici analizler, Çoklu Regresyon Analizi, Bağımsız Örneklem T Testi ve Tek Yönlü Anova Testi gerçekleştirilmiştir.

3.5.Etik Kurul Onayı

Araştırma Süleyman Demirel Üniversitesi Etik Kurulunun 30.11.2022 Tarih ve E-87432956-050.99-401483 Sayılı Bilimsel Çalışma Onayı ile yürütülmüştür.

4.Bulgular

4.1.Betimleyici İstatistikler

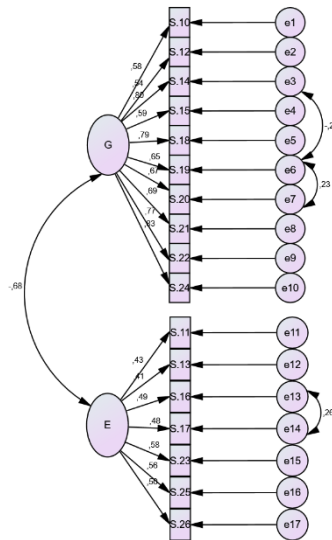
Araştırmaya katılan öğrencilerin %41,8'i erkeklerden, %58,2'si kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların %17,3'ünün aylık harcaması 0-1200 TL, %61,8'inin aylık harcaması 1500-3500 TL, %18,2'sinin 4000-6000 TL, %1,8'inin 7000-9000 TL, %0,9'unun ise 10000-15000 TL arasındadır. Öğrencilerin %38,7'si Gazetecilik, %23,1'i Halkla İlişkiler ve Tanıtım, %11,1'i Görsel ve İletişim Tasarımı, %27,1'i ise Radyo Televizyon ve Sinema bölümünde okumaktadır. Yaş aralıklarına bakıldığında ise, öğrencilerin %83,1'i 18-22 yaş, %13,3'ü 23-27 yaş, %3,6'sı ise 28-44 yaş aralığındadır. Öğrencilere yaşamlarının çoğunu nerede geçirdikleri sorulmuştur. %27,6'sı ilde, %30,7'si ilçede, %33,3'ü büyük şehirde, %8,4'ü ise köyde yaşadıklarını söylemiştir. Öğrencilerin annelerinin eğitim durumuna bakıldığında, %42,7'sinin annesi ilkokul, %25,3'ünün annesi ortaokul, %24,9'unun lise, %6,7'sinin üniversite, %0,4'ünün ise lisansüstüdür. Öğrencilerin babalarının eğitim durumu ise şu şekildedir; %26,2'si ilkokul, %28,9'u ortaokul, %30,7'si lise, %13,8'i üniversite, %0,4'ü ise lisansüstüdür. Öğrencilerin %39,1'inin annesi çalışmakta, %60,9'unun ise çalışmamaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %2,7'si bölüm tercihlerinde cinsiyet faktörünün etkili olduğunu söylemiştir. %97,3'ü ise bu soruya hayır cevabını vermiştir.

4.2.Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolüne İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi

Mahmure Gökçen ve Ayşenur Büyükgöze Kavas (2018, s. 47-67) tarafından geliştirilen iki alt boyut ve toplam 17 maddeden oluşan meslek seçiminde toplumsal cinsiyetin rolü ölçeğinin (10 maddelik geleneksel cinsiyet rolü ve 7

maddelik eşitlikçi cinsiyet rolü) birinci düzey faktöriyel yapısı, AMOS 24 programı kullanılarak test edilmiştir. Yani iki faktöre sahip meslek seçiminde toplumsal cinsiyetin rolü ölçeği ile toplanan verilerin ölçek modeline uygunluğunu ve geçerliliğini test etmek için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) gerçekleştirilmiştir.

Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü DFA'da iki değişken ve 17 madde 0,400'den daha büyük faktör yükleriyle gruplanmıştır. Model uyum değerlerinin daha iyi sonuç vermesi bakımından düzeltme indekslerine bakılmış ve bu indekslerde madde 6 ile madde 7'nin, madde 3 ile madde 6'nın, madde 13 ile madde 14'ün hata varyanslarının birleştirilmesinin yararlı olacağı görülmüştür. Yapılan düzeltme işlemi sonrasında ulaşılan model uyum değerlerinin (CMIN/DF=1,834; RMSEA= ,061; CFI=,931; GFI=,906 NFI=,861) meslek seçiminde toplumsal cinsiyetin rolü modeli ile elde edilen verilerle uyumlu olduğu görülmektedir (Simon vd. 2010, s. 239). Yani sonuçlar araştırmadan elde edilen verilerin meslek seçiminde toplumsal cinsiyetin rolü ölçeğinin öngörülen kuramsal yapısı (iki faktörlü) ile uyuştuğunu göstermektedir.

CMIN=5.442; DF=4; CMIN/DF=1,834; RMSEA= ,061; CFI=,931; GFI=,906; NFI=,861

Grafik 1: Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü DFA Sonuçları

(G:geleneksel cinsiyet rolü ve E:eşitlikçi cinsiyet rolü)

Toplam 17 maddeden oluşan ölçeğin standardize edilmiş regresyon yükleri incelendiğinde meslek seçiminde geleneksel cinsiyet rolü için 0,54 ile 0,83 meslek seçiminde eşitlikçi cinsiyet rolü için 0,41 ile 0,58 arasında değiştiği görülmektedir (Grafik 1). İki faktör arasındaki korelasyon katsayısı ise -0,68'dir.

4.3.Araştırmaya Katılanların Liberal Feminizmin Savunusu Konusundaki Görüşleri

İletişim fakültesi öğrencilerinin liberal feminizmin savunusu hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi amacıyla 9 maddeden oluşan çoklu ölçek hazırlanmıştır. Cevaplar 5'li Likert Ölçeğiyle alınmıştır. Ölçeklerde yer alan maddeler kadın ve

erkeğin toplumsal rolleri ile ilgilidir ve liberal feminizmin savunduğu ve savunmadığı yargıları içermektedir.

Tablo 1. Kadın ve Erkeğin Toplumsal Rollerini

	Katılımcı Sayısı	En Düşük Değer	En Yüksek Değer	Ortalama Değerler	Standart Sapma
Evde erkeğin sözü geçmelidir.	225	1,00	5,00	1,5822	1,05375
Eşit eğitim kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırır	225	1,00	5,00	3,5156	1,30964
Kamusal alanda kadın ve erkek eşittir	225	1,00	5,00	3,8000	1,48805
Çocuk bakımından sorumlu kişi annedir	225	1,00	5,00	1,9378	1,19360
Ev içinde eşit rol paylaşımı kadın erkek eşitliği için önemlidir	225	1,00	5,00	4,5467	,95842
Evin geçiminden erkek sorumludur	225	1,00	5,00	1,9467	1,26660
Yemek, çamaşır gibi ev işlerinden kadın sorumludur	225	1,00	5,00	1,7156	1,10558
Ailenin dışarıdaki temsili erkek tarafından gerçekleştirilir	225	1,00	5,00	1,8178	1,23478
Ev içindeki ve dışındaki tüm sorumluluklardan kadın ve erkek birlikte sorumludur	225	1,00	5,00	4,6978	,85942

Liberal Feminizmin savunmadığı görüşlerden biri olan ilk madde ‘Evde erkeğin sözü geçmelidir’ yargısıdır. Araştırmaya katılım sağlayanların bu maddeye cevap verme ortalaması 1,582’dir. İkinci madde olan ‘Çocuk bakımından sorumlu kişi annedir’ yargısının ortalaması 1,937’dir. Üçüncü maddede ise, ‘Evin geçiminden erkek sorumludur’ yargısı yer almaktadır. Bu maddenin ortalaması 1,946’dir. Araştırmaya katılanlara sorulan dördüncü yargı ‘Yemek, çamaşır gibi ev işlerinden kadın sorumludur’ maddesidir. Bunun ortalaması 1,715’dir. Liberal feminizmin savunmadığı görüşü içeren son yargı ise ‘Ailenin dışarıdaki temsili erkek tarafından gerçekleştirilir’ şeklindedir. Bu maddenin ortalaması 1,817’dir. Liberal feminizmin kadın ve erkeğin toplumsal rolleri konusunda savunmadığı maddelere verilen cevapların ortalamaları göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin en çok ‘Evin geçiminden erkek sorumludur’ yargısına katıldığı görülmektedir. ‘Evde erkeğin sözü geçmelidir’ yargısına ise diğer maddelere göre daha az katılım sağlanmıştır.

Liberal Feminizmin savunduğu görüşlere baktığımızda bunlardan ilki ‘Eşit eğitim kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırır’ maddesidir. Ortalaması 3,515 şeklindedir. İkinci yargı ‘Kamusal alanda kadın ve erkek eşittir’

ifadesidir. Bu maddenin ortalaması 3,800'dür. Araştırmaya katılanlara yöneltilen üçüncü yargı 'Ev içinde eşit rol paylaşımı kadın erkek eşitliği için önemlidir' maddesidir. Ortalaması ise 4,546'dır. Sonuncu yargı 'Ev içindeki ve dışındaki tüm sorumluluklardan kadın ve erkek birlikte sorumludur' ifadesidir. Bunun ortalaması ise 4,697'dir. Liberal feminizmin kadın ve erkeğin toplumsal rolleri konusunda savunduğu maddelere verilen cevapların ortalamaları göz önünde bulundurulduğunda en çok katılım sağlanan madde 'Ev içindeki ve dışındaki tüm sorumluluklardan kadın ve erkek birlikte sorumludur' yargısıdır. 'Eşit eğitim kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırır' maddesine ise daha az katılım sağlanmıştır.

Genel olarak bakıldığında ise ölçekte yer alan liberal feminizmin savunduğu 'Eşit eğitim kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırır', 'Kamusal alanda kadın ve erkek eşittir', 'Ev içinde eşit rol paylaşımı kadın ve erkek eşitliği için önemlidir', 'Ev içindeki ve dışındaki tüm sorumluluklardan kadın ve erkek birlikte sorumludur' şeklinde sıralanan maddelerin ortalamaları liberal feminizmin savunmadığı 'Evde erkeğin sözü geçmelidir', 'Çocuk bakımından sorumlu kişi annedir', 'Evin geçiminden erkek sorumludur', 'Yemek, çamaşır gibi ev işlerinden kadın sorumludur', 'Ailenin dışarıdaki temsili erkek tarafından gerçekleştirilir' şeklinde sıralanan maddelerin ortalamalarına göre daha yüksektir. Bu bakımdan araştırmaya katılan öğrencilerin liberal feminizmin savunusuna yakın bir görüşe sahip oldukları ifade edilebilir.

4.4. Verilerin Normallik Dağılımına İlişkin Bulgular

Verilerin normal dağılımına bakıldığında eşitlikçi cinsiyet rolü faktörünün, geleneksel cinsiyet rolü faktörünün, kadın ve erkeğin toplumsal rollerinden oluşan çoklu ölçeğin normal dağılmadığı görülmektedir ($p < 0,05$). Bunun üzerine skewness ve kurtosis değerlerine bakılmıştır. Bazı kaynaklara göre kabul gören değerler farklılık göstermektedir. Tabachnick ve Fidel (2013, s. 78-83), bu değerleri +1.5 ile -1.5 arasında olduğunda; George ve Mallery (2010) ise, +2.0 ile -2.0 şeklinde normal kabul eder. Eşitlikçi cinsiyet rolü faktöründe skewness değeri '-1,072' kurtosis '1,232' şeklindedir. +1.5 ve -1.5 arasında yer aldığı için verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmektedir. Geleneksel cinsiyet rolü faktöründe skewness değeri '1,595' kurtosis '2,421' dir. Liberal feminist yaklaşım bağlamında oluşturulan kadın ve erkeğin toplumsal rollerini yansıtan çoklu ölçeğin skewness değeri '0,500' kurtosis değeri ise '0,082' dir. Bunun sonucunda da verilerin normal dağılımı sağladığı tespit edilmiştir ve elde edilen verilerin analizinde parametrik testler kullanılmıştır.

4.5.Sosyo-Demografik Değişkenler ile Faktörler Arası Farklar

Çalışmada araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyeti, yaşı, bölümü, aylık ortalama gelirleri, annelerinin eğitim durumu, babalarının eğitim durumu, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer ve annelerinin çalışma durumlarına yönelik algıları arasında gerçekleşen anlamlı farkların ele alınması için söz konusu değişkenler arasında ANOVA ve Bağımsız Örneklem T-Testi yapılmıştır.

Cinsiyet değişkenine göre eşitlikçi ve geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin görüşler farklılaşıyor mu? sorusuna cevap verebilmek için Bağımsız Örneklem T Testi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2. Cinsiyetlere Göre Geleneksel ve Eşitlikçi Cinsiyet Rollerini Değişkenleri

	Cinsiyet	N	Mean	Std.Deviation	p	df
Geleneksel	Erkek	94	2,0415	,89712	,000	223
	Kadın	131	1,3435	,57420		
Eşitlikçi	Erkek	94	3,9043	,76211	,011	223
	Kadın	131	4,4798	,64330		

Bağımsız Örneklem T Testi ile eşitlikçi ve geleneksel cinsiyet rollerini değişkenleri farklı cinsiyetlere göre karşılaştırılmıştır. İstatistiksel açıdan cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0,05$). Geleneksel cinsiyet rollerinde erkeklerin ortalama değerleri kadınlara göre daha yüksektir. Eşitlikçi cinsiyet rollerine bakıldığında ise kadınların ortalama değerlerinin erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir (Tablo 1).

Ulaşılan sonuca bakıldığında erkeklerin geleneksel cinsiyet rollerini kadınlara göre daha fazla tercih etmesi toplumdaki cinsiyet rollerinin kabul edilmiş olduğunu göstermektedir. Toplumsal yapı erkeği ve kadını farklı davranış kalıpları içine sokmakta ve görevler yüklemektedir (Tekin ve Değirmenci, 2022, s. 187). Ataerkil bir aile yapısına sahip olan Türkiye’de toplumsallaşma sürecinde bireyler belirli cinsiyet kalıpları içerisine sokulmuştur. Korkmaz (2022, s. 54), ataerkil zihniyetin geleneksel toplumların en belirgin özelliği olduğunu dile getirir ve bu nedenle toplumun tüm kurumlarının bu düşünce yapısı üzerine kurulduğunu ifade eder.

Tablo 3. Yaş Gruplarına Göre Geleneksel ve Eşitlikçi Cinsiyet Rollerini Değişkenleri

	Yaş Grupları	N	Mean	Std. Deviation	df	p
Geleneksel	18-22 yaş	187	1,6112	,78283	2	,112
	23-27 yaş	30	1,8767	,95797		
	28-44 yaş	8	1,2875	,36815		
Eşitlikçi	18-22 yaş	187	4,2361	,74056	2	,969
	23-27 yaş	30	4,2429	,87433		
	28-44 yaş	8	4,3036	,74984		

Geleneksel ve eşitlikçi cinsiyet rollerini arasında katılımcıların yaş gruplarına göre farklılık olup olmadığını tespit edebilmek amacıyla Tek Yönlü Anova Testi uygulanmıştır. Toplamda 3 farklı grubun bulunduğu örnekleme dair tanımlayıcı istatistiksel veriler Tablo 2’de yer almaktadır. Elde edilen bulgular ışığında gerçekleştirilen test neticesinde öğrencilerin yaşlarına göre geleneksel ($p = 0,112$) ve eşitlikçi ($p = 0,969$) cinsiyet rollerinde anlamlı bir farklılık olmadığı anlaşılmıştır ($p > 0,05$).

Tablo 4. Eğitim Görülen Bölüme Göre Geleneksel ve Eşitlikçi Cinsiyet Rollerini Değişkenleri

	Bölüm	N	Mean	Std. Deviation	df	p
Geleneksel	Gazetecilik	87	1,6322	,81047	3	,739
	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	52	1,6077	,69419		
	Görsel ve İletişim Tasarımı	25	1,8000	,93050		
	Radyo Televizyon ve Sinema	61	1,5951	,83375		
Eşitlikçi	Gazetecilik	87	4,3629	,67423	3	,003
	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	52	4,2775	,63094		
	Görsel ve İletişim Tasarımı	25	3,7429	1,04328		
	Radyo Televizyon ve Sinema	61	4,2342	,74003		

Katılımcıların okudukları bölümlere göre geleneksel ve eşitlikçi cinsiyet rolleri arasındaki farkı tespit edebilmek amacıyla Tek Yönlü Anova Testi uygulanmıştır. Toplamda 4 farklı grubun bulunduğu örnekleme dair tanımlayıcı istatistik veriler Tablo 3'de verilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında gerçekleştirilen test neticesinde öğrencilerin bölümlerine göre geleneksel cinsiyet rollerinde anlamlı bir farklılık olmadığı anlaşılırken ($p=0,739$); eşitlikçi cinsiyet rollerinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p=0,003$). Bu anlamlı farkın hangi bölümlerden kaynaklandığını tespit etmek amacıyla post hoc testi gerçekleştirilmiştir. Çoklu karşılaştırma sonucunda görsel ve iletişim tasarımı bölümünde olan katılımcılarla diğer bölümlerdeki katılımcılar arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Araştırmaya katılım sağlayan öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümlere göre geleneksel cinsiyetçi rollerinin ortalamasına bakıldığında, gazetecilik 1,6322; halkla ilişkiler ve tanıtım 1,6077; görsel ve iletişim tasarımı 1,8000; radyo televizyon ve sinema 1,5951'dir. Eşitlikçi cinsiyetçi rollerin ortalaması ise gazetecilik bölümünde 4,3629; halkla ilişkiler ve tanıtımda 4,2775; görsel ve iletişim tasarımında 3,7429; radyo televizyon ve sinema bölümünde ise 4,2342'dir. Ortalamalar göz önünde bulundurulduğunda görsel iletişim ve tasarım bölümünde okuyan öğrencilerin eşitlikçi cinsiyet rolleri ortalamalarının diğer bölümlerin ortalamasına göre düşük olduğu görülmüştür.

Analiz sürecinde tek yönlü anova testinin temel varsayımlarından olan varyansların homojenliğine dair gerçekleştirilen Homojenlik testi sonucunda varyansların homojen olduğu anlaşılmaktadır ($p=0,024$).

Tablo 5. Öğrencilerin Aylık Ortalama Gelirine Göre Geleneksel ve Eşitlikçi Cinsiyet Rollerini Değişkenleri

	Aylık Gelir	N	Mean	Std. Deviation	df	p
Geleneksel	0-1200	39	1,6538	,92845	4	,916
	1500-3500	139	1,6381	,82122		
	4000-6000	41	1,6317	,66123		
	7000-9000	4	1,2750	,25000		
	10000-15000	2	1,8500	,49497		
Eşitlikçi	0-1200	39	4,0989	,96954	4	,601
	1500-3500	139	4,2950	,67033		
	4000-6000	41	4,1672	,78889		
	7000-9000	4	4,4286	,55940		
	10000-15000	2	4,2143	,90914		

Geleneksel ve eşitlikçi cinsiyet rollerinin katılımcıların aylık ortalama gelirlerine göre farklılık gösterip göstermediğine bakmak amacıyla Tek Yönlü Anova Testi uygulanmıştır. Toplamda 5 farklı grubun bulunduğu örnekleme dair tanımlayıcı istatistik veriler Tablo 4’de gösterilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında gerçekleştirilen test neticesinde öğrencilerin aylık ortalamalarına göre geleneksel ($p=0,916$) ve eşitlikçi ($p=0,601$) cinsiyet rollerinde anlamlı bir farklılık olmadığı anlaşılmıştır ($p>0,05$).

Tablo 6. Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Durumuna Göre Geleneksel ve Eşitlikçi Cinsiyet Rollerini Değişkenleri

	Annelerin eğitim durumu	N	Mean	Std. Deviation	df	p
Geleneksel	İlkokul	96	1,6396	,82672	4	,778
	ortaokul	57	1,5842	,85644		
	Lise	56	1,6304	,65113		
	Üniversite	15	1,8533	,99633		
	Yüksek lisans	1	1,1000	-		
Eşitlikçi	İlkokul	96	4,2470	,74692	4	,995
	ortaokul	57	4,2055	,75159		
	Lise	56	4,2551	,74191		
	üniversite	15	4,2476	,88306		
	Yüksek lisans	1	4,2394	-		

Katılımcıların annelerinin eğitim durumuna göre geleneksel ve eşitlikçi cinsiyet rolleri arasında farklılık olup olmadığını tespit edebilmek amacıyla Tek Yönlü Anova Testi uygulanmıştır. Toplamda 5 farklı grubun bulunduğu örnekleme

dair tanımlayıcı istatistik veriler Tablo 5’de verilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında gerçekleştirilen test neticesinde araştırmaya katılanların annelerinin eğitim durumuna göre geleneksel ($p=0,778$) ve eşitlikçi ($p=0,995$) cinsiyet rollerinde anlamlı bir farklılık olmadığı anlaşılmıştır ($p>0,05$). Yapılan bu analiz ile eğitim düzeyi yüksek olan annelerin yetiştirdiği çocuklarla daha az cinsiyetçi kabulün benimsenebileceği varsayılmıştır. Ancak bu sonuca ulaşamamıştır. Genel olarak bu araştırmada annenin eğitim durumunun kadın ve erkeğe yönelik cinsiyetçi kalıp yargıları etkilemediği görülmektedir.

Tablo 7. Öğrencilerin Babalarının Eğitim Durumuna Göre Geleneksel ve Eşitlikçi Cinsiyet Rollerini Değişkenleri

	Babanın eğitim durumu	N	Mean	Std. Deviation	df	p
Geleneksel	İlkokul	59	1,6746	,90413	4	,601
	Ortaokul	65	1,5954	,70299		
	Lise	69	1,5667	,65522		
	Üniversite	31	1,8129	1,07012		
	lisansüstü	1	1,1000	-		
Eşitlikçi	İlkokul	59	4,2082	,76900	4	,932
	ortaokul	65	4,3077	,60988		
	Lise	69	4,2174	,80089		
	üniversite	31	4,1982	,88961		
	lisansüstü	1	4,4286	-		

Araştırmaya katılım sağlayan öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre geleneksel ve eşitlikçi cinsiyet rollerinin farklılık gösterip göstermediğini tespit edebilmek amacıyla Tek Yönlü Anova Testi uygulanmıştır. Toplamda 5 farklı grubun bulunduğu örnekleme dair tanımlayıcı istatistik verilerine Tablo 6’da yer verilmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde gerçekleştirilen test sonucunda katılımcıların babalarının eğitim durumuna göre geleneksel ($p=0,601$) ve eşitlikçi ($p=0,932$) cinsiyet rollerinde anlamlı bir farklılık olmadığı anlaşılmıştır ($p>0,05$). Araştırmada eğitilmiş babaların daha eşitlikçi bir cinsiyet bakışına sahip olabileceği dolayısıyla çocuklarını da bu yönde yetiştireceği varsayılmıştır. Fakat analiz sonucunda bu varsayıma ulaşamamıştır. Bu çalışmada babanın eğitim durumunun geleneksel ve eşitlikçi cinsiyet rolleri üzerinde etkisinin olmadığı anlaşılmıştır.

Tablo 8. Öğrencilerin Yaşamlarının Çoğunu Geçirdiği Yerlere Göre Geleneksel ve Eşitlikçi Cinsiyet Rollerini Değişkenleri

	Yaşamın çoğunun geçirildiği yer	N	Mean	Std. Deviation	df	p
Geleneksel	İl	62	1,4484	,58105	3	,045
	İlçe	69	1,8348	,90128		

	Büyük şehir	75	1,6347	,87840		
	Köy	19	1,5211	,61244		
Eşitlikçi	İl	62	4,2512	,67587	3	,974
	İlçe	69	4,2526	,81741		
	Büyük şehir	75	4,2076	,79757		
	Köy	19	4,2782	,55015		

Katılımcıların yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerlere göre geleneksel ve eşitlikçi cinsiyet rollerinin farklılık gösterip göstermediğini tespit edebilmek amacıyla Tek Yönlü Anova Testi uygulanmıştır. Toplamda 4 farklı grubun bulunduğu örnekleme dair tanımlayıcı istatistiksel veriler Tablo 7’de verilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında gerçekleştirilen test neticesinde öğrencilerin yaşamlarının çoğunluğunu geçirdiği yerlere göre geleneksel cinsiyet rollerinde anlamlı bir farklılık olduğu görülürken ($p=0,045$); eşitlikçi cinsiyet rollerinde anlamlı bir farklılık olmadığı anlaşılmıştır ($p=0,974$).

Anlamlı farkın hangi yaşam yerlerinden kaynaklandığını belirlemek amacıyla post hoc testi gerçekleştirilmiştir. Çoklu karşılaştırma sonucunda yaşamlarının çoğunluğunu ilde geçiren katılımcılarla ilçede geçiren katılımcılar arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Araştırmaya katılım sağlayan öğrencilerin yaşamlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri yerlere göre geleneksel cinsiyetçi rollerinin ortalamasına bakıldığında, ilde yaşayanların 1,4484; ilçede yaşayanların 1,8348; büyük şehirde yaşayanların 1,6347; köyde yaşayanların 1,5211’dir. Eşitlikçi cinsiyetçi rollerin ortalaması ise ilde yaşayanlarda 4,2512; ilçede yaşayanlarda 4,2526; büyük şehirde yaşayanlarda 4,2076; köyde yaşayanlarda 4,2782’dir. Ortalamalar göz önünde bulundurulduğunda ilde yaşayan katılımcılarla ilçede yaşayanların geleneksel cinsiyet rolleri ortalamaları arasındaki farkın daha fazla olduğu görülmektedir.

Analiz sürecinde tek yönlü anova testinin temel varsayımlarından olan varyansların homojenliğine dair gerçekleştirilen Homojenlik testi sonucunda varyansların homojen olduğu görülmektedir ($p=0,009$).

Tablo 9. Öğrencilerin Annelerinin Çalışma Durumlarına Göre Geleneksel ve Eşitlikçi Cinsiyet Rollerini Değişkenleri

	Annelerin Çalışma Durumu	N	Mean	Std.Deviation	p	df
Geleneksel	Evet	88	1,6000	,75992	,579	223
	Hayır	137	1,6577	,83117		
Eşitlikçi	Evet	88	4,3409	,75885	,698	223
	Hayır	137	4,1741	,73941		

Tablo 9’da görüldüğü üzere öğrencilerin annelerinin çalışma durumlarına göre eşitlikçi ve geleneksel cinsiyet rolleri değişkenleri Bağımsız Örneklem T Testi ile karşılaştırılmıştır. İstatistiksel açıdan annelerin çalışma durumlarına göre

anlamli bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$). Fakat ortalamaları göz önünde bulundurduğumuzda çalışmayan annelerin çocuklarının geleneksel rolde daha yüksek (1,6577); çalışan annelerin çocuklarının ise eşitlikçi rolde daha yüksek (4,3409) bir ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Ulaşılan bu sonuca göre kamusal alanda yer alan kadınların, cinsiyet rolleri çerçevesinde çocuklarının eşitlikçi bir bakış açısı geliştirmesine katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Yani anneleri çalışan öğrencilerin toplumsal cinsiyete yönelik daha eşitlikçi bir tutum sergiledikleri söylenebilir (Aytaç ve Öngen, 2013, s.12).

4.6.Öğrencilerin Liberal Feminizm Savunusu Hakkındaki Görüşlerinin Meslek Seçimine İlişkin Geleneksel ve Eşitlikçi Cinsiyet Rollerile İlgili Algıları Üzerindeki Etkisi

Araştırmada iletişim fakültesi öğrencilerinin liberal feminist yaklaşım bağlamında kadın ve erkeğin toplumsal rollerine ilişkin görüşlerinin meslek seçimine ilişkin geleneksel ve eşitlikçi cinsiyet rolleriyle ilgili algıları üzerindeki etkisini belirlemek için çoklu regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Meslek seçimi ile ilgili geleneksel ve eşitlikçi cinsiyet rolü görüşlerinin yer aldığı maddeler bağımlı değişkeni; öğrencilerin liberal feminizmin savunusu hakkındaki görüşlerini yansıtan kadın ve erkeğin toplumsal rolleri ile ilgili maddeler ise bağımsız değişkeni göstermektedir. Dolayısıyla araştırmaya katılım sağlayan öğrencilerin kadın ve erkeğin toplumsal rolleri konusundaki görüşlerine bağlı olarak meslek seçimlerine etkileri ele alınmaktadır. Araştırmada oluşturulan ilk model; kadın ve erkeğin toplumsal rollerini oluşturan bağımsız değişkenlerin meslek seçimi ölçeğinde yer alan geleneksel cinsiyet rolü faktörü üzerindeki etkisini; İkinci model ise, kadın ve erkeğin toplumsal rollerini oluşturan bağımsız değişkenlerin meslek seçimi ölçeğinde yer alan eşitlikçi cinsiyet rolü faktörü üzerindeki etkisini ele almaktadır.

Tablo 10. Birinci Model-Kadın ve Erkeğin Toplumsal Rollerinin Meslek Seçimine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	İlişki katsayısı	Sig	t	Toleranc e	VIF	Durbin Watsons
Geleneksel Cinsiyet	Evde erkeğin sözü geçmelidir	,649	,000	3,665	,477	2,096	2,084
	Eşit eğitim kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırır	-,153	,640	-,469	,736	1,358	
	Kamusal alanda kadın ve erkek eşittir	-,120	,909	-,114	,819	1,220	
	Çocuk bakımından sorumlu kişi annedir.	,628	,000	3,794	,529	1,889	
	Ev içinde eşit rol paylaşımı kadın erkek eşitliği için önemlidir	-,427	,121	-1,557	,700	1,429	
	Evin geçiminden erkek sorumludur	,534	,645	,462	,538	1,858	

Rolü Faktörü	Yemek çamaşır gibi ev işlerinden kadın sorumludur	,659	,001	3,351	,433	2,310	
	Ailenin dışarıdaki temsili erkek tarafından gerçekleştirilir	,669	,007	2,718	,405	2,469	
	Ev içindeki ve dışındaki tüm sorumluluklardan kadın ve erkek birlikte sorumludur	-,442	,048	-1,992	,694	1,440	
R= ,794 ; R ² =,615 ; F=40,793 ; P=,000							

Tablo 11. İkinci Model-Kadın ve Erkeğin Toplumsal Rollerinin Meslek Seçimine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	İlişki katsayısı	Sig	t	Tolerance	VIF	Durbin Watsons
Eşitlikçi Cinsiyet Rolü Faktörü	Evde erkeğin sözü geçmelidir	-,449	,023	-2,284	,477	2,096	1,718
	Eşit eğitim kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırır	,179	,479	,709	,736	1,358	
	Kamusal alanda kadın ve erkek eşittir	,228	,015	2,440	,819	1,220	
	Çocuk bakımından sorumlu kişi annedir.	-,465	,000	-3,693	,529	1,889	
	Ev içinde eşit rol paylaşımı kadın erkek eşitliği için önemlidir	,397	,012	2,520	,700	1,429	
	Evin geçiminden erkek sorumludur	-,335	,362	,913	,538	1,858	
	Yemek çamaşır gibi ev işlerinden kadın sorumludur	-,398	,758	-,274	,433	2,310	
	Ailenin dışarıdaki temsili erkek tarafından gerçekleştirilir	-,407	,901	-,125	,405	2,469	
	Ev içindeki ve dışındaki tüm sorumluluklardan kadın ve erkek birlikte sorumludur	,366	,026	2,247	,694	1,440	
R= 601; R ² =,334; F=13,497; P=,000							

Analizde otokorelasyonun tespiti için Durbin-Watson testi kullanılmıştır. Durbin- Watson test istatistiği 0 ile 4 arasındaki değerlerden oluşmaktadır. Otokorelasyonun yani benzerliğin olmaması için bu değerlerin 1 ile 3 arasında olması beklenmektedir (Erbil, 2021, s. 8). Analizde ulaşılan Durbin-Watson değerleri bu aralıkta yer almaktadır (İlk model:2,084/ikinci model: 1,718). 10 ve 11 numaralı tablolarda yer alan ilişki katsayısı değerlerine bakıldığında, ilgili değişkenler arasındaki ilişkilerin pozitif ve anlamlı yönde gerçekleştiği görülmektedir. Çoklu regresyon analizinde çoklu bağıntı sorunu VIF ve tolerance değerleri ile anlaşılmaktadır. Allison (1999, s. 172), VIF değerlerinin 2.5'un altında olması gerektiğini kabul eder. Tolerance değerlerinin ise 0,2'den küçük olmaması gerekmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2015, s. 264). VIF değerlerine ve tolerance değerlerine bakıldığında verilerin doğrusallığında problem olmadığı görülmektedir (Tablo 10 ve 11).

Çoklu regresyon analizinin uygulandığı çalışmada sonuçların istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Liberal feminist yaklaşım bağlamında öğrencilerin kadın ve erkeğin toplumsal rollerine ilişkin görüşleri meslek seçiminde geleneksel cinsiyet rolü faktörlerinin önemli bir yordayıcısıdır ($R=,794$; $R^2=,615$). Yapılan analiz birinci modelin anlamlı ($p=,000$) olduğunu göstermektedir. İkinci analize bakıldığında ise; katılımcıların kadın ve erkeğin toplumsal rollerine ilişkin değerleri meslek seçiminde eşitlikçi cinsiyet rolü faktörlerinin önemli bir yordayıcısıdır ($R=,601$; $R^2=,334$). Gerçekleştirilen analiz ikinci modelin de anlamlı ($p=,000$) olduğunu göstermektedir.

Analiz bulgularına göre tablo 10'da yer alan bağımsız değişkenlerden 'Evde erkeğin sözü geçmelidir' maddesi yüzde 64,9 oranında, 'Çocuk bakımından sorumlu kişi annedir' maddesi yüzde 62,8 oranında, 'Yemek çamaşır gibi ev işlerinden anne sorumludur' maddesi yüzde 65,9 oranında, 'Ailenin dışarıdaki temsili erkek tarafından gerçekleştirilir' maddesi yüzde 66,9 oranında, 'Ev içindeki ve dışındaki tüm sorumluluklardan kadın ve erkek birlikte sorumludur' maddesi ise yüzde 44,2 oranında pozitif olarak geleneksel cinsiyetçi rol üzerinde etkilidir. Bu maddelerde meydana gelebilecek bir birimlik artış geleneksel cinsiyet rolü algısını belirtilen oranlarda artırmaktadır. Bu durum bağımsız değişkeni oluşturan maddelerin bağımlı değişken üzerinde ne kadarlık bir etki yarattığını göstermektedir.

Tablo 11'de yer alan bağımsız değişkenlerden 'Evde erkeğin sözü geçmelidir' maddesi yüzde 44,9 oranında, 'Kamusal alanda kadın ve erkek eşittir' maddesi 22,8 oranında, 'Çocuk bakımından sorumlu kişi annedir' maddesi 46,5 oranında, 'Ev içinde eşit rol paylaşımı kadın erkek eşitliği için önemlidir' maddesi 39,7 oranında, 'Ev içindeki ve dışındaki tüm sorumluluklardan kadın ve erkek birlikte sorumludur' maddesi ise 36,6 oranında pozitif olarak eşitlikçi cinsiyetçi rol üzerinde etkilidir. Bu maddelerde meydana gelebilecek bir birimlik artış eşitlikçi cinsiyet rolü algısını belirtilen oranlarda artırmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Toplumsal yaşamda kadın ve erkek arasındaki rol farklılıkları bireylerin meslek seçimlerine de etki etmektedir. Kadınların ve erkeklerin çalışma yaşamında meslekleri üzerinden gerçekleştirilen ayırım 'kadın mesleği' ve 'erkek mesleği' kalıplarını ortaya çıkarmıştır. Yapılan bu ayırımdan dolayı kadınların

daha geleneksel olarak nitelendirilen mesleklere sahip olduğu görülmektedir (Şahin, 2007, s. 1). Günümüzde kadınların eğitim seviyesi yükselmekte ve çalışma yaşamına katılımlarında artış görülmektedir. Buna rağmen kadınlar bazı meslekleri yapmada, bu mesleklerde yükselmeye zorluk çekebilmektedirler. Çünkü liberal feminizmin karşı olduğu ataerkil bakış açısı ve bununla birlikte kadınların sosyal ve toplumsal yaşamlarına etki eden kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolleri kadınların çalışma hayatına etki etmektedir. Bu araştırma, henüz eğitimine devam etmekte olan üniversite öğrencilerinin mesleklere yönelik tutumlarında toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının etkisini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmada öncelikle cinsiyetçi yaklaşım liberal feminizm kuramı çerçevesinde tartışılmıştır. Sonrasında hazırlanan anket ile elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Ulaşılan sonuçlara göre, liberal feminizmin savunusu konusunda kadın ve erkeğin toplumsal rollerine yönelik hazırlanan maddeler üzerinde katılımcıların görüşleri incelendiğinde öğrencilerin liberal feminizmin savunusuna yakın bir görüşe sahip olduğu anlaşılmıştır. Bir diğer analizde sosyo-demografik değişkenler ile faktörler arası farklara bakılmıştır. Bu başlık altında yer alan ilk analizde öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre eşitlikçi ve geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin görüşlerinin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Üniversite öğrencilerinin cinsiyetleri ile eşitlikçi ve geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri karşılaştırıldığında cinsiyetlere göre söz konusu faktörler arasında anlamlı bir fark olduğu anlaşılmıştır. Geleneksel cinsiyet rollerine bakıldığında erkeklerin ortalama değerleri kadınların değerlerine göre yüksekken; eşitlikçi cinsiyet rollerinde kadınların ortalama değerleri erkeklerinkine göre daha fazladır. Yani kadınlara kıyasla erkeklerin geleneksel cinsiyet rollerini tercih etme oranı daha yüksektir. Dolayısıyla bu durum toplumdaki cinsiyet rollerinin erkekler tarafından daha fazla kabul edilmiş olduğunu göstermektedir. Sosyo-demografik değişkenler ile faktörler arası farklar başlığı altında yapılan diğer analizlerde katılımcıların yaşları, ortalama aylık gelirleri, anne ve babalarının eğitim durumu, annelerinin çalışma durumu ile geleneksel ve eşitlikçi cinsiyet rolleri arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin bölümleri göz önünde bulundurulduğunda ise, geleneksel cinsiyet rolleri ile anlamlı bir fark olmazken, eşitlikçi cinsiyet rolleri ile anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu farklılığın ise görsel ve iletişim tasarımı bölümünden kaynaklandığı anlaşılmıştır. Katılımcıların yaşamlarının çoğunu geçirdiği yerler ile geleneksel cinsiyet rollerinde anlamlı bir farklılık olduğu; eşitlikçi cinsiyet rollerinde ise anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Söz konusu anlamlı fark yaşamlarının çoğunluğunu ilde geçiren katılımcılarla ilçede geçiren katılımcılar arasındadır.

Çalışmanın devamında liberal feminizm bağlamında öğrencilerin kadın ve erkeğin toplumsal rolleri hakkındaki görüşlerinin meslek seçimine ilişkin geleneksel ve eşitlikçi cinsiyet rolleriyle ilgili algılarını etkileyip etkilemediği incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Şöyle ki liberal feminist yaklaşım bağlamında öğrencilerin kadın ve erkeğin toplumsal rollerine ilişkin görüşleri meslek seçiminde geleneksel ve eşitlikçi cinsiyet rolü faktörlerinin önemli bir yordayıcısı olarak görülmektedir.

Genel olarak bakıldığında araştırma kapsamında Süleyman Demirel Üniversitesi İletişim Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin görüşlerinin liberal

feminizmin kadın ve erkeğin toplumsal rolleri konusundaki savunusu ile benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır. Yani yapılan araştırmaya katılım sağlayan öğrenciler kadın ve erkeğin kalıplaşmış toplumsal roller içerisine sokulmasına karşıt bir görüş sergilemektedirler. Fakat geleneksel ve eşitlikçi faktörler üzerinden meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili algıları incelendiğinde kadın ve erkeğin çalışma alanları konusundaki düşüncelerinde toplumsal cinsiyet rollerinden etkilendikleri görülmüştür. Dolayısıyla araştırma sonucunda öğrencilerin mesleklere yönelik tutumlarında, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından etkilendiklerini söyleyebiliriz.

Yapılan bu araştırmada cinsiyetçi yaklaşım sadece liberal feminizm kuramı bağlamında ele alınmıştır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda tarihsel süreç göz önünde bulundurulduğunda diğer feminizm türleri de dikkate alınarak daha kapsamlı bir araştırmanın yapılabileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra örneklem genişletilerek farklı bölgelerde yer alan üniversitelerde öğrenim gören öğrenciler çalışmaya dahil edilebilir ve daha farklı sonuçlara ulaşılabilir.

Kaynakça

- Allison, P. D. (1999). *Multiple regression: A primer*. Pine Forge Press.
- Altınbaş, D. (2006). Feminist Tartışmalarda Liberal Feminizm. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 9, 21-52.
- Akalın, T. ve Baş, R. (2018). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğini Kadın Sanatçılara Yansıması. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 112-128.
- Aziz, A. (1994). *Medya, Şiddet ve Kadın: 1993 Yılında Türk Basınında Kadınlara Yönelik Şiddetin Yer Alış Biçimi*, Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayını.
- Benedictis, S.D. , Orgad, S. ve Rottenberg, C. (2019). #MeToo, popular feminism and the news: A content analysis of UK newspaper coverage. *European Journal of Cultural Studies*,1-21.
- Bensadon, N. (1990). *Başlangıcından günümüze İstanbul ve kadın hakları*. (Ş. Tekeli, Çev.) İstanbul: İletişim
- Çakır, S. (2012). Feminizm: Ataerkil İktidarın Eleştirisi, *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, der. H. Birsen. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları (5.baskı), İstanbul.
- Çardak, M. (2012). *Toplumsal Bir Hareket ve Aydınlanmanın Bir Ürünü Olarak Feminizm* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çağlar, N. (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(4), 56-79.
- Çetinkol, Ş. G. (2008). *Türkiye’de Eğitime Farklı Bir Bakış Açısı: Feminist Pedagoji* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, İstanbul.
- Demir, Z. (1996). *Modern ve Postmodern Feminist Akımlar* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.

- Donovan, J. (2016). *Feminist Teori* (Çev. A.Bora, M.A.Gevrek, F. Sayılan), (11. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ecevit, Y. ve Karkıner, N. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Erbil, M. (2021). *Regresyon Analizi Varsayımları*, 23 Aralık 2022 tarihinde academia
https://www.academia.edu/42734174/Regresyon_Analizi_Varsay%C4%B1mlar%C4%B1_adresinden_alındı
- George, D. & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update*. Pearson
- Gökçen, M, ve Kavas, A. B.(2018). Meslek Seçiminde Toplumsal Cinsiyetin Rolü: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(1), 48-67.
- Gök, F. (1993). 'Türkiye' de Eğitim ve Kadınlar. Ş. Tekeli, (Ed.), *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar içinde* (181-198). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Güneş, H. N. (2018). Feminist Akımlarda Aile. *Social Sciences Research Journal*, 7(3), 142-153.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. (2.baskı) Seçkin Yayıncılık
- Hambur, F. M. Ve Nurhayati (2019). Feminism thoughts in 20th and 21st century literary works: A comparative study. *Journal of English Education, Literature, and Culture*, 4 (2), 183-193.
- Karadoğan, F. (2015). *Feminist Perspektiften Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yaşar Üniversitesi, İzmir.
- Keskin, F. (2019). *İlahiyat fakültesi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Keskin, G. (2019). *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Ev Hizmetinde Çalışan Kadınlar ve Sorunları: Gündelikçi Kadınlar Üzerine Nitel Bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi) Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Koloğlu, H. (2019). *Yerel Yazılı Basında Çalışan Kadın Gazetecilere Yönelik Mobbing ve Mücadele Yöntemleri: Antalya Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Korkmaz, H.(2022).Modern Dönemde Geleneksel Kültür Kodlarının/Ataerkil Yapının Aile Hayatına Yansımaları. *Antakiyat*, 5(1), 54-71.
- Kusuma, P. A. (2015).Liberal Feminism Values In Kate Chopin's Story Of An Hour, A Thesis, English Study Program Faculty Of Humanities Dian Nuswantoro University, Semarang
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji sözlüğü*. (O. Akınhay ve D. Kömürcü Çev.) Ankara: Bilim ve sanat.

- Mishra, S. K. & Bohra, A. (2019). An Analysis of Liberal Feminism with Reference to Legal Equality & Political Awareness in Different Universities of Chhattisgarh. *American Journal of Educational Research*, 7 (9), 640-643.
- Öngen, B. ve Aytaç, S. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ve Yaşama Değerleri İlişkisi. *Sosyoloji Konferansları*, 48, 1-18.
- Özsoy, S. (2016). Gazeteci Adaylarının Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Spor Medyasına Bakışı. *Akdeniz İletişim Dergisi*, 26, 85-102.
- Öztürk, C. Y. (2022). *Sponsorluk Çalışmalarında Cinsiyetçi Yaklaşımlar: Kadın Spor Takımları Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özyer, K. ve Azizoğlu, Ö. (2014). İş Hayatında Kadınların Önündeki Cam Tavan Engelleri İle Algılanan Örgütsel Adalet Arasındaki İlişki. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1306: 98-99.
- Sancar, S. (2014). *Türk modernleşmesinin cinsiyeti: Erkekler devlet kadınlar aile kurar*. İstanbul: İletişim.
- Sarışın, M. (2020). Medya Sektöründe Çalışan Kadınların Konumu ve Yaşadıkları Zorluklar: Ordu Yerel Medyasında Çalışan Kadınlar ve Ulusal Gazete Künyelerinin İncelenmesi. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Araştırmaları Dergisi*, 4(1),16-29.
- Şahin, F. (2006). *Feminist hukuk teorisinde metodoloji* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Şahin, G. (2007). *Eğitim Örgütlerinde Kadın Yöneticilerin Yeri ve Kariyer Sorunları* (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şeker, G. ve Çapri, B. (2020). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Etkili Olan Faktörler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 651-663.
- Simon, D., Kriston, L., Loh, A., Spies C., Scheibler, F., Wills, C. & Harter, M. (2010). Confirmatory Factor Analysis and Recommendations for Improvement of The Autonomy-Preference-Index (API). *Health Expectations*, 13, 234-243.
- Steeves, L. H. (2005). Medya İktidar ve İdeoloji. *Feminist Teoriler ve Medya Çalışmaları*, Der. Mehmet Küçük, (ss.123-191). Ark.
- Stromquist, N. P. (1990). Gender Inequality in Education: accounting for women's subordination. *British Journal of Sociology of Education*, 11(2),137-153.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2013). *Using multivariate statistics*. (Sixth Edition) Pearson.
- Tarhan, S., Çetin Gündüz, H, Kılıç, Z (2014). Cinsiyet Kalıp Yargılarının Aşılmasında Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri. S. Doğan (Edt.) *Benim Madam Curie'm Eğitici El Kitabı*. Ankara: MG Yapım, Ajans, Halkla

- İlişkiler. <https://studylibtr.com/doc/1394254/e%C4%9Fitici-el-kitab%C4%B1> (Erişim:11.10.2022).
- Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*,163-175.
- Taşkın, E. ve Çetin, A. (2012). Kadın Yöneticilerin Cam Tavan Algısının Cam Tavanı Aşma Stratejilerine Etkisi: Bursa Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33: 19-34.
- Tekin, N. ve Değirmenci, S. D. (2022). Ataerkil Kültürde Kadın, Erkek ve Toplum İlişkisi. *Mediterranean Journal of Humanities*, XII, 187-198.
- Timisi, N. (1996). *Medyada Cinsiyetçilik*, Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları, Genel Müdürlüğü Yayını.
- Tong, R. P.(2006).*Feminist Düşünce*. Çev.Çirhinlioğlu Zafer, (Birinci baskı) Gündoğan Yayınları.
- Turgut, A., Ş. (2019).Türkiye'deki Gelir Eşitsizliğinin Toplumsal Cinsiyet, Kadının İstihdamı ve Kadın Yoksulluğu Açısından Değerlendirilmesi. *Kosbed*, 38, 315-329.
- Türel, N. ve Çağlar, N.(2010).Yerel Yönetimde Kadın Temsili-Isparta İli Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 2(1), 16-40.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, (2008). Politika Dokümanı "Kadın ve Medya", Ankara.
- Üner, S. (2008).Toplumsal Cinsiyet Eşitliği. *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi*, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Vatandaş, C. (2007).Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları*, 35, 29-56.
- Yılmaz, M. (2012). Popüler Kültürde Kadın Kütüphanecilerin İmajı: Feminist Bir Yaklaşım. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(3),548-563.

Bir Edward Hopper Parodisi Olarak Roy Andersson¹⁻²⁻³⁻⁴⁻⁵

 Türker KÖRÜK*

* Doktora Öğrencisi, Ege
Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü
koruk.turker@gmail.com
Orcid ID: 0000-0002-3205-3700

Gönderilme/ Received
09.12.2022

Kabul Tarihi/ Accepted
22.01.2023

Yayın Tarihi/Published
30.03.2023

Öz

Metinlerarasılık kavramı, iki metin arasındaki ilişkinin temelindeki yapı ve içerik benzerliklerinden yola çıkar. Postmodern dönemin önemli adımlarından olan metinlerarasılık, 1960'larda Julia Kristeva tarafından ortaya atılsa da esas temelini 'söyleşim' fikrini ortaya atan Rus biçimci ve düşünür Mihail Bahtin'den alır.

Metinlerin anlamının başka metinlerin ışığı altında değerlendirildiği, bir yazarın başka bir yazardan aldığı metni değiştirip dönüştürmesi ve bir metnin 'bağımsız' bir metin ol(a)mayacağına ortaya konduğu bu durum görsel ve işitsel sanatlarda da kendine 'göstergelerarasılık' adı altında yeni bir yer edinir. Birbirinden farklı olan sanat dalları arasındaki diyalogu ortaya çıkaran göstergelerarasılık, resim-müzik, sinema-heykel, mimari-moda gibi farklı birçok alanda iki yapının (metnin) birbirlerine olan etkisini ortaya çıkarmak için çözümler önerir. Bir metnin alıntılanması, bir metne öykünülmesi (pastiş) ya da bir metnin yansılanması (parodi) gibi birçok biçimi içeren göstergelerarasılık, resim ve sinema ilişkisi çerçevesinde de değerlendirilebilir.

Bu çalışmada modern dönem Amerikalı realist ressam Edward Hopper ve eserlerini postmodern dönemde ortaya koyan, aynı zamanda Otto Dix gibi birçok ressamdan esinlendiğini belirten İsveçli yönetmen Roy Andersson arasındaki benzerlikler, göstergelerarasılık ve metinlerarasılık bağlamında parodi kavramı üzerinden tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Edward Hopper, Roy Andersson, Metinlerarasılık, Göstergelerarasılık, Parodi.

¹ Bu çalışma Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından 29-30 Kasım 2018 tarihinde İzmir'de düzenlenen 5. Uluslararası İletişim Öğrencileri Sempozyumu'nda sunulan bildirden genişletilmiştir.

This study has been expanded from the paper presented at the 5th International Communication Students Symposium organized by Ege University Faculty of Communication in Izmir on November 29-30, 2018

² Bu makale intihal tespit yazılımlarıyla taranmıştır. Benzerlik tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by plagiarism detection softwares. No similarity detected.

³ Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur. In this study, the rules stated in the "Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive" were followed.

⁴ Araştırma tek bir yazar tarafından yürütülmüştür.

The research was conducted by a single author.

⁵ Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

Kaynak gösterme / To cite this article: Körük, T. (2023). Bir Edward Hopper Parodisi Olarak Roy Andersson. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 46-59. doi:10.5281/zenodo.7785227

Roy Andersson As an Edward Hopper Parody

Türker KÖRÜK *

* PhD Student, Ege University,
Institute of Social Sciences
koruk.turker@gmail.com
Orcid ID: 0000-0002-3205-3700

Gönderilme/ Received

09.12.2022

Kabul Tarihi/ Accepted

22.01.2023

Yayın Tarihi/Published

30.03.2023

Abstract

The concept of intertextuality comes from the structure and content similarities on the basis of the relationship between two texts. Intertextuality, an important step in the postmodern era, was introduced by Julia Kristeva in the 1960s but it is based on the russian formalist and thinker Mikhail Bakhtin who put forward the idea of 'dialogism'.

This situation, in which the meaning of texts is evaluated under the light of other texts, a writer modifies and transforms the texts received from another writer, and a text can not be an 'independent' text, also becomes a new place in the visual and auditory arts: Intersemiotic. It suggests solutions to reveal the influence of two works (texts) on each other in many different areas such as painting-music, cinema-sculpture, architecture-fashion. It includes many forms such as quoting a text, emulating a text (pastiche), or reflecting a text (parody), and can also be considered in the context of painting and cinema relations.

In this work, the similarities between the modern American realist painter Edward Hopper and the Swedish director Roy Andersson, who made his work in the postmodern era and at the same time inspired by many painters such as Otto Dix, will be discussed through the concept of parody in the context of intersemiotic and intertextuality.

Keywords: Edward Hopper, Roy Anndersson, Intertextuality, Intersemiotic, Parody.

Giriş

Metinlerarasılık (Intertextuality), yazılı bir metnin, başka bir diğer yazılı metin ya da diğer birkaç metinle olan ilişkisinin, dil bilimciler ve düşünürler tarafından kavramsallaştırılmasıdır.

Yaptığımız bu basit tanım üzerinden devam edecek olursak; metinlerarasılık, içinde diğer metinlerin hücrelerini de taşıyan ve okur üzerinde dolaylı ya da dolaysız duyumsamalar yaratan bir metnin ya da yazılı bir organizmanın otopsisidir diyebiliriz. Bu tıbbi terimi kullanmamızın nedeni, metnin ölü olma sebebi değildir. Bir organizmanın ölüm nedenini öğrenmek için yapılan otopsi, bu çalışmada hali hazırda hala hayatta olan ve her zaman da hayatta olacak olan bir metnin yazılma nedenini ortaya çıkarmak tanımına karşılık gelmektedir.

Metinlerarasılık kavramı, birçok dil bilimcinin öncülüğünde 20. Yüzyıl'ın en önemli edebi yaklaşımlarından biridir. Farklı metinler arasındaki biçim, üslup ve gösterge benzerliklerinin, bu benzerliklerden yola çıkarak iki metin arasındaki farkların incelendiği ve kuramlaştırıldığı, bazı farklı düşünürler tarafından tarihsel ve toplumsal gereklilikler de göz önünde bulunarak derinleştirilen kavram, postmodern dönem olarak adlandırılan son kırk-elli yıldır edebiyat alanının yanında, görsel ya da işitsel tüm mecralarda kullanılmaya başlanmıştır.

Ana metin olarak isimlendirilen ve inceleme konusu yapılan bir sanat eseri, bir roman ya da bir eser sahibinin külliyatı, gönderge metin olarak adlandırdığımız ve ana metnin içinde bulunan özün esas sahibi olan yapının analiz edilmesiyle açıklığa kavuşur. Gönderge metin, adı üzerinde bir “gönderim”den sorumludur fakat bizi ana metne gönderme görevini o üstlenmez, çünkü gönderge metin ve o metnin sahibi, bir başka metne temel olduklarından bihaberdir. Esas olan gönderim, gönderge metnin bizi ana metin sayesinde kendine göndermesidir. Gönderge metin, ana metne “verdiği” ruhun bilincinde değildir, fakat ana metin gönderge metinden “aldığı” ruhla var olur. Bu bir alışveriş gibi gözükse de, veriş kavramının değil alış kavramının ışığı altında bu kuramlar geçek anlamını kazanır.

1. Metinlerarasılık

Rus edebiyat teorisyeni Mihail Bahtin'in (1895-1975) ortaya koyduğu, dilin yapısı gereği çoğul olduğu ve dildeki anlamların birbirlerine olan etkileri üzerinde duran, dili birden çok özneyle etkileşime geçen çok sesli bir bütünün parçası olarak tanımladığı ve “söyleşimcilik” (dialogism) adını verdiği kavramdan yola çıkan Julia Kristeva, metinlerarasılık terimini kullanan ilk düşünürdür. Kristeva'ya göre metinlerarasılık bir taklit ya da kopya değil bir bağlam değiştirme meselesidir (Kristeva, 1974, s. 60).

Kristeva'nın “yer ya da bağlam” olarak nitelediği, toplum ve tarih olgularından başka bir şey değildir kuşkusuz. Bahtin gibi Kristeva da, bir metni tarihten ve toplumdan ayrı düşünmez. Bu düşünce fikrini “düşünyapıbirim” (ideologeme) olarak adlandırır. Düşünyapıbirimi metnin yapısının farklı düzeylerinde somut olarak okunabilen, izlediği yol boyunca metne tarihsel ve toplumsal yerlemlerini veren metinlerarası bir işlev” (Kristeva, 1978, s. 53) olarak tanımlar. Bu tarihsel ve toplumsal yaklaşım, kültürlerin birbirleriyle olan ilişkisini ve birbirlerine olan etkisini çözüme uğraşının başlamasıdır. “Baktin

söyleşimci yöntemini temellendirirken, son derece önem verdiği tarihsel bir tutum benimser, çünkü “yazınsal biçimlerin dinamizmini” izleyebilmek, bu biçimleri “geçmişin olguları arasından” gözlemleyebilmek için tarihsel olguyu da göz önünde tutmak gerekir” (Aktulum, 2007, s. 25). Her yapıtın gerisinde ideolojik olduğu kadar toplumsal bir yan bulunur; yapıt onlarla biçimlenir. Bu tanımlama, metni tarihsel ve toplumsal yerlemleri içerisinde konumlandırmak gereğinden söz eden J. Kristeva'nın metinlerarasılık bağlamında önerdiği tanımlamalarla buluşur” (Aktulum, 2016, s. 62).

Yazılı-sözlü bir metnin köklerinin ortaya çıkarılması için geliştirilen, iki metin arasındaki karşılıklı ilişkiyi ortaya çıkaran, iki metin arasındaki diyalogu somutlaştıran, görünür kılan ve dilsel bir yaklaşım olan metinlerarasılık, yazılı ya da sözlü olmayan fakat kendine has dili olan her görsel ya da işitsel sanat dalı arasında da gözlemlenebilir. Bu ilişkiler iki metni de kapsayan ortak bir sanat dalı (Örneğin: Resim-resim) başlığı altında izlenebileceği gibi, farklı iki sanat dalı arasında da (Örneğin: Heykel-müzik) izlenebilir. Yazılı bir metnin diğer yazılı metinlerle olan ilişkilerini açığa çıkarmak için çözümler sunan metinlerarasılık kavramı, diğer sanat dalları söz konusu olduğunda yerini “göstergelerarasılık” kavramına bırakmaktadır.

2.Göstergelerarasılık

Göstergelerarasılık (Intersemiotic), bir yazılı metin ile yazılı olmayan diğer bir metin ya da yazılı olmayan iki ya da daha fazla metin arasındaki göstergebilimsel benzerliklerden yararlanır. Bu benzerliklerin önerdiği çözümlenme yönteminin de adı olan kavram, görsel ya da işitsel metinlerin birbirleri içindeki etkin varlıklarını ortaya koyar.

“Göstergelerarasılık iki farklı gösterge dizgesi arasındaki (örneğin yazının resimle, resmin müzikle vb.) alışveriş işlemi değişik gösterge dizgelerine ait yapıtlar arasındaki açık ya da kapalı ilişkileri belirtir. (...) Sözselle sanatlarla sözselle olmayan sanatlar arasındaki göstergebilimsel ayırmadan dolayı sözselle olan sanatların kendi aralarındaki alışverişlerine metinlerarası alışveriş yerine göstergelerarası alışverişler adını vermek daha yerinde ve doğru olacaktır. Sözselle bir yapıtın, bir metnin sözselle olmayan bir sanat yapıtına, bir resme, heykele gönderme yaptığı durumlarda metinlerarasılıktan söz etmenin güçleştiğini söylemeliyiz. Buna karşın farklı alanlara ait alışverişler sözselle yapıtlar arasındaki metinlerarası ilişkilere benzemektedir ve metinlerarasılığın uğraş alanında yer alırlar, ancak bu türden alışveriş işlemlerini göstermek için ‘metinlerarasılık’ (intertextualité) yerine daha çok ‘göstergelerarasılık’ (intersémiotique) kavramı yeğlenmektedir” (Aktulum: 2011, s. 436-437).

Metinlerarasılık ve sonrasında göstergelerarasılık kavramları, bir “alışveriş” ediminin sonucunda oluşur gibi gözükse de, metinlerarasılık ya da göstergelerarasılık kuramları çerçevesinde izlenen metinlerin çoğuna, kendinden sonraki değil kendinden önceki metinlerle ilişkilendirilerek anlam verilir. Metni üreten yazar ya da sanatçı, hala hayatta olsa bile, çoğu zaman ondan daha yeni yazar ya da sanatçılarla karşılaştırılmaz. Metinlerarasılık ve

göstergelerarasılık genelde bir geriye dönme, bir geriye bakma; metnin doğduğu ve biçimlendiği orijinin bulunması ve bu orijinden türeyen metnin başka bir yapıya nasıl dönüştüğünün adım adım incelenmesi işidir. Bu inceleme metinden metine çoğul bir diyalogu gerekli kılabilir. Orijin olarak nitelediğimiz metin de, başka bir metinden türemiş ve biçimlenmiş olabilir.

Metinlerarasılık ve göstergelerarasılık kavramlarının bir “alma” eyleminin sebebi ya da sonucu olduğunu söyleyebiliriz. Üretilen bir eserin, başka bir eserden aldığı ve okura, eleştirmene ya da kuramcıya bilinçli ya da bilinçsizce sunduğu değişken veriler ışığında, metinlerarası ve göstergelerarası okumalara olanak sağlayan tüm yapıtları “alıntı” adı bağlamında incelemek mümkündür.

3.Alıntı

Dilimizde, bir yazıya başka bir yazarın yazısından alınmış parça, aktarma ya da başka bir dilden alınmış kelime⁶ anlamını taşıyan “alıntı”, yazılı üretilen bir metin üzerinden tanımlansa da, görsel ve işitsel tüm sanat dallarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Alıntının temelinde, yazılı-sözlü bir metnin ya da bir sanat eserinin, diğer metin ya da sanat eserleriyle etkileşimi yatar. Alıntılanan metnin (gönderge metin) alıntılaman metinle (ana metin) olan ilişkisi, alıntılanan sanatçının alıntılaman sanatçıyla olan ilişkisini de ortaya koyar. Bu durumun tersi de geçerlidir. İki sanatçı-yazar arasındaki etkileşim de edebiyat ve sanat eserleri arasındaki diyalogun anahtarını elinde tutar.

“Alıntılaman özne için alıntı ediminin temel ereği, bir yandan alıntılanan sanatçıyla özdeşlik kurmak, model olarak alınan sanatçının sanatsal değerini kabullenmek ya da bir alt-resmin belli bir kesitini alıntılaman kendi iyesi yaparak yeni bir bağlamda dönüştürerek kullanıma sokmaktır” (Aktulum, 2016, s. 59). Alıntılaman sanatçının, alıntılanan sanatçıyla özdeşlik kurmaya çalışması, basit bir “taklit” işleminden öte, taklidin doğasında etken bir rol oynamayan “yorum” edimi üzerinden gerçekleşir. Yorum, alıntılanan eser üzerinde, alıntılaman sanatçının tamamen özgür olmasa bile serbest bir şekilde yaptığı değişikliklerdir. Bu değişiklikler, alıntılanan eseri yeni bir anlam değeriyle donatırken, gönderge yapıtın anlamı yeniden oluşturulur, gönderge yapıt yeni bir kontekst içinde biçim ya da üslup değiştirir. Sabine Ferero-Mendoza’ya göre:

“Sanatta alıntı, yalın bir ödünçleme, bir modelin taklidi değildir; bir bağlam değiştirme, bir aktarma edimi de değildir; daha çok devingen bir edimdir; ötekinin yapıtını kendi iyesi yapma girişimidir; bu girişimin aşamaları ayrıştırılabilir: bir unsuru seçme anı, onu kesip alma ve aktarma, yani bir bağlama yedirme” (Ferero-Mendoza, 2004, s. 19-31).

Alıntısı yapılan bir eser, bir ya da birden çok sanatçı tarafından yorumlanmış ve değişik yöntemlerle birbirinden farklı bağlamlarda yeniden şekillenmiş olabilir. Alıntının, metinlerarasılık ve göstergelerarasılık kavramlarının temeli olduğunu belirtmiş olsak da, bu yorum farklılıkları, alıntının kendine has birden fazla yönteminin de olduğunun işaretidir. Bu yöntemler, alıntılanan bir eserin hangi amaçla ve hangi sebeple alıntılanmış olduğunu, eserin ne yönde ve ne şekilde gözden

⁶ Bkz. <http://www.tdk.gov.tr/>

geçirilip yeniden yorumlandığının, hangi bağlama oturtulduğunun, yani alıntının tabiatına ve fonksiyonuna göre adlandırılırlar. “Doğasında bir alıntılama işlemi bulunan kullanımlar arasında en fazla rastlananlardan birisi parodi (yansılama), öteki ise pastiş (öykünme) olarak adlandırılan yöntemlerdir” (Aktulum, 2016, s. 149). Pastiche başka bir çalışmanın konusu olmakla birlikte, bu çalışmada parodi kavramının üzerinde duracağız.

4.Parodi Nedir?

Fransızca’da “komik ve gülünç bir taklit” olarak tanımlanan parodie kelimesinden türeyen kavram, asıl kökenini eski Yunanca’da “iki oyun arasındaki kısa güldürü” ve “yan oyun” olarak da adlandırılan παρῳδία sözcüğünden alır. Karşı ezgi (paro-ode) anlamına gelen sözcük “bir şarkıyı başka bir tonda söylemek, yani bir melodiyi başka bir ses perdesine geçirmek” (Genette, 1966, s. 17) anlamını da taşır.

Birçok dil bilimci ve düşünür, parodiyi farklı yorumlarla tanımlamışlar ve diğer metinlerarası yöntemlerle arasındaki farkları ortaya koymaya çalışmışlardır. Parodi, eleştiri ve özeleştiri maksatlı olabileceği gibi, yergisel, komik, alaycı ve oyunsal bir düzlemde de şekillenebilir. Kimi düşünürler parodinin üslup (biçem) üzerinde yaptığı değişikliklere odaklanırken, kimi düşünürler de biçim ve içerikteki farklılığın peşine düşmüştür.

“Margaret Rose birisi ‘özümlü’, diğeri ‘genel’ olmak üzere parodiyi iki düzeyde tanımlar. Özümlü tanım parodiyi bir alıntı değerine indirger, komik bir amaçla alıntılanan kesitin yeniden kullanımı söz konusudur burada. Genette’e göre yalnızca özümlü bir yapıtın parodisi varken, Rose’a göre parodi bir türe, bir söyleme hatta bir biçime de uygulanabilir. (...) Margaret Rose’un yaptığı tanıma göre, parodi önceden biçimlenmiş dilbilimsel ya da sanatsal malzemenin gülünç bir işlemlerle yeniden işleme sokulmasıdır. Linda Hutcheon’un yaptığı tanıma göre parodi bir metnin benzerlikten çok ayırım üzerinde durarak, eleştirel ve alaycı bir tutumla yinelenmesidir. Boris Tomaşevski’nin yaptığı tanıma göre parodi mekanikleşmiş yazınsal bir tekniğin yenilenmek amacıyla gülünç kılınmasıdır. Biçem taklidi Genette’e göre pastişin alanına girer” (Aktulum, 2004, s. 289-297).

Gerard Genette parodiyi bir “değişim-dönüşüm” bağlamında değerlendirirken, pastişini bir “taklit” unsuru olarak niteler ve ikisini birbirinden ayırır (Aktulum, 2004, s. 292). Genette’in aksine parodiyi ve pastişini “biçemleştirme” adı altında birleştiren ve ikisini aynı anlamda kullanan Mihail Bahtin’in biçemleştirme tanımı ise, bir metnin “(...) yabancı bir söylemi ödünç alıp kendisinininkinden farklı bir amaca hizmet etmesini sağlamaktır. Yine Bahtin’e göre, parodi de benzer ama daha ironik bir iki seslilik biçimidir. Belli bir söylem ya da biçim ödünç alınıp tümüyle uyumsuz, kendisinininkinin tam tersi bir amaca yönelik olarak kullanıldığında ortaya çıkar” (Bahtin, 2001, s. 22).

Sanatçıların ya da edebiyatçıların bakış açıları bağlamında şekillenen yeni metinler, türedikleri eski metinlerin anlamlarını değiştirip-dönüştürürken, oluşan bu yeni metinler ilişkiye girdiği ve selefi olan metinleri hem anmak hem de

onları aşmak için oluşturulurlar. “Bir sanat yapıtı öbür sanat yapıtlarıyla kurulan bağıntıya göre ve onlarla gerçekleşen bütünleşmeler yardımıyla algılanır (...) her sanat yapıtı herhangi bir modele koşut ve karşıt olarak yaratılır. Yeni biçim yeni içeriği dile getirmek için değil, estetik özelliğini yitirmiş eski biçimin yerine geçmek için ortaya çıkar” (Todorov, 1995, s. 31). Bu yeni biçim arayışı, parodi kavramının oturduğu temellerden biridir. Parodiden yansıyan gönderge metnin görüntüsü, düz bir aynadan yansıyan görüntü değildir. Parodi bir kahkaha aynasıdır, bir metni eğip-büker ve gülünçleştirerek yansıtır. “Parodi, yöntem olarak bir sınır ihlalidir. Öncel metnin meşrulaştırdığı içeriği aşarak, onun sınırlarını ihlal eder. Parodileştirilen her metinsel unsur, dönüştürülerek yeni bir anlam boyutuna taşınır” (Gürses, 2013, s. 155-156).

Parodide, ana metin ve gönderge metin arasındaki fark, gönderge metnin biçimi (üslup) ya da konusuyla yakından ilgilidir, fakat çoğu zaman biçim, parodi tanımı yapılırken konu kavramından daha geride kalır. Çünkü bir metnin parodisi yapılırken, o metnin “komik” bir duruma gelmesi amaçlanır. Bu komik durum, hangi metne ya da esere “gülündüğünü” anlamak için ipuçları sunmalı, seyirciyi ya da okuru gönderge metin üzerinde yapılan değişikliğe götürmelidir.

Bir parodinin gülünçlüğü, gönderge metnin ne olduğu bilinmediği takdirde gücünü yitirir. Neye gülündüğünü ya da neyin gülünç duruma düşürüldüğünü, ana metnin hangi metin aracılığıyla yeni bir yapıt olarak doğduğunu bilmemek ya da görmemek, parodinin amacına ulaşmasını engellediği gibi sanatçının ya da yazarın gönderge metin üzerinden vermek istediği etkiyi de azaltır.

Esasen “komik” olarak niteleyemeyeceğimiz İsveçli yönetmen Roy Andersson da filmlerini oluştururken önemli bir ressamla iş birliği içine girer. Yakından ilgilendiği bu ressam, Roy Andersson sinemasını tanımlarken incelenecek önemli sanatçılardan biridir. En sevdiği ressamlardan olan Edward Hopper’ın eserlerini duyumsamak, bu çalışmada yönetmenin filmlerini parodi olarak nitelerken kullanacağımız en önemli olgudur.

5.Edward Hopper

Edward Hopper (1882-1967), Amerikan resim sanatının en önde gelen isimlerindenidir. New York’un Nyack kasabasında doğan ve varlıklı bir manifaturacının oğlu olan Hopper, New York İllüstrasyon Okulu’nun ardından New York Sanat ve Tasarım Enstitüsü’nde resim eğitimi alır. Üniversite yıllarında maddi kazanç sağlamak için resim dersi verir ve bir reklam ajansında illüstratör olarak bir süre çalışır. Eğitimi sona erdikten sonra (1906), ana merkez Paris olmak üzere Avrupa’nın birkaç farklı kentine yolculuklar yapan ressam, yeni bir üslup arayışında olan modern dışavurumcu ve kübist sanatçıların aksine realizm ve bunun yanında da fazlasıyla idealizmden etkilenir.

1910 yılına kadar Avrupa’ya iki yolculuk daha yapar. Amerika’ya döndükten sonra yalnızca resimle ilgilenmek istediye de ağır şartlarda süren yaşamı onu tekrar illüstratörlüğe iter. Bu işi hiç sevmese de tanınana kadar uzun yıllar bu mesleği sürdürecektir.

Ticari bir ressam olarak çalışan ve birçok sinema afişi de yapan ressam çok az sayıda yağlıboya tablo üretir. Fakat bir süre sonra daha çok gelir getirdiği için gravür tekniğine yönelir. Bu tekniğin yanında taşınması kolay ve kullanışlı

olduğu için suluboya resimler de yapar. 1913 Yılında katıldığı ve ilk satışını yaptığı Sailing resminin Armory Sergisi'nde yarattığı başarıdan sonra 1920 yılına kadar istediği ritmi bulamayan Hopper, istediği başarıya suluboya ve gravürleriyle ulaşmaya çalışır fakat 1920 Yılı'nda Whitney Stüdyo Kulübü'nde açtığı kişisel sergisinde hiçbir resmi satılmayarak hüsrana uğrar. Evlendiği yıl olan 1923'e kadar resimle arasına mesafe koyan Hopper, eşi Josephine Nivison'la yaşadığı gergin ve tutkulu ilişki sayesinde resme tekrar geri döner. Karısı Nivison'un da desteğiyle, suluboya tablolarından altı tanesi 1923'te Brooklyn Müzesi'nde bir sergiye kabul edilir ve içlerinden bir tanesi (The Mansard Roof) müze yönetimi tarafından satın alınır ve müze koleksiyonuna eklenir. Ertesi Yıl ilk kişisel sergisini sanatçıya ayıran Frank Rehn'in sahip olduğu Rehn Galerisi'de bütün resimleri satılan Hopper artık hayatını sadece resim yaparak yürütebileceğine inanır ve illüstratörlüğü tamamen bırakır.

1925 Yılı'nda en bilinen çalışmalarından birisi olan House by the Railroad adlı çalışmasını tamamlar. Bu çalışma Edward Hopper'ın sanatsal zirveye ulaştığı en ünlü eserlerinden biri olarak tanımlanır. Viktoryen döneme has bir tarzda resmedilen ahşap bir köşkün tasviri olan resim, ressamın tarzını ortaya koyduğu ve yapacağı diğer kent temalı resimlerindeki kendine has havayı içinde barındıran başat eserlerden ilkidir.

Üretkenliğinin zirvesinde geçirdiği yirmi yıla yakın bir dönemin ardından 1950'lere doğru üretkenliği hastalığı sebebiyle sekteye uğrayan Edward Hopper, ilerleyen yıllarda başyapıtları arasında kabul edilen birkaç resme daha imza atar: People in the Sun (1960), Morning Sun (1952), Intermission (1963). 15 Mayıs 1967'de hayata gözlerini yuman Edward Hopper'dan on ay sonra, eserlerini Whitney Museum of American Art'a bağışlayan eşi Josephine Nivison da hayatını kaybeder. Ressamın çoğu önemli eseri ise The Des Moines Art Center, Modern Sanat Müzesi ve Chicago Sanat Enstitüsünde yer almaktadır.

Edward Hopper'ın eserleri, 1. Dünya Savaşı sonrasında 2. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde, yani 1919 ve 1939 yılları arasını kapsayan dönemde ses getirmeye başlamıştır ve çoğu zaman eserlerinin niteliği bu dönemler dikkate alınarak belirlenir. Resimlerinin, 1929 Yılı'nda yansımaları bütün dünyada izlenen büyük ekonomik bunalımın ve işsizliğin orta sınıf-beyaz Amerika Halkı üzerindeki etkisini anlattığı söylene de, ressam bu konuda hiçbir zaman bir açıklama yapma gereği duymamıştır. O, savaş ve ekonomik bunalım sonrası Amerika'sını değil, Amerika'yı, gördüğü Amerika'yı resmetmeye çalışmıştır.

Sanayileşme ve teknolojinin insana olan ihtiyacı azalttığı 1920 ve 1930'lar insanların sanata ve sanat eserlerine yüklediği anlamları da değiştirmiştir. Yalıtılmış Amerikan yaşamının, yabancılaştırmanın, yalnızlaşmanın ve can sıkıntısının betimlemeleri olarak tanımlanan Edward Hopper resimleri, esasen tamamen içe dönük ve yalnızca resmin ya da resmedilen figürün kendisiyle ilgilidir. "Binalardaki güneş ışığına ve figürlere herhangi bir sembolizmden daha çok ilgi duyuyordum" (Akt. Wagstaff, 2004, s. 12), diye anlatacaktır yıllar sonra.

Etkilendiği ve doğada bulunmayan, maddi olana bilinç-bilinçaltı ve sezgiyle ulaşılacağı düşünülen, ideal olanın arandığı idealist sanat anlayışına göre, bir sanat yapıtı tüm özgünlüğüne, bir sanatçının o yapıta kendi manevi varlığından kattığı parçalarla kavuşur. İdealist sanatta önemli olan, duyumsama ve bakışın

gücüdür. Çünkü duyular zihnin sinyalleridir. Çevrenin algılanması duyularla mümkündür ve bu asıl gerçekliğe giden yoldur. İdealist sanatın ebedi ve öznel bir sırrı vardır. Kusursuzluktan yoksun olan doğayı taklit eden sanatçı, gerçek bir sanat eseri ortaya çıkaramaz. Sanatçı tamamen öznel olan duyumsamalarıyla izlenimlerini bir araya getirerek kusursuz bir sentez yaratmalıdır. “Muhtemelen söyleyebildiğim tek şey şu: Yalnızlık kendimin bir yansımasıdır. Bilmiyorum... Bu bütün insanlığın durumu da olabilir” (Akt. Aline Saarinen, 1964) derken, Hopper yapmak istediği şeyin bungalow Amerikan yaşamını tasvir etmek olmadığını vurgular. Hopper’ın yapmak istediği, resimde sesin ve zamanın hissedilmesini sağlamaktır. Onun resimlerindeki sessizlik, başka hiçbir ressamın ulaşamadığı kadar yoğun ve duru, zaman ise kübistler ve fütüristlerin aksine tek boyutlu ve somuttur. Resimlerindeki ses “sessizlik” olarak duyumsanırken, zaman kavramı bir “bekleme” hali olarak oradadır. Hopper’ın resimlerinde ses “duyulmaz”, zaman ise “geçmez”dir. Figürlerini geçmeyen bir zamanın sessizliğine oturturken, seyirciye bir hikaye anlatmak ereğinde değildir. Figürleri, yaşanacak bir hikayenin öncesinde ya da yaşanıyor olan bir hikayede değil, yaşanmış bir hikayenin sonrasında konumlanırlar. Figürleri asla bir duyguyu alenen açığa vurmaz. Onların zihninden geçenleri birçok farklı göz birçok farklı yorumla açıklayabilir. İçlerinde bir hikaye barındırmaları da, geriye doğru uzanan birçok hikayeye gebe fikirler barındırırlar.

Görsel sanatların birçok dalı, Edward Hopper tablolarından fazlasıyla etkilenmiştir. Sinema bunların en önde gelenlerindedir. Hopper, bir ruh halini seyirciye yansıtmak için David Lean, Alfred Hitchcock, Wim Wenders, Woody Allen, Ridley Scott gibi birçok yönetmen tarafından öykünlü, ressamın birçok tablosu sinema diline dönüştürülerek kullanılmıştır. İsveçli Roy Andersson ise, Hopper’ın dilini oldukça farklı bir yere taşımıştır.

6.Roy Andersson

İsveç’in Göteborg kentinde doğan yönetmen Roy Andersson (1943), sinema hayatına 1969’da İsveç Film Enstitüsü’nden mezun olduktan bir yıl sonra çektiği ilk uzun metrajlı filmi olan *En kärlekshistoria* (İsveççe Aşk Hikayesi) filmiyle başlar. Film Berlin Film Festivali’nden dört ödül aldıktan sonra aynı tarza sıkışıp kalmak istemediğini dile getirir ve çekmeyi planladığı filmi iptal ederek 1975’e kadar Gilliap üzerinde çalışır. Birçok zorlukla tamamlanan film, bütçeyi çok fazla aştığı için ticari bir başarısızlık olur. Bu hayal kırıklığının ardından sinema yönetmenliğine yirmi beş yıl ara veren yönetmen 2000’e kadar *Någonting Har Hänt* (Bir Şey Oldu, 1987) ve *Härlig Är Jordan* (Zafer Dünyası, 1991) gibi birkaç başarılı kısa film çekse de, bütün gelir kaynağı 1981’de kurduğu ve yüzlerce reklam filmine imza attığı Studio 24 isimli film ve reklam şirketidir. Reklamdan kazandığı parayla 1996 Yılı’nda bir senaryoyu filme almak düşüncesi içine girer ve filmi dört yıl sonra tamamlar. *Sånger Från Andra Våningen* (İkinci Kattan Şarkılar) isimli film, başarılı kısa filmleri ve reklam filmlerindeki tarzının sinemaya yansıdığı, ileride “yaşayanlar üçlemesi” adını vereceği serinin ilk filmi olur. Üçlemenin ikinci filmi *Du Levande* (Siz Yaşayanlar) 2007 Yılı’nda, üçlemenin son filmi *En duva satt på en gren och funderade på tillvaron* (İnsanları Seyreden Güvercin) ise 2014 Yılı’nda tamamlanır. Bu üçlemeyle içlerinde Cannes, Chicago, Berlin gibi birçok uluslararası festivalden ödülle dönerek sinema dünyasında önemli bir yer edinir.

Üçleme, reklam filmleri gibi tamamı stüdyo ortamında çekilmiş ve tek plandan oluşan küçük sahnelerden oluşur. Tek bir bakış açısından çekilen sahneler, renkli ve hemen hemen hepsi yapay olan dekorlarla oluşturulurken, Andersson'un sineması bir resim yapma sürecine dönüşür. Filmlerindeki sahneler birbirleriyle bağlantılı değildir. Kendi kendilerine de anlam ifade edebilen bu sahneler, bir bütünlüğe ulaşma çabasından ziyade, var olan bir bütünlüğü çok sesli bir yapı haline sokma çabasıyla oluşturulurlar. Filmleri, kendisinden fazlaca etkilendiğini söylediği Hollandalı ressam Pieter Brueghel'in tablolarına benzer bir bütünlük taşır fakat Brueghel'in aksine, Andersson'un filmlerindeki her parça, çoğu zaman kendine has bütünlüğü olan küçük uzamlarda ve farklı zamanlarda yer alır.

“Gerçekten soyutlamaya yakın bir şey yapmak istiyorum. Resmi arındırmak ve yoğunlaştırmak istiyorum. Her zaman yapmaya çalıştığım şey bu. Ama bu arındırıcı stili zengin yapmak için, onu hassas bir şekilde yapmak zorundasınız. Bunu söylemek banal gibi gözüküyor, ama bu hassasiyeti dışarıda alamıyorsunuz” (Akt. Aftab, 2015) derken, tarzını ortaya koyabilmek için stüdyo ortamından başka bir yerde çalışamayacağını belirten yönetmen, Otto Dix, James Ensor, George Grosz ve birçok Alman dışavurumcu ressamdan etkilendiğini fakat tarzını etkileyen en önemli sanatçının Edward Hopper olduğunu şu sözlerle anlatır:

“İsveç'in Göteborg kentinde, soyut sanatın garip ve sadece gerçekçiliğin kabul edildiği çok tipik bir aile ortamında büyüdüm, bu yüzden bu soyutlanmış stile geçmek için bu kadar uzun süre tereddüt ettim. Gerçekçilikten sonra Avrupa sanatından ilham aldım; sembolizm, dışavurumculuk ve absürdizm. Amerika Birleşik Devletleri'nde, Edward Hopper var. Bence o bir realist değil: resimleri çok arındırılmış ve terbiyeli. Bana da çok ilham verdi” (Akt. Grozdanovic, 2015).

Görsel-1: Summer In The City, 1950

Görsel-2: Aftonbladet (Commercial), 2009

GörSEL-3: Chair Car, 1965

GörSEL-4: Sönger Från Andra Vänningen, 2000

Her ne kadar gerçekçilikten ilham aldığı söylese de, Roy Andersson filmleri “gerçekçi” bir yaklaşımla ele alınamayacak kadar göstermelidir. Bu dekoratif tarzın yanında, senaryolarının yalınlığı ve aleniliği o kadar açıktır ki, sahnelerinin zaman zaman bir “insanlık tarihi” dışavurumuna dönüştüğü, din ve kapitalizmin insanlar arasındaki ilişkileri nasıl tuhafça etkilediği ve bu tuhaflığın aslında hiç de yabancı olunmayan sıradan hayat parçalarından doğduğu noktada başlayan gerçekliği, kamerasının konumuyla bir karikatüre dönüşür. Bu küçük karikatürler, zaman zaman insan varoluşunun acımasız özünü gösteren bir hiciv rolü oynarken, zaman zaman da küçük ve sevimli yaratıklar olarak resmettiği insanlığın komik bir ironisini sunar. Edward Hopper’ın aksine insan varoluşuna daha derin bir bakış atan Roy Andersson, figürlerinin sadece seyirciyle değil ressamın kendisiyle de mesafeli olduğu Edward Hopper’a karşıt olarak mesafeyi insanlığa yaklaşmak için bir anahtar olarak kullanır.

“Edward Hopper, aynı zamanda varoluştan bahsediyor ama New York'ta yalnızlığı anlatıyor. Ama New York böylesine büyük bir şehir, neden insanlar yalnız? Çalışmamda kullandığım bir felsefem var; ben buna “insan ve onun odası” diyorum. Bana göre, odanın rolü hayal ettiğinizden çok daha önemli. Geniş çekimler beni yakın çekimlerden çok daha fazla etkiliyor çünkü orada hangi değerlere sahip olduğunuzu, sahip olduğunuz tadı gördüğünüzü söylüyorlar. Benim için bir yüzden çok daha fazlasını anlatıyor” (Akt. Gamble, 2015).

GörSEL-5: Excursion Into Philosophy, 1959

GörSEL-6: Härlig är jorden, 1991

Görsel-7: Corn Hill, 1930

Görsel-8: En duva satt på en gren och funderade på tillvaron, 2014

Sinemasını, “insan olmanın nasıl bir şey olduğunu göstermeye çalışıyorum” (Akt. Dagliden, 2014) diye tanımlayan Andersson, modern dönemin en önemli ressamlarından olan ve figürlerini ciddiye alarak onların zihinlerine ağırlık veren düşünceler yükleyen Hopper’ın sanatını kendince yeniden yorumlarken, sahneleri Hopper resimlerinin öncesini ya da sonrasını anlatıyor izlenimi yaratır. Roy Andersson karakterlerini ve insanlığı ciddiye almaz, onun sineması perdede inceden inceye dalga geçilen insanlığa (seyirciye) dönüp, “aramızdaki çoğu kimse gibi, uygarlığımı derinden derine, bulantı derecesinde yadsıyorum” (Barthes, 1996), dedikten sonra, perdede kendi parodisine güldüğünü bilmeyen seyirciyle birlikte koca bir kahkahaya dönüşür.

Sonuç

Birçok sanatçı ya da edebiyatçı arasındaki temaslar sonucu çoğullaşan ve farklılaşan eserlerin içini açmaya olanak sağlayan metinlerarasılık, içinde bulunduğumuz ve postmodern dediğimiz periyodun önemli edebi niteliklerinden biridir. Bir metinden etkilenmeden başka bir metin yaratmanın olanaksızlığı tanımının da karşılığı olan kavram yazınsal alanda doğan, bir metnin otopsisini yaparken birbirinden tamamen farklı ya da zaman zaman birbirinin yerine geçebilen birçok yöntem içerir.

Metinler arasındaki gizli etkileşimlerin genellikle bir güldürü modeli olarak ortaya koyduğu parodi yöntemi, yazınsal alanda biçimlenen fakat farklı sanat dalları arasındaki ilişkinin tanımlanmasına göstergelerarasılık başlığı altında devam eden metinlerarasılık kavramının önemli alt başlıklarındandır.

Farklı dönemlerde farklı sanatçılarca birçok kez uygulanmış olan bu yöntem, edebiyattan müziğe birçok mecrada fazlasıyla ilgi görmüş, sanatçının niyetini açıkça belli edebileceği bir yol olarak benimsenmiştir. Parodi kavramının uygulanabilirliği, bir sanat eserinin belleğinde yatan duygu, düşünce ya da bir fikri değişime uğratıp onu bir güldürü ögesine dönüştürmesiyle mümkündür. Kavramın esnekliği elbette ki tartışılmaz. Sonsuz sayıda sanatçı bir sanat eserinin sonsuz sayıda parodisini yapabilir.

Edebiyat ve diğer sanat dalları gibi sinema da metinlerarasılıktan, dolayısıyla parodiden fazlasıyla etkilenmiştir. Parodi, sinema sanatının yeni bir dil edinmesine ve yönetmenlerin vermek istediği his ve durumları ortaya koymasına fazlasıyla yardımcı olur fakat diğer metinlerarası yöntemleri kullanan sanatçılar

gibi parodi kullanan bir sinema yönetmeni için de esas olan ne anlatmak istediği değil anlatmak istediğini neyle ve nasıl anlatmak istediğidir.

Farklı dönemlerde birbirinden farklı sanat dallarında eserler vermiş iki sanatçının incelendiği bu çalışma, görsel sanatların en bilineni olan resim sanatının sinemaya olan etkisi üzerinde metinlerarasılık bağlamında bir pencere açma niyetiyle oluşturulmuştur. Bir modern dönem ressamı olan Edward Hopper'ın, bir postmodern dönem sinemacısı olan Roy Andersson üzerindeki etkisini, diğer birçok sanat dalını olduğu gibi en genç sanat olan sinemayı da etkileyen parodi üzerinden göstermek, Edward Hopper tablolarının çok boyutlu anlamlara ulaşmasının sadece küçük bir örneğini sunmaktadır.

Kaynakça

- Aftab, K. (2015). *Film-maker Roy Andersson interview: 'This movie will make you smarter'*. 20.08.2018 tarihinde <https://www.independent.co.uk/> sitesi: <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/films/features/film-maker-roy-andersson-interview-this-movie-will-make-you-smarter-10170862.html> adresinden alındı.
- Aktulum, K. (2004). *Parçalılık/Metinlerarasılık*, Ankara: Öteki Yayınevi.
- Aktulum, K. (2007). *Metinlerarası İlişkiler*, İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Aktulum, K. (2011). *Metinlerarasılık/Göstergelerarasılık*, Ankara: Kanguru Yayıncılık.
- Aktulum, K. (2016). *Resimsel Alıntı*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Aktulum, K. (2018). "Metinlerarasılık Görüngüsünde Gerçeklik ya da Metnin Göndergeselliği", *bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 85: 233-256*.
- Bahtin, M. (2001). *Karnaval'dan Romana: Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar*, Çev: Cem Soydemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Barthes, R. (1996). *Göstergeler İmparatorluğu*, Çev: Tahsin Yücel, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dagliden, J. (2014). *Roy Andersson: 'I'm trying to show what it's like to be human'*. 19.08.18 tarihinde <https://www.theguardian.com> sitesi: <https://www.theguardian.com/film/2014/aug/28/roy-andersson-pigeon-sat-branch-reflecting-existence> adresinden alındı.
- Ferero-Mendoza, S. (2004). De la citation dans j'art et dans la peinture en particulier. *Emprunts et citations dans le champ artistique*. L'Harmattan.
- Gamble, P. (2015). "I want to be unpredictable": Roy Andersson Interview. 19.08.18 tarihinde <https://www.theskinny.co.uk> sitesi: <https://www.theskinny.co.uk/film/interviews/roy-andersson-interview-a-pigeon-sat-on-a-branch> adresinden alındı.
- Genette, G. (1966). Proust palimpseste. *Figures I*, Paris, Seuil.
- Grozdanovic, N. (2015). *Interview: Roy Andersson Talks Award-Winning 'A Pigeon Sat On A Branch,' Jacques Tati, Alejandro González Iñárritu, More*. 19.08.18 tarihinde <https://www.indiewire.com> sitesi:

<https://www.indiewire.com/2015/06/interview-roy-andersson-talks-award-winning-a-pigeon-sat-on-a-branch-jacques-tati-alejandro-gonzalez-inarritu-more-255345/> adresinden alındı.

Gürses, İ. (2013). *Transgreson ve Anarşi: Fotoğrafta Aşırılığın Estetiği*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

Kristeva, J. (1974). *la Révolution du langage poétique*. Paris, Seuil.

Kristeva, J. (1978). *Séméiotiké*. Paris, Seuil

Saarinen, A. (1964). *An interview with Aline Saarinen*, 'Sunday Show', NBC-TV 1964.

Todorov, T. (1995). *Yazın Kuramı, Rus Biçimcilerinin Metinleri*, Çev: Mehmet Rifat – Sema Rifat, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Wagstaff, S. (2004). *Edward Hopper*, London: Tate Publishing.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1: <https://www.wikiart.org/en/edward-hopper/summer-in-the-city-1950> (Erişim Tarihi 26.08. 18).

Görsel 2:

<https://www.theneweuropean.co.uk/brexit-news-europe-news-roy-andersson-box-set-surreal-adverts-movies-7972516/> (Erişim Tarihi 26.08.18).

[caravaggio--deposizione-dalla-croce.html](http://www.caravaggio.com/deposizione-dalla-croce.html) (Erişim Tarihi 24.02.2021).

Görsel 3: <https://www.wikiart.org/en/edward-hopper/chair-car-1965> (Erişim Tarihi 26.08.18).

Görsel 4: <https://en.kinorium.com/108930/> (Erişim Tarihi 26.08.18).

Görsel 5:

<https://www.wikiart.org/en/edward-hopper/excursion-into-philosophy-1959> (Erişim Tarihi 26.08.18)

Görsel 6:

<http://numerocinqmagazine.com/2015/08/14/numero-cinq-at-the-movies-roy-anderssons-world-of-glory-r-w-gray/> (Erişim Tarihi 26.08.18).

Görsel 7: <https://www.wikiart.org/en/edward-hopper/corn-hill> (Erişim Tarihi 26.08.18).

Görsel 8.

<https://seattlescreenscene.com/2015/07/16/a-pigeon-sat-on-a-branch-reflecting-on-existence-roy-andersson-2014/> (Erişim Tarihi 26.08.18).

Medyatik İnşa Ölçeği¹⁻²⁻³⁻⁴⁻⁵⁻⁶

 Celil ÜNAL*

* Dr. Süleyman Demirel
Üniversitesi, İletişim Fakültesi,
celilunall@gmail.com,
Orcid ID: 0000-0002-3764-303X.

** Prof. Dr., Marmara
Üniversitesi,
canik@marmara.edu.tr,
Orcid ID: 0000-0002-7908-036X.

Gönderilme/ Received

21.12.2022

Kabul Tarihi/ Accepted

22.02.2023

Yayın Tarihi/Published

30.03.2023

 Cengiz ANIK**

Öz

Bu çalışmanın amacı, medyatik mekanizmaların bireyler arası etkileşim üzerinde sahip olduğu rolü ortaya koyan bir ölçek geliştirmektir. Medyatik mekanizma, en basit tanımıyla etkileşime ve netice itibariyle bir ortaklaşmaya, mutabakata zemin hazırlayan her türden aracıdır. Bu araçlar, zaman içerisinde değişimlere uğramış ve insanlar arasındaki etkileşime aracılık eden unsurlar farklılaşmıştır. Ancak medyatik mekanizmalar tarihsel süreçte her ne kadar değişim göstermiş olsa da insanların etkileşim kurmalarına aracılık etme müktedirlikleri sabit kalmıştır. Fakat literatürde bu müktedirliği ölçebilecek bir araç bulunmamaktadır. Bu çalışma böyle bir ihtiyacı gidermek amacıyla ortaya konulmuştur. Ölçek geliştirme aşamasında gerekli analizlere geçilmeden önce literatür taraması gerçekleştirilmiş, alandaki uzmanlarla görüşülmüş ve madde havuzu oluşturulmuştur. Ardından ön deneme için 216 kişilik bir örneklem grubuna madde havuzunda yer alan sorular yöneltilmiştir. KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) testinde ,915 ve Barlett küresellik testinde $\chi^2 = 8249,59$ ($p \leq .01$) değerleri bulunmuştur. İlgili değerler ölçeğe açımlayıcı faktör analizi (AFA) yapılabileceğini göstermiştir. AFA sonucunda ölçeğin 6 alt boyuttan oluştuğu görülmüş; bu alt boyutların toplam varyansın %75,72'sini açıkladığı tespit edilmiştir. Ardından gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizinde (DFA) ölçeğin 6 alt boyutlu yapısının doğrulandığı ve uyum indeks değerlerinin (RMSEA: ,054, GFI: ,90, CFI: ,94, NFI: ,92) olması gereken değerler olduğu anlaşılmıştır. Yapılan analizler sonucunda elde edilen değerler, ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Etkileşim, Medyatik Mekanizma, İletişim Bilimleri, Ölçek Geliştirme.

¹ Bu çalışma Prof. Dr. Cengiz Anık danışmanlığında Dr. Celil Ünal tarafından hazırlanan "Toplumun Medyatik İnşası: Medyatik İnşanın Toplumsal Kabul Üzerindeki Etkisine Yönelik Bir Araştırma" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

This study is derived from PhD dissertation entitled "Mediatic Construction of Society: A Research on the Effect of Mediatic Construction on Social Acceptance" prepared by Dr. Celil Ünal under the supervision of Prof. Cengiz Anık.

² Süleyman Demirel Üniversitesi Üniversite Etik Kurulu'nun 20.12.2022 tarihli ve 130/25 sayılı kararı çerçevesinde çalışma etik açıdan uygun bulunmuştur.

Within the framework of the decision of Süleyman Demirel University University Ethics Committee dated 20.12.2022 and numbered 130/25, the study was found ethically appropriate.

³ Bu makale intihal tespit yazılımlarıyla taranmıştır. Benzerlik tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by plagiarism detection softwares. No similarity detected.

⁴ Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur. In this study, the rules stated in the "Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive" were followed.

⁵ Araştırmada yazarların katkısı eşittir.

The contribution of the authors to the research is equal

⁶ Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

Kaynak gösterme / To cite this article: Ünal, C., & Anık, C. (2023). Medyatik İnşa Ölçeği. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 60-73. doi:10.5281/zenodo.7785305

Mediatic Construction Scale

 Celil ÜNAL*

 Cengiz ANIK**

* Dr, Süleyman Demirel
University, Faculty of
Communication,
celilunall@gmail.com,
Orcid ID: 0000-0002-3764-303X.

** Prof. Dr., Marmara
University,
canik@marmara.edu.tr,
Orcid ID: 0000-0002-7908-036X.

Gönderilme/ Received
21.12.2022

Kabul Tarihi/ Accepted
22.02.2023

Yayın Tarihi/Published
30.03.2023

Abstract

This study aims to develop a scale about the role of mediatic mechanism on interaction. Mediatic mechanism basically refers to instruments that allow individuals to interact each other. Although the mediatic mechanisms have changed so far, their ability to mediate human interaction has remained constant. But there is no scale in literature that can measure this ability. Therefore, this study has intended to meet such a need. Before the required analyzes, a literature review was conducted, experts in the field were interviewed and an item pool was created. Then, questions were asked to a sample group of 216 people. The values of ,915 in the KMO test and $\chi^2 = 8249,59$ ($p \leq .01$) in the Barlett sphericity test were found. These values proved that the scale is convenient for the explanatory factor analysis (EFA). As a result of EFA, it was seen that the scale consisted of six sub-dimensions and the dimensions explained 75,75% of the total variance. Then confirmatory factor analysis was made and it was seen that the six sub-dimensions of the scale were confirmed and the index values (RMSEA: ,054, GFI: ,90, CFI: ,94, NFI: ,92) distributed as required. The values showed that the scale was valid and reliable.

Keywords: Interaction, Mediatic Mechanism, Communication Science, Scale Development

Giriş

İnsan varlığı, Hegel'in de ifade ettiği üzere, doğası gereği, ihtiyaçlarını gidermek için iş birliği yapmaya mecbur bir canlı olarak gelişim göstermiştir (Tokath, 2011, s. 109). Bu mecburiyet, onu gruplar halinde yaşamaya itmiştir (Bierstedt, 2014, s. 21). Fakat insanoğlunun grup halindeki yaşam öyküsü diğer canlı varlıklardan farklıdır. Diğer canlılar grup halinde yaşamlarını içgüdüsel olarak sürdürürken, insan varlığı sahip olduğu simgesel düşünme yetisine bağlı olarak grup halindeki yaşamını mümkün hale getirmektedir; çünkü insanın grup halinde yaşayabilmesi için gerekli etkileşim ve iletişim, bu simgesel düşünüş sayesinde sağlanmaktadır (Barnard, 2016, s. 17). Başka bir ifadeyle, insan toplumunun mevcudiyeti, insanoğlunun sahip olduğu mistik düşünebilme kabiliyetinden kaynaklanmaktadır (Levy-Bruhl, 1975, s. 101). Çünkü insanlar, birlikte yaşamayı içgüdülerinden hareketle değil; hayali bir biçimde ortaya çıkardıkları düzenekler vesilesiyle öğrenmişlerdir (Harari, 2017, s. 140).

Bu hayali düzenekler doğrudan insan varlığının zihinsel performansı ile ilgilidir. İnsanoğlu, düşünen bir varlıktır. Bu niteliğiyle insan varlığı, canlı diğer her şeyden ayrılarak konuşabilmekte, intihar edebilmekte ya da yanılabilir (Kızılçelik, 2017, s. 55-56). Bunun yanında insanoğlunun düşünen bir varlık olması, onun kafasında sınırsız bir biçimde hayali görüntü oluşturabilmesine imkan tanımaktadır (Anık, 2017). Dolayısıyla bu düşüncelerin ortaklaştırılması, insanoğlunun bir arada yaşayışı için gereklidir. Çünkü toplum, kendisini oluşturan bireyler arasındaki ortaklaşmanın bir neticesi olarak ortaya çıkan ve kendisini oluşturan bireyleri de aşan bir bütünlüktür (Nisbet, 2013). Toplumun sürekliliği, kendisini oluşturan bireylerin sağlamış olduğu mutabakata bağlıdır. Bu mutabakat ise medyatik inşa olarak ifade edilen, bireyler arasındaki etkileşim ve iletişimin nasıl gerçekleştiğini tanımlayan sürecin işlevselliğiyle paralellik göstermektedir. Medyatik inşa; toplumu oluşturan bireylerin ortaklaşa kullandıkları medyatik mekanizmalar vasıtasıyla toplumu meydana getirdiği süreçtir (Anık, 2014, s. 60). Bu süreçte toplumun var olabilmesi için gerekli "communicative anlam" ve "ideolojik formatlama" (Anık, 2014, s. 79) gerçekleştirilmektedir.

Communicative anlam, bir toplumun medyatik mekanizmalar dolayısıyla yarattığı ortak paydalardır. Bu vesileyle herhangi bir toplum ya da topluluk diğerinden farklılaşmakta ve ayrılmaktadır (Cohen, 1999). Bunun yanında ideolojik formatlama; bireylerin ve genel anlamda toplumun zihinsel dünyasının tayin edilmesidir. İdeolojik formatlamanın gerçekleşmesi için communicative anlamın oluşması bir ön koşuldur (Anık, 2014, s. 79-80).

Bir toplumda communicative anlamın ortaya çıkması ve akabinde bireylerin ideolojik olarak formatlanması toplumun kuruluşunun da delili niteliğindedir. Fakat her iki durum da bireylerin düşünsel olarak tam manasıyla sınırlandırıldığı anlamına gelmemektedir. Çünkü communicative anlam da ideolojik formatlama da medyatik mekanizmaların devalüe ettiği temsiller üzerinden gerçekleşmektedir ve bu temsiller bireylerin yorumlamasına açıktır. Dolayısıyla toplum, temsilleri yorumlama kapasitesi kendinde mündemiç birey, grup ve topluluklarla dinamik bir yapı olarak varlık göstermektedir (Blumer, 1986).

Başka bir ifadeyle toplum, medyatik mekanizmaların taşıdığı temsillerin bireyler tarafından her defasında yeniden yorumlandığı diyalektik bir sürecin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bireyin sahip olduğu özne ben'i (I) de nesne ben'i (me) de medyatik mekanizmalara yüklenen temsiller tarafından şekillenmektedir. Bireyler, gruplar ve topluluklar bu temsiller üzerinden etkileşime girmekte, bu etkileşimler sonucunda anlam da temsillerin sahip olduğu muhteva da değişebilmektedir (Blumer, 1986, s. 18-19).

Bu yönüyle medyatik mekanizmalar, aynı toplumda yaşayan herkesin temsilleri benzer biçimde algılamasına vesile olmaktadır. Böylesi bir işleve sahip medyatik mekanizmaların başında dil gelmektedir. Dil, insanoğlunun zihinsel olarak ürettiği anlamı dışarıya aktarmasına imkan tanıyan ve sadece insana özgü olan bir yetidir (Mead, 1972, s. XIV). Dil yetisiyle insan, zihinsel olarak ortaya koyduğu performansın sonucunda ortaya çıkardığı her türden fikir, duygu ve düşünceyi yine dilin sınırlarının imkan verdiği ölçüde temsillere aktararak dışsallaştırabilir. Dil bu anlamda bir kurallar sistemi olarak (König, 1991, s. 61) temsillerin herkes tarafından benzer biçimde anlaşılmasına imkan tanımaktadır. İnsanlar bu kurallara ait bilgiye vakıf oldukça birbiriyle iletişim ve etkileşim kurabilmektedir (König, 1991, s. 59).

Dile benzer biçimde dinin de toplumu oluşturan bireylerin ortaklaşmasında önemli işlevleri bulunmaktadır. Din özellikle toplumun müntesipleri arasında bir tür eğitim sistemi olma vasfı taşımaktadır. Toplumu oluşturan bireyler bu eğitim sistemi etrafında ortaklaşmakta ve netice itibariyle toplum bu şekilde teşekkül olmaktadır (Dönmezer, 1984). Dinin toplumsal açıdan sahip olduğu bu işlev, önce bireyler üzerinde yarattığı etkiyle başlamakta; ardından bireyler arasında bağlayıcı bir güç haline gelmesiyle devam etmektedir (Freyer, 1964). Nitekim cemaatlerin teşekkülü bu duruma önemli bir örnek teşkil etmektedir (Günay, 1998, s. 211). Dinin bireyler üzerinde sahip olduğu etki ise insan varlığına evreni kavraması hususunda sağlamış olduğu faydadan kaynaklanmaktadır (Berger, 1993: 58-95). Din sayesinde bireyler, ortak bir zihniyet kazanmakta ve dünyaya bakışları bu zihniyet tarafından belirlendiği (Mardin, 2021, s. 65; Pace, 2011) için bakış açıları ortaklaşmaktadır. Böylelikle din, bireyler arasındaki kaynaşmayı temin ederek, sembolik açıdan toplumsal bütünleşmeye vesile olmaktadır (Dönmezer, 1984, s. 24). Dinin vaaz ettiği yasaklar ve sevaplar etrafında birleşen müntesipler birlik ve dayanışma içerisinde bulunmakta ümmet ve tinsel kamu haline gelmektedir (Köseihal, 1971, s. 104). Bunun yanında dinin ayrıştırıcı etkileri de bulunmaktadır. Fakat Wach'ın da ifade ettiği üzere dinin ayrıştırıcı etkisi, birleştirici ve bütünleştirici etkisinden ziyadesiyle azdır (Wach, 1995, s. 72). Dolayısıyla din de dil gibi bireyler arasındaki etkileşim ve iletişimi tetikleyen bir tür medyatik mekanizma olarak varlığını korumaktadır.

Bireyleri bir araya getiren bir diğer medyatik mekanizma ise kültürdür. Kültür; etimolojik kökeni itibariyle toprağı ekin için hazır hale getirmek gibi bir mana taşımaktadır (www.etymonline.com). Fakat kültür kavramı zaman içerisinde soyut nitelikler kazanarak insan varlığı ile özdeşleşen bir nosyona dönüşmüştür. Nitekim zaman içerisinde bitkilerin yetiştirilmesini tarif eden kültür, insan varlığının nefsinin terbiye edilmesi manasında da kullanılmaya başlamıştır (Özlem, 2000, s. 142). Kültür, bir toplumda yaşayan bireylerin benzer nitelikler kazanmasına ve ortaklaşmasına vesile olarak, toplumsal dayanışmanın

unsurlarından birisidir (Fichter, 2002, s. 45). Kültür, bireyler için belli bazı rolleri kodlamakta; bu roller bireyler tarafından gerektiği gibi oynandıkça bireyler arasındaki bütünleşme ve toplumsal düzen gelişmektedir (Moore, 2014, s. 394). Kültürün bu anlamda bireyleri ortak roller etrafında bütünleştirici etkisi bulunmaktadır. Aynı kültürü paylaşan bireyler davranışsal açıdan benzer şablonlara aşına olduklarından (Giri, 2006) birbirleriyle daha kolay etkileşime girebilme potansiyeline sahiptir ki kültürün bu özelliği onu toplumsal açıdan medyatik bir mekanizmaya dönüştürmektedir.

Dünya görüşü ya da ideolojik benzerliğin de bu tarz bir işlevi bulunmaktadır. Heywood'un (2016, s. 23) da ileri sürdüğü üzere özellikle ideolojiler toplumsal açıdan çimento işlevi görmektedir. İdeolojiler bireylerin dünyayı anlamasına vesile olmakta; başka bir deyişle bireyler dünyayı yerleşik bazı inançların, kanaatlerin ve varsayımların ardından izlemektedir. Çünkü dünya bireyin anlayamayacağı kadar karmaşık bir bütünlüğe sahiptir (Oakeshott, 1962). Bu da bireylerin kavranabilmesi imkansız basitleştirme çabası içerisinde olan ideolojilere sığınmasına sebep olmaktadır. Bu bakış açısıyla ideolojiler; "var olan düzene dair bir dünya görüşü, arzu edilir bir gelecek tasarımı ve siyasi değişimin nasıl gerçekleşeceğine dair izahat sunmaktadır" (Heywood, 2016, s. 31). Bunun yanında ideolojilerin paradigmatik bir boyutu da bulunmaktadır. İdeolojileri sayesinde bireyler, yapıp etmelerini tasnif ve tayin etmekte, hayatı anlamlandırmak için paradigmaların sahip olduğu işlevselliği (bknz. Kuhn, 1962) elde etmektedirler. İdeolojiler toplumsal manada bir anlam alanı yaratmakta (Macit, 2016, s. 32-33) ve bu anlam alanı o ideolojiye kanalize olmuş kişilerce paylaşılmakta ve netice olarak bir ortaklaşmaya zemin hazırlanmaktadır.

Bireyler arasındaki ortaklaşmanın bir diğer kaynağı ise sahip oldukları eğitim düzeyidir. Eğitim düzeyi arttıkça özellikle sosyal etkileşimin olumlu yönde gelişim gösterdiği görülmüştür (Iyer vd., 2005, s. 1034-1035). Çünkü eğitim düzeyi yükseldikçe kişilerin güven duygusu ve güvene dayalı davranış biçimleri artmaktadır (Kaasa & Parts, 2008). Bu da eğitim seviyesi yüksek kişilerin daha kolay etkileşim kurmalarına ve sosyalleşmelerine vesile olmaktadır. Bireylerin sahip oldukları eğitim düzeyi, bizzat içerisinde buldukları sosyal ve ekonomik ortamlar üzerinde etkili olmaktadır (Günkör & Özdemir, 2017, s. 81). Başka bir ifadeyle eğitim düzeyi, bireyin kiminle ve nasıl etkileşim kurduğuna etki etmektedir. Benzer eğitim düzeyine sahip kişilerin birbiriyle daha kolay etkileşim kurmaları muhtemeldir ki bunu teşvik eden, benzer eğitim düzeyine sahip olan bireylerin benzer sosyal sermayeye sahip olmalarıdır.

Aynı şekilde sahip olunan mekan dili, başka bir ifadeyle aynı ortamı paylaşmak ortaklaşmanın başka bir boyutunu oluşturmaktadır. Bireyler içerisinde buldukları fiziksel ortamı anlamlandırmakta, başka bir deyişle içerisinde bulunduğu çevreyi bilişsel süreçlerinde yorumlamaktadırlar (Pløger, 2001). Böylelikle mekan zaman içerisinde bir kimlik kazanmaya başlamaktadır. Bu kimlik çeşitli fiziksel nesnelere, mimari yapılar, peyzaj vb. unsurlarla görünür hale gelmektedir (Rapoport, 1990, s. 15-16). Bütün bu fiziksel çıktılar bireyin mekana yüklediği sembolik manaların yansımasıdır. Bireyler bu fiziksel çıktıları dikkate alarak davranış sergilemekte (Solak, 2017, s. 28) ve fiziksel çıktılar üzerinden birbirleriyle etkileşime girmektedirler. Bir başka ifadeyle bireyin mekana yüklediği anlamın somut çıktıları mekanın dili haline gelmektedir.

Kullanılan ağız ve şive, kılık – kıyafet, ibadet biçimi, düşünce yapısı, eğitim durumu, kültürel “artefact”ların tamamı mekanda bütünleşmekte ve tek bir çıktı haline gelmektedir. Aynı mekanı paylaştıkları için bu dile hakim olan bireyler birbirine yakınlaşmakta (Asiliskender, 2004, s. 74); dolayısıyla birbirileriyle daha kolay kaynaşabilmekte ve etkileşim kurabilmektedirler.

Özü itibariyle dil, din, kültür, dünya görüşü (ideoloji), eğitim düzeyi ve mekan dili birer medyatik mekanizma olarak bireylerin ortaklaşmasına ve birbirileriyle daha kolay etkileşim kurmalarına imkan tanımaktadır. Teorik olarak ileri sürülen bu varsayımın pratikte bir karşılığının olup olmadığı ise bir merak konusudur. Bu nedenle bu konuda bir ölçek geliştirilmeye çalışılmış, teoride var olanın pratikte karşılık bulup bulmadığı sorgulanmıştır.

1.Yöntem

Bu çalışmada medyatik inşa ve etkileşime yönelik bir ölçek tasarlanmış; ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliğine dair işlemler sırasıyla yürütülmüştür. İlk olarak literatür taraması gerçekleştirilmiş ve soru havuzu oluşturulmuştur. Ardından alandaki uzmanların görüşleri ışığında soru havuzunda yer alan ifadeler değiştirilip düzenlenmiştir. Bu sürecin sonunda elde edilen soru formu örneklem grubuna uygulanmış ve SPSS 24.0 ve AMOS üzerinden gerekli analizler gerçekleştirilmiştir.

2.Çalışma Grubu

Medyatik İnşa ölçeğinin geliştirilmesi esnasında anket formu, Türkiye'nin yedi bölgesinden toplam 225 kişilik bir örneklem grubuna uygulanmıştır. Fakat 11 adet formun eksik ve hatalı olduğu tespit edilmiş; geçerlilik ve güvenilirlik testleri 214 anket formu üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bir ölçeğe açıcı faktör analizi uygulamak için gerekli olan katılımcı sayısına ilişkin literatürde farklı yaklaşımlar bulunmakla birlikte ölçek formunu yanıtlayan katılımcıların madde sayısının 5 katı olması yeterli görülmektedir (Bryman & Cramer, 2002). Dolayısıyla 24 maddelik Medyatik İnşa anket formu için 214 kişilik örneklem grubunun ölçek geliştirmek adına yeterli olduğu düşünülmektedir.

Çalışma için soru formunun yöneltildiği örneklem grubuna ait bilgiler aşağıda yer alan tabloda yer almaktadır.

Tablo-1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

<i>Öğrenim Durumu</i>		
İlkokul	7	3,27
Ortaokul	5	2,34
Lise	23	10.75
Ön Lisans	26	12.15
Lisans	104	48.60
Lisans Üstü	49	22.90
<i>Yaş Dağılımı</i>		
18-24	53	24.77
25-34	81	37.85
35-44	40	18.69
45-54	23	10.75
55-64	13	6.07
65 Üstü	4	1.87

Görülebileceği üzere anket formunu yanıtlayan katılımcıların %3,27'si ilkokul, %2,34'ü ortaokul, %10,75'i lise, %12,15'i ön lisans, %48,60'ı lisans ve %22,90'ı lisans üstü mezun kişilerden oluşmaktadır. Grubun yaş dağılımı ise %24,77 ile 18-24, %37,85 ile 25-34, %18,69 ile 35-44, %10,75 ile 45-54, %6,07 ile 55,64 ve %1,87 ile 65 ve üzeri yaş aralığında değişkenlik göstermektedir.

3. Formdan Elde Edilen Verilerin İşlenmesi

Araştırma kapsamında toplanan anket formları SPSS 24.0 paket programında işlenmiştir. Maddelere verilen yanıtlar “Kesinlikle Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum”, “Katılıyorum”, “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde 1 ile 5 arasında kodlanmıştır.

4. Madde Analizleri

Madde analizi kapsamında “Madde-Ölçek Korelasyonuna Dayalı Madde Analizi” yapılmıştır. Madde analizi yapılırken, varimax döndürme aşamasında ölçekle uyuşmayıp çıkarılan KÜ3 maddesi bu aşamaya dâhil edilmemiştir.

4.1. Madde Ölçek Korelasyonuna Dayalı Madde Analizi

Formda yer alan maddelere ait puanlar ve formdaki bütün maddelerin puanlarının toplamından meydana gelen puanlar arasında ortaya çıkan korelasyon katsayıları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo-2: Maddelere Ait Korelasyon Katsayıları

Maddeler	DL1	DL2	DL3	DL4	DN1	DN2	DN3	DN4	ED1	ED2	ED3	ED4
r	.5**	.7**	.5**	.5**	.7**	.5**	.5**	.5**	.6**	.6**	.6**	.6**
Maddeler	MD1	MD2	MD3	MD4	KÜ1	KÜ2	KÜ4	DG1	DG2	DG3	DG4	
r	.6**	.7**	.6**	.7**	.7**	.8**	.7**	.6**	.6**	.6**	.6**	

Tablo-2’de görülebileceği üzere maddelere ait puanlar ile ölçek puanı arasındaki korelasyon katsayıları en düşük .49 (DN1) ile en yüksek .84 (KÜ2) arasında değişmektedir. Tabloya göre elde edilen katsayılar 0.01 düzeyinde ve anlamlıdır.

5. Formun Yapı Geçerliliği

Medyatik İnşa soru formuna yönelik yapı geçerliliğini görmek adına açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri gerçekleştirilmiştir.

5.1. Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)

Faktör analizine uygunluğu tespit etmek üzere bir ön koşul olan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett küresellik testleri gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu analiz sonucunda elde edilen değerler, aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo-3: Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Uyum Ölçüsü		0.915
	X ²	8249,59
Bartlett Küresellik Testi	sd	253

p

0.000

Tablodan görülebileceği üzere KMO değerinin 0,915 olması, ölçeğe faktör analizi uygulanabileceğine delil teşkil etmektedir. Barlett Küresellik test sonucu ise 8249,59 düzeyindedir ve 0,001 düzeyinde anlamlıdır ($X^2_{253}=8249,59$). Elde edilen sonuçlar, anket formundaki veriler üzerinde faktör analizi gerçekleştirilebileceğini işaret etmektedir (Hinkin, 1995).

Tasarlanan 24 maddelik anket formundan ortaya çıkan verilere uygulanan açımlayıcı faktör analizi ile ölçeğe ait alt boyutların neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda alt boyutlarla ilgili herhangi bir kısıtlamaya gidilmemiş ve varimax dik (orthogonal) döndürme yöntemi uygulanmıştır. Sonrasında formun bütünüyle uyuşmayan 1 madde taslak ölçekten çıkartılmıştır. Söz konusu madde aşağıda yer almaktadır.

- Bir kişi benimle aynı kültürü paylaşıyorsa onun hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isterim (KÜ3).

Tablo-4: Faktör Analizi Sonuçları

Faktör	Başlangıç Öz Değerleri			Döndürme Öncesi Değerler			Döndürme Sonrası Değerler		
	Toplam	Vary %	Küm %	Toplam	Vary %	Küm %	Toplam	Vary %	Küm %
1	9,247	40,205	40,205	9,247	40,205	40,205	3,429	14,909	14,909
2	2,750	11,955	52,160	2,750	11,955	52,160	3,321	14,439	29,348
3	1,712	7,442	59,602	1,712	7,442	59,602	3,048	13,254	42,602
4	1,444	6,276	65,878	1,444	6,276	65,878	2,860	12,434	55,037
5	1,254	5,454	71,333	1,254	5,454	71,333	2,557	11,116	66,152
6	1,010	4,389	75,722	1,010	4,389	75,722	2,201	9,570	75,722

Tabloda da görülebileceği üzere öz değeri (eigenvalue) 1 üzeri olan 6 faktör bulunmaktadır. Birinci faktörün sahip olduğu öz değer ölçeğe yer alan diğer faktörlerin öz değerinden numerik olarak yüksek oluşu (Kline, 1994) ölçeğin bütün bir halde belli bir gerçekliği ölçtüğüne delil niteliği taşımaktadır. Diğer taraftan döndürme sonrası formun 6 faktörlü yapısını koruduğu görülmektedir. Boyutların tümünün açıkladığı varyans 75,722'dir.

Form üzerinde gerçekleştirilen AFA sonrası elde edilen bütün değerlere detaylı bir biçimde aşağıdaki tabloda yer verilmektedir.

Tablo-5: Varimax Döndürme Sonrası Değerler

MEDYATİK İNŞA ÖLÇEĞİ	
1.DİN BOYUTU: α : ,914.	
Faktör Yükleri	
Bir kişi benimle aynı inancı paylaşıyorsa (aynı dini inanca mensupsa) o kişiye kendimi daha yakın hissederim.	,881
Bir kişi benimle aynı inancı paylaşıyorsa (aynı dini inanca mensupsa) onunla daha kolay etkileşim kurarım.	,875
Bir kişi benimle aynı inancı paylaşıyorsa (aynı dini inanca mensupsa) o kişi hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isterim.	,864

Bir kişi benimle aynı inancı paylaşıyorsa (aynı dini inanca mensupsa) ona fikirlerimi daha iyi ifade ederim.	,837
2.DÜNYA GÖRÜŞÜ BOYUTU: α : ,911	
Bir kişi benimle aynı dünya görüşüne (ideolojik ya da politik) sahipse o kişiye karşı kendimi daha yakın hissederim.	,837
Bir kişi benimle aynı dünya görüşüne (ideolojik ya da politik) sahipse o kişiyle daha kolay etkileşim kurarım	,828
Bir kişi benimle aynı dünya görüşüne (ideolojik ya da politik) sahipse ona fikirlerimi daha iyi ifade ederim.	,820
Bir kişi benimle aynı dünya görüşüne (ideolojik ya da politik) sahipse o kişi hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isterim.	,800
3.MEKAN DİLİ BOYUTU: α : ,880	
Benimle aynı ortamı (işyeri, mahalle, apartman, okul vb.) paylaşan bir kişiye fikirlerimi daha iyi ifade ederim.	,802
Benimle aynı ortamı (işyeri, mahalle, apartman, okul vb.) paylaşan bir kişiye karşı kendimi daha yakın hissederim.	,789
Benimle aynı ortamı (işyeri, mahalle, apartman, okul vb.) paylaşan bir kişi hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isterim.	,761
Benimle aynı ortamı (işyeri, mahalle, apartman, okul vb.) paylaşan bir kişiyle daha kolay etkileşim kurarım	,692
4.EĞİTİM BOYUTU: α : ,862	
Bir kişi benimle aynı eğitim düzeyine sahipse o kişiye karşı kendimi daha yakın hissederim.	,832
Bir kişi benimle aynı eğitim düzeyine sahipse onunla daha kolay etkileşim kurarım.	,771
Bir kişi benimle aynı eğitim düzeyine sahipse o kişi hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isterim.	,740
Bir kişi benimle aynı eğitim düzeyine sahipse ona fikirlerimi daha iyi ifade ederim.	,702
5.DİL BOYUTU: α : ,800	
Bir kişi benimle aynı dili konuşuyorsa o kişiyle daha kolay etkileşim kurarım.	,765
Bir kişi benimle aynı dili konuşuyorsa ona fikirlerimi daha iyi ifade ederim.	,749
Bir kişi benimle aynı dili konuşuyorsa o kişiye kendimi daha yakın hissederim.	,739
Bir kişi benimle aynı dili konuşuyorsa o kişi hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isterim.	,619
6.KÜLTÜR BOYUTU: α : ,862	
Bir kişi benimle aynı kültürü paylaşıyorsa onunla daha kolay etkileşim kurarım.	,742
Bir kişi benimle aynı kültürü paylaşıyorsa ona fikirlerimi daha iyi ifade ederim.	,678
Bir kişi benimle aynı kültürü paylaşıyorsa o kişiye karşı kendimi daha yakın hissederim.	,656
Bir kişi benimle aynı kültürü paylaşıyorsa onun hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isterim.	,334
Açıklanan Toplam Varyans: 75,722	

5.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

Doğrulayıcı Faktör Analizi verilerin temelde hangi yapıya sahip olduğunu değerlendirmeye yardımcı olan Açımlayıcı Faktör Analizinin farklı bir boyutudur. Doğrulayıcı Faktör Analizi; belirlenen faktörler, değişkenler ile faktörler, doğrudan faktörler arasında nasıl bir ilişki ve bağlantı olduğunu test etmek amaçlı kullanılmaktadır. Bunun yanında modelin açıklanmasında faktörlerin yeterliliği de yine Doğrulayıcı Faktör Analizi ile test edilmektedir (Erkorkmaz vd., 2013).

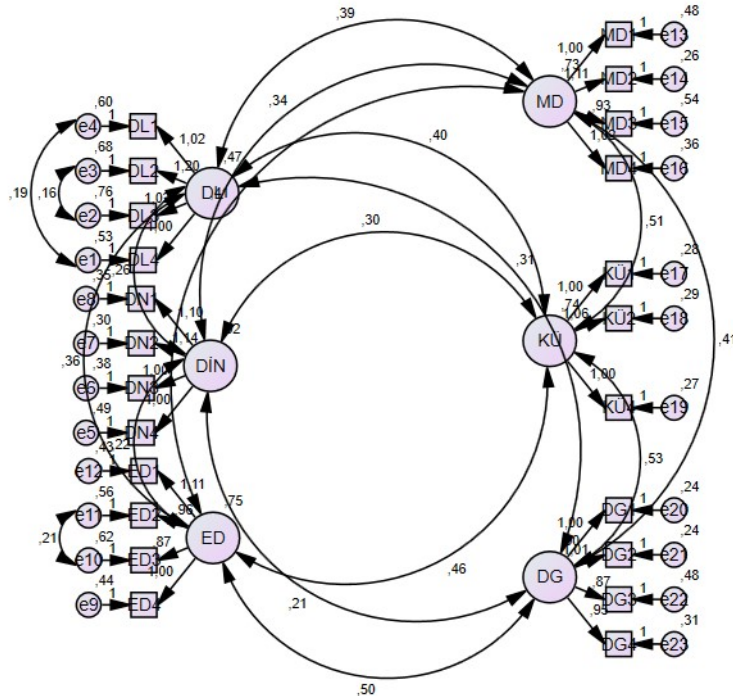
Doğrulayıcı Faktör Analizi ve yapısal eşitlik modellerinde modelin uyumlu olup olmadığını değerlendirmek üzere bazı uyum değerlerine bakılmaktadır. Bu uyum değerleri ve bu çalışmaya ait istatistikler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo-6: DFA Uyum Değerleri

İNDEKS	NORMAL DEĞER	KABUL EDİLEBİLİR DEĞER	MODELE AİT DEĞER
χ^2 (CMIN)	-	-	669,701
sd (df)	-	-	212
χ^2/sd	<2	<5	3,16
GFI	>0,95	>0,90	0,90
CFI	>0,95	>0,90	0,94
RMSEA	<0,05	<0,08	0,054
AGFI	>0,95	>0,90	0,90
RMR	<0,05	<0,08	0,51
IFI	>0,95	>0,90	0,94
NFI	>0,95	>0,90	0,92

Gerçekleştirilen DFA sonrasında ölçeğin 6 faktör ve 23 maddelik biçimin ideal bir formda yapılandığı gözlenmiştir. Modifikasyon indeksleri doğrultusunda e1-e4; e2-e3; e10-e11 arasında kovaryans bağlantıları atanarak, DFA değerlerinde iyileştirme sağlanmıştır. DFA analizi sonrasında ortaya çıkan faktör yüklerinin 0.50 ile 0.84 arasında değişkenlik gösterdiği görülmüş; bireysel parametre istatistiğinin 0.01 düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Şekil-1: DFA Diyagramı

DFA sonrasında AFA esnasında ortaya çıkan alt boyutlar ve madde sayısı değişmemiş olup, alt boyutların Cronbach's Alpha değerleri ile tahmin katsayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo-7: DFA Sonrası Ölçek Maddeleri ve Boyutların Cronbach's Alpha Değerleri

MEDYATİK İNŞA ÖLÇEĞİ	
1.DİN BOYUTU <i>Cronbach Alfa: ,914</i>	
Bir kişi benimle aynı inancı paylaşıyorsa (aynı dini inanca mensupsa) o kişiye kendimi daha yakın hissederim.	,806
Bir kişi benimle aynı inancı paylaşıyorsa (aynı dini inanca mensupsa) onunla daha kolay etkileşim kurarım.	,842
Bir kişi benimle aynı inancı paylaşıyorsa (aynı dini inanca mensupsa) o kişi hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isterim.	,893
Bir kişi benimle aynı inancı paylaşıyorsa (aynı dini inanca mensupsa) ona fikirlerimi daha iyi ifade ederim.	,871
2.DÜNYA GÖRÜŞÜ BOYUTU <i>Cronbach Alfa: ,911</i>	
Bir kişi benimle aynı dünya görüşüne (ideolojik ya da politik) sahipse o kişiye karşı kendimi daha yakın hissederim.	,890
Bir kişi benimle aynı dünya görüşüne (ideolojik ya da politik) sahipse o kişiyle daha kolay etkileşim kurarım	,889
Bir kişi benimle aynı dünya görüşüne (ideolojik ya da politik) sahipse ona fikirlerimi daha iyi ifade ederim.	,766
Bir kişi benimle aynı dünya görüşüne (ideolojik ya da politik) sahipse o kişi hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isterim.	,850
3.MEKAN DİLİ BOYUTU <i>Cronbach Alfa: ,880</i>	
Benimle aynı ortamı (işyeri, mahalle, apartman, okul vb.) paylaşan bir kişiye fikirlerimi daha iyi ifade ederim.	,778
Benimle aynı ortamı (işyeri, mahalle, apartman, okul vb.) paylaşan bir kişiye karşı kendimi daha yakın hissederim.	,880
Benimle aynı ortamı (işyeri, mahalle, apartman, okul vb.) paylaşan bir kişi hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isterim.	,736
Benimle aynı ortamı (işyeri, mahalle, apartman, okul vb.) paylaşan bir kişiyle daha kolay etkileşim kurarım	,824
4.EĞİTİM BOYUTU <i>Cronbach Alfa: ,862</i>	
Bir kişi benimle aynı eğitim düzeyine sahipse o kişiye karşı kendimi daha yakın hissederim.	,796
Bir kişi benimle aynı eğitim düzeyine sahipse onunla daha kolay etkileşim kurarım.	,691
Bir kişi benimle aynı eğitim düzeyine sahipse o kişi hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isterim.	,745
Bir kişi benimle aynı eğitim düzeyine sahipse ona fikirlerimi daha iyi ifade ederim.	,829
5.DİL BOYUTU <i>Cronbach Alfa: ,800</i>	
Bir kişi benimle aynı dili konuşuyorsa o kişiyle daha kolay etkileşim kurarım.	,687
Bir kişi benimle aynı dili konuşuyorsa ona fikirlerimi daha iyi ifade ederim.	,628
Bir kişi benimle aynı dili konuşuyorsa o kişiye kendimi daha yakın hissederim.	,708
Bir kişi benimle aynı dili konuşuyorsa o kişi hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isterim.	,673
6.KÜLTÜR BOYUTU <i>Cronbach Alfa: ,892</i>	
Bir kişi benimle aynı kültürü paylaşıyorsa onunla daha kolay etkileşim kurarım.	,854
Bir kişi benimle aynı kültürü paylaşıyorsa ona fikirlerimi daha iyi ifade ederim.	,862
Bir kişi benimle aynı kültürü paylaşıyorsa o kişiye karşı kendimi daha yakın hissederim.	,854
	Tahmin K.Sayısı

Tablodan görülebileceği üzere ölçeğe ait alt boyutlar olması gereken güvenilirlik katsayısının (0,70) üzerinde bir değere sahiptir. Bunun yanı sıra maddelere ait tahmin katsayıları 0,50 değerinin üzerindedir. Yine de bu da ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir. Ayrıca ölçeğe ait genel güvenilirlik katsayısı α :0,934 olarak bulunmuştur. Bu değer ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Toplumun insan varlığının hayatta kalabilmesi için bir sığınak olduğu (Proudhon, 2017, s. 231) ve insanın doğası gereği bir arada yaşama mecburiyetinde bulunduğu (Bierstedt, 2014, s. 21) aksiyomatik bir niteliğe sahiptir. Bunun yanında insan varlığı, diğer canlılardan farklı olarak kafasında sınırsız biçimde görüntü üretebilen bir canlıdır (Anık, 2017). Fakat toplumsal yaşam, bilinçlerin ortaklaşması ile karakterize olmaktadır (Durkheim, 1984, s. 61). Dolayısıyla toplumun var olabilmesi için bilinçleri ortaklaştıracak ve insanları bir araya getirecek medyatik mekanizmaların olması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle insan, toplumu medyatik olarak, iletişimle inşa etmektedir (Schultze, 2007, s. 4). Medyatik inşa; bireylerin medyatik mekanizmalar dolayısıyla ortaklaşma sürecini tarif etmektedir (Anık, 2014, s. 60). Bu medyatik mekanizmalar sayesinde insanlar bir araya gelip cemaat, camia ve cemiyet gibi toplumsal mevcudiyetleri oluşturmaktadır. Bu anlamda din, dil, kültür, eğitim düzeyi, dünya görüşü (ideoloji) ve mekan dili (paylaşılan ortam) bireyleri bir araya getirmekte; bir bütünlüğün oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Dil toplumsal bütünlük için bireylerin kendilerini belli kurallar etrafında dışsallaştırmasına imkan tanımaktadır (König, 1991; Mead, 1972). Din eğitici ve kaynaştırıcı işleviyle insanları bir araya getirmektedir (Dönmezer, 1984). Kültür ise bir üst yapı olarak insanlar arasında dayanışmayı temin ederek toplum denen mefhumun oluşmasına vesile olmaktadır (Fichter, 2002). Daha alt boyutta ise dünya görüşü, eğitim düzeyi ve kişinin sahip olduğu mekan dili, bireylerin ortaklaşmasında etkili olabilmektedir. Fakat bu aksiyomun hipotez haline getirilerek ölçülmesi gerekmektedir ve literatürde bunu ölçebilecek herhangi bir araç bulunmamaktadır. Bu çalışma ile ilgili hipotezi ölçebilecek bir aracı geliştirilmeye çalışılmıştır. Ölçek oluşturma sürecinde yapılan testler sonucu geçerlilik ve güvenilirliği temin eden değerlerin elde edildiği görülmüştür. İlgili çalışmanın özellikle iletişim sosyolojisi, iletişim psikolojisi, göç iletişimi bağlamında gerçekleştirilecek sonraki çalışmalarda din, dil, kültür, eğitim düzeyi, mekan dili ve dünya görüşü (ideoloji) gibi alt boyutların etkilerini ölçebilmeye imkan tanıyacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Anık, C. (2014). İletişim Sosyolojisi. Derin Yayınları.
- Anık, C. (2017). Bilgi İşleme Mekanizma Olarak Zihinsel Performans. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 5(1), 314–330.
- Asiliskender, B. (2004). Kimlik, Mekan ve Yer Deneyimi. Kültür ve İletişim, 7(14), 73–94.
- Barnard, A. (2016). Simgesel Düşüncenin Doğuşu. Boğaziçi Üniversitesi Yayinevi.

- Berger, P. (1993). *Dinin Sosyal Gerçekliği*. İnsan Yayınları.
- Bierstedt, R. (2014). 18. Yüzyılda Sosyolojik Düşünce. In T. Bottomore & R. Nisbet (Eds.), *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi* (pp. 21–57). Kırmızı Yayınları.
- Blumer, H. (1986). *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. University of California Press.
- Bryman, A., & Cramer, D. (2002). *Quantitative Data Analysis with SPSS Release 10 for Windows: A Guide for Social Scientists*. Routledge.
- Cohen, A. (1999). *Topluluğun Simgesel Kuruluşu*. Dost Kitabevi.
- Dönmezer, S. (1984). *Sosyoloji*. Savaş Yayınları.
- Durkheim, E. (1984). *The Division of Labour in Society*. MacMillan Press.
- Erkorkmaz, Ü., Etikan, İ., Demir, O., Özdamar, K., & Sanisoğlu, S. Y. (2013). Doğrulayıcı Faktör Analizi ve Uyum İndeksleri. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 33(1), 210–223.
- Fichter, J. (2002). *Sosyoloji Nedir*. Anı Yayıncılık.
- Freyer, H. (1964). *Din Sosyolojisi*. AÜİFY.
- Giri, V. N. (2006). Culture and Communication Style. *Review of Communication*, 6(1–2), 124–130. <https://doi.org/10.1080/15358590600763391>
- Günay, Ü. (1998). *Din Sosyolojisi*. İnsan Yayınları.
- Günkör, C., & Özdemir, M. Ç. (2017). Sosyal Sermaye ve Eğitim İlişkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(1), 70–90.
- Harari, Y. N. (2017). *Hayvanlardan Tanrılara: Sapiens*. Kolektif Yayınları.
- Heywood, A. (2016). *Siyasi İdeolojiler*. BB101.
- Hinkin, T. (1995). A Review of Scale Development Practices in the Study of Organizations. *Journal of Management*, 21(5), 967–988.
- Iyer, S., Kitson, M., & Toh, B. (2005). Social Capital, Economic Growth and Regional Development. *Regional Studies*, 39(8), 1015–1040.
- Kaasa, A., & Parts, E. (2008). Individual-Level Determinants of Social Capital in Europe: Differences Between Country Groups. *Acta Sociologica*, 51(2), 145–168.
- Kızılçelik, S. (2017). *Sosyoloji Tarihi-4: Hegel, Proudhon, Marx, Durkheim, Weber ve Veblen'in Sosyal Teorileri*. Anı Yayıncılık.
- Kline, P. (1994). *An Easy Guide to Factor Analysis*. Routledge.
- König, G. Ç. (1991). Toplumdilbilim Açısından Dil ve Dil Türleri. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 2, 59–70.
- Köseihal, N. Ş. (1971). *Durkheim Sosyolojisi*. Remzi Kitabevi.
- Kuhn, T. (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.

- Levy-Bruhl, L. (1975). *The Notebooks on Primitive Mentality*. Peter Riviere (Trans.). Basil Blackwell.
- Macit, M. H. (2016). İdeoloji Üzerine Felsefi Bir Değerlendirme. *Kaygı, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 26, 29–36.
- Mardin, Ş. (2021). *Din ve İdeoloji*. İletişim Yayınları.
- Mead, G. H. (1972). *Mind, Self and Society* (C. W. Morris, Ed.). The University of Chicago Press.
- Moore, W. E. (2014). İşlevselcilik. In T. Bottomore & R. Nisbet (Eds.), *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*. Kırmızı Yayınları.
- Nisbet, R. (2013). *Sosyolojik Düşünce Geleneği*. Paradigma Yayıncılık.
- Oakeshott, M. (1962). *Rationalism in Politics and Other Essays*. Liberty Fund.
- Özlem, D. (2000). *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*. İnkılap Yayınları.
- Pace, E. (2011). Religion as communication. *International Review of Sociology*, 21(1), 205–229. <https://doi.org/10.1080/03906701.2011.544201>
- Pløger, J. (2001). Millennium Urbanism -Discursive Planning. *European Urban and Regional Studies*, 8(1), 63–72.
- Proudhon, P. J. (2017). *Mülkiyet Nedir? Hukukun ve Yönetimin İlkesi Üzerine Araştırmalar*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rapoport, A. (1990). *The Meaning of The Built Environment, A Nonverbal Communication Approach*. The University of Arizona Press.
- Schultze, Q. J. (2007). Communication as Religion: In Memory of James W. Carey, 1935-2006. *Journal of Media and Religion*, 6(1), 1–15. <https://doi.org/10.1080/15348420701338277>
- Solak, S. S. G. (2017). Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 13–37.
- Tokatlı, A. (2011). *Çağdaş Diyalektiğin Kaynağı Hegel*. Sitare Yayınları.
- Wach, J. (1995). *Din Sosyolojisi*. MÜİFVY.

Elektronik Kaynak

“Kültür” kelimesinin İngilizce karşılığı için:

[https://www.etymonline.com/word/culture#:~:text=culture%20\(n.\),cultivate%22%20\(see%20colony\)](https://www.etymonline.com/word/culture#:~:text=culture%20(n.),cultivate%22%20(see%20colony).). Erişim Tarihi: 25.09.2022.

Ortaokul Türkçe Öğretmenlerinin Türkçe Eğitim ve Öğretimine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi^{1_2_3_4_5_6}

 Cafer SANDIKÇI*

* Öğretmen, Selçuklu Nene
Hatun İmam Hatip Ortaokulu,
cafersandikci@gmail.com
Orcid ID: 0000-0001-5867-9210

Gönderilme/ Received
28.12.2022

Kabul Tarihi/ Accepted
21.03.2023

Yayın Tarihi/Published
30.03.2023

Öz

İnsanın kendini gerçekleştirebilmesi, gelişmesi ve değişime ayak uyduracak şekilde kendini yetiştirebilmesi; içinde bulunduğu toplumun anadil eğitimini iyi bir şekilde almasına doğrudan bağlıdır. Dolayısıyla bir bireyin kültürlenme ve toplumsallaşmasının temel gereği olan anadil öğretiminin gerçekleştirilmesi de önemli bir gereklilik olarak görülebilir. Eğitim-öğretim esnasında öğrenci merkezli yöntem, teknik ve stratejilerin anadil ve akademik başarı açısından eğitimciler perspektifinden incelenmesi alanyazına katkı sağlaması yönünden önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu araştırma, ortaokul Türkçe öğretmenlerinin Türkçe eğitime yönelik görüşlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Betimsel analizlerin kullanıldığı ve Konya İlinin Evren olarak alındığı araştırmaya toplamda 195 eğitimci katılım sağlamıştır. Elde edilen veriler SPSS paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda eğitimcilerin sınıf içi eğitim-öğretimde genelde anlatım yöntemine başvurdukları ve ders kitaplarını birincil kaynak olarak referans aldıkları saptanmıştır. Ayrıca sınıf içi eğitim-öğretimde okullardaki materyal eksikliği ve sınıfların kalabalık olmasından yakındıkları bir diğer önemli bulgu olarak değerlendirilebilir. Araştırmanın sonradan yapılacak benzer çalışmalara ve alanyazına katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dil Eğitimi, Türkçe Eğitimi, Eğitim Yöntemleri, Eğitim Araçları

¹ Bu çalışma Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında, Prof. Dr. Mehmet Kırbıyık danışmanlığında hazırlanan "Öğretmenlerin ilköğretim altı, yedi ve sekizinci sınıf Türkçe dersi öğretimi uygulamalarıyla ilgili görüşleri (Konya ilinde bir inceleme)" başlıklı yüksek lisans tezinin özettir.

This study is a summary of the master's thesis entitled "Teachers' opinions on primary school sixth, seventh and eighth grade Turkish lesson teaching practices (An investigation in Konya province)", prepared under the supervision of Prof. Dr. Mehmet Kırbıyık in Selçuk University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Education.

² Bu çalışma Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurulunun E-13907855-100-364965 sayılı ve 20.09.2022 tarihli kararı gereği etik açıdan uygun bulunmuştur.

This study was found to be ethically appropriate in accordance with the decision of Selçuk University Institute of Social Sciences Ethics Committee numbered E-13907855-100-364965 and dated 20.09.2022.

³ Bu makale intihal tespit yazılımlarıyla taranmıştır. Benzerlik tespit edilmemiştir.

This article was scanned by plagiarism detection softwares. No similarity was detected.

⁴ Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur. In this study, the rules stated in the "Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive" were followed.

⁵ Araştırma tek bir yazar tarafından yürütülmüştür.

The research was conducted by a single author.

⁶ Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

Kaynak gösterme / To cite this article: Sandıkçı, C. (2023). Ortaokul Türkçe Öğretmenlerinin Türkçe Eğitim ve Öğretimine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 74-87. doi:10.5281/zenodo.7785372

Investigation of Secondary School Turkish Teachers' Views on Turkish Education and Teaching

Cafer SANDIKÇI*

* Teacher, Selçuklu Nene Hatun
İmam Hatip Secondary School,
cafersandikci@gmail.com
Orcid ID: 0000-0001-5867-9210

Gönderilme/ Received

28.12.2022

Kabul Tarihi/ Accepted

21.03.2023

Yayın Tarihi/Published

30.03.2023

Abstract

A person's self-realization, development and self-education to keep up with change is directly dependent on the society in which he lives to receive a good mother tongue education. Therefore, the realization of mother tongue teaching, which is the basic requirement of an individual's acculturation and socialization, can be seen as an important requirement. Examining student-centered methods, techniques and strategies on mother tongue and academic success from the perspective of educators during education is important in terms of contributing to the literature. Therefore, this research aims to examine secondary school Turkish teachers' views on Turkish education. A total of 195 educators participated in the research, in which descriptive analyses were used and Konya was taken as the research universe. The obtained data were analyzed using the SPSS package program. As a result of the research, it was determined that the educators generally resorted to the lecture method in classroom education and took the textbooks as a primary source of reference. In addition, it can be considered as another important finding that they complain about the lack of materials in schools and the crowded classrooms in classroom education. It is expected that the research will contribute to similar studies and literature to be done later.

Keywords: Language education, Turkish Education, Educational Methods, Educational Tools

Giriş

İnsan yaratılış gereği sosyal bir varlık olduğu için birbirleriyle iletişim ve etkileşim ihtiyacı duymaktadır. Bu yüzden insanlar tarih boyunca hep topluluk halinde yaşayagelmiş ve birbirleriyle etkileşim içerisinde olmuşlardır. Öte yandan toplumsal bir çevrede yaşayan insanın, temel ihtiyaçlarını gidermek, düşünce ve duygularını ifade etmek, toplum içerisinde enformasyon edinmek ve ait olduğu toplumda dengeli bir yaşam sürdürmek için o toplumun dilini iyi bilmesi ve anlaması gerekmektedir. Dolayısıyla insanın yaşadığı topluma ayak uydurmasında, çevresiyle denge kurmasında ve sosyalleşmesinde dil eğitiminin payı oldukça büyüktür (Ertürk, 1993, s. 12). Eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir (Campbell, 2001, s. 126; Oder, 2005, s. 79). Bamberger (1990) bunu, eğitime olan yaklaşımın bireyin yaşamı boyunca değişik şekillerde ve farklı gayeler için eğitim- öğretim yetisini koruyacak şekilde teşvik edilip desteklenmesi şeklinde ifade etmiştir (s. 13). Fakat birey davranışlarında oluşan bu değişme, bireyin yeni davranışlar kazanması şeklinde olabileceği gibi, daha önceden kazanılmış ve istenmeyen davranışların, istenen davranışlara dönüşmesi şeklinde de kendini gösterebilir. Bu bağlamda istenen davranışın eğitim ile oluşturulabileceği (Tsigilis vd., 2013, s. 54-56) ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra bir bireyin toplum içinde sağlıklı bir iletişim kurabilmesi ve eğitim esnasında etkili bir öğrenmenin gerçekleştirilebilmesi, temel olarak ana dilini etkin kullanmasına bağlıdır (Benson, 2005; Prinsloo, 2007, s. 28). Anadilin etkin kullanılması da ancak iyi bir anadil eğitimi almaktan geçmektedir (Benson, 2005; Yadav, 2014, s. 573). Anadil eğitimi, sadece sözcüklerin ifade edildiği kodları çözmek değil, dile gelen düşüncelerin çözümlenme ve yorumlanmasında üst düzey bilişsel bir süreci kapsamaktadır. Bu süreç işletilme sürecinde üstbilişin etkisi oldukça yüksektir. Öte yandan üstbiliş, temel olarak bir insanın nasıl öğrendiğini bilip öğrenme sürecini izleyebilmesini (Flavell ve Wellman, 1977) ifade etmektedir. Dolayısıyla eğitim öğretimin temelini oluşturan ana dil eğitiminin alındığı Türkçe derslerinde üstbiliş yöntem ve stratejilerini işletmeyi olanaklı hale getiren tekniklerin olması gerekmektedir (Arıcı, 2006, s. 300-302). Alanyazında Türkçe eğitimi programlarında ve Türkçe eğitiminde referans alınan temel kaynaklarda eğitimcilerin yeni yöntemleri takip etmeleri ve güncel kalmaları için kurum içi eğitimlere katılmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca sınıf içi eğitimlerde kullanılan yöntemlerin ve faydalanılan araç-gereçlerin anadil öğretiminde önemli olduğu ifade edilmektedir (Edizer vd., 2018, s. 480-483; Aktaş ve Bayram, 2018, s. 1402). Dilidüzgün (2013) tarafından yapılan araştırmada Türkçe eğitim-öğretimde yapılan etkinliklerde süreç oluşturmaktan çok sonuç üzerine yoğunlaşıldığı saptanmıştır. Aydın-Gönül (2016) Türkçe ders materyallerinde okuma-anlama etkinliklerinin eleştirel düşünme yetisini yeterince irdelenmediği sonucuna varmıştır. Dolayısıyla anadil eğitiminde duygu, düşünce ve yaşantıların uyumlu bir bütünlük içerisinde konuşma ve yazmayla ifade edilmesi, bir beceri ve alışkanlık işidir. İlkokul düzeyinde öğrencilere sağlam bir temelle dayalı verilen anadil eğitimi, konuşma ve yazma becerisine sahip olunmasını sağlayacaktır. Bu hedefe ulaşmanın yolu ise, ilk ve ortaokul düzeylerinde dil eğitimi programlarının başarılı bir şekilde uygulanmasına

bağlıdır. Bu bağlamdan yola çıkarak çalışmada, Türkçe öğretmenlerinin orta okul Türkçe eğitimi ve öğretimine yönelik görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1. Metodoloji

Bu araştırmada SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) İstatistik programından faydalanılarak, araştırılmak istenen veya ilgilenilen problemin mevcut durumunu saptamaya çalışan “betimsel araştırma yöntemi” kullanılmıştır (Karasar, 2016). Dolayısıyla bu başlık kapsamında çalışmanın amacı, çıkış noktası, çalışmanın problemi, çalışmanın evren ve örnekleme, veri toplama araçları gibi başlıkların içerikleri yer almaktadır.

Öte yandan bu çalışma için Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurulundan E-13907855-100-364965 sayılı ve 20.09.2022 tarihli etik kurul onayı alınmıştır.

1.1. Çalışmanın Amacı, Önemi ve Literatüre Katkısı

Eğitim öğretim sürecinde kullanılan teknik ve yöntemlerin çeşitli oluşu eğitimiye verimli uygulama fırsatı vermektedir (Abuhmaid, 2011; Adalı, 1983, s. 33). Alanyazında eğitimdeki uygulama ve yöntem çeşitliliğinin zengin bir öğrenme ortamına zemin hazırlayacağı ifade edilmektedir (Doğan, 2009). Türkçe öğretim serüveninde yer alan tartışma (beyin fırtınası), soru-cevap, küme çalışması gibi yöntemler sosyal ve etkileşimli bir ortam oluşmasına yardımcı olmaktadır (Akinnaso,1993, s. 256; Yadav, 2014). Dolayısıyla öğrenciler bu eğitim yöntemleriyle sözlü açıklama fırsatı bulabilir, karşılıklı empati ve özgeci duygu ve davranışlarının artmasına (Şimşek ve Güler, 2022, s. 593) Zemin hazırlayabilir. Ayrıca oluşan tartışma (beyin fırtınası) ortamı öğrencilerin yaratıcı düşünme sezilerinde gelişim oluşmasına yardımcı olabilir (Ejeh, 2004). Bireyin anlaması ve öğrenmesi kadar, onları başkalarına da aktarması önemlidir. Duygu, düşünce, hayal ve yaşantıların uyumlu bir bütün oluşturacak biçimde konuşma ve yazıyla ifade edilmesi, bir beceri ve alışkanlık işidir. İlköğretim yıllarında sağlam temellere dayalı bir anadili öğretimiyle, konuşma ve yazma beceri ve alışkanlığı kazanan bir öğrenci, bu yeterliliğini okul veya okul dışı yaşamındaki bireysel ve toplumsal ilişkilerinde de başarıyla kullanabilir. Dolayısıyla Türk eğitim sisteminde, bireysel, zihinsel gelişmelerine ve toplumsal ihtiyaçlarına dayalı olarak gerekli dil becerilerinin kazandırılması görevi, anadilini temel alan Türkçe öğretimine verilmiştir. Bu hedefe ulaşmanın en temel yolu ise, ilköğretim okullarındaki Türkçe programlarının başarıyla uygulanmasından geçmektedir. Bu bağlamdan yola çıkarak çalışmada, Türkçe öğretmenlerinin orta okul Türkçe eğitimi ve öğretimine yönelik görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Öte yandan yapılan alanyazın taramasında Türkçe eğitim-öğretimi ile ilgili (İskender, 2015; Ceyran vd., 2016; Kavan vd., 2021; Avcı, 2018; Şimşek vd., 2021) araştırmalar olsa da yeterli bir doygunluk sayısına ulaşılmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın sonraki yapılacak çalışmalara yol haritası olması ve alanyazına da katkı sağlaması beklenmektedir.

1.2. Araştırmanın Modeli ve Araştırma Soruları

Yapılan uygulamada kantitatif araştırma yöntemlerinden anket (survey) tekniği kullanılmıştır. İlgili yöntem doğrultusunda bu çalışmada tarama modellerinden biri olan betimsel tarama modelinden aydalanılmıştır. Betimsel

tarama, belli bir eylemi sınıflandırmak, tanımlamak veya eylemin bir diğer eylem ile ilişkisini saptamayı amaçlamaktadır (Johnson ve Christensen, 2014; Karasar, 2015). Diğer bir ifade ile betimsel tarama, belli bir olgu veya olaya dair görüşlerin, tutumların alındığı, olay veya olguların betimlendiği araştırmaları kapsamaktadır (Karakaya, 2012, s. 59). Bu bağlamda ilgili araştırma soruları ise şu şekildedir:

A.S 1: Türkçe öğretmenlerinin Türkçe dersine yönelik görüşleri nelerdir?

A.S 2: Öğretmenlerin eğitim-öğretimde kullandıkları metot ve teknikler ile ilgili görüşleri nelerdir?

A.S 3: Öğretmenlerin eğitim-öğretimde kullandıkları metot ve tekniklere yönelik karşılaştıkları sorunlar nelerdir?

1.3. Evren ve Örneklem

Evren, araştırmaya dair sonuçların geçerli olacağı büyük grubu temsil etmektedir (Ural ve Kılıç, 2011, s. 23). Çalışma evrenleri genelde hedef evren ve ulaşılabilir evren olmak üzere iki şekilde gruplandırılır (Aslan, 2018). Hedef evren, bir araştırmada ulaşılmak istenen fakat ulaşılması oldukça güç olan ve ideal seçimini yansıtan soyut evreni temsil etmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2014). Ulaşılabilir evren, yapılan araştırmada ulaşılması daha kolay ve gerçekçi seçimi olan somut evreni ifade etmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2014, s. 121-124). Dolayısıyla bu araştırmanın somut (ulaşılabilir) evreni, Konya ilinde yer alan merkez ve merkeze bağlı köy ilköğretim okullarında eğitim veren Türkçe öğretmenlerinden oluşmaktadır. Örneklem ise istatistiki olarak belirli bir evrenden alınan kümeyi temsil etmektedir (Aslan, 2018). Örneklem seçiminde emek, zaman ve maddi olanak çerçevesine uygun koşullar göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2014; Ural ve Kılıç, 2011). Dolayısıyla örnekleme dahil edilen okullar zaman ve uygun şartlar gözetilerek kalabalık, kenar, merkezi, devlet ve özel okul fark etmeksizin ilk adımda olasılıksız örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi (Sönmez, 2005) kullanılmıştır. İkinci etapta ulaşılan örneklemlerden faydalanılarak olasılıksız örnekleme yöntemlerinden biri olan kartopu örnekleme yönteminden (Gürbüz ve Şahin, 2014, s. 121-128) faydalanılarak örneklem grubuna ulaşmaya çalışılmıştır. Bu şekilde Konya merkez ve il çevresinde bulunan toplamda 88 okuldan 195 Türkçe eğitimi veren öğretmene ulaşılarak, 195 eğitimciyle yapılan anket formu araştırmaya dahil edilmiştir.

1.4. Veri Toplama Araçları

Çalışma verileri kantitatif araştırma yöntemlerinden anket (survey) metoduyla toplanmıştır. Araştırmanın ankete formunda kişisel bilgi formu ve Türkçe dersi eğitimi veren eğitimci grubuna yönelik, eğitim verdikleri dersler ile ilgili görüşlerini saptamaya çalışan maddeler yer almaktadır.

İlgili anket formu üç uzman görüşü değerlendirmesinden sonra son hali verilmiş olup, saha çalışması da yüz yüze yapılmıştır. Öte yandan ilgili anket uygulama çalışmasına başlamadan önce Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden izin alınmıştır. Ayrıca veri toplanan okulların kul müdürlerine başvurulup izin alınmış; akabinde anket yapılacak öğretmenlerin uygunluk durumu göz önünde

bulunulmuştur. Öte yandan örneklem grubuna anket hakkında detaylı bilgi verildikten sonra gönüllülük esasına göre araştırmanın verileri toplanmıştır.

1.4. Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler değerlendirilirken basıklık ve çarpıklık ($n>30$) yönünden -1.96 ile +1.96 arasında dağılması dikkate alınarak (Can, 2014, s. 85) veriler normallik koşulunu sağlaması sonucu SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) paket programıyla testler uygulanmıştır. Araştırma, ölçeğe yer alan ifadeler ve demografik veriler frekans analizleriyle betimlenmiştir. Anket güvenilirliği saptamak amacıyla Cronbach Alfa (iç tutarlılık) değerlerine bakılmıştır. Dolayısıyla ilgili anket formunun *Cronbach Alfa* güvenilirlik katsayısı $\alpha=0,89$ olarak hesaplanmıştır. Öte yandan Cronbach Alpha değerlerine göre bir ölçeğin güvenilir olarak değerlendirilmesi için Alpha değerinin en az $\alpha = 0,70$ düzeyinde olması gerektiği ifade edilmektedir (Bland ve Altman, 1997; Brown, 2022). Bu bağlamda ilgili ölçeğin *Cronbach Alfa* $\alpha=0,89$ olduğu için güvenilirliği yüksek olarak (Bland ve Altman, 1997; Amirrudin, 2021, s. 224-226) değerlendirilebilir.

2. Bulgular

Tablo 1: Katılımcıların Demografik bulgular

	<i>n</i>	%		<i>n</i>	%		
Yaş	20 – 25	46	23,5	1yıldan az	21	10,7	
	26 – 30	31	15,8	Kıdem Durumları	1–4 yıl	38	19,4
	31 – 35	42	21,4		5–9 yıl	43	21,9
	36 – 41	27	13,8		10–14 yıl	34	17,3
					15–19 yıl	20	10,2
	42 – 47	26	13,3		20–24 yıl	15	7,7
			25–30 yıl		20	10,2	
	48 ve Üzeri	24	12,2	30 ve üzeri	5	2,6	
Eğitim Durumu	Öğretmen Okulu	2	1,0	Cinsiyet	Kadın	82	42
	Enstitü	14	7,1		Erkek	113	58
	Fakülte	166	84,7				
	Yüksek Lisans	12	6,1				
	Doktora	2	1,0				

Araştırmaya katılım sağlayanların %42'si ($n=82$) kadın, %58'i ($n=113$) erkektir. Katılımcıların yaş dağılımlarına baktığımızda, %23,5'i ($n=46$) 20 – 25 yaş aralığında, %15,8'i ($n=31$) 26 – 30 yaş aralığında, %21,4'ü ($n=42$) 31-35 yaş

aralığında, %13,8'i (n=27) 36 – 41 yaş aralığında, %13,3'ü (n=26) 42 – 47 yaş aralığında ve %13,3'ü (n=24) 48 ve üzeri yaş aralığında dağıldığı görülmektedir. Öte yandan katılımcıların eğitim durumu dağılımlarına baktığımızda, %1'i (n=2) öğretmen okulu, %7,1'i (N=14) enstitü, %84,7'si (n=166) fakülte, %6,1'i (N=12) yüksek lisans ve %1 (n=2) doktora mezunlarından oluşmaktadır. Son olarak katılımcıların mesleği yaptıkları süreye (kıdem durumları) baktığımızda, %10,7'si (n=21) 1 yıldan daha az, %19,4'ü (n=38) 1 – 4 yıl arası, %21,9'u (n=43) 5 – 9 yıl arası, %17,3'ü (n=34) 10 – 14 yıl arası, %10,2'si (n=20) 15 – 19 yıl arası, %7,7'si (n=15) 20 – 24 yıl arası, %10,2'si (n=20) 25 – 30 yıl arası ve %2,6'sı (n=5) 30 ve üzeri bir mesleki kıdeme sahip olduğu saptanmıştır.

Tablo 2: Katılımcıların Hizmet İçi Kurslara Katılım Durumları

	Hiç katılmadı		Bir Kez Katıldım		İki Kez Katıldım		Üç Kez Katıldım		4 ve Üzeri kez Katıldım			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Hizmet içi kurslara katılım sağladınız mı?	41	20,9	4	20,9	4	20,9	3	15,3	4	21,9		
	EVET		HAYIR		KARARSIZ							
Hizmet içi kurslara katılma ihtiyacı duyuyor musunuz?	n		%		n		%		n		%	
	58		29,6		81		41,3		57		29,1	

Katılımcıların hizmet içi kurslara katılım durumlarına baktığımızda, %20,9'u (n=41) hiç katılmadığını ifade ederken, %20,9'u (n=41) bir kez katıldığını, %20,9'u (n=41) iki kez katıldığını, %15,3'ü (n=30) üç kez katıldığını ve %21,9'u (n=43) dörtten daha fazla kez hizmet içi kurslara katıldığını belirtmiştir. Öte yandan katılımcılara hizmet içi kurslara katılma ihtiyacı duyuyor musunuz sorusuna, katılımcıların %29,6'sı (n=58) "evet" ifadesini kullanırken, %41,3'ü (n=81) "Hayır" beyanında bulunmuş ve %29,1'i (n=57) bu konuda kararsız olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 3: Katılımcıların Sınıf İçi Eğitim-Öğretimde Kullandıkları Yöntemlere Yönelik Dağılımlar

	Çok Az		Az		Kısmen		Fazla		Çok Fazla	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Soru-cevap	2	1,0	3	1,5	26	13,3	74	37,8	90	46,4
Anlatım yöntemi	2	1,0	3	1,5	36	18,4	101	52,0	53	27,0
Tartışma	6	3,1	25	12,8	59	30,6	62	31,6	43	21,9
Gösteri	31	15,8	52	29,6	65	34,8	28	14,3	14	7,1
Dramatizasyon	31	15,8	48	25,0	75	38,3	31	15,8	10	5,1
Küme Çalışması	50	25,5	58	29,6	49	25,5	29	14,8	9	4,6

Katılımcıların sınıf içinde kullanmış oldukları yöntemlerin dağılımlarına baktığımızda, soru cevap yöntemini %1'i (n=2) çok az, %1,3'ü (n=3) az, %13,3'ü (n=26) kısmen, %37,8'i (74) fazla ve %46,4'ü de çok fazla kullandığını ifade

etmiştir. Eğitim-öğretimde sınıf içi “*anlatım yöntemini*” katılımcıların %1 (n=2) çok az, %1,5 (n=3) az, %18,4’ü (n=36) kısmen, %52 (n=101) fazla ve %27 (n=53) çok fazla kullandıklarını belirtmişlerdir. Sınıf içi eğitim-öğretimde “*tartışma yöntemini*” katılımcıların %3,1 (n=6) çok az, %12,8’i (n=25) az, %30,6’sı (n=59) kısmen, %31,6’sı (n=62) fazla ve %21,9’u (n=43) çok fazla kullandıkları ifadesini kullanmışlardır. Sınıf içi eğitim-öğretimde “*Gösteri yöntemini*” katılımcıların %15,8’i (n=31) çok az, %29,6’sı (n=52) az, %34,8’i (n=65) kısmen, %14,3’ü (n=28) fazla ve %7,1’i (n=14) çok fazla kullandıklarını belirtmişlerdir. Sınıf içi eğitimde “*dramatizasyon yöntemini*” ise katılımcıların %15,8’i (n=31) çok az, %25’i (n=48) az, %38,3’ü (n=75) kısmen, %15,8’i (n=31) fazla ve %5,1’i (n=10) çok fazla kullandığını ifade etmiştir. Son olarak sınıf içi eğitim-öğretimde “*küme çalışması yöntemini*” katılımcıların %25,5’i (n=50) çok az, %29,6’sı (n=58) az, %25,5’i (n=49) kısmen, %14,8’i (n=29) fazla ve % 4,6’sı (n=9) çok fazla kullandıklarını belirtmişlerdir. Öte yandan genel olarak değerlendirdiğimizde katılımcılar sınıf içi eğitim-öğretimde çoğunlukla soru-cevap, anlatım ve tartışma yöntemlerine başvururken; gösteri, dramatizasyon ve küme çalışması yöntemlerine de kısmen başvurdukları görülmektedir.

Tablo 4: Katılımcıların Sınıf içi eğitim-öğretimde faydalandığı araç-gereç dağılımları

	Çok Az		Az		Kısime n		Fazla		Çok Fazla	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Yardımcı kitaplar	7	3,6	14	7,1	58	29,6	74	38,3	4	21,
						6			2	4
Gazete ve Dergiler	38	19,4	32	16,3	70	36,	42	21,4	1	6,6
						2			3	
Film, resim, slâyt	67	34,6	42	21,4	62	32,	13	6,6	1	5,6
						1			1	
Tepegöz	92	47,4	34	17,3	46	23,	17	8,7	6	3,1
						5				
Ders kitapları	7	3,6	11	5,6	23	11,	60	31,1	9	48,
						7			4	0
Ses bantları	80	41,3	44	22,4	42	21,	23	11,2	6	3,1
						9				
Canlı kaynaklar	94	48,5	25	12,8	43	21,	21	10,7	1	6,1
						9			2	

Katılımcıların sınıf içi eğitim-öğretim sürecinde yararlandığı araç-gereçler dağılımına baktığımızda; sınıf içi eğitimde “*yardımcı kitap*” kullanımında katılımcıların %3,6’sı (n=7) çok az, %7,1’i (n=14) az, %29,6’sı (n=58) kısmen, %38,3’ü (n=74) fazla, %21,4’ü (n=42) çok fazla kullandıklarını ifade etmişlerdir. Sınıf içi eğitim-öğretimde “*gazete ve dergi*” kullanımında katılımcıların %19,4’ü (n=38) çok az, %16,3’ü (n=32) az, %36,2’si (n=70) kısmen, %21,4’ü (n=42) fazla ve %6,6’sı (n=13) gazete ve dergilerden faydalandıklarını belirtmişlerdir. Öte yandan sınıf içi eğitim-öğretimde

faidalanılan araç-gereçlerde katılımcıların %34,6'sı (n=67) çok az, %21,4'ü (n=42) az, %32,1'i (n=62) kısmen, %6,6'sı (n=13) fazla, %5,6'sı (n=13) çok fazla “görsel, filim ve slayt” içeriklerinden faydalandıklarını ifade etmişlerdir. Sınıf içi eğitim-öğretimde faydalanılan araç-gereçlerde “tepegöz” kullanımında katılımcıların %47,4'ü (n=92) çok az, %17,3'ü (n=34) az, %23,5'i (n=46) kısmen, %8,7'si (n=17) fazla ve %3,1'i (n=6) çok fazla kullandıklarını söylemişlerdir. Sınıf içi araç-gereç kullanımında “ders kitabı kullanımı” katılımcıların %3,6'sı (n=7) çok az, %5,6'sı (n=11) az, %11,7'si (n=23) kısmen, %31,1'i (n=60) fazla ve %48'i (n=94) çok fazla kullandıklarını ifade etmişlerdir. Buna ilaveten sınıf içi eğitim-öğretimde “ses bantları”ndan faydalanma dağılımlarına baktığımızda katılımcıların %41,3'ü (n=80) çok az, %22,4'ü (n=44) az, %21,9'u (n=42) kısmen, %11,2'si (n=23) fazla ve %3,1'i (n=6) çok fazla kullandıklarını belirtmişlerdir. Son olarak sınıf içi araç-gereç kullanımında “canlı kaynaklar”dan faydalanma dağılımlarına baktığımızda katılımcıların %48,5'i (n=94) çok az, %12,8'i (n=25) az, %21,9'u (n=43) kısmen, %10,7'si (n=21) fazla, %6,1'i (n=12) çok fazla kullandıklarını söylemişlerdir. Öte yandan genel dağılıma baktığımızda öğretmenlerin sınıf içi eğitim-öğretimde en çok kullandıkları araç-gereç ders kitapları olurken, en az kullandıkları araç-gereçler ise tepegöz olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Katılımcıların Sınıf içi eğitim-öğretimde karşılaştıkları zorluk Durumları

	Çok Az		Az		Kısmen		Fazla		Çok Fazla	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Okullardaki materyalin eksik olması	18	9,2	19	9,7	58	29,6	61	31,1	39	20,4
Metot ve tekniklerin öğretmenler tarafından tam olarak bilinmemesi	31	15,8	35	17,9	75	38,8	39	19,9	15	7,7
Öğrencilerin seviyelerinin aynı olmayışı	11	6,1	7	3,6	61	31,1	62	31,6	54	27,6
Sınıfların kalabalık olması	25	12,8	19	9,7	37	18,9	70	36,2	44	22,4

Katılımcıların sınıf içi eğitimde karşılaştıkları zorluk dağılımlarına baktığımızda; “okullarda materyal eksikliğinden” katılımcıların %9,2'si (n=18) çok az, %9,7'si (n=19) az, %29,6'sı (n=58) kısmen, %31,1'i (61) fazla %20,4'ü (n=39) çok fazla yakınmışlardır. Ayrıca eğitim öğretimde karşılaşılan zorluklardan biri “Teknik ve Metotların Eğitimciler Tarafından Tam Olarak Bilinmediği” ifadesine katılımcıların %15,8'i (n=31) çok az, %17,9'u (n=35) az, %38,8'i (n=75)

kısmen, %19,9'u (n=39) fazla ve %7,7'si (n=15) çok fazla katıldıklarını belirtmişlerdir. Buna ilaveten sınıf içi eğitim-öğretimde “*öğrenci seviyelerinin farklı olması*” karşılaşılan zorluklardan biridir ifadesine katılımcıların %6,1'i (n=11) çok az, %3,6'sı (n=7) az, %31,1'i (n=61) kısmen, %31,6'sı (n=62) fazla ve %27,6'sı (n=54) çok fazla katıldıklarını ifade etmişlerdir. Son olarak katılımcıların sınıf içi eğitim-öğretimde “*sınıfların kalabalık olması*” sorun oluşturuyor ifadesine katılımcıların %12,8'i (n=25) çok az, %9,7'si (n=19) az, %18,9'u (n=37) kısmen, %36,2'si (n=70) fazla ve %22,4'ü (n=44) çok fazla katıldıklarını belirtmişlerdir. Öte yandan genel dağılıma baktığımızda katılımcıların sınıf içi eğitim-öğretim esnasında en sık karşılaştıkları zorlukların başında sınıfların kalabalık olması ve okullarda eğitim için kullanılan materyallerin eksik olması olduğu görülmektedir.

Tartışma/Sonuç ve Öneriler

Duygu, düşünce ve hayata ait her türlü ortamların aktarılmasında temel iletişim araçların başında gelen dil, enformasyon paylaşımında, karşılıklı etkileşim oluşturulmasında çeşitli etki ve uyarıcılara sahiptir (Gökmen ve Çağlayan, 2011). Diğer bir ifade ile dil her tür düşünce ve bilgi paylaşımına yardımcı olan temel araç olarak ifade edilebilir (Doğan, 2009). Dolayısıyla bir toplumda var olabilmenin ve kendini ifade etmenin yolu da o toplumda konuşulan ana dili öğrenmekten geçmektedir (Yadav, 2014, s. 573-574). Bu yüzden eğitim kurumları her vatandaşın anadil eğitimi edinmesini desteklemekte ve ilk okul seviyesinde ilk olarak anadil eğitimi verilmeye başlanmaktadır. Öte yandan eğitim ortamlarında kullanılan öğretim teknik ve yöntemleri, hedeflerin yerine getirilmesinde, eğitim durumlarının düzenlenmesinde önemli bir konuma sahiptir. Öğretim teknik ve yöntemleri; amaca uygun teknik/yöntemin seçimi ve seçilmiş olan teknik/yöntemin uygulanması, sınıf içi eğitim-öğretimin yapılmasını etkileyebilmektedir (Kroon, 2003; Ocak, 2007; Rosekrans vd., 2012). Bu doğrultudan yola çıkılarak araştırmada, orta okul Türkçe öğretmenlerinin Türkçe eğitim-öğretimine yönelik görüşlerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Konya ilinin evren olarak alındığı çalışmada Konya merkez ve çevresindeki okullarda Türkçe eğitimi veren eğitimcilerden toplamda 195 araştırma verisi toplanmıştır. Araştırmaya katılım sağlayanların %42'si (n=82) kadın, %58'i (n=113) erkektir. Katılımcıların hizmet içi kurslara katılım durumlarına baktığımızda, %20,9'u (n=41) hiç katılmadığını ifade ederken, %20,9'u (n=41) bir kez katıldığını, %20,9'u (n=41) iki kez katıldığını, %15,3'ü (n=30) üç kez katıldığını ve %21,9'u (n=43) dörtten daha fazla kez hizmet içi kurslara katıldığını belirtmiştir. Öte yandan katılımcılara “*hizmet içi kurslara katılma ihtiyacı duyuyor musunuz?*” sorusuna, katılımcıların %29,6'sı (n=58) “evet” ifadesini kullanırken, %41,3'ü (n=81) “Hayır” beyanında bulunmuş ve %29,1'i (n=57) bu konuda kararsız olduğunu ifade etmiştir. Araştırma bulgularına göre katılımcılar sınıf içi eğitim-öğretimde çoğunlukla soru-cevap, anlatım ve tartışma yöntemlerine başvururken; gösteri, dramatizasyon ve küme çalışması yöntemlerine de kısmen başvurdukları gözlenmiştir. Araştırmada bir diğer önemli bulgu da öğretmenlerin sınıf içi eğitim-öğretimde en çok kullandıkları araç-gereç ders kitapları olurken, en az kullandıkları araç-gereçler ise tepegöz olduğu görülmektedir. Son olarak katılımcıların sınıf içi eğitim-öğretim esnasında en sık karşılaştıkları zorlukların

başında sınıfların kalabalık olması ve okullarda eğitim için kullanılan materyallerin eksik olması olduğu görülmektedir.

Öte yandan Yalçın ve Uzun (2018) yaptıkları araştırmada meslek kıdem yıllarına göre 1-3 yıl arası görev yapan eğitimcilerin 4-7 yıl görev yapan eğitimcilere göre istatistiksel olarak daha üst düzeyde konumlandıklarını saptamışlardır. Dolayısıyla kıdem düzeyi düştükçe mesleğe sarılma ve mesleğe bakış açılarının daha pozitif olduğu ifade edilebilir (50-51). Bu hususta öğretmenlerin mesleki donanımlarının gelişmesi ve güncel kalmaları için kurum içi eğitim ve kursları önerilebilir (Doff, 1988; Abuhmaid, 2011; Freeman vd., 2014; Ulla, 2016; Wasserman ve Migdal, 2019). Dolayısıyla ilgili araştırmada da eğitimcilerin hizmet içi kurslara katılmama oranlarının %20 olduğu saptanmış ve hizmet içi kurslara katılım ihtiyacının da %29,6 olduğu bulgulanmıştır. Bu oranlara %29,1'lik kararsız oranları da eklenince kurum içi eğitim faktörünün eğitimcilerin gerek güncel tutulması gerekse de mesleki bakış açılarının genişlemesi açısından elzem bir durum olduğu ifade edilebilir. Aydın-Gönül (2016) yaptıkları çalışmada Türkçe ders materyallerinde yazınsal metinleri okuma-anlama yönünden eleştirel okuma ölçütleri bakımından irdelemişlerdir. Araştırma sonucunda ders içi okuma etkinliklerin eleştirel okumanın temel özelliklerinden biri olan üst düzey bilişsel beceriyi tek başına geliştirmeye yetmediği sonucuna varmışlardır. Dolayısıyla sınıf içi eğitim-öğretimde yapılan etkinliklerin çeşitlendirilmesi öğrenci gelişimi ve daha kalıcı bir eğitim için önem oluşturmaktadır (Kulik, 2003; Voogt ve Knezek, 2008; Kurtz vd., 2017).

Araştırma bulgularına göre katılımcılar sınıf içi eğitim-öğretimde çoğunlukla soru-cevap, anlatım ve tartışma yöntemlerine başvururken; gösteri, dramatizasyon ve küme çalışması yöntemlerine de kısmen başvurdukları görülmektedir. Yıldırım ve Demir (2003) fen bilgisi eğitimcilerine yönelik yapmış oldukları çalışmada ise, fen bilgisi öğretmenlerinin derslerde genelde düz anlatım yöntemine başvurdukları, diğer aktif öğretim yöntemlerinden olan soru cevap yöntemini, problem çözme yöntemini kısmen kullandıkları, gözlem ve gezi yöntemi grup tartışması, beyin fırtınası tekniği, örnek olay inceleme, yaratıcı drama yöntem gibi öğretim teknik ve yöntemleri yeterince kullanmadıklarını ortaya çıkarmışlardır. Öte yandan yapılan alanyazı taramasında Türkçe eğitim-öğretimi ile ilgili (İskender, 2015; Ceyran vd., 2016; Kavan vd., 2021; Avcı, 2018; Şimşek vd., 2021) araştırmalar olsa da yeterli bir doygunluk sayısına ulaşılmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın sonraki yapılacak çalışmalara yol haritası olması ve alanyazına da katkı sağlanması beklenmektedir. Son olarak bu araştırma Konya ili evreninde yapılmıştır. Benzer bir çalışmanın farklı bir evren ve örneklem grubu üzerinde yapılması önerilebilir. Ayrıca araştırma örneklemini orta okul Türkçe öğretmenlerini kapsamaktadır. Farklı bir araştırmanın lise düzeyinde Türkçe eğitimi veren öğretmenler üzerinde yapılması, alanyazına katkı ve ilgili araştırma ile karşılaştırma yapma açısından önem arz edebilir.

Kaynakça

Abuhmaid, A. (2011). ICT training courses for teacher professional development in Jordan. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 10(4), 195-210.

- Adalı, O. (1983). Anadili olarak Türkçe öğretimi üstüne. *Dil Öğretimi Özel Sayı Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 47(379), 31-35.
- Akinnaso, F. N. (1993). Policy and experiment in mother tongue literacy in Nigeria. *International review of Education*, 39, 255-285.
- Aktaş, E., & Bayram, B. (2018). Türkçe öğretiminde okuduğunu anlama stratejilerinin kullanımı üzerine bir inceleme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(3), 1401-1414.
- Amirrudin, M., Nasution, K., & Supahar, S. (2021). Effect of variability on Cronbach alpha reliability in research practice. *Jurnal Matematika, Statistika dan Komputasi*, 17(2), 223-230.
- Arıcı, A. F. (2006). Türkçe Öğretiminde Kullanılan Strateji-Yöntem Ve Teknikler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 299-307.
- Aslan, Ş. (Ed.). (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Nicel, Nitel ve Karma Tasarımlar İçin Bir Rehber*. Eğitim Yayınevi.
- Avcı, İ. M. (2018). Türkçe öğretim programı (2018) bağlamında 5. sınıf Türkçe dersi öğretimine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinin incelenmesi.
- Aydın-Gönül, D. (2016). Türkçe ders kitaplarındaki yazınsal metinleri okuma-anlama etkinliklerinin eleştirel okuma ölçütlerini karşılama yeterliliği (8.sınıf örneği) (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bamberger, R. (1990). Okuma alışkanlığını geliştirme. B. Çapar (Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Benson, C. (2005). The importance of mother tongue-based schooling for educational quality. *commissioned study for EFA Global Monitoring Report*, 24.
- Bland, J. M., & Altman, D. G. (1997). Statistics notes: Cronbach's alpha. *Bmj*, 314(7080), 572.
- Brown, J. D. (2002). The Cronbach alpha reliability estimate. *JALT Testing & Evaluation SIG Newsletter*, 6(1).
- Campbell, B. (2001). Pupils' perceptions of science education at primary and secondary school. *Research in science education-past, present, and future*, 125-130.
- Ceyran, K. O., & Erdem, M. D. (2016). *Türkçe öğretmeni adaylarının dinleme becerisine yönelik görüşlerinin incelenmesi* (Master's thesis, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi).
- Dilidüzgün, Ş. (2013). Ortaokul Türkçe derslerinde oku(ma)dan özet yaz(ma)ya. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 46(2), 47-68.
- Doff, A. (1988). *Teach English trainer's handbook: A training course for teachers* (Vol. 2). Cambridge university press.

- Doğan, Y. (2009). Konuşma becerisinin geliştirilmesine yönelik etkinlik önerileri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 185-204.
- Edizer, Z. Ç., Dilidüzgün, Ş., Başoğul, D. A., Karagöz, M., & Yücelşen, N. (2018). Türkçe öğretiminde üstbilişsel okuma stratejileri ile okuma yöntem-tekniklerinin metin türüne göre değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 479-511.
- Ejeh, M. U. (2004). Attitudes of student teachers towards teaching in mother tongue in Nigerian primary schools: Implications for planning. *Language Culture and Curriculum*, 17(1), 73-81.
- Ertürk, S. (1993). Eğitimde Program Geliştirme, Ankara: Meteksan Yayınları.
- Flavell, J. ve Wellman, H. (1977). Metamemory. Jr. R. V. Kail ve J. Hagen (Yay. haz.). Perspectives on The Development of Memory and Cognition içinde (ss. 3-33). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Freeman, J., Simonsen, B., Briere, D. E., & MacSuga-Gage, A. S. (2014). Pre-service teacher training in classroom management: A review of state accreditation policy and teacher preparation programs. *Teacher Education and Special Education*, 37(2), 106-120.
- Gökmen, S., ve Çağlayan D., N. (2011). Türkçe derslerinde söz edimlerin öğretimi üzerine bir değerlendirme. 154, s. 44-60.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2014). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. *Ankara: Seçkin Yayıncılık*, 271.
- İskender, H., Yiğit, F., & Bektaş, R. (2015). Türkçe Öğretmenlerinin Özel Alan Yeterliklerine Yönelik Görüşlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4(1), 305-327.
- Johnson, B., & Christensen, L. (2014). Educational research: quantitative, qualitative and mixed approaches. USA: SAGE Publications.
- Karakaya, İ. (2012). Bilimsel araştırma yöntemleri. A. Tanrıoğen (Edt). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Anı.
- Karasar, N. (2015). Bilimsel Araştırma Yöntemi. (21.Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kavan, N., & Adıgüzel, A. (2021). Türkçe Öğretmenlerinin Salgın Süreci Eğitim Faaliyetlerine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(19), 138-155.
- Kroon, S. (2003). Mother tongue and mother tongue education. In *World Yearbook of Education 2003* (pp. 47-60). Routledge.
- Kulik, J. A. (2003). *Effects of using instructional technology in elementary and secondary schools: What controlled evaluation studies say* (pp. 140-5). Arlington, VA: sri International.
- Kurtz, S., Draper, J., & Silverman, J. (2017). *Teaching and learning communication skills in medicine*. CRC press.

- Ocak, G. (2007). Yöntem ve teknikler. G. Ocak (Ed.) Öğretim ilke ve yöntemleri (ss. 213-282). Ankara: PegemA Yayıncılık
- Oder, E. (2005). The social cohesion role of educational organizations: Primary and secondary schools. *Peabody Journal of Education*, 80(4), 78-88.
- Prinsloo, D. (2007). The right to mother tongue education: A multidisciplinary, normative perspective. *Southern African Linguistics and Applied Language Studies*, 25(1), 27-43.
- Rosekrans, K., Sherris, A., & Chatry-Komarek, M. (2012). Education reform for the expansion of mother-tongue education in Ghana. *International Review of Education*, 58, 593-618.
- Sönmez, V. (2005). Bilimsel Araştırmalarda Yapılan Yanlılıklar. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (18).
- Şimşek, B., Direkci, B., & Koparan, B. (2021). Türkçe öğretmenlerinin eğitimde teknoloji entegrasyonu ve Türkçe öğretmeni yetiştirme sürecine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Turkish Academic Research Review*, 6(3), 882-902.
- Şimşek, İ., & Güler, Ş. (2022). Seçmenlerin Empatik ve Özgeci Tutumlarının E-Katılım Davranışları Üzerinde Rolü. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 13(34), 589-602.
- Tsigilis, N., Zournatzi, E., & Koustelios, A. (2011). Burnout among physical education teachers in primary and secondary schools. *International Journal of Humanities and Social Science*, 1(7), 53-58.
- Ulla, M. B. (2016). Pre-service teacher training programs in the Philippines: The student-teachers practicum teaching experience. *EFL journal*, 1(3), 235-250.
- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2011) Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Voogt, J., & Knezek, G. (Eds.). (2008). *International handbook of information technology in primary and secondary education* (Vol. 20). Springer Science & Business Media.
- Wasserman, E., & Migdal, R. (2019). Professional Development: Teachers' Attitudes in Online and Traditional Training Courses. *Online Learning*, 23(1), 132-143.
- Yadav, M. K. (2014). Role of mother tongue in second language learning. *International Journal of research*, 1(11), 572-582.
- Yalçın, V. Ve Uzun H. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin öğretim yöntem ve teknikleri kullanma düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi (Kilis ve Gaziantep İli Örneği). *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 42-54.
- Yıldırım, Z. ve Demir, K., (2003). Burdur İl Merkezindeki İlköğretim Okullarında Görev Yapan Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Alanları ve Yeterliliklerine İlişkin Görüşleri ile Fen Bilgisi Eğitimi Öğrencilerinin Bu Öğretmenler ile İlgili Gözlemleri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4, 134-145.

İlk Anonim Tevârih-İ Âl-İ Osman'da Geçen Askeri Terimler Üzerine¹⁻²⁻³⁻⁴⁻⁵

 Hakan ÖZDEMİR*

* Öğr. Gör., Aksaray
Üniversitesi, Güzelyurt MYO,
Geleneksel El Sanatları Bölümü,
alpaguehakan@gmail.com
Orcid ID: 0000-0002-4478-9192

Gönderilme/ Received

06.12.2022

Kabul Tarihi/ Accepted

05.01.2023

Yayın Tarihi/Published

30.03.2023

Öz

Bilinen tarih boyunca Türkler, savaşçı özellikleriyle ön plana çıkmıştır. Milattan önceki dönemlerden başlamak üzere modern çağlara gelinceye dek askeri alanda birçok yeniliğe de imza atmışlardır. Askeri alanda geliştirmiş oldukları bu yenilikler için kullandıkları terimler de doğal olarak birer dil malzemesidir. Türklerin kurdukları önemli devletlerden biri de Osmanlı Devletidir. Osmanlı Devleti'nin beylik döneminden yaklaşık iki yüz yıl sonra Osmanlı tarih yazıcılığının başlamasıyla kronikler oluşturulmaya başlanmıştır. Bu çalışmada tarihi açıdan önem arz eden bu kroniklerden biri olan "İlk Anonim Tevârih-i Âl-i Osman" adlı eserdeki askeri terimler, dil malzemesine katkı sağlayacağı düşüncesiyle tematik bir açıdan ele alınıp kullanılmaya devam eden ya da dilin canlılığı ve değişen teknoloji dolayısıyla kullanımdan düşenlerin durumları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İlk Anonim Tevârih-i Âl-i Osman, Kronik, Tarih, Askeri terimler, Osmanlı Devleti.

¹ Bu çalışma Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında hazırlanmakta olan "Osmanlı Kronikleri'de Askerî Söz Varlığı (15. ve 16. Yüzyıl)" başlıklı (Doktora) tezinden türetilmiştir.

This study is derived from his doctoral dissertation titled "Military Vocabulary in Ottoman Chronicles (15th and 16th Century)" which is being prepared at Kırıkkale University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature.

² Bu makale intihal tespit yazılımlarıyla taranmıştır. Benzerlik tespit edilmemiştir.

This article was scanned by plagiarism detection softwares. No similarity was detected.

³ Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur. In this study, the rules stated in the "Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive" were followed.

⁴ Araştırma tek bir yazar tarafından yürütülmüştür.

The research was conducted by a single author.

⁵ Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

Kaynak gösterme / To cite this article: Özdemir, H. (2023). İlk Anonim Tevârih-İ Âl-İ Osman'da Geçen Askeri Terimler Üzerine. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 88-113. doi:10.5281/zenodo.7785417

On Military Terms in First Anonymous Tevârih-i Âl-i Osman

Hakan ÖZDEMİR*

* Lect, Aksaray University,
Department of Handcrafts,
alpaguhakan@gmail.com
Orcid ID: 0000-0002-4478-9192

Gönderilme/ Received

06.12.2022

Kabul Tarihi/ Accepted

05.01.2023

Yayın Tarihi/Published

30.03.2023

Abstract

Throughout the known history, the Turks have come to the fore with their warrior characteristics. They have also made many innovations in the military field, starting from the periods before Christ until the modern ages. The terms they use for these innovations they have developed in the military field are naturally a language material. One of the important states established by the Turks is undoubtedly the Ottoman Empire. With the beginning of Ottoman historiography, approximately two hundred years after the principality period of the Ottoman Empire, chronicles began to be created. In this study, we tried to put forward the cases of falling out of the use or continuing to be used of the identified words by considering the military terms in the first anonymous example of these historically important chronicles from a thematic point of view, with the thought that they will contribute to the language material.

Keywords: First Anonymous Tevârih-i Âl-i Osman, Chronic, Military terms, Ottoman Empire.

Giriş

Batıya doğru göç etmek durumunda kalan Oğuz boyları Anadolu'ya geldiklerinde Doğudaki yazı dilinden (Hakaniye Türkçesi) çok uzak kalmışlar ve bu coğrafyada hazır olarak buldukları Farsçayı yazı dili olarak kullanmaya başlamışlardır (Karahan, 2011, s. 21; Ercilasun, 2012, s. 432; Korkmaz, 2013, s. 81; Kuktaş, 2021, s. 9). Göçebe yaşam tarzının getirmiş olduğu sözlü gelenek dolayısıyla da beyliğe ya da devlete ait Türkçe belgelerin oluşturulma süreci gecikmiştir. Osmanlı beyliğinin devletleşip büyük bir imparatorluğa dönüşme serüveninde tarih yazıcılığı XIII. ve XIV. yüzyıllarda kendine ait bir kronik olmadığı gibi çok az sayıdaki yabancı kaynaklarla sınırlı kalmıştır (Kurat, 1935, s. 185-206; Afyoncu, 2003, s. 101; Öztürk, 2012, s. XVII; Öztürk, 2015, s. XVII-XIX; Özcan, 2020, s. 1). Osmanlı tarih yazıcılığının ilk önemli kaynağı XV. yüzyıla ait olan Yahşi Fakih Menâkıbnâmesi'dir. Günümüzde mevcut olmayan bu eserden ilk bahseden Âşıkpaşazâde'dir. Âşıkpaşazâde, kendi yazmış olduğu Osmanlı tarihinde bu eseri gördüğünden bahsetmektedir. Yahşi Fakih Menâkıbnâmesi'nden sonra önem arz eden bir başka eser XV. yüzyılın başlarında manzum olarak yazılmış olan Ahmedî'nin "İskendernâme" adlı eseridir. Bu eserin sonunda yer alan "Dasitân-ı Tevârih-i Mülûk-ı Âl-i Osman" başlıklı kısımda Osmanoğulları'ndan bahseder. Ahmedî'den sonra erken dönem Osmanlı tarihine kaynaklık eden eserler tarihi takvim olarak adlandırılan saray takvimleridir. Tarihi takvimler; Hz.Âdem'den başlayarak Selçuklu, Osmanlı ve Karamanlıların dönemlerine ait birtakım bilgiler ihtiva ederler (Afyocu, 2003, s. 102; Öztürk, 2012, s. 18-19; Şahin, 2013, s. 180-182; Özcan, 2020, s. 15; Öztürk, 2020, s. 17-18; Yüksel vd., 2021, s. 33-35). Süleymân Şâh'ın Anadolu'ya gelmesi ile başlayan ve farklı içeriklere sahip çeşitli anonim Tevârih-i Âl-i Osman'ların yazımı II. Murad zamanına dayanır. Bu eserlerin yazımı II. Bayezid'e kadar devam eder. Osmanlı devrine ait geniş bilgiler veren eserlerin II. Bayezid zamanında yazıldığı genel bir kanaattir (Afyocu, 2003, s. 103; Uluocak, Baştürk, 2010, s. 326-327; Öztürk, 2015, s. XX-XXI). Anonim Tevârihler, Osmanlılar hakkında ayrıntılı bilgiler veren önemli tarih kaynaklarıdır. Anonim Tevârih-i Âl-i Osman adını taşıyan 14 farklı nüshanın karşılaştırmalı bir neşri F.Giese tarafından yapılmış olmakla birlikte F.Giese'nin ele almadığı farklı nüshalar üzerine de kendisinden sonra bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaya kaynaklık eden ve Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'ların ilki olarak ele alınan Edirne Selimiye Badi Efendi nüshasına ait olan tevarih, Dr. Hasan YÜKSEL, Dr. İbrahim DELİCE ve Dahiye KARAGÜLLE tarafından 2021 yılında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlük Matbaası tarafından yayımlanmıştır. Daha önceki yıllarda Ruhi Tarihi olarak değerlendirilen Edirne Selimiye Badi Efendi nüshasına ait bu eser, ilk olarak Ménage tarafından Anonim bir Tevârih-i Âl-i Osman olduğu belirtilmiştir (Yüksel vd., 2021, s. 13-14). "Yahşi Fakih" adlı makalesinde Halil Erdoğan Cengiz, bu Anonim Tevârih-i Âl-i Osman için anonim bir eser olmadığını, Yahşi Fakih'in kayıp menakıbnâmesi olabileceğini ileri sürdü. H.E. Cengiz'i bu düşünceye iten unsur ise; eserin içerisinde geçen şu sözler olmuştur:

"Amma ba'dü, iy aziz, bilgil ve agâh olgıl; kim, bir niçe ulular gelmişlerdür, mütekaddîminden ve müteahhirînden- kimi tefâsirden kimi ehâdisden kimi kıssadan kimi siyerden kimi şâh-nâme cem' idüp

acayib ve garâyib hikâyetler ve kıssalar telif itmişlerdür ve Tevârih-i Selâtîn dahı demişlerdür; ki, âlemde hiç söylenmedük nesne kalmamışdur ve her azîz –ki, gelmişdür- kendü zamânında gelen pâdişâhların târîhi üzere kitâb eylemişlerdür. Hâllerin ve dirliklerin beyân itmişlerdür.” Pes, imdi, her kişiye lâzımdur; ki, kendü zamânında olan pâdişâhını yâd idüp zikr itmeklik vâcibdür; zirâ kim, “es-Sultânü zillü’l-lâhi [2a] fi’l-arzeyn”dür. İmdi ma’lûm ola; kim tevârih-i Âl-i Osmânı hiç kimse mufassal ve muhtasar dememişdür. Ale’l-husûs asıl kıssa, Âl-i Osmân kıssasıdır; zirâ ki, bunlar Hakk buyruğu üzere yürüyicilerdür.”

Bu paragrafta geçen; “benden önce hiç kimse mufassal ve muhtasar bir Osmanlı tarihi yazmamıştır” cümlesi bu eserin Yahşi Fakih’e ait olduğunun kanıtı olabilmesi açısından yeterli değildir. Zira H.E. Cengiz de makalesinin devamında bu sözlerin tek başına bir kanıt oluşturamayacağını ancak Âşıkpaşazâde’nin Yahşi Fakih hakkında söylediklerinin tetkiki neticesinde çıkarılabilecek bilgilerin Yahşi Fakih’e isnat edilebileceği görüşündedir (Cengiz, 1989, s. 41). Bu anonim eserin Ruhi’ye ait olmadığını belirten bir diğer bilimsel yazı “Yeni Bir Tevârih-i Âl-i Osman Nüshası ve Bir Düzeltme” adıyla Necdet Öztürk tarafından yazılmıştır. Öztürk, bazı araştırmacıların bu eseri Ruhi Tarihi olarak göstermelerinin yanlış olduğunu, kendisinin de aynı hatayı yaptığını ve sonraki doktora çalışmasında bu hatayı düzelttiğini belirtmiş ve H.E. Cengiz’in, bu eseri Anonim bir Tevârih-i Âl-i Osman olarak değerlendirmesi görüşüne iştirak ettiğini beyan etmiştir (Öztürk, 1995, s. 443-448). Bu bilgiler ışığında eserin Ruhi Tarihi olmadığı açıkça görülmektedir. Ancak aynı eserde kendisi hakkında bilgi sahibi olmadığımız ve benden önce kimse ayrıntılı ya da kısa bir şekilde Osmanlı Tarihi yazmamıştır diyen yazarımızın şu ifadeleri de dikkat çekicidir;

“Ol “Seyfile alına” didükleri budur; kim, şimdiki zamânda Pâdişahı’l-İslâm ve’l- Müslümîne kâtîlü’l-kefereti ve’l-müşrikîn kâmilü’l-fecereti ve’l-müttemeridîn Sultân Muhammed ibni Sultân Murâd ibni Muhammed Han bin Bâyezîd Han bin Gâzî Murâd Han bin Orhan bin Osmân bin Ertugrul bin Süleymân Şâh –azze nasrahum- Kostantin’i fethitdi. Hazret-i Risâletün –aleyhi’s-selâm- hicretün sekiz yüz elli yedisinde ayet-i kadimde dahı gelmişdür.”

Çünkü eserin yazarı burada dönemin padişahının Fatih Sultan Mehmet olduğunu belirtmektedir. Kendisinden önce bir Osmanlı Tarihi yazılmadığını beyan eden bir kişinin aynı zamanda Fatih döneminde yaşamış olduğunu belirtmesi Fatih dönemine kadar belli başlı Osmanlı Tarihleri’nin yazılmış olması açısından doğru bir ifade olarak değerlendirilemez. Buradan çıkarılabilecek husus şudur ki: Çok önceden yazılmış bir eserin yapılan ilavelerle Fatih dönemine kadar yazılmaya devam ettiği. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın müellif tarafından kendisinden önce Osmanlılar ile ilgili bir tarih yazılmadığı ifadesinden yola çıkılarak eserin dil ve üslup hususiyetlerinden hareketle bu anonim eserin diğer anonim tevârihlerden farklılık arz ettiğini ve daha önceki yıllara ait olduğu tespiti ile bu eserin ilk anonim Osmanlı tarihi olduğunu söyleyebiliriz (Yüksel vd., 2021, s. 14-16). Dil malzemesi açısından ele alınan bu eser, başlangıç kısmında II.

Murâd zamanına kadar gelmiş ve daha sonra birtakım ilavelerle yazılmaya devam etmiştir.

Yöntem

Bu çalışmada İlk Tevârih-i Âl-i Osman adlı Edirne Selimiye Badi Efendi nüshasına ait olan eserde geçen askeri terimler, tematik konu başlıkları altında bağlam açısından değerlendirilebilmesi için kelimelerin geçtikleri cümlelerle birlikte sunulmaya çalışılmıştır. Bir kelimenin askeri terim olarak kullanılıp kullanılmayacağı o kelimenin geçtiği cümleye bakılarak tespit edilebileceği için cümleden hareketle bağlama dayalı bir değerlendirme yapmanın daha uygun olacağı düşünülmüştür (Eker, 2007, s. VIII; Şirin User, 2012, s. 257-272; Zeylek, 2016, s. 1). Bu cümlelerden çıkarılan askeri terimler Hatice Şirin tarafından yayımlanmış olan “Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi” adlı eserde yapılmış olan tematik konu başlıkları ve tespitler sonucunda ilave edilen diğer başlıklar altında sınıflandırılarak ortaya konulmuştur. Kelimelerin anlamları; TDK Türkçe Sözlük, TDK Tarama Sözlüğü, Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü (Etimolojik sözlük), Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, VII-XVI. Yüzyıllar Arasında Sözcük Dağarcığı, Osmanlı Şiirinde Tığ-ı Gamgam Tabiri, Kutadgu Bilig’de Söz Yapımı ve Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiler ve Tamlayıcılarla Kullanılışı adlı kaynaklardan yararlanılarak verilmiştir. Kaynak kitaplarda anlamı bulunmayan kelime ve kelime gruplarına bağlamdan hareketle tarafımızdan anlam verilerek bu madde başlıklarına (*) işareti konulmuştur. Bu sayede XV. yüzyıla ait olan İlk Anonim Tevârih-i Âl-i Osman adlı esere dayanarak askeri alana ait orduyu sevk ve idare noktasında kullanılan terimlerden günümüzde devamlılığını sürdüren ya da dilin canlılığı dolayısıyla unutulup kullanımdan düşen askeri terimler de tespit edilmiştir.

Bulgular

A) Askerî Birlik:

Alay ‘Genellikle üç taburdan oluşan ve bunlara bağlı birliklere verilen ad.’

“*Alaylar bağlandı. İki çeri, mukâbil oldılar.*” (Yüksel vd., 2021, s. 101).

Bölük ‘Takımlardan oluşan ve diğer birliklerin temelini oluşturan birlik’

= OT. **bölük** (DLT).

<*bö:l-ük

“*Niyyet-i gazâ!*” diyü tekbîr getirüp çeriye üç **bölük** kıldı.” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

B) Af/Bağışlama:

Azâd ‘Kurtulmuş, kimsenin kölesi olmayıp istediği gibi hareket eden, hür.’

“*Ali Paşa vardı; [21b] azâd eyledi.*” (Yüksel vd., 2021, s. 98).

Halas it-* (Ar.) ‘Kurtarmak.’

“*Uzun Hasan ordusunda Ömer beğ’i halas idüp Sultan Muhâmmed Uzun Hasan’un ilin ve memleketin alup “Ve yensuruke Allahu nasran azizen.”*” (Yüksel vd., 2021, s. 153).

C) Barış:

Barış- [‘Barışmak’ (TS) <‘birlikte varmak, birlikte gitmek < *birbirine gidip gelmek, uyuşmak, barışmak’ (EDPT, TTS).

“Hisar ellerinde iki oldu ve bunların halkıyla dahi **barışdılar.**” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Barışıklık* ‘Başkası ile barışık durumda olma, dargın veya düşman olmama durumu.’

“Mısır elçisi gelüp Mısır elçisiyle kendü elçi gönderüp varıp barışıklık olup girü hisarları Adana’yı ve Tarsus’i ve kalan hisârları hep virüp **barışıkluk** olup...” (Yüksel vd., 2021, s. 162).

Dostluk it- (Far. T.) ‘Yakınlık kurmak, dost gibi candan davranmak.’

“Karındaşım Mûsâ’yı koyu virmeyesin; eğer bizi istersen **dostluk idersen**”didi.” (Yüksel vd., 2021, s. 104).

Hil’at ‘Resmen giydirilen elbise, teşrifat kaftanı.’

“Sultân Muhammed, Karamanoğlu Muhammed Beğ’e **hilat** giydirüp sancagıla girü yerine gönderdi ve andan sonra Bursa’ya geldi.” (Yüksel vd., 2021, s. 107).

Sulh-ı Musaliha id-* Barış yapmak, Barış ilan etmek.’

“Def’a, Sultân Murâd Karaman’a azm idüp Karamanoğlu İbrâhîm Beğ ile dayîre vü muhârebe idüp Akşehir’i ve Beğşehir’ini alup sonra İbrâhîm Beğ ile **sulh-ı musâliha idüp** bu tarafa Burc Hisârî’n feth idelden berü hicret sekiz yüz kırkında.” (Yüksel vd., 2021, s. 113).

Sulh it- (Ar.) ‘Barış, barışma, barışıklık.’

“Gâziler andan göçüp gelüp Ulubad’i aldılar; teküri-y-ile **sulh ittiler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Ç) Denetleme:

Tovuca ‘İlçelerdeki akıncı çeribaşısı’

“Rûm İli tovucaları katına geldiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 104).

D) Dost/Dostluk:

İttifâk İt- (Ar.) ‘Anlaşmak, uyuşmak, bağdaşmak.’

“Bursa tekürü birkaç dahi tekürler **ittifâk ittiler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Müttefik ‘Bağlaşmış, birleşmiş, anlaşmış, fikirce beraber olan.’

“Cimbin kal’ası’nun kâfirleri, gâzilerle **müttefik oldular.**” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Yoldaşlık it- (T.) ‘Yol arkadaşlığı etmek.’

“Rûm İli çerisiyle varup uğraşup Turahan **yoldaşlık itmeyüp** Kâsım Paşa’ya şikest vâki olındı.” (Yüksel vd., 2021, s. 114).

E) Düşman/Düşmanlık:

Cebâbirlilik ‘Zorbalık, zorlayıcılık.’

“**Cebâbirlüğinden** ve tekebbürliğinden kimesneye baş indürmezdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 122).

Çepeluş (Çepeleş) Kâfir* ‘Kirli, pislik düşman.’

“Üngürüs kıralı kazıklı Voyvoda’yı dutup habs idüp girü sonra **Çepeluş kâfiri** helâk idüp.” (Yüksel vd., 2021, s. 151).

Çıplak Kâfir* ‘Silahsız, teçhizatsız düşmân.’

“Ehl-i İslâm gördü; kim, kâfir çerisi gömgök demürdür; öninden savulup iki taraftan İslâm leşkери yeğni atlular ve yeğni erenler kâfirün ardından yetip **çıplak kâfire** girüp kılıç koyup...” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Demürlü Kâfir* ‘Tam donanımlı, teçhizatlı düşman.’

“Gömgök **demürlü kâfirler** atı tonlu ve kendü tonlu girüsüne dahi dönmeğe mecâlleri yok; kaçmağa yüz tuttular.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Gâfil ‘Dikkatsiz, ihtiyatsız, dalgın, tembel.’

“Üç taraftan yürüyüp Serf leşkeri **gâfil** iken bir gece şeb-i hûn kıldılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

Hayin (Ar.i.) ‘Hıyânet eden, nankörlük eden.’

“Sonra tekür **hayin** olup kendüyi katl ittiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 87).

Hile duy-* ‘Aldatılma hissi.’

“Mûsâ bundan **hile duyup** hafv eyledi.” (Yüksel vd., 2021, s. 105).

Kâfir ‘Allah’ın varlığına ve birliğine inanmayan’

“Gâyet kırgun oldu, **Kâfir** ve gâzilerden.” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Kıral-ı Lâin* ‘Nefret edilen, istenmeyen kral.’

“Def’a **kıral-ı lâin** ve Yanko Pelid gine hücum idüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

Lâin ‘kovulmuş, neferet kazanmış, istenilmeyen.’

“Ceng iderken Üngürüs kıralı-**lâin**- hücûm idüp gelüp Nigebolı’ya düşdi; hisâr itdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 96).

Tekebbürlük ‘Kibirlik, küçümseme.’

“Cebâbirliğinden ve **tekebbürliğinden** kimesneye baş indürmezdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 122).

Yağı ol-* ‘Düşman olmak.’

“Bu taraftan, Vidin **yağı** olmuşdı.” (Yüksel vd., 2021, s. 105).

Yağılık it-* ‘düşmanlık etmek, kötülük etmek.’

“Emir Süleymân, kız kardaşı Fâtıma’yı ve kiçi karındaşı Kâsım’ı Kostantaniyye’de rehin kodı; hiç **yağılık** itmeye, girü.” (Yüksel vd., 2021, s. 103).

F) Ganimet:

Baç ‘vergi, harç, gümrük vergisi.’

“Gelibolı’da esîrden **baç** almak: Biri Çandarlu Kara Halil’den, biri Kara Rüstem’den ve hem Gâzî Evrenos Beğ’e dahı ismarladılar; kim, akında çıkan esîrden beşde birin alalar; dört esîri olanun yigirmi bişer akçesin alalar.” (Yüksel vd., 2021, s. 91).

Doyum ol-* ‘Yeteri kadar savaş ganimeti elde etmek.’

“Gâyet **doyum** olup bî-nihâyet mâl-ı ganimet-ile girü Edrene’ye geldiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 91).

Filori (İtal.) ‘Altın veya gümüş para.’

“Biga kadısına hayli **filori** viridi.” (Yüksel vd., 2021, s. 111).

Gâni ol- ‘Zenginleşmek.’

“Gâziler mâl-ı ganâyim-ile **ganî** oldular.” (Yüksel vd., 2021, s. 85).

Gazâ mâlî* ‘Hak yolunda yapılan savaş sonrasında elde edilen değerli ve gerekli şey.’

“Fî sebîlli’l-lah gâzilerdür ve **gazâ mâlın** cem’ idüp Hakk yolına viricilerdür...” (Yüksel vd., 2021, s. 79).

Harâc ‘Vaktiyle Müslüman olmayan teb’adan alınan vergi.’

“Ol zamânda **harâc** azdı. Şöyle alırlardı ki, kâfirler dahı incinmezlerdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

Mâl ‘Bir kimsenin tasarrufu altında bulunan değerli ve gerekli şey.’

“Kara Ferde’ye turdı ve dört yana akın gönderdi. Mübâlağa **mâl** cem’ ittiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 97).

Mâl-ı ganâyim ‘Düşmandan alınan mallar.’

“Gâziler **mâl-ı ganâyim**-ile ganî oldular.” (Yüksel vd., 2021, s. 85).

Mâl-ı ganimet (bkz. **Mâl-ı ganâyim**).

“Anadolu ve Rûm İli çerisi gelüp kâfir üzerine bir uğurdan hücûm idüp azab ve yeniçeri mecmû’ hazır olan çeriler kâfirün arabası üzerine gelüp ceng idüp arabasın yağma ve talan idüp gâzîler **mâl-ı ganimetle** Sultân Murâd’a gelüp “Bayram kutlu olsun!” deyü bayrâmlaşdılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 116).

Toyum gel-* (bkz. Doyum ol-).

“Varup İflâk’a seğirtti; akın itdi. Gâyet **toyum geldi.**” (Yüksel vd., 2021, s. 96).

G) İstihbarat:

İlçi (Elçi) ‘Devlet temsilcisi, sefir, bir uzlaşma amacıyla veya iş bitirmek için birinin yanına gönderilen kimse.’

“Yıldırım Han andan **ilçi** gönderdi; barışdı.” (Yüksel vd., 2021, s. 99).

Münadî ‘Nidâ eden, tellâl.’

“**Münâdîler** nidâ kıldılar; çağırdılar,” Kırıl başıdır!” diyü.” (Yüksel vd., 2021, s. 116).

Ğ) İsyân:

Baş kaldur-* ‘İsyân etmek, mevcut düzene karşı gelmek.’

“Sultân Muhammed’ün oğlanları her taraftan **baş kaldurdılar.**” (Yüksel vd., 2021, s. 110).

Huruc it-* ‘Ayaklanmak.’

“Def’a Karamanoğlu İbrâhîm Beğ **hurûc idüp** Anadolu vilâyetin velveleye koyup...” (Yüksel vd., 2021, s. 114).

H) İtaat/ Baş eğme:

Müteallik ol- ‘Asılı, bağlı.’

“Ali Paşa ayıttı: “Karındaş, kamu leşkerün kızıl börk giysünler; sen ak börk gey.” didi. Ve sana **müteallik olan** kullar ak börk giysünler.” didi.” (Yüksel vd., 2021, s. 87).

I) İzin/Müsaade:

Destûr vir- ‘Müsâade etmek, izin.’

“Sultân Murâd yeniçeriye **destûr virüp...**” (Yüksel vd., 2021, s. 114).

İ) Kaçma:

Girisüne dönüp kaç-* ‘Savaş alanından kaçmak, savaşı terk etmek.’

“İzladı Derbendi’nde yetişüp derbend başında kâfirle dâyire vü muhârebe idüp kâfir çerisi **girüsüne dönüp kaçdılar.**” (Yüksel vd., 2021, s. 114).

Kaçıp kurtul-* ‘Güç bir durumdan çıkmak, hayatı kurtulmak.’

“Gelüp **kaçup kurtıldılar.**” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Kaçmağa yüz tut-* ‘Savaş meydanını terk etmeye mecbur kalmak.’

“Gömgök demürlü kâfirler atı tonlu ve kendü tonlu girüsüne dahı dönmeğe mecâlleri yok; **kaçmağa yüz tutdılar.**” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

J) Kıyafet:

Altın Üsküf ‘Ucu arkaya sarkık olmayan sırma işlemeli zerrin külah.’

“**Altun üsküf** geymek, ol zamandan kaldı.” (Yüksel vd., 2021, s. 93).

Börk* ‘Uçları sarkık başa giyilen uzunca külah.’

“Ali Paşa ayıttı: “Karındaş, kamu leşkerün kızıl **börk** giysünler; sen ak **börk** gey.” didi ve sana müteallik olan kullar ak **börk** giysünler.” didi.” (Yüksel vd., 2021, s. 87).

Gaza Tonu* ‘Askerî kıyafet.’

“Yorgi **gazâ tonlarını** gönderdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 145).

Zirihlü Cebelü ve Cevşenlü* ‘Tam teçhizatlı, donanımlı.’

“Nigebolı çerisiyle ve hâzır akıncıyla kâfirün ardın basup bunca kâfirleri kırup helâk idüp **zirihlü, cebelü, ve cevşenlü** kâfirleri dutup göndermekde.” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

K) Ölüm:

Asa ko- ‘Asmak, darağacına göndermek.’

“Torlak Hu Kemâl’i dahı bir mürîdiyle dutup **asakodılar.**” (Yüksel vd., 2021, s. 109).

Belürsüz ol-* ‘Ölmek, yok olmak.’

“Altı oğlu kaldı; biri cengde **belürsüz oldu.**” (Yüksel vd., 2021, s. 103).

Berdâr ‘Salbedilmiş, asılmış.’

“Vardılar; Siroz içinde bir çarşuda **berdâr** itdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 109).

Cân ber-cehennem ısmarla-* ‘Ölmek, cehennem ehli olmak.’

“Yahşıoğlu elçiyi lainün üzerine Sâmsüvâr bigi- Rüstem-i Nerimân gibi- hücum idüp üzerine at salup tiğ-i Samsâm’ıla yüzünde ve başında zahm urup ol zahmetden Yahşı oğlu kâfir helâk olup **cân ber-cehennem ısmarladı.**” (Yüksel vd., 2021, s. 158).

Gömgök demüre gark ol-* ‘Kılıçla kanlarında boğmak.’

“Üç dört yüz top arabalarıyla çekilüp çerisi **gömgök demüre gark olmuş...**” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

Helâk ol- ‘Mahvolma, ölme.’

“Kıralıla bulşup ton degşürüp dün basgunın idüp kıral leşkerin Tuna suyına döktü. Külli helâk oldılar, hicretün sene 793- yedi yüz doksan üçünde vâki’ olup.” (Yüksel vd., 2021, s. 96).

Katl it- (Ar.) ‘İnsan öldürmek.’

“Sonra tekür hayin olup kendüyi **katl** ittiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 87).

Kayıt gör-* ‘Öldürmek, ortadan kaldırmak.’

“Âkıbet, Yakûb Çelebî’yi getirüp “Gel; baban ister!” deyüp çadıra koyup **kaydın gördiler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 95).

Kılıcdan geçür-* ‘Kılıç vasıtasıyla öldürmek.’

“Konstantin öninde gelüp ceng idüp on binden ziyâde kâfiri **kılıcdan geçürdiler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 148).

Kırgun* ‘Toplu ölüm.’

“Gâyet **kırgun** oldu, kâfirlerden ve gâzilerden.” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Kırıl-* ‘Kırılmak, katledilmek, öldürülmek.’

“Hayli âdem **kırıldı.**” (Yüksel vd., 2021, s. 91).

Pârele- ‘Parçalamak, öldürmek.’

“Âkıbet, Börlüce Mustafâ’yı anda **pârelediler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 109).

Şehîd ‘Din veya yüce bir ülkü uğrunda canını veren kimse; savaşta ölen.’

“Osmân’un karındaşı oğlu Gündüz Alp oğlu Aydoğdı **şehîd** oldu.” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Zahm ur- ‘Yaralamak.’

“Yahşıoğlu elçiyi lainün üzerine Sâmsüvâr bigi- Rüstem-i Nerimân gibi- hücum idüp üzerine at salup tiğ-i Samsâm’ıla yüzünde ve başında **zahm urup** ol zahmetden Yahşı oğlu kâfir helâk olup cân ber-cehennem ısmarladı.” (Yüksel vd., 2021, s. 158).

L) Psikolojik Harekât:

Gazâ-yı yağma* ‘Hak yolunda yapılan mal gaspı.’

“Sultân Muhammed “Hakk yolına fî sebîl-i Allah **gazâ-yı yağma**” buyurdu.” (Yüksel vd., 2021, s. 120-121).

Harâbe vir-* ‘Yakıp yıkmak, târumâr etmek.’

“Yedi yüz altmış altısında Murâd Han Gâzî Bursa’da oturmuş-iken haber geldi; kim, “Serf ağır leşker cem’ idüp memleketleri **harâbe virdi.**” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

İncit- ‘İncinmesine yol açmak’ <OT. **yunçit-~ yunçut-~ yünçit-~ yünçüt-** (DLT).

“Hisârı aldılar; ammâ, kâfirlerin **incitmediler**; belki, kâfirlerine in’âmlar itdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Karış murış ol-* ‘Düzenin bozulması, karışıklık çıkması.’

“İzmiroğlu ve Menteşeoğlu her tarafun beğleri depindiler. Âlem **karış murış oldu.**” (Yüksel vd., 2021, s. 110).

Yağma it- (Far.) ‘Zor kullanarak bir malı alıp kaçmak, canlıları tutsak olarak almak ve malı ele geçirmek.’

“Gelüp İznik’i ve Köpri Hisâr’ını dahil **yağma itdiler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Yağma ve talan it- (bkz. Yağma it-).

“Anatoli ve Rûm İli çerisi gelüp kâfir üzerine bir uğurdan hücum idüp azab ve yeniçeri mecmû’ hazır olan çeriler kâfirün arabası üzerine gelüp ceng idüp arabasın **yağma ve talan idüp** gâzîler mâl-ı ganimetle Sultân Murâd’a gelüp “Bayram kutlu olsun!” deyü bayrâmlaşdılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 116).

M) Savaş:

Azm- it-* ‘Bir yere sefer düzenlemeye karar vermek, sefer için yola çıkmak.’

“Andan göçüp Edirne’ye geldi. İflâk İli’ne **azm itdi.**” (Yüksel vd., 2021, s. 107).

Ceng (Far. i.) ‘Savaş, vuruşma.’

“Hâzır olup anda olan gâzîler Koyun Hisârı’nda Kâfirle buluşdılar; azîm **ceng itdiler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Ceng ü Muhârebe (bkz. Ceng).

“Deşt vilâyetine varup Tahımtaş Han’ıla **ceng ü muhârebe idüp...**” (Yüksel vd., 2021, s. 95).

Ceng-i kıtâl* ‘Ölüm savaşı.’

“Serâr Tâl anları sıyup denize döküp **ceng-i kıtâl idüp helâk idüp hisâra girüp girü kalan kâfirlerle Serâr Tâl hisâr dâyiresini idüp hisârı alımayup girü Şâm’a geldiler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 144).

Cihâd-ı ekber (bkz. Gazâ-yı ekber).

“Nefîr-i âmm!” diyü “**Cihâd-ı ekberdür.**” diyü ehl-i İslâm Sultân Murâd Üngürüs lâinün üzerine yürüyüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

Dayire-i kıtâl* ‘Savaş meydanı.’

“Kosova’da kâfir Yanko Lâin ile buluşup iki çeri birbiriyle **dâyire-i kıtâl idüp...**” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Dâyire ü Muhârebe (bkz. Ceng).

“Gâzî Murâd, Lazoğlu’yla **dâyire ü muharebeye başladılar.**” (Yüksel vd., 2021, s. 95).

Gazâ ‘Din uğruna savaş.’

“İmdi Âl-i osmân’un ibtidâdan tâ zamânumuza değin olan kıssalarını ve **gazâlarını zikr itmek lâzım oldu.**” (Yüksel vd., 2021, s. 80).

Gazâ-yı ekber ‘Din uğruna yapılan büyük savaş.’

“Ve Sultân Murâd tâ sefer idüp **gazâ-yı ekber** diyüp Selanik şehrini feth idüp ve Yuwan ellerin alup ve kal’aların feth idüp gâzîler mâl-ı ganâyimle gelelden berü sene sekiz yüz otuz üçünde” (Yüksel vd., 2021, s. 112).

Muhârebe kıl* (bkz. Ceng).

“Andan sonra Sultân Ahmed’ile **muhârebe kılup** Sultân Ahd’i katl eyledi ve karındaşı oğulların katl eyledi ve veziri Mustafâ Paşa’yı katl eyledi, sene 919 ve bu târihde Sultân Korkud’i katl eyledi ve andan sonra azîm leşker cem’ eyleyüp Kızılbaş’a vardı; hizmet kıldı, sene 920.” (Yüksel vd., 2021, s. 163-164).

Mukabil ol- ‘Karşı karşıya gelmek, bir şeyin karşısında bulunmak.’

“Alaylar bağlandı. İki çeri, **mukâbil** oldılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 101).

Niyyet-i gazâ* ‘Hak yolunda savaş yapmayı önceden isteyip düşünme.’

“Küffâr leşkerü hücum idüp bu yana Çirmen karşısında otururken bu taraftan Lala Şâhin dahı gâzîler cem’ idüp hâzır olan leşkeriyle Allah’a tevekkül idüp Haret-i Resûl –alehi’s-salâtü ve’s-selâm mu’cizâtına sığınup “**Niyyet-i gazâ!**” diyü tekbîr getirüp çeriye üç bölük kıldı.” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

Savaş (bkz. Ceng).

“Konstantin şehrini hisâr idüp altı ay ceng idüp âkıbet bir cum’a gün yürümiş itdiler. Azîm ceng ve **savaş** kıldılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 144).

Sefer it- ‘Yolculuk, savaşa gitme, savaş.’

“Varup İflâk’a **sefer itdi.**” (Yüksel vd., 2021, s. 111).

Sefer vakti* ‘Savaş zamanı.’

“Rûm İli beğleri ittifâk idüp “**Sefer vakti** değüldür” deyüp padişâhımız- hallede Allahu saltanatahu- azablara destûr virüp kendü Kostantaniyye içinde.” (Yüksel vd., 2021, s. 161).

N) Savaşçı/ Asker:

Akıncı ‘Keşif, yağma ve tahrip maksatlarıyla ecnebi memleket arazisine akın yapan kişi.’

“Mûsâ katında hemân **akıncı** saldı.” (Yüksel vd., 2021, s. 106).

Alp er ‘Yiğit, kahraman.’

“Evranos Beğ!” dirlerdi; bir **alp er** var-idi ve bir dahı “Hacı İlbeği!” dirler; bir dilâver dahı var-ıdı.” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Asker ‘Er, yiğit, kahraman, cesur.’

“Durmadin adam geçürdiler; çok **asker** cem’ itdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Atlu ‘Atlı asker, süvâri.’

“Sultân Murâd bu beşâreti işidüp şâd olup ol şâdılığıla yayadan ve **atludan** elli altmış bin çeri cem’ olup...” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Atı tonlu* ‘Atı zırhlı olan.’

“Gömgök demürlü kâfirler **atı tonlu** ve kendü tonlu girisüne dahı dönmeğe mecâlleri yok; kaçmağa yüz tudular.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Azab ‘Muhtelif işlerde kullanılan askerler hakkında istimal olunur bir tâbirdi.’

“Şimdiki zamânda dahı müsellemler- kim, vardur.- çeriye giden kişiye ellişer akçe vermek andan kaldı ve hem **azab** çağırtdı; göz yumdı.” (Yüksel vd., 2021, s. 110-111).

Bahadır (bkz. Er yiğit).

“Hasan Alp dahı bir er yiğit idi; **bahadurlardan** idi.” (Yüksel vd., 2021, s. 83).

Cerâhor ‘Osmanlılar tarafından ordu hizmetlerinde kullanılan Hıristiyan ecirlere verilen addı.’

“Rûm İli azabı ve Anadolu azabı ve çerisiyle ve Rûm çerisiyle ve **cerâhor** çıkarıp etraf-ı âlemden “Nefîr-i âmm!” diyü “cihâd-ı ekberdür.” diyü...” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

Çeri (bkz. Leşker).

“Gelibolu tekürü **çeri** cem’itdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Dilâver (bkz. Alp er).

“Evranos Beğ!” dirlerdi; bir alp er var-idi ve bir dahı “Hacı İlbeği!” dirler; bir **dilâver** dahı var-ıdı.” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Ehl-i sanâat* ‘Savaşmakta ehil, usta savaşçı.’

“Yiğirmi bin azab ve on bin yeniçeri ve on bin kapu halkı ve cerâhordan ve dahı **ehl-i sanâatden** niçe leşker cem’ idüp yetmiş seksen bin âdemile Uzun Hasan’a yürüdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 152).

Er yiğit* ‘Güçlü ve yürekli, kahraman, alp.’

“Hasan Alp dahı bir **er yiğit** idi; bahadurlardan idi.” (Yüksel vd., 2021, s. 83).

Gâzî ‘Gazâ eden, ordunun başına geçen, savaşan, savaştan sağ ve muzaffer dönen.’

“Fî sebîlli’l-lah **gâzî**lerdür ve gazâ mâlın cem’ idüp Hakk yolına viricilerdür...” (Yüksel vd., 2021, s. 79).

Kapu halkı ‘Vezirlerle beylerbeyilerin memuriyet yerlerinde ve seferlerde buldukları zamanlar maiyetlerinde bulunan zâbit, asker ve hademe yerinde kullanılan bir tâbirdir.’

“Sultân Murâd’a haber olup Edirne’den göçüp varup yeniçeri ve Rûm İli azabıyla ve **kapu halkıyla** kışın zemheri vaktinde İzlâdı Derbendi’nde yetişüp derbend başında kâfirle dâyire vü muhârebe idüp kâfir çerisi girüsüne dönüp kaçdılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 114).

Leşker (bkz. Asker).

“Türk üzerine yürüyelüm; aradan götürelüm.” didiler. Çokluk **leşker** cem’ itdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Mücâhid ‘Cihâd eden, din düşmanlarıyla savaşan.’

“Hazret-i Muhammed Mustafâ’nun – sallallahu aleyhi ve sellem- şefâati ve enbiyânun ve evliyânun himmeti ve şerîati icrâ iden **mücâhid**lerün ve âlimlerün duâsı üzerlerinden hâlî olmayup...” (Yüksel vd., 2021, s. 80).

Silâhdâr (Ar.Far.b.sf.) ‘Silâhları muhafaza etmekle görevli memur.’

“Beğlerbeği Hadım Ali Beğ Rûm İli çerisiyle ve kapu halkı **silâhdârlardan** ve sipâh oğlanlarından pâdişâh destûrıyla ve dahı Rûm İli akıncısıyla İflâk çerisi öne düşüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 156-157).

Sipâh oğlanı ‘Askeride küçük zabıt unvanı.’

“Beğlerbeği Hadım Ali Beğ Rûm İli çerisiyle ve kapu halkı silâhdârlardan ve **sipâh oğlanlarından** pâdişâh destûrıyla ve dahı Rûm İli akıncısıyla İflâk çerisi öne düşüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 156-157).

Timar eri ‘Topraklı süvârisi.’

“Kara Mürsel!” dirlerdi; bir er var-idi; ol kenârı ana viridi; vilâyetini tîmâr üleşdüirdi; tîmâr erleri kenara gelüp kenârı beklediler.” (Yüksel vd., 2021, s. 86).

Tonlu* ‘Zırhlı.’

“Gömgök demürlü kâfirler atı tonlu ve kendü **tonlu** girisüne dahı dönmeğe mecâlleri yok; kaçmağa yüz tudular.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Torlak ‘Bektaşî tâbirlerindendir. Acemilikleri sebebiyle yeni intisab etmiş olanlar hakkında kullanılırdı.’

“Ol dahı bir iki bin **torlaklarıyla** çenk çakanayla illeri azdurup yürürdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 109).

Yarar alperen* (bkz. Yarar yoldaş).

“Süleymân Paşa, yetmiş seksen kişi-yile, **yarar alp erenler**, bahâdurlar sala bindiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 88).

Yarar yoldaş* ‘Ortak bir görüşü benimseyen savaşçı.’

“Gâyet bahâdur idi; **yarar yoldaşlar** koşdı ve şimdi ol hisâra “... Hisârı!” dirler.” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Yasaklı ‘Silâhlı, intizâmlı.’

“Yıldırım Han, gayet **yasaklı-yıdı**; kimse bir habbe yokamazdı.” (Yüksel vd., 2021, s. 99).

Yaya ‘Atlı olmayan asker.’

“Sultân Murâd bu beşâreti işidüp şâd olup ol şâdılgıla **yayadan** ve atludan elli altmış bin çeri cem’ olup...” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Yeğni atlı* ‘Yiğit, güçlü, çevik atlı asker.’

İslâm leşkeri **yeğni atlular** ve yeğni erenler kâfirün ardından yetip...” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Yeğni eren* ‘bkz. Alp er.’

“İslâm leşkeri yeğni atlular ve **yeğni erenler** kâfirün ardından yetip...” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Yeniçeri ‘Hicrî 1241 (Milâdî 1826) senesinden evvel Osmanlıların muvazzaf askerlerine verilen ad.’

“Orhân Gâzî, vardı; Hacı Bektaş Sultânoğlından dest-i tevbe idüp ak börk geydi. Kendüye taalluk olan kullar dahı ak börk geydiler; ak börk geymek ol zamandan kaldı, **yeniçeriye**.” (Yüksel vd., 2021, s. 87).

Yüğüruk atlı* ‘bkz. Yeğni atlı.’

“İslâm leşkeri anları ol hâlde görüp etrâfdan kaçıp giden çeriler ve akıncılar bu hâli görüp **yüğüruk atlular** kafirün ardına düşüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

O) Savaş Düzeni/ Diziliş:

Kol ‘Yön, taraf, Ordu birliği.’

“Kara Mihal bir taraftan Sultân Murâd’a hücum idüp Sultân Murad’un iki kolunu götürüp ...” (Yüksel vd., 2021, s. 116).

Orta Göğüs* ‘Savaş alanında ordunun merkezini oluşturan bölüm.’

“Tatar çerisi topa ve tüfeğe turmayup Sultân Muhammed **orta göğüsde** durup...” (Yüksel vd., 2021, s. 153).

Sağ Kol* ‘Savaş alanında ordunun merkezinin sağ tarafını oluşturan bölüm.’

“Anatoli ve Rûm ve Rûm İli çerisin götürüp **sağ kol** ve sol kol girü sınıp...” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Sol Kol* ‘Savaş alanında ordunun merkezinin sol tarafını oluşturan bölüm.’

“Anatoli ve Rûm ve Rûm İli çerisin götürüp **sağ kol** ve **sol kol** girü sınıp...” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Ö) Silah/Techizat:

Araba ‘Tekerlekli, motorlu veya motorsuz her türlü kara taşıtı.’

“Pâdişâh Sultân Murâd girü yalnız yeniçeri ve azab önlerinde kalkanlar ve cıdalar ve toplar ve tüfekler birbirine çatılıp ardından develer ve katırlar ve **arabalar** çatılıp Sultân Murâd alayı muhkem düzetüp kâfir çerisi Sultân Murad’ı yerinden depretmeyüp İslâm çerisi kâfirün öninden kaçıp gömgök demüre gark olup ehl-i İslâmı târ-mâr itmekte.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Balçak ‘Kabza, Kabzanın demir siperi.’

“On beş arış uzunı ve üç arış **balçağı** vardı.” (Yüksel vd., 2021, s. 136).

Ceng aleti* ‘Savaşta gerekli olan teçhizat.’

“Sultân Murad katuna gelüp toplar ve tüfekler ve arabalar ile zenberekler ve kalkanlar ve **ceng âletin** ve çeri yarağın görüp hazır olup ve Sultân Muhammed’i alup bile gitmekte.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Cıda ‘Mızrak.’<Moğ.

“Sultân Murâd anı görüp Hakk’a çok şükürler idüp kıralın başını **cıdaya** sançup kaldurur.” (Yüksel vd., 2021, s. 116).

Çegre okı ‘Koğuş oku/ çegre oku: Türkiide ağaçtan oluk gibi mücevvef bir nesnedir, içinde

mezbur tir-i nâvek atılır.’

“Nâgâh Ebû Eyyûb-i Ensârî’nün alına (eline) **çegre okı** dokundu.” (Yüksel vd., 2021, s. 144)

Çeri yarağı ‘Asker silahı.’

“Sultân Murad katuna gelüp toplar ve tüfekler ve arabalar ile zenberekler ve kalkanlar ve ceng âletin ve **çeri yarağın** görüp hazır olup ve Sultân Muhammed’i alup bile gitmekte.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Deve ‘Geviş getiren memelilerden, boynu uzun, sırtında bir veya iki hörgücü olan, yük taşımakta kullanılan hayvan (Camelus).’

“Pâdişâh Sultân Murâd girü yalnız yeniçeri ve azab önlerinde kalkanlar ve cıdalar ve toplar ve tüfekler birbirine çatılıp ardından **develer** ve katırlar ve arabalar çatılıp Sultân Murâd alayı muhkem düzetüp kâfir çerisi Sultân Murad’i yerinden depretmeyüp İslâm çerisi kâfirün öninden kaçup gömgök demüre gark olup ehl-i İslâmı târ-mâr itmekde.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Gömgök demür ‘Mavi demir, Kılıç anlamına gelen bir söz.’

“Pâdişâh Sultân Murâd girü yalnız yeniçeri ve azab önlerinde kalkanlar ve cıdalar ve toplar ve tüfekler birbirine çatılıp ardından develer ve katırlar ve arabalar çatılıp Sultân Murâd alayı muhkem düzetüp kâfir çerisi Sultân Murad’i yerinden depretmeyüp İslâm çerisi kâfirün öninden kaçup **gömgök demüre** gark olup ehl-i İslâmı târ-mâr itmekde.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Hançer ‘Ucu sivri, iki yanı keskin bıçak.’

“Yorgi bu haberi işidüp ol gussayıla ol acığıla **hançere** düşüp kendüyü helâk itdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 145).

Kalkan ‘Oktan ve kılıçtan korunmak için savaşçıların kullandığı korumalık.’

“Sultân Murad katuna gelüp toplar ve tüfekler ve arabalar ile zenberekler ve **kalkanlar** ve ceng âletin ve çeri yarağın görüp hazır olup ve Sultân Muhammed’i alup bile gitmekte.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Katır ‘Atgillerden, kısarak ile erkek eşeğin çiftleşmesinden doğan melez hayvan.’

Pâdişâh Sultân Murâd girü yalnız yeniçeri ve azab önlerinde kalkanlar ve cıdalar ve toplar ve tüfekler birbirine çatılıp ardından develer ve **katırlar** ve arabalar çatılıp Sultân Murâd alayı muhkem düzetüp kâfir çerisi Sultân Murad’i yerinden depretmeyüp İslâm çerisi kâfirün öninden kaçup gömgök demüre gark olup ehl-i İslâmı târ-mâr itmekde.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Kılıç ‘bkz. Gömgök demür.’

“Ol vakt; kim, Buzuntın Üngürüs vilâyetine gitdükde Buzuntın’un bir **kılıcı** vardı.” (Yüksel vd., 2021, s. 136).

Kın ‘Bıçak, kılıç gibi kesici aletlerin kabı.’

“Ol bâzîrgân ol kılıca yeni **kın** düzdürmiş ve kendüye meremmet itmiş imiş.”
(Yüksel vd., 2021, s. 137).

Ok ‘Yayla atılan, ucunda sivri demir bulunan ince, kısa tahta çubuk.’

“Âkıbet ceng içindeyiken tekürün bir oğlunun bir gözün çıkardılar. **Ok** ile urdılar.”
(Yüksel vd., 2021, s. 145).

Onat yarağ* ‘Düzenli, düzgün, uygun silah.’

“Arap leşkerine şikest vâki olup gidüp def’a girü gelüp **onat yarağ**-ile Adana’nun üzerine düşüp cebrile alup...” (Yüksel vd., 2021, s. 160).

Tansuk kılıç* ‘Değerli, kıyetli kılıç.’

“Bir gün balık avcıları balık avlarken ağları Tuna dibinde ol kılıcun balçağına ilişür; çıkarurlar; kim, bir acâyib **tansuk kılıç**dur.” (Yüksel vd., 2021, s. 137).

Tiğ-i samsam ‘Tiğ-ı Dahhâk, kabzasında iki ejder başı bulunan iki yüzü keskin bir kılıç yahut hançer çeşididir.’

“Yahşoğlı elçiyi lâinün üzerine Samsüvâr bigi- Rüstem-i Nerîmân gibi- hücum idüp üzerine at salup **tiğ-i Samsâm**’ıla yüzünde ve başında zahm urup ol zahmetten Yahşoğlı kâfir helâk olup cân ber-cehennem ısmarladı.” (Yüksel vd., 2021, s. 158).

Toğrımeç (Rus.) ‘İki tarafı keskin kılıç.’

“**Toğrımeç** misâlinde balıkçılar ol kılıcı iletüp bir bâzîrgâna satarlar.” (Yüksel vd., 2021, s. 137).

Top ‘Gülle veya şarapnel atan büyük ateşli silah.’

“Varna üzerine buluşup azîm ceng olup **toplar** ve tüfekler ve zenberekler kaza yağmuru bigi birbirine atilup...” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

Top arabası* ‘Savaş toplarını taşıyan araba.’

“Kıral-ı lâin bunca çeriler cem’ idüp yetmiş seksen bin çeri cem’ olup üç dört yüz **top arabaları**yla çekilüp çerisi gömgök demüre gark olmuş...” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

Tüfek ‘Savaş ya da avda kullanılan uzun namlulu ateşli silâh.’

“Varna üzerine buluşup azîm ceng olup **toplar** ve **tüfekler** ve zenberekler kaza yağmuru bigi birbirine atilup...” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

Yarag ‘Silah, güç, kuvvet.’

“Hisâr **yaragin** gören hisâra girsün” didi.” (Yüksel vd., 2021, s. 107).

Yarak ‘bkz. Yarag’

“Bunca **toplar** ve **tüfekler** bunca **yaraklar** Rûm İli beğlerbeğisi Hadım Ali beğ Gelibolı’dan geçüp Arab diyarına teveccüh idüp gidüp.” (Yüksel vd., 2021, s. 157).

Zenberek ‘Çelik veya pirinçten yapılan ok, cepheye hayvan sırtında taşınabilen küçük top.’

“Varna üzerine buluşup azîm ceng olup **toplar** ve **tüfekler** ve **zenberekler** kaza yağmuru bigi birbirine atilup...” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

P) Taktik:

Akın ‘Düşmanı tedirgin etme, yıldırma, çapul vb. amaçlarla düşman topraklarına yapılan baskın.’

“Biri Çandarlu Kara Halil’den; biri Kara Rüstem’den ve hem Gâzî Evranos Beğ’e dahı ısmarladılar; kim, **akında** çıkan esîrden beşde birin alalar; dört esîri olanun yigirmi bişer akçesin alalar.” (Yüksel vd., 2021, s. 91).

Akın eyle* ‘Saldırı düzenlemek, saldırmak.’

“Kara Boğdan’a varup **akın eyleyüp** iki üç def’a Allah inâyetinde rast gelüp bî-nihâyet mâl-ı ganâyim ile bunca esîrle gelüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 157).

Akın gönder- (Bkz. Akın eyle-).

“Mora tarafına vardı; Kara Ferde’ye turdu ve dört yana **akın gönderdi.**” (Yüksel vd., 2021, s. 97).

Akın id- (Bkz. Akın eyle-).

“Gelibolu feth itdüklerinden sonra dahi Süleymân Şâh Hayrabolu’yu ve Çorlu vilâyetine **akın idüp** kaparlardı; girü Gelibolu’ya gelürlerdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Akın vir- (Bkz. Akın eyle-).

“Sultân Murâd Gâzî, ol hinde lalası Şâhin’i Zagra’ya ve Filibe’ye ve ol taraflara **akın virdi**; gönderdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 91).

Al- ‘Almak, himâyesi altına almak.’

“Osmân gördü; kim, ceng-ile **alınmaz**; karşusunda Kapluca tarafında hâvâle yaptırdı, hisâra karşı.” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Alay bağla-* ‘Savaş düzeni almak.’

“Alaylar bağlandı iki çeri mukâbil oldılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 101).

Alay dür- (Bkz. Alay bağla-).

“Cum’a gün ale’s-sabâh alaylar **dürildi.**” (Yüksel vd., 2021, s. 101).

Alay Düz-* (Bkz. Alay bağla-).

“Sancak çöz-: Sultân Beyâzîd’ün haberi yogiken Sultân Beyâzîd sancakların çözüp **alaylar düzüp** kösler çalındı.” (Yüksel vd., 2021, s. 101).

Alay tağıt-* ‘Savaş düzeninde olan birlikleri dağıtmak, bozguna uğratmak.’

“Kâfirün **alaylarını tağıdup** târ-mâr idüp girü gâzîlere Hakk Teâlâ fırsat virüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 119).

Ardın bas- ‘Peşini bırakmıyarak takibetmek, geriden vurmak.’

“Nigebolu çerisiyle ve hâzır akıncıyla kâfirün **ardın basup** bunca kâfirleri kırıp helâk idüp zirihlü, cebelü, ve cevşenlü kâfirleri dutup göndermekte.” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

Ardına düş- ‘Peşine düşmek, arkasından kovalamak.’

“Gâzîler **artlarına düşüp** kovdılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

At sal-* ‘Düşmân üzerine at sürmek, süvâriyle saldırmak.’

“Yahşoğlu elçiyi lâinün üzerine Samsüvâr bigi- Rüstem-i Nerîmân gibi- hücum idüp üzerine **at salup** tiğ-i Samsâm’ıla yüzünde ve başında zahm urup ol zahmetten Yahşoğlu kâfir helâk olup cân ber-cehennem ismarladı.” (Yüksel vd., 2021, s. 158).

Az dur- ‘Yoldan çıkartmak, şaşırtmak.’ <az-dur-

“Ol dahi bir iki bin torlaklarıyla çenk çakanayla illeri **azdurup** yürürdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 109).

Bel bağla- ‘Birisinin veya bir şeyin kendisine yardımcı olacağına duyulan inanç.’

“Hakk’a çok çok şükürler idüp niyyet-i gazâyâ **bel bağlayup** Edirne’den göçüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 115).

Berkid- ‘Sağlamlaştırmak, kökleştirmek.’ = be(r)kü- < *be(r)k+i-

“Hadım Ali Paşa dahi bu hâli görüp hisârı **berkidüp** olan metrukâtı içine koyup leşker zebûn olup...” (Yüksel vd., 2021, s. 159).

Buluş- ‘Bir araya gelmek, karşılaşmak.’ <bul-(u)ş-

“Hâzır olup anda olan gâzîler Koyun Hisârı’nda kâfirle **buluşdılar.**” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Câsûsla-* ‘Haber sızdırtmak, istihbarat sağlamak.’

“Hacı İlbeği bunu **câsûslayup** bir gün tekfûrı gâfil ele getürdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 90).

Cebr ‘Zor, zorlama.’

“Sivas şehrini **cebrile** aldı; helâk itdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 100).

Çat- ‘Birleştirmek, katmak.’

“Pâdişâh Sultân Murâd girü yalnız yeniçeri ve azab önlerinde kalkanlar ve cıdalar ve toplar ve tüfekler birbirine **çatılıp** ardından develer ve katırlar ve arabalar **çatılıp** Sultân Murâd alayı muhkem düzetüp kâfir çerisi Sultân Murad’ı yerinden depretmeyüp İslâm çerisi kâfirün öninden kaçup gömgök demüre gark olup ehl-i İslâmı târ-mâr itmekde.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Çekil- ‘Geri çekilmek, ricat.’ <**çek-il-**

“Arab çerisi Halep üzerinden **çekilüp** İç İl’e gidüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 158).

Denize dök-* ‘Deniz savaşında galip gelmek.’

“Kâfirleri kırıp sıyup **denize döküp** helâk itdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 147).

Depin- ‘Tepinmek, ayak diremek.’

“Sultan Muhammed’ün oğlanları her taraftan baş kaldurdılar. İzmiroğlu ve Menteseoğlu her tarafun beğleri **depindiler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Depret- ‘Kımılatmak, sarsmak, harekete getirmek.’

“Pâdişâh Sultân Murâd girü yalnız yeniçeri ve azab önlerinde kalkanlar ve cıdalar ve toplar ve tüfekler birbirine **çatılıp** ardından develer ve katırlar ve arabalar **çatılıp** Sultân Murâd alayı muhkem düzetüp kâfir çerisi Sultân Murad’ı yerinden **depretmeyüp** İslâm çerisi kâfirün öninden kaçup gömgök demüre gark olup ehl-i İslâmı târ-mâr itmekde.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Döğüp yürü-* ‘Fethedip durmadan devam etmek.’

“İbsala’yı dahı **döğüp yürürlerdi.**” (Yüksel vd., 2021, s. 90).

Dut- ‘Elde bulundurmak, ele almak, ele geçirmek.’

“Bağların arasında bir kâfir **dutdılar;** alup ol kâfiri, gemiye binüp ale’s-sabâh Süleymân Şâh’a getürdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 88).

Dün basgunı ‘Gece baskını.’

“Kırahla buluşup ton değşürüp **dün basgunun** idüp kıral leşkerin Tuna suyına döktü.” (Yüksel vd., 2021, s. 96).

Eğirt-* ‘Etrafını sarmak, çevrelemek.’

“İki hâvâle yapıldılar bir yılda. Bursa’yı **eğirttiler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 85).

Fursat vir-* ‘İmkân tanımak, nasip olmak.’

“Hakk Teâlâ **fursat virüp** Gelibolu tekfûrı sındı.” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Garet id-* ‘Düşmân toprağına yağma için yapılan saldırı düzenlemek.’

“Yuvan illerin **garet idüp** Akça Hisâr üzerine düşüp alımayup geri gelüp Edirne’de karâr itdi, hicretün sekiz yüz elli dördünde.” (Yüksel vd., 2021, s. 119).

Gücü yit- ‘Üstesinden gelebilir olmak.’

“Yanko bin Madiyan’ın kırk kez yüz bin leşkere **güci yiterdi.**” (Yüksel vd., 2021, s. 126).

Hadd-ı sınır it- ‘Sınır yapmak.’

“Çarşu Suyı’ndan ötesin **hadd-ı sınır itdiler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 99).

Handak kazdur-* ‘Çukur kazdırmak.’

“Pençşembe gün sabâh, Temür kondı; **handak kazdurdı;** kendüyi handak içine aldı ve Yıldırım Bâyezîd Han ahşam kondı.” (Yüksel vd., 2021, s. 101).

Havâle kıl-* ‘Asker çıkarmak, sefer düzenlemek.’

“Âhirü’l-emr, Ömer bin Abdülazîz Halîfe kendü geldi. Gelüp Galata’yı yapdurdı. Konstantaniyye’ye **havâle kıldı.**” (Yüksel vd., 2021, s. 146).

Havale ol-* ‘Savaş öncesinde ve/veya esnasında bir noktadan diğerine doğru asker sevk etmek.’

“Bursa’nun üzerine düşdiler. Osmân Gâzî **hâvâle oldu.** Osmân gördü; kim, ceng-ile alınmaz; karşusunda Kapluca tarafında hâvâle yapturdu, hisâra karşı.” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Hâvâle yaptur-* (bkz. Hâvâle ol-).

“Osmân gördü; kim, ceng-ile alınmaz; karşusunda Kapluca tarafında **hâvâle yapturdu,** hisâra karşı.” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Hisâr id-* ‘Kuşatmak, etrafını sarmak.’

“Bir yıl yine Kostantaniyye üzerine düşüp **hisâr idüp** girü alımayup dönüp Şâm’a geldiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 146).

Hucüm it- (Ar.) ‘Saldırmak.’

“Küffâr leşkerü **hücum idüp** bu yana Çirmen karşusunda otururken bu taraftan Lala Şâhin dahı gâzîler cem’ idüp hâzır olan leşkeriyle...” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

Ismarla- ‘Bir şeyin, bir kimsenin bakılmasını, korunmasını birinin sorumluluğuna bırakmak, emanet etmek.’

“Filibe yöresinde Konuş Hisârı dâyiresine getirüp Minnetoğlu Muhammed Beğ’e **ismarladı.**” (Yüksel vd., 2021, s. 108).

Isuz ko-* ‘Sahipsiz bırakmak, ıssızlaştırmak.’

“Konstantin’ün ilini ve vilâyetini alup Konstantin üzerine düşüp kuru tarafın alup **ısuz kodular.**” (Yüksel vd., 2021, s. 146).

İled- ‘Götürmek, ulaştırmak.’

“Hemân-dem kâfir aydur; “Ben sizi bir yirden **iledeyim;** kim kimse görmedin, hisâra girevüz.” didi.” (Yüksel vd., 2021, s. 88).

İstimâlet vir- ‘Teselli etmek, avutmak.’

“Vardılar; incitmediler; **istimâlet virdiler.**” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Kadı dik-* ‘Fethedilen ya da antlaşma sağlanan bölgelere kadı tayin etmek.’

“Yıldırım Bâyezîd yine gelüp Konstantin’e düşüp âkıbet sulh itdiler; içine âdem koyup **kadı dikdiler** ve Tarakçı Yenicesi’nün hisâr erini getirüp İstanbul içine koydular; bir mahalle itdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 96).

Kap- ‘Birdenbire yakalayarak, çekerek almak.’

“Gelibolı feth itdüklerinden sonra dahı Süleymân Şâh Hayrabolı’yı ve Çorlu vilâyetine akın idüp **kaparlardı;** girü Gelibolı’ya gelürlerdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Karar it-* ‘Sefere çıkmamak.’

“Ertuğrul bir niçe zamân anda kaldı; **karâr itdi.** Ol arada çok gazâ iderdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 82).

Karcaş- ‘Karışmak, birbirine girmek, karmakarışık olmak.’

“Yeniçeri **karcaşup** şehr-i Edirne karuş muruş olup yeniçerinün buçuğar ulûfelerin arturup yeni çeri sakin olup...” (Yüksel vd., 2021, s. 117).

Karşula-* ‘Savaşmak için karşısına çıkmak.’

“Osmân Gâzî dahı Allah’a sığınup kâfirleri **karşuladılar.**” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Kış akını* ‘Kış aylarında yapılan sefer.’

“Def’a Sultân Bâyezîd Konstantin’de karâr idüp Malkoçoğlu Bâlî Beğ’e Lih vilâyetine akın virüp gazâyâ gönderüp **kış akını** olup çok hadiseler vâki oldı sene 904.” (Yüksel vd., 2021, s. 163).

Kon- ‘Yerleşmek.’

“Pençşembe gün sabâh, Temür **kondı**; handak kazdurdı; kendüyi handak içine aldı ve Yıldırım Bâyezîd Han ahşam **kondı**.” (Yüksel vd., 2021, s. 101).

Koş- ‘Birini, bir işte görevlendirmek.’

“Osmân Gâzî, oğlu Orhan’ı Bursa fethine gönderdi. Köse Mihal’i ve Turgut Alp’i bile **koşdı**.” (Yüksel vd., 2021, s. 85).

Kovuş- ‘Karşılıklı olarak birbirini bir yerden sürüp çıkarmaya çalışmak.’ <
kov-(u)ş-

“Ol vakt, Sultân Muhammed Rûm İli’nde **kovuşurken** bu taraftan Karamanoğlu yürüdü;” (Yüksel vd., 2021, s. 107).

Kuruya dökül-* Deniz savaşı sırasında karaya kaçmak.’

“Küffârun çerisi bu hâli gördiler; kaçmağa yüz dutup **kuruya döküldiler**.” (Yüksel vd., 2021, s. 145).

Lagım ‘Kaleleri düşürmek amacıyla gedik açmak veya düşmana zarar vermek maksadıyla açılan ve barut konulup atılan yerler.’

“Karamanoğlu geldi; Burusa’yı hisâr itdi. Şehrini oda urdı. **Lagımlar** kazdurdı.” (Yüksel vd., 2021, s. 107).

Muhkem düzed-* ‘Sağlam bir şekilde yoluna koyma, tanzim etmek, tertip etmek.’

“Pâdişâh Sultân Murâd girü yalnız yeniçeri ve azab önlerinde kalkanlar ve cıdalar ve toplar ve tüfekler birbirine çatılıp ardından develer ve katırlar ve arabalar çatılıp Sultân Murâd alayı **muhkem düzetüp** kâfir çerisi Sultân Murad’ı yerinden depretmeyüp İslâm çerisi kâfirün önünden kaçup gömgök demüre gark olup ehl-i İslâmı târ-mâr itmekde.” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Mukavemet it- ‘Karşı koymak, dayanmak, direnmek, direniş.’

“Anatoli çerisi üzerine hücum idüp Arab çerisi geri bir hileyile gelüp Anatoli çerisi **mukavemet itmeyüp** dağılıp gidüp Arab çerisi yeğün gelüp Bu esnada Rûm İli çerisi görüp Arab çerisi üzerine hücum idüp azîm ceng idüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 159).

Mütemekkin ol-* ‘Mekânlanmak, bir yerde oturmak, sefere çıkmamak.’

“Def’a Edirne’de karâr idüp sefer itmeyüp **mütemekkin olup** oturuken mariz oldu.” (Yüksel vd., 2021, s. 119).

Oda ur- ‘Ateşe vermek, yakmak.’

“Ebü’l Müslim kâfirlerün yedi yüz pâre gemilerin üç yüz pâre gemilerün **oda urdılar**.” (Yüksel vd., 2021, s. 147).

Ön bağla-* ‘Önünü kesmek, karşında durmak.’

“Konstantin teküri Firenkistan’a haber göndermiş idi. Bî-hadd, gemilerle gelüp **halîfenün önün bağladılar**.” (Yüksel vd., 2021, s. 146).

Perakende ol- ‘Bölmek, dağıtmak.’

“Def’a Sultân Murâd Sofya’da karâr idüp beğlerbeği Şehâbeddîn Paşa’yı Rûm İli çerisiyle ve akıncıyla ve yeniçeriyle İflâk’dan geçüp Üngürüs vilâyetine akıncılar ve çeri **perakende olup**...” (Yüksel vd., 2021, s. 114).

Sâkin ol- ‘Uslu, hareketsiz, kendi halinde olmak.’

“Barışdılar; birbiriyle **sâkin oldılar**.” (Yüksel vd., 2021, s. 104).

Sancak göz-

“Sultân Beyâzîd’ün haberi yogiken Sultân Beyâzîd **sancakların çözüp** alaylar düzüp kösler çalındı.” (Yüksel vd., 2021, s. 101).

Sanç- ‘Saplamak, batırmak, yenmek.’

“Sultân Murâd anı görüp Hakk’a çok şükürler idüp kıralın başını cıdaya **sançup** kaldurur.” (Yüksel vd., 2021, s. 116).

Savul- ‘Bir şeyden çekinerek bulunduğu yerden uzaklaşmak.’

“Ehl-i İslâm gördü; kim, kâfir çerisi gömgök demürdür; öninden **savulup** iki taraftan İslâm leşkeri yeğni atlular ve yeğni erenler kâfirün ardından yetip çıplak kâfire girüp kılıç koyup...” (Yüksel vd., 2021, s. 118).

Seğirdim sal-* ‘Zaman kaybetmeksizin hareket etmek.’

“Bundan sonra, Gelibolu dâyiyesine **seğirdim** saldılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Sınur it- (Bkz. Hadd-ı sınır it-).

“Kıvrım Yolu’ndan aşağısın **sınur itdiler**; İsfendiyâr’a virdiler; bâkisin Yıldırım Han tasarruf eyledi.” (Yüksel vd., 2021, s. 99).

Sinirle- ‘Savaşlarda, düşman atının art ayak kirişlerini kılıç hamlesiyle kesmek.’

“Bir azab ve bir yeniçeri anda hâzır bulunup kıralın atını **sinirleyüp** kıralı anda düşürüp “Koca Hızır!” dirlere; alp erenlerden ve bahadır dilâverlerden hâzır bulunup inüp kıralın başını kesüp Sultân Murâd’a getürdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 116).

Şeb-i hun kıl-* ‘Gece baskını yapmak.’

“Üç taraftan yürüyüp Serf leşkeri gâfiliken bir gece **şeb-i hûn kıldılar**.” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

Tagıt- ‘Dağıtmak.’ <*tâğıt-t-

“Gelüp anları **tagıtdılar**.” (Yüksel vd., 2021, s. 109).

Tasarruf eyle-* ‘Himâyesine almak, sâhip olmak.’

“Kıvrım Yolu’ndan aşağısın sınır itdiler; İsfendiyâr’a virdiler; bâkisin Yıldırım Han tasarruf eyledi.” (Yüksel vd., 2021, s. 99).

Tedarük it- (Ar.) ‘Bulmak, sağlamak.’

“Sultân Muhammed, Bâyezîd Paşa’ya aydur: “Bu Rûm İli’ne geçmege **tedarük idün**.” dir.” (Yüksel vd., 2021, s. 106).

Tedbîr ‘Bir şeyi te’min etmek veya önlemek üzerine izlenen yol.’

“Süleymân Şâh aydur: “Ne’am bu denizi öte geçmeye fikri derin.” didi. “Kâfirlerin haberi olmasa; **tedbîr** nedür; nice idelüm?” ol fikirdeyem” didi.” (Yüksel vd., 2021, s. 88).

Tefrika ol- ‘Bölünmek, ayrılmak.’

“**Tefrika oldılar**, hep bu beğler, Temur Han katında olırlardı ve Yıldırım çerisi dahı Yıldırım’dan incinmişlerdi;” (Yüksel vd., 2021, s. 101).

Uç idin- (Bkz. Hadd-ı sınır it-).

“Evranos Beğ, Gümülcine’yi **uç idinüp** İsketye’yi ve Marulya’yı feth idüp harâcın aldılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

Uğraş- ‘Bir işin üstesinden gelmeye çalışmak, iş edinmek.’ <OT. oğraş- (DLT).

“Osmân Gâzî gine Yenişehir’e geldi. Etrafun kâfirleri geldiler; Osmân Gâzî’yle **uğraşdılar**.” (Yüksel vd., 2021, s. 85).

Üş- ‘Çokça gelip toplanmak, üşüşmek.’

“Mezîd Beğ’i gâfil bulduğı bigi ale’l-gâfilîn Şehâbeddîn Paşa üzerine **üşdiler**.” (Yüksel vd., 2021, s. 114).

Üzerine düş-* ‘Bir yere yönelmek.’

“Bursa’nun **üzerine düşdiler**.” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Vur- ‘Etkisi bir yere kadar uzanmak, kurşunla vurmak.’

“İstanbul gemisi çıkup ol kenârı **vurmaya**.” deyü ve Yalakova’yı Akçakoca’yla olan gâzîlere tîmâr üleşdürdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 86).

Yeğîn gel- ‘Baskın gelmek, üstün gelmek.’

“Anatolî çerisi üzerine hücum idüp Arab çerisi geri bir hîleyle gelüp Anatolî çerisi mukavemet itmeyüp dağılup gidüp Arab çerisi **yeğîn gelüp** Bu esnada Rûm İli çerisi görüp Arab çerisi üzerine hücum idüp azîm ceng idüp...” (Yüksel vd., 2021, s. 159).

Yoka- ‘El sürmek, dokunmak.’

“Yıldırım Han, gayet yasaklu-yıdı; kimse bir habbe **yokamazdı**.” (Yüksel vd., 2021, s. 99).

Yürüyiş it-* ‘Saldırıya geçmek, Hücum etmek.’

“Konstantin şehrini hisâr idüp altı ay ceng idüp âkıbet bir cum’a gün **yürüyiş** itdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 144).

R) Tutsak/Tutsaklık:

Esîr ‘Savaşta düşmân eline düşen kimse, tutsak.’

“Gelibolî’da **esîrden** baş almak: Biri Çandarlı Kara Halîl’den, biri Kara Rüstem’den ve hem Gâzî Evrenos Beğ’e dahî ismarladılar; kim, akında çıkan **esîrden** beşde birin alalar; dört **esîri** olanun yiğirmi bişer akçesin alalar.” (Yüksel vd., 2021, s. 91).

Habs ‘Hapis, alıkoyma, bir yere kapama, salıvermeme.’

“Mihaloglı Muhammed beğî Tokad’da **habsden** çıkardılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 111).

Tutsak (Bkz. Esîr).

“Yedi sekiz bin kâfiri kılıcdan geçürdiler ve dahî şehirden ve ilden yiğirmi bin mikdarı esîr alup yedi sekiz bin **tutsak**.” (Yüksel vd., 2021, s. 148).

S) Unvan:

Emîr-i Alem ‘Eyalet sancaklarını muhafaza eden zâbit.’

“Azab Beğ’e emîr-i alemlik virdi; **emîr-i alem** dikdi ve her sancagı kendü kulına virdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 105).

Emîr-i Alemlik ‘Eyalet sancaklarını muhafaza eden zâbitin unvanı.’

“Azab Beğ’e **emîr-i alemlik** virdi; emîr-i alem dikdi ve her sancagı kendü kulına virdi.” (Yüksel vd., 2021, s. 105).

Han (Bkz. Padişâh).

“Dürlü dürlü habeler ile elçiler Temür **Han**’ı Yıldırım **Han**’ıla cevâblaşdılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 100).

“**Kadıasker** ‘İlmiye rütbelerinin sonuncusu ve mülkiyede bâlâlık, askerlikte müşir rütbesinin altında olan, Rumeli, Anadolu adıyla iki derecesi bulunan kişi.’

Çandarlı Halîlî Gâzî Murâd getürüp **kadıasker** idindi.” (Yüksel vd., 2021, s. 90).

Padişâh ‘Hükümdar, melik.’

“Rûm İli beğleri ittifâk idüp “Sefer vakti değüldür” deyüp **padişâhımız**- hallede Allahu saltanatahu- azablara destûr virüp kendü Kostantaniyye içinde.” (Yüksel vd., 2021, s. 161).

Paşa ‘General.’

“Çandarlı Halîl’e **pâşalık** virdi; vezir oldu. Adını Hayreddîn **Paşa** kodılar.” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

Subaşılık* ‘Osmanlılarda kapıkulu süvarileri arasından, savaş zamanı güvenlik işlerine bakmak, barış zamanı da vergi toplamakla görevlendirilen kimseye verilen unvan.’

“*Karacahisâr Sancagı’nı- kim, “İn Öni!” dirler- oğlu Orhan’a viridi; subaşılığı karındaşı Alp Gündüz’e viridi ve Yarhisâr’ı Hasan Alp’e viridi.*” (Yüksel vd., 2021, s. 83).

Sultan (Bkz. Padişâh).

“*Uzun Hasan ordusunda Ömer beğ’i halas idüp Sultan Muhâmmed Uzun Hasan’un ilin ve memleketin alup “Ve yensuruکه Allahu nasran azizen.*” (Yüksel vd., 2021, s. 153).

Uç Begi ‘Türk devletlerinde hudut boylarındaki vilâyetlerle sancakların başında bulunanlara verilen addır.’

“*Bunlar, yirlü yirinde uç beğleri oldılar.*” (Yüksel vd., 2021, s. 91).

Uç Beğliği (Bkz. Uç Begi).

“*Evranos Beğ’e uç beğliğini viridi.*” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

Vezir ‘Osmanlı devletinde, askeri ve idari bakımdan en yüksek derecedeki kimse.’

“*Çandarlu Halîl’e pâşâlık viridi; vezir oldu. Adını Hayreddîn Paşa kodılar.*” (Yüksel vd., 2021, s. 92).

Ş) Yazışma:

Cevâblaş-* ‘Yazışmak.’

“*Dürlü dürlü habeler ile elçiler Temür Han’ı Yıldırım Han’ıla cevâblaşdılar.*” (Yüksel vd., 2021, s. 100).

T) Yenilgi:

Baş indür-* Boyun eğmek, kabullenmek.’

“*Yüz bin ere ve leşkere güci yiterdi; ammâ, hiç kimseye baş indürmezdi.*” (Yüksel vd., 2021, s. 121).

Düş- ‘Savaşta savunulmaz duruma gelerek teslim olmak.’

“*Gelüp kaçup kurtıldılar. Kestel teküri düşdi ve Bursa teküri Adrenus teküri kaçup bunlara mutî’ oldu.*” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Ele gir- ‘Ele geçmek, elde edilmek, yakalanmak.’

“*Eretun’dan sonra ol vilâyet bunların eline girmişdi.*” (Yüksel vd., 2021, s. 100).

Hasâret ‘Zarar, ziyân.’

“*Heva germlüğinden çeri hasâret ola.*” deyü “*Mevsümünde girü gelevüz.*” diyüp girü dönüp.” (Yüksel vd., 2021, s. 158).

Havf eyle-* ‘Korkmak.’

“*Mûsâ bundan hîle duyup havf eyledi.*” (Yüksel vd., 2021, s. 105).

Hezîmet ‘Savaşta bir taraf askerinin bozulması.’

“*Mısır çerisi, hezîmet olup sultân kaçdı; Mısır’a gitdi.*” (Yüksel vd., 2021, s. 100).

Münhezim ol-* ‘Hezimete, bozguna uğramış olan.’

“*Âkıbet, kâfirler münhezim olup kaçup Edirne’ye geldiler; hisâra girdiler.*” (Yüksel vd., 2021, s. 91).

Zir ü Zeber ol-* ‘Altüst olmak.’

“*Hak Teâla kudreti-yile zîr ü zeber oldu!*” didiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 93).

U) Zafer:

Al- ‘Ele geçirmek, fethetmek.’

“*Gâziler andan göçüp gelüp Ulubad’ı aldılar; teküri-y-ile sulh itdiler.*” (Yüksel vd., 2021, s. 84).

Ele götür-* ‘Ele geçirmek, yakalamak.’

“Sonra, Dimetoka tekfûrı geldi; kim, Hacı İlbeği **ele getüre**. Hacı İlbeği bunu câsûslayup bir gün tekfûrı gâfil **ele getürdi**.” (Yüksel vd., 2021, s. 90).

Feth-i meserret-âsâr* ‘Kutlu, sevinçli eserler kuşatması.’

“Bu **feth-i meserret-âsâr** hicretün sene 767 yedi yüz altmış yedisinde vâki oldu.” (Yüksel vd., 2021, s. 93).

Feth it- ‘Zapt etmek, Kuşatmak.’

“Çok gazâlar itdi; gelüp evvel Bilecük’i ve Yarhisâr’i ve Aynagöl’i **feth itdi**.” (Yüksel vd., 2021, s. 82).

Haraca kes-* ‘Bir yerden, bir kimseden zorbalıkla para almak.’

“Elli bin filori harâç alup ve elli bin filori yılda **haraca kesdiler**.” (Yüksel vd., 2021, s. 146).

Hıfz it- (Ar.) ‘Saklamak, Aklında tutmak, bellemek.’

“Cimbin Kal’ası’nun gemilerin **hıfz itdiler**.” (Yüksel vd., 2021, s. 89).

Kovagit-* ‘Peşine düşmek, ardından gitmek.’

“Bu tarafa bakmadı ve İsâ ve Mûsâ, Karesi vilâyetinde birbirin **kovagitdiler**.” (Yüksel vd., 2021, s. 103).

Musahhar it-* ‘Ele geçirmek.’

“Konur Alp ve Gâzî Rahmân Akyazı Ovası’nı ve Konrapa ilini ve Bolu vilâyetin Mudurnu vilâyetiyle **feth itdi**. Kendüye **musahhar itdi** ve Akçakoca dahı Koca İli’n **feth itdi**.” (Yüksel vd., 2021, s. 85-86).

Sı- ‘Kırmak, Bozmak, Yenmek, Mağlup etmek.’

“Âkıbet, Hakk Teâlâ fırsatı Osmân’a viridi; kâfirleri **sıyup ol** vilâyetleri alup zabt itdiler.” (Yüksel vd., 2021, s. 85).

Zabt it- ‘Yazıya geçirmek, Hatırında tutmak, Zorla almak.’

“Âkıbet, Hakk Teâlâ fırsatı Osmân’a viridi; kâfirleri sıyup ol vilâyetleri alup **zabt itdiler**.” (Yüksel vd., 2021, s. 85).

Zafer bul-* ‘Kazanmak, Yenmek, Galip gelmek.’

“Konstantin üzerine iledüp topları kurdurup her taraftan atılıp hisârün burçlarını ve bedenlerini yakup kâfireler içerüden **zafer bulmayup** Sultân Muhammed “Hakk yolına fî-sebîl-i Allah gazâ-yı yağma” buyurdu.” (Yüksel vd., 2021, s. 120-121).

Sonuç

Gerek askerî stratejileri gerekse de askerî başarılarıyla ün kazanmış olan Türkler, kurdukları ve kullandıkları askerî terimlerle diğer toplumların da kabul ettiği önemli bir yere sahip bir topluluk olarak günümüzde de varlıklarını sürdürmektedirler. Bu özellikler, ilk yazılı metinlerimiz olan Orhun kitabelerinden başlayarak, resmi ve/veya gayri resmi tarih yazıcılığına ait metinlerle kayıt altına alınmıştır. Bu çalışmada ilk anonim Osmanlı tarihindeki askerî söz varlığı tematik açıdan ele almaya ve çıkarılan bu dil malzemesinin hem geçmişle hem de günümüzle kıyaslanarak yaşayan ya da tarihi süreç içerisinde kullanımdan düşmüş olan kelime ve kelime grupları tespit edilmeye çalışıldı. Bu doğrultuda taranan eserde tespit edilen askerî kelimeler: Askerî Birlik, Bağışlama/Af, Barış, Denetleme, Dost/ Dostluk, Düşman/ Düşmanlık, Ganimet, İstihbarat, İsyan, İtaat/Baş eğme, İzin/Müsaade, Kaçma, Kıyafet, Ölüm, Psikolojik Harekât, Savaş, Savaşçı/Asker, Savaş Düzeni/ Diziliş, Silah/Teçhizat,

Taktik, Tutsak/ Tutsaklık, Unvan, Yazışma, Yenilgi, Zafer gibi toplamda 25 başlık altında incelenmiş ve İlk Anonim Tevârih-i Âl-i Osman olarak adlandırılan Edirne Nüshasına ait bu Osmanlı Tarihinde, doğrudan ve bağlama dayalı olarak dolaylı denebilecek toplamda 255 askerî kelime tespit edilmiştir. Bilinen tarih boyunca Türklerin savaşçı özellikleri ön plandadır, bu özellikleri dolayısıyla savaşla ilgili hususlara her daim bir kutsallık atfedilmiştir. İslamiyet öncesinde savaşçılara verilen unvanlar ve onlar için dikilen balballardan bu hususu açıkça görebilmekteyiz. Osmanlı tarihine ait bu eserde de savaşla ve kendi askerimizle ilgili; gazâ, gazâ-yı ekber, cihâd-ı ekber, mücâhid, gâzi; düşmanla ilgili olarak da genellikle kâfir, lâin gibi kelimelerin yoğunlukta kullanılması bize bu düşüncenin İslamiyet sonrasında da devam ettiğini göstermektedir. Anonim Osmanlı kroniklerinde dönemin Padişahları sert ve keskin bir dille eleştirilmiş olsa da gerek müstensihler gerek de müellifler, eserlerin yazıldığı dönemlerde bazen tarafsızlıklarını koruyamamışlar ve bazı kroniklerde yenilgileri bile bir başarıymış gibi ifade etmişlerdir (Öztürk, 2015). Bu durum elbette ki yazdıkları dönemler dikkate alındığında olağan görülebilir. Savaşın iki tarafı vardır ve savaş sonucu bu iki bakış açısıyla bir taraf için zafer, diğer taraf için de istila olarak adlandırılabilir. Bunu eserde geçen ölüm ve yenilgiyle ilgili ifadelerde de görebilmekteyiz. Şayet ölen kişi ya da yenilgiye uğrayan taraf Türk ve Müslümân ise daha yumuşak, kırıcı olmayan; şehîd, katl itmek, ele girmek, düşmek gibi kelimelerle, düşman tarafından ise daha sert ve zaman zaman aşağılayıcı; helâk olmak, kırılmak, gömgök demüre gark olmak, baş idürmek, zir ü zeber olmak, münhezim olmak gibi kelimelerle ifade edildiği görülmektedir. XV. Yüzyılın ikinci yarısı Anadolu Türkçesi için bir geçiş dönemi özelliği gösterir. Bir önceki yüzyıla göre yabancı kelimelerin dilimize giriş oranı Türkçenin aleyhine gibi görünse de bu eserdeki sınırlı sayıdaki örneklerde bile; yağı, yarak, yasaklu, Alp er, tonlu ve ok gibi eski Türkçe kelime örneklerine rastlanmıştır. Savaş alanında askerî düzen almakla ilgili kelimelerde; orta göğüs, sağ kol, sol kol gibi Türkçe kelimelerin kullanıldığı ve bu tabirlerin anlam değişikliğiyle birlikte günümüz askeri terminolojisinde de bölük kol düzeni ve/veya kol düzeni şeklinde kullanılmaya devam ettiği görülmüştür. Bunun yanında et- ve ol- yardımcı fiilleri hem Türkçe hem de Türkçe olmayan kelimelerle birlikte; dostluk itmek, sulh itmek, perâkende olmak, belürsüz olmak, yağı olmak vb. örneklerde görüldüğü şekilde kullanılmıştır. Kaçmağa yüz tutmak, cân ber-cehenneme ısmarlamak, döğüp yürümek ve karış murış olmak gibi kalıplaşmış yapılar da metinde dikkat çeken diğer unsurlardır. Sonuç olarak; söz varlığı bir kültür birikiminin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Türkler açısından savaş ve savaşçılığın önemi karakteristik bir özelliktir ve bu alana ait kültürel birikimin sonucunda askerî söz varlığının yoğun şekilde yer alması doğal bir durum olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmayla birlikte; değişen teknoloji ve askerî stratejilere rağmen XV. yüzyılda kullanılmış askerî kelimelerin kendisinden önceki ve/veya sonraki dönemlerde de kullanılıp kullanılmadığının tespiti açısından kelimeler taranıp bulunan kelimeler ilgili konu başlıkları altında verilerek askerî kültürün diğer bir ifadeyle de milli hafızanın tarihi süreç içerisinde gelişim ve değişiminin gözlemlenmesine ve sonraki çalışmalara katkı sağlanacaktır.

Kaynaklar

- Afyoncu, E. (2003). Osmanlı Siyasi Tarihinin Ana Kaynakları: Kronikler. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 1(2), 101-172.
- Cengiz, H.E. (1989). “Yahşi Fakih”. *Tarih ve Toplum Aylık Ansiklopedik Dergi*, 12 (70).
- Devellioğlu, F. (2007). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitapevi.
- Doğan, A. (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eker, S. (2007). *Türk Dil Bakımından Tarihî ve Askerî Terminoloji Modern Dönemde Rütbe ve Birlik Adları*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ercilasun, A.B. (2012). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gülensoy, T. (Kasım 2018). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü (Etimolojik Sözlük)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Karahan, L. (2011). *Türk Dili Üzerine İncelemeler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2013). *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.
- Kuktaş, M. (2021). Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü'ndeki Eski Oğuzca Askeri Söz Varlığı. Yüksek Lisans Tezi. *Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*, Kütahya.
- Kurat, A. (1935). Bizansın Son ve Osmanlının İlk Tarihçileri. *Journal of Turkology*, 3, 185-206.
- Özcan, A. (2020). *Osmanlı'da Tarih Yazımı ve Kaynak Türleri*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Öztürk, N. (1995). “Yeni bir Tevârih-i ÂL-i Osman nüshası ve bir düzeltme” *Prof.Dr. Hakkı Yıldız Armağanı, Marmara Üniversitesi Yayını*, 443-448.
- Öztürk, N. (2012). *Düstûrnâme-i Enverî (19-22. Kitaplar) [Osmanlı Tarihi] (1299-1465)*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Öztürk, N. (2015). *Anonim Osmanlı Kroniği [Osmanlı Tarihi (1299-1512)]*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Öztürk, N. (2020). *15. Yüzyıl Osmanlı Kronikleri İlk İki Asrın Yaşayan Hafızası*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Paçacıoğlu, B. (2016). *VIII.- XVI. Yüzyıllar Arasında Sözcük Dağarcığı*. İstanbul: Kesit Yayınları.

- Pakalın, M.Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I-II-III*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Sev, İ.G. (2019). *Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiler ve Tamlayıcılarla Kullanılışı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.
- Şahin, H. (2013). Yahşi Fakih. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 43, 180-182.
- Şirin User, H. (2012). Eski Türk Yazıtlarında Politik ve Askerî Terimlerden Örnekler. *Bilig Dergisi*, (60), 257-272.
- Şirin, H. (2020). *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.
- Taş, İ. (2015). *Kutadgu Bilig’de Söz Yapımı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.
- Türk Dil Kurumu (2019). *Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri (2022). <https://sozluk.gov.tr/> İndirilme Tarihi: 25.06.2022.
- Uluocak, M. Ve Baştürk, Ş. (2010). Anonim Bir Târîh-i Âl-i Osmân Nüshasının Sözvarlığında Kalıp Yapılar ve Arkaik Kelimeler. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(19), 325-364.
- Yüksel, H., Delice İ. ve Karagülle D. (2021). *İlk Anonim Tevârih-i Âl-i Osman (Edirne Nüshası)*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlük Matbaası.
- Zeylek, Ö. (2016). “Usül-ü Fenn-i Harb” Transkripsiyon- Askeri Terimlerin İncelemesi ve Sözlüğü. Yüksek Lisans Tezi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Aydın.
- Zülfe, Ö. (Bahar 2015). Osmanlı Şiirinde Tîğ-ı Gamgam Tabiri. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 1-8.

Türk ve Avrupa Yazılı Basınında Suriyeliler'in Toplum Yaşamındaki Algılanışı ile İlgili Haberler¹⁻²⁻³⁻⁴⁻⁵

İkram ALPSOY*

Besim YILDIRIM**

* Öğr. Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu,
ialpsoy@agri.edu.tr,
Orcid ID: 0000-0001-6798-5180.

** Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, İletişim Fakültesi,
besim@atauni.edu.tr,
Orcid ID: 0000-0002-9977-705X.

Gönderilme/ Received

20.02.2023

Kabul Tarihi/ Accepted

16.03.2023

Yayın Tarihi/Published

30.03.2023

Öz

Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının kesişim noktasında bulunmasından kaynaklı sık sık göçlerin hedefi olan Türkiye, 2011'den itibaren de iç savaşın yaşandığı Suriye'den gelen sığınmacılara barınma imkânı sağlamaktadır. İktisadi, sosyo-kültürel, dini, psikolojik, vb. yönleri ile disiplinlerarası bir çalışma alanına sahip göç olgusu, yaklaşık 4 milyon Suriyeli'nin yaşamını sürdürdüğü Türkiye'de gündemin de ilk sıralarında yer almaktadır. Bu çalışmada, göç olgusu, medya ve temsil ilişkisi ele alınmıştır. Araştırma kapsamında Türkiye'de Türkçe, Almanya, İtalya ve Yunanistan'da İngilizce yayın yapan gazete, dergi ve ajansların internet sitelerinde Şubat 2020-Temmuz 2022 tarihleri arasında Suriyeliler ile ilgili haberler, nitel yönelimli içerik analizi kullanılarak değerlendirilmiştir. Analizlerde, "Suriyeli, göçmen, sığınmacı, mülteci" gibi nitelendirmelerle açık bir sınıflandırmanın yapıldığı, ötekileştirici ve nefret söylemini artırıcı dilin yoğun bir şekilde kullanıldığı belirlenmiştir. Sonuç olarak, bu insanların yaşamlarının medyadaki temsillerden dolayı daha da zorlaştığı saptanmıştır. Bu da medyada olayların haberleştirilmesi sürecinde özenli bir dil kullanılmasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Anahtar Kelimeler: Medya, Göç Olgusu, Suriyeliler

¹ Bu çalışma, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalında Prof. Dr. Besim Yıldırım'ın danışmanlığında yürütülen Türk ve Avrupa Yazılı Basınında Suriyeli Mültecilerin Temsili başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

This study is based on the dissertation entitled "Representation of Syrian Refugees in Turkish and European Print Media", conducted under the supervision of Prof. Dr. Besim Yıldırım at Atatürk University, Institute of Social Sciences, Department of Journalism.

² Bu makale intihal tespit yazılımlarıyla taranmıştır. Benzerlik tespit edilmemiştir.

This article was scanned by plagiarism detection softwares. No similarity was detected.

³ Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur. In this study, the rules stated in the "Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive" were followed.

⁴ Araştırmada yazarların katkısı eşittir.

The contribution of the authors to the research is equal

⁵ Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

Kaynak gösterme / To cite this article: Alpsoy, İ., & Yıldırım, B. (2023). Türk ve Avrupa Yazılı Basınında Suriyeliler'in Toplum Yaşamındaki Algılanışı ile İlgili Haberler. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 114-132. doi:10.5281/zenodo.7785536

News on the Perception of Syrians in Public Life in Turkish and European Print Media

İkram ALPSOY *

Besim YILDIRIM **

* Lect, Ağrı İbrahim Çeçen University, Vocational School, ialpsoy@agri.edu.tr, Orcid ID: 0000-0001-6798-5180.

** Prof. Dr., Atatürk University, Faculty of Communication, besim@atauni.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-9977-705X.

Gönderilme/ Received

20.02.2023

Kabul Tarihi/ Accepted

16.03.2023

Yayın Tarihi/Published

30.03.2023

Abstract

Turkey, which is the target of frequent migrations due to its location at the intersection of the Asian, European, and African continents, has been providing shelter to asylum seekers from Syria, where civil war has taken place since 2011. Economic, socio-cultural, religious, psychological, etc. The phenomenon of migration, which has an interdisciplinary field of study with its aspects, is also at the top of the agenda in Turkey, where approximately 4 million Syrians live. In this study, the phenomenon of migration, and the relationship between media and representation were discussed. Within the scope of the research, news about Syrians between February 2020 and July 2022 on the websites of newspapers, magazines and agencies that are published in Turkish in Turkey and in English in Germany, Italy and Greece was evaluated using qualitatively oriented content analysis. In the analyses, it was determined that a clear classification was made with qualifications such as "Syrian, immigrant, asylum seeker, and refugee", and the language that marginalized and increased hate speech was used intensively. As a result, it was determined that the lives of these people became more difficult due to the representations in the media. This has revealed the necessity of using a careful language in the process of reporting the events in the media.

Keywords: Media, Migration Case, Syrians.

Giriş

Geçtiğimiz yüzyılda ve 21. Yüzyılın ilk çeyreğine giden süreçte ciddi bir artışın meydana geldiği göç hareketliliği günümüzde de önemini korumakta, insanların ve toplumların yaşamında kalıcı izler bırakmaya devam etmektedir. Göç ile yaşanan etkileşimle birlikte ortaya çıkan kültürel sonuçlar bireylerin yanı sıra hedef ve kaynak ülkelerin toplumsal yaşamında da etkisini göstermektedir. Kimi zaman kişilerin geçmiş yaşamıyla farklılık arz edecek oranda değişimine imkân sağlayan bu süreç, toplulukların da dönüşümüne katkı sağlamaktadır. Sahip olunan kültür ile karşılaşılan kültürel öğelerin bünyesinde harmanlandığı sığınmacı/mülteci/göçmenlerin kamuoyu tarafından algılanışında nasıl temsil edildikleri önem arz etmektedir.

Herhangi bir vakanın, durumun ya da sorunun anlatımında yararlanılan simgeleştirmelerle tasvirler yaparak zihin dünyasında tasarımlar meydana getirmede başvurulan temsilden farklı dönemlerde faydalanılarak aynı olan şeyler ifadelendirilmekte, bu olgular dil yardımıyla da yaygınlaştırılmaktadır (Doğru, 2004, s. 159-160). Herhangi bir olayın dil aracılığı ile temsilleştirilmesi sonrası görünürlüğünün artırılmasında medya da önemli bir rol oynamaktadır. Teknolojinin zaman içerisindeki hızlı gelişimi ile ortaya çıkan gazete, radyo, sinema, televizyon ve diğer geleneksel iletişim organları ve 2000’li yılların ilk yıllarından itibaren kullanım alanı genişleyen yeni medya ile bilginin ulaşılabilirlik süresi ve maliyeti azalmış, insanların diğer insanlarla, toplumlarla ve kültürlerle etkileşime girmesi yerden ve zamandan bağımsız bir şekilde gerçekleşmeye başlamıştır. İnsanlar arası etkileşim süresini ‘an’larla sınırlı hale getiren medya araçları ile yapılan paylaşımlarda yer verilen temsiller, insanların, eşyaların, toplumların algılanışını şekillendirebilmektedir.

Kavramsal Çerçeve

1. Göç Olgusu

İnsanlar, tarihin çeşitli dönemlerinde yaşama başladıkları yerleri farklı sebeplerle terk etmek zorunda kalmışlardır. Birey veya toplulukların doğup büyüdükleri, aile bağlarının bulunduğu yerleri değiştirmek durumunda kalarak başka bir yerde yaşamaya başlamaları genel anlamda göç olarak tanımlanmaktadır.

Bünyesinde yer alan demografi, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, dini vb. sebep ve neticeleriyle inter-disipliner bir olgu olan göç ile ilgili bulunulan yerden ayrılışın nedeni ile neticelerinin farklılığından dolayı tanım çeşitliği bulunmaktadır. Göç kavramı, insanların buldukları yerden başka coğrafyalara hareketliliği ve bunun neden olduğu nüfus hareketliliği şeklinde betimlenmektedir (Emiroğlu ve Aydın, 2003, s. 341). Marshall (2003) göçü, “Az veya çok sayıdaki bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketleridir” (s. 685) şeklinde açıklamaktadır. Yalnızca coğrafik bir mekân değişimi ya da sosyal bir devrim şeklinde tanımlanamayacak olan göç kavramıyla, aynı zamanda insanların veya toplumların yaşam alanlarının yanı sıra, ikili ilişkiler, cinsiyet rolleri, mevki, kültür, ait olunan gruplar vb. farklı unsurları içerisinde barındıran bir olgu ifade edilmektedir (Giddens ve Sutton, 2016, s. 109).

İnsanlık tarihi kadar eski olan insanların yaşamlarını sürdürdükleri yeri değiştirme olgusu 20. ve 21. yüzyılda artmış, uluslararası hareketliliğin geçmişe oranla daha da yoğunlaştığı bu dönem bazı sosyal bilimciler tarafından “göçler çağı” şeklinde ifade edilmiştir (Castles & Miller, 2008, s. 7).

İnsanları, toplumları ve ülkeleri etkileyen göç hareketliliğinde başat aktör konumundaki göç eden kişileri anlatmak için çeşitli tanımlardan yararlanılmaktadır. Bunlar arasında yer alan göçmen kavramı, bulunduğu yerden ayrılarak yerleşmek amacıyla yabancı bir yere giden kişileri tanımlamaktadır. Bir kişinin yeni bir hayat kurmak amacıyla ülkesinden ayrılması, bu kişinin ülkesinden tamamen ayrıldığı ve yeniden yerleşmek için geri dönmeyeceği anlamına gelmemektedir (Çiçekli, 2014, s. 113).

1950’li yılların başlarında ülkeler içerisinde buldukları şartlar ve kanunlara göre Mülteci kavramını betimlemişlerdir. Mülteci konumuna düşen insanlardan kaynaklı sorunlar birçok devleti etkilemiş, yaygın bir tarife duyulan ihtiyaç doğrultusunda Cenevre Sözleşmesi’nde tanımlanan mülteci kavramı, uluslararası kabul gören bir yapıya bürünmüş ve alanyazına girmiştir. Sözleşmeye göre mülteci, dini inancı, uyruğu, belirli bir toplumsal yapıya aidiyeti ya da politik siyasi fikirlerinden dolayı haksızlığa maruz kalacağı hususunda haklı bir korkuya sahip ve bundan dolayı doğup büyüdüğü yerden ayrılmak durumunda kalan ve kaygılarından dolayı ülkesine dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi olarak tarif edilmektedir (Kasdemir, 2010, s. 28).

Türkiye’deki yönetmelikte, Cenevre Sözleşmesi’ndekine benzer olarak mülteci vasfını taşıyabilme ölçütlerine sahip olan ve Avrupa dışından gelen yabancılar sığınmacı konumunda olmakta, mülteci olmaları başka bir devletçe onaylanıncaya kadar uygun bir süre ülkede oturmalarına izin verilmektedir. Yönetmelikte yer alan tanımlara göre, uluslararası koruma talep etmek için Avrupa Birliği ülkelerinden gelenler mülteci, Avrupa haricinde gelenler ise sığınmacı şeklinde ifade edilmektedir. Sığınmacı bir kişinin uluslararası mülteci hukukunda gerekli şartları taşıdığına anlaşılması sonrası mültecilik konumunu elde etmesi mümkün olmakta iken Türkiye’deki mülteci hukukunda sığınmacı olarak tanımlananlara hukuken mültecilik statüsü verilememektedir (Çiçekli, 2009, s. 48-49).

Bir diğer kavram olan sığınmacı ise mülteci olma amacıyla başvurusu işleme alınan ve Cenevre Sözleşmesi’nin dışında kalan kişiler için kullanılmaktadır. Sığınma, bu isteği muhtemel sığınılacak devlet tarafından henüz kesin sonuca bağlanmamış kişi olan sığınmacıya, bu ülkede kalma iznini ve insani standartlarda davranış görme hakkını vermektedir (Kılıç, 2008, s. 28).

Sığınmacı ile mülteci kavramları, süreç olarak birbirinden ayrı olmaktadır. Sığınmacı, mültecilik pozisyonunu elde etmek amacıyla başvuru yapan kişiye denilmektedir. Henüz sonuçlanmayan müracaattan dolayı sığınmacı olmak bir süreci kapsamakta, buna karşın mültecilik ise bir sonuçtur. Barındırdıkları haklar bakımından bu farklılık, önemli sorunlara neden olmaktadır (Urk, 2010, s. 6).

Sığınmacı ile mülteci tasvirleri arasında ciddi bir fark bulunmaktadır. İltica etme hakkının kazanılarak hukuki statünün elde edilmesi mültecilik iken hukuki statünün elde edilmesinden daha ziyade fiili ve sığınılan devletin kanunlarından

mülteciler gibi faydalanılması öngörülmeleyen kısa zaman aralıklı barınma hali ise sığınmacı olma durumunu ifade etmektedir (Özcan, 2005, s. 22-23). Mülteci ve sığınmacı olarak iki farklı kavramın kullanılmasının nedeni ülkelerin resmi olarak mülteci statüsünde görmedikleri insanlara yönelik pratiklerindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır (Buz, 2004, s. 14).

Göç hareketliliğine katılan, göçmen, sığınmacı ya da mülteci ifadeleri ile tanımlanan kişilerin gittikleri hedef ülkelerdeki yerel halk tarafından nasıl algılandığı, kamu otoriteleri ve medya tarafından bu insanların topluma nasıl sunulduğu, temsilleştirilirken hangi argümanlardan yararlandığı ile doğru orantılı olabilmektedir.

2. Temsil ve Medya İlişkisi

Bu insanların topluma sunumu sürecinde öne çıkan temsil; herhangi bir durumu, olguyu vb. simgeleyen betimlemelerde bulunma ve hafızada buna uygun tasvirler oluşturma, gerektiğinde bu tasvirlerden yararlanarak benzer olanları anlamlandırma, dil aracılığıyla genelleştirme olarak tanımlanmakta (Doğru, 2004, s. 159-160), dil'den objeleri sembolize etme ya da tanımlamanın yanı sıra işaret ve görüntülerin kullanımında da yararlanılmaktadır (Hall, 2017, s. 23). Felsefi bir özü barındıran temsilden, dilin yanı sıra medya ve iletişim, psikoloji, sanat, sinema, edebiyat, politika, sosyoloji ve kültürel alanlarda yoğun bir şekilde yararlanılmakta, verilen bilgilerin gerçek manalarını keşfetme sürecinde de değerlendirilmektedir. Dil ile bağlantılı olan temsil, mananın belirtiler aracılığıyla yorumlanış biçimini irdelemektedir (Webb, 2008, s. 1).

Bu noktada temsil, geleneksel medya organlarında toplumsal kategorilerin, sosyo-demografik yapıya ait unsurların, değişik alt kültürlerin ve yerlerin gösterim biçiminin yansıtılması yönü ile iletişimle ilgili araştırmalarda öne plana çıkmaktadır (Nicholas & Price, 1998, s. 43).

Geleneksel iletişim aygıtları, yaşanan hayatın kodlanması ya da aksettirilmesinin yanı sıra anlamın üretilmesi veya manaların değiştirilmesine zemin hazırlayarak temsil usullerine dâhil olmaktadır (Çelenk, 2005, s. 81). Asıl olan şeylerin anlamlandırılmasından ve tekrar üretilmesinden sorumlu olan kitle iletişim organları, ürettikleri gerçekliği yeniden tanımlamaktadır. Bu organlarda sahici olarak ifade edilen olguların tanımları seçilerek temsil edilmektedir (Hall, 2005, s. 88).

Geleneksel medya organları hakikati, hayatın akışına göre belirli mana ve açıklamaları onaylayacak biçimde tekrardan sunmakta, bu temsiller, belirli inanışları, sabiteleri ve eşitsizlikleri dengeli bir şekilde destekleyecek biçimde ele alınmakta, seçilmekte ve düzenlenmektedir. Bu organlarda sürekli olarak belirli bireyler belirli kalıplarda yansıtılmakta, hedef kitleye toplumsal yapı ile ilgili belirli şablonlar aktarılmaktadır. Bu şablonlar da bireylerin, kendilerini ve diğer insanları sunulan biçimde değerlendirmesine yol açmakta, karşı duruş sergileme ya da önemseme durumlarında kime ve neye nasıl davranacaklarını öğretmektedir (Larson, 2006, s. 2, 14). Gerçekliğin özdeşi olmayan temsil, gerçeklik ile ilgili bir savı kapsamaktadır. Temsil sürecinde, metni kaleme alan kişi izlerkitleyi metinden kaynaklı aleme dahil ederek metnin alıcıda bıraktığı tesiri ve hissettirdiği tecrübeyi olabildiğince üst noktaya taşımayı amaçlamaktadır (Grossberg, vd., 2006, s. 195).

Kitle iletişim organlarındaki temsil politikalarında, hedef kitle üzerinde mesajın etkinliğinin yoğunlaştırılması düşüncesi etkili olmaktadır. Esas endişesi bilinirliğini artırarak izleyici, dinleyici, okuyucu sayısındaki oranı yükseltmek olan geleneksel medya araçlarında yapımcılar belirli bir görüşü ya da mevcudiyet biçimlerini planlı bir şekilde muhataplarına yansıtmamaktadır. Buna karşın medya metinleri toplumun ana kurallarının dahil olduğu başat alanlar arasında yer almaktadır. Zihinde yer alan iletişim ortamına dair semboller nelerin olağan ya da olağandışı olduğu ile ilgili mesaj vermektedir. Bundan dolayı da burada görünürlüğü artan ideolojik mekanizma, yazılı, görsel ve işitsel metinlerin içerisindeki şablonlarda yer almaktadır (Croteau & Hoynes, 2003, s. 163-164).

Bu aşamada medya, var olan şeyleri aktarılanlar üzerinden farklı yöntemler aracılığıyla yönlendirebilmektedir. Medya verilmesi gereken görüntü yerine farklı bir görüntü vererek, izleyiciye sunulan görüntüyü değersizleştirerek veya yüklediği manalarla gerçek üzerinde tekrar düzenlenme yaparak hakikatin ötesinde yeni bir hakikat olgusu ile gerçekliği saptırmakta veya üzerini örtmektedir (Bourdieu, 1997, s. 23). Medyanın büyük ilgi gören manşetler ve şaşırtıcı yönü bulunan görüntü ve yazılarla dolu mesajları, yeni bir gerçeklik ve çok da önemli olmayan görüntü ve biçimlerden oluşan izlenimlerin yer aldığı bir şov sunmaktadır. Hedef kitle bu süreçte hakikatle imgelerin birbirine karıştığı, yani özün/hakiki olanın imgenin gerisinde kaldığı bir karmaşayla muhatap olabilmektedir (Encabo, 2014, s. 350). Oluşturulacak sahte gerçeklik yardımıyla hakim ideolojinin üstünlüğü kurulacak ve sürdürülebilirliği için tekrardan üretebilmekte, gerçek sadece muhalif bir azınlık tarafından anlaşılabilir (Çoban, 2018, s. 15).

Kitle iletişim aygıtları mana düzlemini oluştururken ifade ve semiyolojik olarak kültür alanına özgü işlevleri gerçekleştirmektedir. Hall'e (2002) göre, "Anlam kendine özgü doğası gereği çok anlamlıdır; ayrılamaz derecede bağlam bağımlıdır. Hep çok anlam arasından birini başat olarak 'yeğleme' mücadelesi içinde kısırılır ve bu mücadele sırasında oluşturulur. Bu başatlık, yapıların ve olayların içerisinde baştan verili değildir, temsili pratikler içinden belirli bir pratik türü üzerindeki sürekli mücadelenin sonucunda inşa edilir. Bu pratikler iletişim çalışmasının nesnelere dir. Bu temsili pratikler, kodlar ve sistemler tek başlarına anlamın dünyaya ulaşmasını sağlarlar" (s. 89).

Medya, fiziki hatların ötesine geçme ve bunun yanı sıra siyasi, kültürel, toplumsal, eğitimsel, dış görünüm ve cinsiyetle alakalı bir takım değerlendirmelerden yararlanarak benzeşim alanlarını meydana getirmekte, böylelikle bu olgularla, bilgi ve eğlenceyi daha güçlü bir biçimde yaygınlaştırmaktadır.

Medya, belirli kabulleri pekiştirirken bazılarını gözardı eden ideolojik sentez sözcükleriyle ve iktidarın kaynakları ile bağlantılı ideolojik izlerle hedef kitlenin tecrübelerinden ön plana çıkarılarak düzenlenerek toplumsal gerçekliğin oluşmasına yardımcı olmakta (Lull, 2001, s. 154) böylelikle özdeşim alanlarıyla ideolojinin ve gerçekliğin kurulmasını sağlamaktadır. Medya, oluşturduğu izlenimlerle oluşumunu sağladığı yeni kültürle tarafı olduğu egemen düşüncüyü yeniden yorumlamakta ve sentezlemektedir. Bundan dolayı, medya yüklendiği

kültürel iktidar pozisyonuyla hedef kitle üzerinde popüler ve tüketim kültürü gibi kültürleri meydana getirerek ideolojik imaj sistemi haline dönüşmektedir.

Medya, servis ettiği haberlerin muhtevasında kalıpyargı aracılığıyla çizdiği konuyla alakalı yalın resimlerle, hedef kitleyi yönlendirebilmektedir. Örneğin, sanatçılar, siyasetçiler, ziyaret edilecek yerler vb. ile ilgili yapılan güzel-çirkin, doğru-yanlış, iyi-kötü gibi basit çerçevelendirmelerle insanlar ve topluluklar yönlendirilebilmektedir. Burada bir insanın ya da grubun farklı birey veya gruplar ile ilgili bilgi ve düşüncelerinin stereotip hükümlerle düzenlenmesi aşamasında yaygın, ortak özelliklerden beslenen ve özgünleştirme kolaylığı olan niteliklerle değerlendirildiğinde kalıp yargıların, kişi ve topluluklarla alakalı değerlendirmeyi ön yargıya dayalı olarak gerçekleştirdiği, medyanın da oluşan bu ön yargıyı desteklediği gibi, zaman zaman sağlamlaştırdığı veya etkisini azalttığı görülmektedir.

Topluluklar arasında zıtlıklar oluşturarak ön yargıları pekiştiren medya olaylar, hakim grup ve kişiler gibi ön plana çıkardığı olgular üzerinden ötekini kurgulamaktadır. Ön yargılı davranışlarda hakim grupların belirlediği sınırlandırılmış alanda hareket etmek durumunda kalan öteki şeklinde değerlendirilen gruplar veya topluluklar, başat gruplara oranla toplumsal pozisyonlarını alt grup olarak kabul etmektedir. Hakim yapıların üstün ve onaylanan, diğer yapıların ise üstün olmayan ve onaylanmayan şeklinde değerlendirildiği bir ortamda, zaman içerisinde etkileşimi azalan bu iki yapı ortak bir davranış geliştirememektedir. Bu içinden çıkılmaz durum beraberinde her iki yapının önyargılarını karşılıklı bir şekilde pekiştirmektedir. Medya da bu iletişimin oluşturulmasını veya oluşturulmamasını tekrardan sunumlar yoluyla yönlendirmektedir.

Suriye'deki iç savaştan kaçarak Türkiye'nin yanı sıra Avrupa Birliği'nin birçok ülkesine sığınmak durumunda kalan Suriyeliler ile ilgili algılamada medyaya yer alan temsillendirmeler önemli rol oynamıştır. Bu insanlarla ilgili medyanın kullandığı haber dili, toplumların göç eden kişilere olan yaklaşımının şekillenmesine katkı sağlamıştır.

3. Metodoloji

Türk ve Avrupa yazılı basınında Suriyeli sığınmacıların nasıl temsil edildiğinin incelendiği çalışmada, Suriyeliler'in toplum yaşamında nasıl algılandıkları irdelenmiştir. Araştırma kapsamında yapılan literatür taramasında 2011 yılında başlayan iç karışıklık ve savaş sonrası ülkelerinden ayrılan Suriyeliler'in oluşturduğu göç hareketliliği Türkiye'nin yanı sıra bir çok ülkeyi etkilemiş olmasına karşın yapılan çalışmalarda Türkiye-Almanya, Türkiye-İngiltere gibi sadece iki ülkenin karşılaştırılması şeklinde ele alındığı gözlenmiştir. Araştırmada, göç, göçmen, sığınmacı, mülteci kavramları özelinde ve Suriye ekseninde haberlerin tespit edildiği gazete, dergi ve haber ajanslarının internet siteleri ele alınmış; buna göre 2020-2022 yılları arasında Türkiye'de yayın politikalarına göre bir ayırım gözetilerek Hürriyet, Yeni Şafak ve Sözcü gazetelerine ait internet haber siteleri ile ülkelerinde İngilizce yayın yapan Almanya'dan Der Spiegel ile Deutsche Welle, Yunanistan'dan Ekathimerini ile Greekreporter ve İtalya'dan ANSA gazete, dergi ve haber ajanslarının internet sitelerinde yapılan tarama sonucunda, toplum yaşamına uyum sağlama

hususunda olumsuz yönde değerlendirilen Suriyeliler ile ilgili 247 haber saptanmıştır. Çalışmada haberlere dair sayısal verilere yer verilmiş, öne çıkan haberlerin çözümlemesi yapılmıştır. Kategorilerde yer alan haberlerin başlık, spot ve ana metinleri sosyal bilimler alanında önemli bir yere sahip olan, içerik araştırmaları içerisinde yer alan konuları kapsayan ve kişilerin davranışlarında ifadelendirmenin etkisinin ne şekilde oluşturulduğunu irdeleyen, bireylerin söylemler aracılığıyla karşı karşıya kaldığı yönlendirmeyi tespit eden, toplumsal biçime göre bunu yorumlayan nitel yönelimli içerik analizi yöntemine (Yıldırım, 2015, s. 106) göre ele alınmış, çalışma kapsamında öne çıkan örneklemeler kronolojik şekilde sıralandıktan sonra değerlendirmeye tabi tutularak, ötekileştirme, dışlama, nefret suçları, istismar ve uyumluluk (Pandır, vd., 2015) bağlamında yorumlanmıştır.

Bulgular

Türkiye'nin Suriyeli sığınmacı/mültecilere sınır kapılarını açtığı Şubat 2020, örnek haberlerin incelenmesi için başlangıç olarak belirlenmiştir. 2022 yılının Temmuz ayı sonuna kadar Türkiye'de en çok takip edilen üç gazetenin internet sitesinin yanı sıra Almanya, İtalya ve Yunanistan'da İngilizce yayın yapan internet sitelerinde geçmişe yönelik inceleme gerçekleştirilmiştir.

Suriyeliler'in Toplum Yaşamındaki Algılanışı ile İlgili Haberler

Araştırma kapsamında incelenen haberler içerisinde en dikkat çekici olanları araştırmaya dâhil edilmiştir. Haberlerin başlık, spot ve metinleri nicel içerik analizi ve söylem çözümlemesi ile değerlendirilerek yorumlanmıştır.

Haberlerde Kullanılan Başlıkların, Spotların ve Metinlerin Analizi

Ülkelerinden ayrıldıktan sonra sığındıkları Türkiye'de toplumdaki yaşama uyum sürecinde Suriyeli mültecilerle ilgili haberlerin internet medyasında ele alınışının irdelendiği bu bölümde, ilk olarak olayları kamuoyuna aktarmak için kullanılan haber başlıkları yer almaktadır. Kategoriyle alakalı okur etkileşiminin yoğun olduğu ve çalışmayı yansıtabilecek nitelikte haberler arasından seçilen başlıklar sıralanmış ve sırasıyla değerlendirmeleri yapılmıştır.

“Mülteci Dalgasından Beş Yıl Sonra Suriyeliler Alman Toplumunu Nasıl Yeniden Şekillendiriyor?” (DerSpigel, 23 Temmuz 2020).

“Kısr döngü. Orta Doğu krizi Almanya'da Antisemitizmi Arttırıyor” (DerSpigel, 21 Mayıs 2021).

“Küçük Halep' Altındağ neden karıştı?” (Hürriyet, 14 Ağustos 2021).

“CHP'li başkan Bolu'nun havasını bozdu: Bu korku senin eserin” (Yenişafak, 24 Ağustos 2021).

“Suriyeli 'kiralık' dilenci çocuk operasyonu! 68 çocuk kurtarıldı” (Sözcü, 28 Eylül 2020).

“Müthiş operasyonun ayrıntıları... Her şey dilenci çocuğun sözleriyle başladı.. 24 kişi gözaltına alındı” (Hürriyet, 28 Eylül 2020).

“İçişleri Bakanlığı duyurdu: 'Muz' videosu çekip provokasyon yapan 7 Suriyeli gözaltına alındı sınır dışı edilecekler” (Yenişafak, 27 Ekim 2021).

“Provokatif amaçlı ‘muz yeme’ videosu çeken Suriyeliler sınır dışı edilecek” (Sözcü, 27 Ekim 2021).

“Suriyelilerin muz videolarına suç duyurusu” (Sözcü, 26 Ekim 2021)

“Muzlu’ Suriyelilere ‘tahrik’ cezası” (Sözcü, 28 Ekim 2021).

“Sosyal medyada ‘muz yiyerek’ paylaşım yapan 11 Suriyeli gözaltında” (Hürriyet, 28 Ekim 2021).

“MEB’den göçmen öğrencilere uyum desteği” (Hürriyet, 28 Aralık 2021).

“Sokakta döner bıçaklarıyla gezen Suriyeliler’den 19’u ülkesine gönderildi” (Yenişafak, 16 Ocak 2022).

“Arap turistlere Atatürk’ü skandal sözlerle tanıtıyorlar” (Sözcü, 03 Şubat 2022).

“Sahte rehberden skandal tanıtım” (Hürriyet, 04 Şubat 2022).

“Ankara’da seyreltme projesi: 4 bin 514 Suriyeli taşındı” (Sözcü, 18 Şubat 2022).

“Suriyelilerin kaydına izin verilmeyecek: Türkiye’de Suriyelilere kapatılan il ve ilçeler” (Yenişafak, 22 Şubat 2022).

“Bakan Yardımcısı açıkladı: 781 mahalle kapatıldı” (Hürriyet, 25 Şubat 2022).

“Vatandaşlardan ‘göçmen’ tepkisi...” (Sözcü, 26 Mart 2022).

“Kurula uymayan gönderilsin: Biz de huzursuz ve rahatsızız” (Yenişafak, 17 Nisan 2022).

“Diyarbakır’da bir aile hekimi 1300 Suriyeli hastaya bakıyor” (Sözcü, 14 Mayıs 2022).

“Lampedusa 1.457 göçmene ev sahipliği yapıyor. Belediye Başkanı ‘endişe verici durum” (Ansa, 7 Temmuz 2022).

Hürriyet gazetesinin internet sitesinde Gündem bölümünde tırnak içerisinde yer alan *“Küçük Halep’ Altındağ neden karıştı?”* haber başlığı, yaşanan göçler sonrası meydana gelen olumsuzluktan zarar gören toplumsal yapının sitemi yansıtılmaktadır. Haberin *“#Altındağ”, “#Ankara”, “#Gazetehaberleri”* hastagları ile desteklenmesi olaya yönelik dikkatin daha da artmasının amaçladığını göstermektedir. Ankara’nın merkez ilçesi Altındağ’ın ‘Küçük Halep’ benzetmesi ile Suriye’nin önemli şehirleri arasında yer alan Halep’e benzetilerek, mübalağalı bir gönderme yapıldığı görülmektedir.

Yenişafak gazetesinin internet sitesinde Gündem bölümünde yer alan *“CHP’li başkan Bolu’nun havasını bozdu: Bu korku senin eserin”* başlığı ile tarihi M.Ö. 1200’lü yıllara kadar giden, başkent Ankara ile Türkiye’nin en kalabalık nüfusuna sahip şehri İstanbul’u birbirine bağlayan karayolu üzerinde bulunan kentte, belediye başkanının sığınmacılara yönelik tavrının sonucu ortaya çıkan olumsuz hava endişeli bir dille aktarılmıştır. Vatandaşların yaşadığı huzursuzluk hali, tüm canlıların solunumuna yarayan *“hava”* kavramı ile aktararak insanların adeta nefesiz bırakıldığına göndermede bulunulmuştur.

Sözcü gazetesinin internet sitesinde Gündem bölümünde yer alan *“Provokatif amaçlı ‘muz yeme’ videosu çeken Suriyeliler sınır dışı edilecek”* haberinin başlığı, yaklaşmakta olan bir tehlikeyi ortaya koymaktadır. Toplumsal olaylarda kitlelerin muhataplarına karşı olumsuz duygularla harekete geçmesi için kullanılan ‘provokatif’ kelimesi ile Suriyeli sığınmacıların muz yerken çektikleri videolarla insanları aşağılarken aynı zamanda kışkırttığı vurgusu yapılmıştır.

Sözcü gazetesi bu konu ile ilgili farklı günlerde yapılan haberleri *“Suriyelilerin muz videolarına suç duyurusu”* ve *“Muzlu’ Suriyelilere ‘tahrik’ cezası”* başlıkları ile basit bir meyve yeme hareketinin kamuoyunun huzurunu kaçırdığını hissettirmiştir.

Aynı konu ile ilgili YeniŞafak gazetesi de yayınladığı *“İçişleri Bakanlığı duyurdu: ‘Muz’ videosu çekip provokasyon yapan 7 Suriyeli gözaltına alındı sınır dışı edilecekler”* başlıklı haberde ‘provokasyon’ kelimesine yer vererek olayın toplumda oluşturduğu olumsuzluğa dikkati çekilmiş, buna karşın Hürriyet gazetesi haberi *“Sosyal medyada ‘muz yiyerek’ paylaşım yapan 11 Suriyeli gözaltında”* başlığı ile duyurarak olayı yapılan paylaşımın yanlışlığı üzerinden ele almıştır.

Almanya’daki DerSpigel dergisinin internet sitesinde Uluslararası bölümünde yayınlanan *“Mülteci Dalgasından Beş Yıl Sonra Suriyeliler Alman Toplumunu Nasıl Yeniden Şekillendiriyor?”* haber başlığında, Türkiye’den sonra en fazla Suriyeli’nin bulunduğu Almanya’ya yönelik göç hareketliliği ardı ardına yaşanan krizleri tanımlarken kullanılan *“dalga”* kelimesi ile ifade edilerek, olumsuz bir yaklaşım sergilenmiştir. Ülkesinden ayrılmak durumunda kalan insanların yaşama yeniden başladıkları Almanya’da toplumun şekillendirilmesine ve dönüşümüne yönelik etkilerinin olduğu iddiası ön plana çıkarılmakta, Avrupa’nın şekil almasında 9. Yüzyıldan beri etkisi olan Germenler’in (Almanya Tarihi ve Türk..., tarih yok, 3. paragraf) devamı olan Almanya’nın bu duruma nasıl izin verdiğine yönelik duyulan kaygı yansıtılmaktadır.

İtalya’daki ANSA haber ajansının internet sitesinde Haberler bölümünde yer alan haber için kullanılan *“Lampedusa 1.457 göçmene ev sahipliği yapıyor. Belediye Başkanı, ‘endişe verici durum”* başlığında, İtalya’da Pelagie adalarını meydana getiren adalardan biri olan ve Avrupa’ya yönelik göç yolu üzerinde yer alan Lampedusa’da bulunan göçmenlerle ilgili sayısal veriler aktarılmaktadır. Agrigento iline bağlı 21 km²’lik yüz ölçüme sahip (Lampedusa, tarih yok, 1. paragraf) bu küçük adanın bin 457 göçmeni ağırlaması *“endişe verici”* ifadesi ile aktarılarak, adanın imkânlarını zorlayan mevcut göçmen sayısının bu insanlar için de olumsuzlukları içerisinde barındırdığını, bundan dolayı kaygı verici bir durumun yaşandığını hissettirmektedir.

Toplumsal yaşama uyum sağlama bağlamında irdelenen Suriyeliler ile ilgili haberlerden bazılarının spotlarına dair değerlendirmeler aşağıda yer almaktadır.

“Bir gencin Suriyeliler tarafından öldürülmesinin ardından büyük gerilime sahne olan Ankara’nın Altındağ ilçesine gittik. Mahalle sakinleriyle, esnafla konuşup olayların perde arkasını anlamaya çalıştık. İşte polisin yoğun güvenlik önlemi aldığı mahallenin nabzı...”

“Olayların yaşandığı Battalgazi, Önder ve Ulubey mahallelerinde dolaşmaya başladığınızda göze ilk çarpan, birçoğu yaşanan olaylarda aldığı hasarların izlerini taşıyan kapalı işyerleri oluyor. Ancak, olayların alevinde Türk vatandaşlarına ait bazı işyerleri de hasar görmüş.”

Hürriyet Gazetesi'nde *“Küçük Halep' Altındağ neden karıştı?”* başlığı ile verilen haberin spotunda yaşanan tartışma sonrası hayatını kaybeden gencin uyuğundan bahsedilmez iken cinayeti işleyen mültecilerin 'Suriyeli' oldukları bilgisine yer verilerek, suç ile Suriyeli kavramının özdeşleştirildiği görülmektedir. Cinayet olayının meydana geldiği Battalgazi, Önder ve Ulubey Mahallelerinde röportaj yapılan kişiler belirli bir muhitte yerleşik olarak yaşayanlar anlamındaki 'sakin' kelimesi ile betimlenmekte, buna karşın aynı yerde yaşayan Suriyeliler'in mahallenin 'sakin'i olarak değerlendirilmediği hissini vermektedir. Yine olaylar sırasında hasar gören işyerleri ile ilgili detaylarda *“Türk vatandaşlarına ait bazı işyerleri de hasar görmüş”* ifadesi ile Suriyeliler'in zarar gören işyerlerinin görmezden gelindiği adeta yok sayıldığı görülmektedir.

“CHP'li Bolu Belediye Başkanı Tanju Özcan, sığınmacılarla ilgili kente nefret aşıladi. Çalışanlar dışında cadde ve sokaklarda sığınmacı görmek imkânsız gibi. Yabancılar, korkudan evlerinden çıkamadıklarını belirtti. Iraklı Raeid Younes, Tanju Özcan'ın konuşmasından sonra kendilerine nefretle bakıldığını, Suriyeli Yousoef el Azakir ise sokakta bile yürüyemediklerini söyledi.”

“Söylem ve icraatları ile ülkelerindeki iç savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınan sığınmacıları ırkçıların hedefi haline getiren CHP'li Bolu Belediye Başkanı Tanju Özcan, kentte yaşayan sığınmacıların su ve katı atık ücretlerine 10 kat zam yapacağını açıklayarak büyük skandala imza atmıştı. Özcan yalan yanlış bilgilerle Bolu'da başlattığı sığınmacı düşmanlığını ülke geneline yayarak sığınmacılar üzerinde büyük korku oluşturdu.”

YeniŞafak Gazetesi'nde *“CHP'li başkan Bolu'nun havasını bozdu: Bu korku senin eserin”* haberinin spotunda, savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanların belediye başkanının yaptığı açıklamalarla hedef haline getirildikleri, sokağa çıkmaya korktukları, böylelikle nefret objesi haline dönüştürüldükleri ortaya konulmaktadır. Belediye başkanının açıklamaları ile oluşan hava *“ırkçılık”* kelimesi ile aktarılarak abartılı bir dil kullanılmakta, *“Özcan yalan yanlış bilgilerle Bolu'da başlattığı sığınmacı düşmanlığını ülke geneline yayarak sığınmacılar üzerinde büyük korku oluşturdu.”* cümlesi ile bu davranışın tüm yurttaki sığınmacılara yönelik düşmanca bir tutum takınılmasına neden olduğu gibi oldukça iddialı bir mübalağa yapıldığı görülmektedir.

“İstanbul'da Suriyeli çocukları ailelerinden kiralarak zorla dilendiren bir şebekeye operasyon düzenlendi. Operasyonda 24 şüpheli yakalanırken, 68 mağdur kurtarıldı. Operasyon, İstanbul Çocuk Şube Müdürlüğü ekiplerince gerçekleştirildi. Polis ekipleri Suriye uyruklu çocukları dilendiren bir şebeke belirleyince harekete geçti. Özellikle üst geçit ve meydanlarda dilendirilen çocukların, Suriyeli bir çete tarafından Suriye'deki ailelerinden kiralandıkları iddia edildi.”

Sözcü Gazetesi'nde “*Suriyeli ‘kiralık’ dilenci çocuk operasyonu! 68 çocuk kurtarıldı*” başlığı ile yer alan haberin spotunda çocukların maruz kaldığı olumsuz duruma dikkat çekilmiş, “*çocukların, Suriyeli bir çete tarafından Suriye'deki ailelerinden kiralandıkları iddia edildi.*” söylemi ile toplumsal yapının temelini oluşturan aile kavramının karşı karşıya bulunduğu tehlikeye işaret edilmiştir. Bir mesleğin ifa edilmesi şeklinde takdim edilen dilencilik her yaştan kadın ve erkek tarafından yapılabilmekle birlikte, sosyo-kültürel ve ekonomik sömürden kaynaklı mağduriyet çocuklar üzerinden anlatılmıştır.

“2015 yılında Almanya'ya gelen yüz binlerce Suriyeli mültecinin büyük bir kısmı ülkede kalıcı olarak kalmayı planlıyor. Son beş yılda çok değiştiler ve ülke de öyle.”

Almanya'daki DerSpiegel dergisinde yayınlanan “Mülteci Dalgasından Beş Yıl Sonra Suriyeliler Alman Toplumunu Nasıl Yeniden Şekillendiriyor?” haberinin spotunda, Suriyeli göçünün yoğun olduğu Almanya'ya 2015 yılından itibaren gelen mültecilerin bir daha ülkelerine geri dönme ya da başka bir ülkeye gitmeyi düşünmemelerinden duyulan kaygı gözlenmektedir. “Son beş yılda çok değiştiler ve ülke de öyle” ifadesi ile çıktıkları göç yolculuğunda birçok zorlukla ve vardıkları ülkelerde zaman zaman şiddetin, kınanmanın, eleştirinin ve küçümsenmenin muhatabı olan mültecilerin yaşamlarında meydana gelen değişimden duyulan rahatsızlık ortaya konularak mültecilerin insanca yaşamalarının kabullenilemediği hissedilmekte, mültecilerin bu dönüşümünün Almanya'yı da etkileyeceğinden duyulan huzursuzluk yansıtılmaktadır.

“Çarşamba ve Perşembe günleri arasında gece saatlerinde üç farklı teknayla Lampedusa'ya 37 göçmen geldiği bildirildi.”

İtalya'daki ANSA haber ajansındaki haber için kullanılan “*Lampedusa 1.457 göçmene ev sahipliği yapıyor. Belediye Başkanı 'endişe verici durum*” haberinin spotunda, yalnızca iki gün boyunca farklı teknelerle gelen göçmenlerin sayısı aktarılarak başka bir detay verilmediği görülmektedir.

Toplumsal yaşama uyumda yaşananların ele alındığı haber metinlerine dair değerlendirmeler aşağıda yer almaktadır.

“Ulubey Mahallesi'nde çoğunlukla Suriyelilerin işyerlerinin bulunması nedeniyle ‘Küçük Halep’ olarak nitelenen caddedeki dükkânının camları kırılan Ali Konakçı, ‘Bizi de araya kattılar’ diye yakınıyor. Bölgede işyeri olan birçok Türk vatandaşı da benzer sonuçlarla karşılaşmamak için hemen harekete geçmiş. Olaylar patlak verir vermez iş yerlerinin camlarına Türk bayrağı çekip, ‘Türk dükkânı’ diye yazı asanlar olmuş. Suriyelilere kiraya verdiği işyeri saldırıya uğrayan ev sahipleri de, ‘Mülk onların değil ki, bizim, milli servet, yazık değil mi?’ diye dert yanıyor.”

“Olayların yaşandığı Battalgazi, Önder ve Ulubey mahallelerinin toplam nüfusu 60 binin biraz üzerinde. Bu bölgede yaşayan sığınmacı sayısı ise 18 bine yakın olarak tahmin ediliyor. Sayısal olarak en çok Suriyeli de ölen genç Emirhan Yalçın'ın da oturduğu Battalgazi Mahallesi'nde bulunuyor. Burada neredeyse her altı kişiden biri

Suriyeli. Muhtarlıkta sohbet ettiğimiz mahallenin ileri gelenleri, bu durumdan şikâyet ederek...”

Hürriyet gazetesinde yer alan “*Küçük Halep’ Altındağ neden karıştı*” haberinin metninde, işyerlerinin çoğunluğunun Suriyeliler’e ait olmasından yola çıkılarak bir mahalle ‘Küçük Halep’ gibi abartılı bir şekilde betimlenmekte, böylelikle bu insanların toplum yapısına uyum sağlayamadıklarına işaret edilmekte, “*Bizi de araya kattılar*”, “*Mülk onların değil ki, bizim*” ifadeleri ile Suriyeliler’e ait işyerlerinin zarar görmesinin normalleştirildiği görülmektedir. Olayların yaşandığı mahallelerde yer alan Suriyeliler ile ilgili sayısal bilgiler verilerek oluşturdukları yoğunluk ön plana çıkarılmakta, şikâyet konusu olunan bu durum ‘*mahallenin ileri geleni*’ gibi muğlak bir ifade ile de desteklenerek sığınmacıların sosyal yaşamın olağan akışına uyum sağlayamadıkları algısı pekiştirilmeye çalışılmaktadır.

“2 bini aşkın Suriyeli ile birlikte Iraklı ve Afganistanlı 4 bine yakın sığınmacının yaşadığı Bolu’da 1 ay öncesine göre gerginlik hakim. Kentin cadde ve sokaklarında esnafılık yapan ve işçi olarak çalışanlar dışında hiç sığınmacı yok. İşyeri olan sığınmacılar bu durumu, Tanju Özcan’ın söylemlerine bağlıyor. Kentteki sığınmacıların ikametlerinin olduğu yerler de sessiz. 1 ay öncesine kadar parklarda oynayan sığınmacı çocuklar da evlerine kapanmış durumda.”

“Suriye’deki iç savaştan kaçıp Deyrizor’dan Bolu’ya gelen ve inşaatlarda çalışan Suriyeli Ahmad S. ise Tanju Özcan’ın ‘Bizim ‘yavrum, çocuğum’ diye sevdiğimiz 9-10 yaşındaki kız çocuklarına bunlar karısı olabilecek gözüyle bakıyor’ şeklindeki çirkin sözlerine tepki gösterdi. Suriyelilerin Bolu’da hiçbir olaya karışmadığını söyleyen Ahmad S., ‘Burada çocuklara baktığımızı söylüyorlar. Hepsi yalan. Biz onları kendi çocuklarımızdan ayırt etmiyoruz. İftira atıyorlar bu çok ayıp’ dedi.”

“CHP’li başkan Bolu’nun havasını bozdu: Bu korku senin eserin” başlığıyla YeniŞafak Gazetesinde yer alan haberin metninde, Suriyeliler’in kentte buldukları 6 yıl boyunca sorun yaşamamalarına karşın belediye başkanının açıklamaları sonrası hedef haline gelmelerinde toplumsal yapıya yeterli uyumu sağlayamamalarının bu duruma neden olduğu, dolayısıyla sorumlunun yaptığı açıklamalarla toplumu geren belediye başkanı değil de sığınmacılar olduğu hissettirilmektedir. Metinde, Suriyeliler’in belediye başkanının açıklamaları sonrası gerekmedikçe sokağa çıkmamaları, çıktıkları zaman da kötü bakışların ve sözlü tacizlerin hedefi olmalarında, Bolulular ile bir arada geçirdikleri altı yıllık süreye karşın bütünleşmeyi yeterli oranda gerçekleştirememiş olmalarının etkili olduğu düşüncesi yansıtılmaktadır. Belediye başkanının sokakta oyun oynayan 9-10 yaşındaki küçük kız çocuklarının Suriyeliler tarafından eş olarak gördüklerine yönelik ifadesi tedirginliğe yol açıcı bir durum olarak sunulmaktadır. Buna karşın bir Suriyeli’nin ağzından aktarılan *“Burada çocuklara baktığımızı söylüyorlar. Hepsi yalan. Biz onları kendi çocuklarımızdan ayırt etmiyoruz. İftira atıyorlar bu çok ayıp”* ifadesi ile oluşturulmaya çalışılan algının yanlışlığına işaret edilmektedir.

“Gerçekleştirilen sokak röportajında bir vatandaş hayat pahalılığına dikkat çekerek, ‘Ben muz yiyemiyorum, siz kilolarca muz alıyorsunuz...’

ifadelerini kullandı. Bu ifadenin ardından Suriyeli sığınmacılar video paylaşım sitelerinde ‘Muz yeme’ akımı başlattı.”

“Dün dolaşıma sokulan ve sosyal medyanın gündemine oturan provokatif ‘muz’ videosunu çeken Suriye uyruklu vatandaşlar sınır dışı edilecek. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün açıklaması şöyle: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Bir sokak röportajında yer alan ‘Ben muz yiyemiyorum, siz kilolarca muz alıyorsunuz...’ söylemi sonrası yabancı uyruklu olduğu değerlendirilen kişilerce muhtelif sosyal medya platformlarından provokatif amaçlı ‘muz yeme’ eylemi içerikli video ve paylaşımın dolaşıma sokulduğu görülmüştür.”

“Sokak röportajı sırasında bir kişinin ‘Ben muz yiyemiyorum, siz kilolarca muz alıyorsunuz’ söylemi üzerine sosyal medyada Suriye uyruklu bazı kişiler muz yiyerek paylaşım yapmıştı. Tepkilere neden olan görüntülerin ardından Suriye uyruklu 11 kişi gözaltına alındı, 11 şüpheliyi yakalama çalışmaları devam ediyor. Gözaltına alınanlar ‘Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik Etme veya Aşağılama’ suçundan işlem yapılmasının ardından İstanbul İl Göç İdaresi’ne teslim edilecek. İstanbul Emniyet Müdürlüğü ekipleri, bir sokak röportajında yer alan ‘Ben Muz yiyemiyorum, siz kilolarca muz alıyorsunuz’ söylemi sonrası yabancı uyruklu kişilerin, provokatif amaçlı yine bu söyleme karşı sosyal medyada muz yeme görüntüsü paylaştığını tespit etti.”

Sözcü, YeniŞafak ve Hürriyet gazetelerinde benzer biçimde yer verilen haberlerde bir vatandaşın “Ben Muz yiyemiyorum, siz kilolarca muz alıyorsunuz” açıklaması sonrası bazı Suriyeliler’in çektikleri ‘Muz yeme’ videolarını sosyal medya hesaplarından paylaşmaları, insanları aşağılama ve kışkırtma amaçlı provakatif bir davranış olarak değerlendirilmektedir. Sözcü gazetesinde “Provokatif amaçlı ‘muz yeme’ videosu çeken Suriyeliler sınır dışı edilecek”, YeniŞafak gazetesinde “İçişleri Bakanlığı duyurdu: ‘Muz’ videosu çekip provokasyon yapan 7 Suriyeli gözaltına alındı sınır dışı edilecekler” ve Hürriyet gazetesinde “Sosyal medyada ‘muz yiyerek’ paylaşım yapan 11 Suriyeli gözaltında” başlıkları ile aktarılan haberlerde Türkiye’de insanların ekonomik sorunlardan kaynaklı yaşadıkları problemlerine sığınmacıların takındıkları duyarsızlığa dikkat çekilmekte ve yapılan davranış ‘akım’ şeklinde betimlenerek bu hareketin toplumdaki hassasiyeti anlamayan, vurdumduymaz, art niyetli ve uzun soluklu bir davranış olduğu, böylelikle toplum yaşamına uyum sağlayamadıkları hissettirilmektedir.

“20 yaşındaki Mohammad Hanawi’nin bakkalındaki en popüler ürünün ne olduğu sorulduğunda, hemen Arap pidesi olan “chubs arabi” diye cevap vermesi şaşırtıcı değil. [...] Hanawi, mağazanın siparişlerini Arapça yazıyor. Aile şirketini Ocak ayında açtı. Harika gittiğini ve fasulye, sosis ve salamura üzüm yapraklarının da popüler olduğunu söylüyor. ‘Suriyeli şeyler. Burada insanların özlediği şey buydu.’ ‘Burada’ derken, Almanya’nın kuzeybatısında, Hamburg yakınlarındaki Pinneberg semtindeki Uetersen’i kastediyor. Şehrin yaklaşık 19.000 nüfusu var ve 2015 yılına kadar neredeyse hiçbirinin

Ortadoğu kökenli olmadığını söylüyor. Uetersen'de bugün yaklaşık 300 Suriyeli yaşıyor. [...] Eski bir barı yenilediler ve Uetersen'de Orta Doğu'nun küçük bir parçasını oluşturdular. Arap kökenli Alman nüfusunun artan kısmı ülkenin birçok yerinde görülmektedir. Berlin'deki Sonnenallee bulvarı, çok sayıda Orta Doğu kafe ve mağazasına ev sahipliği yaptığı için uzun zamandır gayri resmi olarak 'Arap Sokağı' olarak biliniyordu. Almanya başkentindeki ana kütüphanelerden birinin artık bir Arap bölümü var. Suriyeliler artık Almanya'da Türklere sonra en büyük Müslüman azınlığı temsil ediyor. [...] sayıları 30.000'den neredeyse 800.000'e yükseldi. Çoğu, iç savaşın patlak vermesinden sonra mülteci olarak geldi ve Türk göçmenlerin on yıllardır yaptığı gibi ülkeyi yeniden şekillendiriyorlar. [...] Cami, eski bir Protestan kilisesinde yer alıyor. Dışarıdan bakıldığında bina hala bir Hıristiyan ibadethanesi gibi görünüyor, sadece kuledeki haçın yerini bir haç almış. Arapça yazıt, 'Allah.' Tadilat, Kuveyt'ten gelen para da dahil olmak üzere bağışlarla finanse edildi. Abidin, 'Mahalleye iyi entegre olmamız bizim için önemliydi. Herkes hoş karşılandı. Biz Müslümanlar bu toplumun bir parçasıyız. Gittikçe daha normal hale geliyor' diyor. Ancak bunun için daha görünür olmamız gerekiyor' dedi."

Almanya'daki DerSpigel dergisinde yayınlanan "Mülteci Dalgasından Beş Yıl Sonra Suriyeliler Alman Toplumunu Nasıl Yeniden Şekillendiriyor?" haber metinde, Suriye'den göç ederek geldiği Almanya'da iş yeri açan Mohammad Hanawi'nin açıklamaları ön plana çıkarılmıştır. Göçmenlerin Almanya'yı kendi vatanları gibi algılamalarından duyulan rahatsızlık "Burada insanların özlediği şey buydu." "Burada derken [...] Uetersen'i kastediyor" ifadesi ile aktarılmakta, bu bölgede kısa süre öncesine kadar hiçbir Ortadoğu kökenlinin olmaması büyük bir özlemle hatırlatılarak o günlerin artık çok geride kaldığından duyulan üzüntü kendini göstermektedir. Ülkelerindeki yaşamın izlerini Almanya'ya taşıyan Suriyeliler'in zaman içerisinde yaşadıkları yerleri Suriye'ye benzettiğine vurgu yapılarak "Uetersen'de Orta Doğu'nun küçük bir parçasını oluşturdular" ve "gayri resmi olarak 'Arap Sokağı'" ifadeleri ile yıllarca küçümsenen ve ötekileştirilen bu coğrafyaya dair izlerin artık yanı başlarında olmasından memnun olunmadığı görülmekte, bu durum gerçekçi olmayan bir dille yansıtılmaktadır. Eski bir kilisenin cami olarak kullanılması, başkentteki merkezi kütüphanede Arap bölümünün olması, çok sayıda kafe ve mağaza ile Orta Doğu'da bulunduğu izlenimi verdiği için "Arap sokağı" diye isimlendirilen Berlin'in Sonnenallee bulvarının dönüşümü gibi detaylarla Suriyeliler'in tıpkı Türklere gibi Almanya'yı şekillendirdiğine dair iddialı bir göndermede bulunulmakta, Almanların bu yeni duruma alışması gerektiğinin tespiti yapılmaktadır.

"Bangladeş, Mısır, Sudan ve Eritre'den 24 kişinin bulunduğu ilk gemi, Lampedusa limanından yaklaşık yedi mil uzakta bir finans polisi tarafından durduruldu. Trablus'tan kalkan bir tekneyle Cala Spugne'ye varan Luigi Rizzo sahilinde aralarında Suriye uyruklu olduğunu söyleyen biri kadın yedi kişi vergi polisi tarafından engellendi. [...] Üç küçük grup, şafak vakti 1.497 misafir ağırlayan Imbriacola bölgesinin sıcak noktasına götürüldü. Tesis, maksimum 350

kişiyi ağırlayacak şekilde tasarlanmıştır. Yeni belediye başkanı, 'Sıcak nokta içinde 1.400'den fazla kişinin bulunduğu hijyenik-sıhhi durum endişe verici. Yaklaşık 400-500 kişi sorunsuz bir şekilde yönetilebilir, ancak 1.400 aşırı bir sayı' dedi. [...] Diciotti gemisinin bugün çok sayıda göçmen alması bekleniyor ve bu aslında Imbriacola bölgesindeki tesiste durumu kolaylaştıracak' dedi."

İtalya'daki ANSA haber ajansındaki "Lampedusa 1.457 göçmene ev sahipliği yapıyor. Belediye Başkanı 'endişe verici durum" haberinin metninde, savaş, ekonomik zorluk, iç çatışma, kuraklık gibi nedenlerle doğdukları topraklardan ayrıldıktan sonra Avrupa'ya hareket güzergâhı üzerinde yer alan Lampedusa'da sığınmacılar için yapılan kampın üç katı insanı barındırmasından dolayı yaşanan sıkıntılara dikkat çekilmektedir. Göç için yola çıkan insanların polis tarafından durdurulduktan sonra konakladıkları kampın aşırı yoğunluktan dolayı sağlıklı olmamasının bu insanların sağlığını riske atacağına tespiti yapılmış, böylelikle gemileri durdurulduktan sonra mültecilerin küçük adada adeta kaderlerine terk edildiğine işaret edilmiştir.

Sonuç

Suriyeliler'in toplum yaşamındaki algılanışı ile ilgili haberler kategorisinde 247 haberin analizi yapılmıştır. İç savaş ile birlikte yurtlarından ayrılarak öncelikle sınır komşusu olan ülkelere sığınan Suriyeliler'in gittikleri ülkelerin toplumsal yapısında zaman zaman sorun olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Türkiye'deki gazetelerde yer verilen Suriyeliler'in toplumsal yapıda çcnasıl algılandıkları ile ilgili haberlerin başlıklarında Türkiye'deki semtlerin, mahallelerin, ilçelerin "Küçük Halep" gibi ifadelerle Suriye'deki şehirlere benzetilerek okuyucuya yansıtıldığı böylelikle toplumda "ülkemiz elden mi gidiyor" sorularının sorulmasına neden olarak panik havasının oluşmasını sağlamaktadır.

Türk medyasında yine günlerce tartışmaların odağında olan "muz yeme videoları"nın "provokatif" kelimesi ile okuyucuya aktarılmaktadır. Ekonomik sorunlar nedeniyle günlük yaşamını idame ettirmekte güçlük çeken Türk insanı ile sığınmacıları karşı karşıya getiren bu ifadelere sıklıkla yer verildiği görülmektedir.

İnsanlar arasında yaşanan olaylar sonrası artan gerginlikleri sona erdirmek amacıyla bazı semt veya mahallelerde mültecilere kayıtlarının dondurulması işlemi "kapatılma", bu insanların yaşadıkları yerlerdeki nüfus yoğunluklarına yönelik müdahale "seyreltilme" ifadeleriyle aktarıldığı bu insanların istenmediğine vurgu yapılmakta, sığınmacılar olumsuz durumlar ile pekiştirilmeye çalışılmaktadır.

Almanya'da yayın medya organlarında yapılan incelemelerde söz konusu kategori ile ilgili sınırlı sayıda habere rastlanmıştır. Bu ülkedeki medya aygıtlarında yer verilen haberlerin başlıklarında daha çok Suriyeliler'in Alman toplumunun şekillenmesine olan etkileri ön plana çıkarılmıştır. İtalyan Ansa haber ajansında tespit edilen haberde ise bir şehirde bulunan göçmen sayısındaki artıştan duyulan kaygı aktarılarak, yaşama tutunmaya çalışan bu insanlar bir

sorun olarak yansıtılmıştır. Yunan medyasında incelenen gazeteler de ise bu kategori kapsamında değerlendirilebilecek habere rastlanılmamıştır.

Haberlerin başlıklarında yer verilen değerlendirmeler, spot ve ana metinlerde de kendini göstermektedir. Suriyeli, göçmen, mülteci, sığınmacı kavramlarının sıkça kendini gösterdiği bu bölümlerde, Türk vatandaşlarının bu insanlar ile ilgili duyduğu kaygı daha da artırılmaktadır. Adli vakaların okuyucuya aktarıldığı metinlerde zarar gören iş yeri dahi ayırım yapılmakta, Türk vatandaşlarının işyerlerinin gördüğü zararlara dikkat çekilirken, Suriyeliler'e ait iş yerlere ait işyerlerine yapılan saldırıların ise normal bir durummuş gibi aktarıldığı tespit edilmektedir.

Bir şehrin belediye başkanının yöneticisi olduğu şehirde yaşayan sığınmacılara yönelik tavrına dikkat çekilen bir haberde, okuyucunun dikkatini çekmek için kullanılan "ırkçılık" gibi önemli ifade abartılı bir şekilde kullanılarak belediye başkanı eleştirilmeye çalışılmıştır. Ancak olayları medya üzerinden takip etmeye çalışan insanların zihninde ırkçılık kavramının özümsemesine katkı sağlanıldığı düşünülmediği, bundan dolayı da hassasiyet gerektiren bu gibi durumlar karşısında özenli olunmadığı anlaşılmaktadır.

Türkiye'de dilencilik, özellikle de çocukların dilendirilmesi bir sorunsal olarak varlığını sürdürürken, paylaşılan haber metinlerinde dilenen kişiler için "çocuk" vurgusunun özellikle yapılması, "Suriyeli" kimliğinin ön plana çıkarılması, toplum tarafından hoş görülmemeyen dilenciliğin sadece çocuklar ve Suriyeliler tarafından yapılan bir davranışmış gibi değerlendirilmesini pekiştirmektedir.

Türkiye'den sonra en fazla Suriyeli'nin yaşadığı Almanya'da haber metinlerinde yer verilen ifadelerde Suriyeliler'in kalıcı olma düşünceleri ve ülkedeki yaşamı dönüştürdüklerine yönelik kaygı ve sitem ön plana çıkarılarak, bu durumdan duyulan rahatsızlık ortaya konulmaktadır.

Bu kategoride incelenen İtalyan Ansa haber ajansındaki haberde ise sığınmacıların göç yolculuğu sürecinde yaşadıkları sıkıntılar yorumsuz bir şekilde okuyucuya aktarılmıştır.

Çalışma kapsamında ele alınan Yunanistan'dan Ekathimerini ve Greekreporter gazetelerinde bu kategoride değerlendirmeye alınabilecek habere rastlanmamıştır.

Kaynakça

- Bourdieu, P. (1997). *Televizyon Üzerine*. (Çev.: Turhan Ilgaz). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Buz, S. (2004). *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul Mültecilik*. Ankara: SGDD Yayınları.
- Castles, S. & Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı*. (Çev.: Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Croteau, D. & Hoynes, W. (2003) *Media/Society: Industries, Images, and Audiences*. 3. bs., Kaliforniya, Pine Forges Press. http://books.google.com.tr/books?id=UkHMI0uhhZYC&dq=representation+media+ideology&hl=tr&source=gbs_navlinks_s, Erişim Tarihi: 28.05.2022.

- Celenk, S. (2005). *Televizyon, Temsil, Kültür: 90'lı Yıllarda Sosyokültürel İklim ve Televizyon İçerikleri*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Çiçekli, B. (2009). *Uluslararası Göç Hukuku: Göç Terimleri Sözlüğü*. İsviçre: Uluslararası Göç Örgütü.
- Çiçekli, B. (2014). *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Çoban, B. ve Özarslan, Z. (2003). *Söylem ve İdeoloji, Mitoloji, Din, İdeoloji*. Barış Çoban (Ed.). İstanbul: Su Yayınları.
- Doğru, E. A. (2004). “Medya Güç İdeoloji Ekseninde Merve Kavakçı Haberlerinin İki Farklı Sunumu”. *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi* içinde, (Der.: Çiler Dursun). Ankara: Elips Kitap. 151-182.
- Emiroğlu, K. ve Aydın, S. (2003). *Antropoloji Sözlüğü*. İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Encabo, M. N. (2014). “Gazetecilik Etiği ve Demokrasi”. *Medya Kültür Siyaset* içinde (Der. Süleyman İrvan), Ankara: Pharmakon Yayınevi. 347-363.
- Giddens, A., Sutton, P. W. (2016). *Sosyolojide Temel Kavramlar*. (Çev.: Ali Esgin). (2.Baskı). Ankara: Phoenix Yayınevi. (2014).
- Grossberg, L., Wartella, E., Whitney, D. C. & Wise J. M. (2006). *MediaMaking: Mass Media in a Popular Culture*, (2. bs.). Kaliforniya, Sage. http://books.google.com.tr/books?id=IfCiG4fh_-YC&dq=representation+ideology+media&hl=tr&source=gbs_navlinks_s, Erişim Tarihi: 20.02.2022.
- Hall, S. (2002). “İdeoloji ve İletişim Kuramı”. *Medya, Kültür, Siyaset* içinde, (Der. Süleyman İrvan). Ankara: Alp Yayınevi. 79-96.
- Hall, S. (2005). “İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulmanın Geri Dönüşü”. *Medya, İktidar, İdeoloji* içinde, (Der. ve Çev.: Mehmet Küçük. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. 73-122.
- Hall, S. (2017). *Temsil: Kültürel Temsiller ve Anlamlandırma Uygulamaları*. (Çev.: İdil Dünder). İstanbul: Pinhan.
- Kasdemir, B. (2010). *Türkiye’de Sığınma Hareketi: Eskişehir Örneği*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıç, T. (2008). “Bir İnsan Hakkı Olarak İltica, Dünyada ve Türkiye’de Tarihi Arka Plan”, *Mülteci Çalıştayları 2004-2005*, 1. Baskı, Ankara: Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi. 207-247.
- Larson, S. G. (2006). “Media & Minorities: The Politics of Race in News and Entertainment”, *Maryland, Rowman & Littlefield Publishers*. http://books.google.com.tr/books?id=jIx1LIZPgDgC&dq=%22politics+of+representation%22+media&hl=tr&source=gbs_navlinks_s, Erişim Tarihi: 12.09.2021.
- Lull, J. (2001). *Medya İletişim Kültür*, (Çev.: Nazife Güngör). Ankara: Vadi Yayınları.

- Marshall, G. (2003). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev.: Osman Akınhay ve Derya Kömürcü). İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Nicholas, J. & Price, J. (1998). *Advanced Studies In Media*, Cheltenham, Thomas Nelson&Sons. http://books.google.com.tr/books?id=3rUIRd3MqD8C&dq=Advanced+Studies+In+Media+Nicholas&source=gbs_navlinks_s, Erişim Tarihi: 05.02.2022.
- Özcan, M. (2005). *Avrupa Birliği Sığınma Hakkı*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.
- Pandır, M., Efe, İ., Paksoy, A. F., (2015). “Türk Basınında Suriyeli Sığınmacı Temsili Üzerine Bir İçerik Analizi”. *Marmara İletişim Dergisi*, 24, 1-26.
- Urak, M. (2010). *Göç Olgusu Bağlamında Mülteciler, Sığınmacılar ve İnsan Hakları*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, B. (2015). “İçerik Çözümlemesi Yönteminin Tarihsel Gelişimi Uygulama Alanları ve Aşamaları”. (Ed. Besim Yıldırım), *İletişim Araştırmalarında Yöntemler içinde*, Konya: Literatürk Yayınları.
- Webb, J. (2008). *Understanding Representation*. London: Sage.
- Ansa Haber Ajansı Sitesi, 2020-2022 tarihleri arasında internet haber portalının tümü
- DerSpigel Dergisi Sitesi, 2020-2022 tarihleri arasında internet haber portalının tümü
- Ekathimerini Haber Sitesi, 2020-2022 tarihleri arasında internet haber portalının tümü
- Greekreporter Haber Sitesi, 2020-2022 tarihleri arasında internet haber portalının tümü
- Hürriyet Haber Sitesi, 2020-2022 tarihleri arasında internet haber portalının tümü
- Sözcü Haber Sitesi, 2020-2022 tarihleri arasında internet haber portalının tümü
- YeniŞafak Haber Sitesi, 2020-2022 tarihleri arasında internet haber portalının tümü

Kültür Endüstrisi Aracı Olarak Dijital Yayıncılık: Dijital Tv Platformları Üzerine Durum Çalışması^{1_2_3_4_5_6}

 Mehmet BURÇ *

 Emel TANYERİ MAZICI **

* Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
burcmehmet@hotmail.com,
Orcid ID: 0000-0002-1667-681X.

** Doç. Dr. Erciyes Üniversitesi, İletişim Fakültesi,
etanyeri@erciyes.edu.tr,
Orcid ID: 0000-0003-2731-5996.

Gönderilme/ Received

20.02.2023

Kabul Tarihi/ Accepted

05.03.2023

Yayın Tarihi/Published

30.03.2023

Öz

Günlük yaşam pratiklerini tüketim malzemesine çeviren kültür endüstrisi, kültür ve sanatın kitlelerin tüketimine uygun şekilde tasarlanmasını ve metalaşmasını ifade etmektedir. Metalaştırılan kültürel ürünler, radyo, televizyon, gazete, kitap ve dergi gibi yayın araçlarıyla dağıtılmaktadır. Zamanla teknolojik gelişmelere bağlı olarak kültür endüstrisinin işleyişinde önemli değişiklikler yaşandığı görülmüştür. Teknoloji ile kültür endüstrisi araçları da dijitalleşmiş ve içerikler dijital platformlar üzerinden yayınlanmaya başlamıştır. Bu yayınlar içerisinde özellikle televizyon, dijital çağda da etkisini devam ettirerek en önemli kültür endüstrisi araçlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir. Bilhassa sayısı, etkisi ve abonesi her geçen gün katlanarak artan dijital TV platformları dijital yayıncılıkta ön plana çıkmaktadır.

Bu bağlamda araştırmanın amacı, kültür endüstrisi perspektifinde dijital yayıncılık faaliyetlerinin nasıl şekillendirildiğini ve dijital yayın platformlarının kültür endüstrisi aracı olarak ne gibi roller üstlendiğini ortaya koymaktır. Dijital TV platformları baz alınarak sınırlandırılan ve nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni üzerinden hazırlanan çalışmada, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucu elde edilen bulgular, dijital yayın platformlarının kültür endüstrisi bağlamında kullanımına yönelik “sık kullanılan platformlar”, “çağrışımlar”, “kuşak farklılığının tercihlere etkisi”, “dijital platform kullanımı”, “yaşantıya etkisi” ve “metalaştırma” olarak 6 ana tema altında toplanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür Endüstrisi, Dijitalleşme, Dijital Yayıncılık, Dijital TV Platformları

¹ Bu çalışma Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalında Doç. Dr. Emel Tanyeri Mazıcı danışmanlığında Mehmet Burç tarafından hazırlanan doktora tezinden üretilmiştir.

This study is derived from Erciyes University, Institute of Social Sciences, Department of Public Relations and Publicity, PhD dissertation prepared by Mehmet Burç under the supervision of Assoc. Prof. Dr. Emel Tanyeri Mazıcı.

² Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 15.09.2022 tarihli ve 383 sayılı kararı çerçevesinde çalışma etik açıdan uygun bulunmuştur.

The study was found ethically appropriate within the framework of the decision of Erciyes University Social and Human Sciences Ethics Committee dated 15.09.2022 and numbered 383.

³ Bu makale intihal tespit yazılımlarıyla taranmıştır. Benzerlik tespit edilmemiştir.

This article was scanned by plagiarism detection softwares. No similarity was detected.

⁴ Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur. In this study, the rules stated in the “Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive” were followed.

⁵ Araştırmada yazarların katkısı eşittir.

The contribution of the authors to the research is equal

⁶ Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

Kaynak gösterme / To cite this article: Burç, M., & Tanyeri Mazıcı, E., (2023). Kültür Endüstrisi Aracı Olarak Dijital Yayıncılık: Dijital Tv Platformları Üzerine Durum Çalışması. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 133-166. doi:10.5281/zenodo.7785622

Digital Publishing as a Culture Industry Tool: Case Study on Digital TV Platforms

Mehmet BURÇ *

Emel TANYERİ MAZICI **

* PhD Student, Erciyes University, Institute of Social Sciences, burcmehmet@hotmail.com, Orcid ID: 0000-0002-1667-681X.

** Assoc. Prof. Dr. Erciyes University, Faculty of Communication, etanyeri@erciyes.edu.tr, Orcid ID: 0000-0003-2731-5996.

Gönderilme/ Received
20.02.2023

Kabul Tarihi/ Accepted
05.03.2023

Yayın Tarihi/Published
30.03.2023

Abstract

The culture industry, which transforms daily life practices into consumption materials, expresses the design and commodification of culture and art in accordance with the consumption of the masses. Commodized cultural products are distributed through media such as radio, television, newspapers, books and magazines. Over time, it has been seen that there have been significant changes in the functioning of the culture industry depending on technological developments. Technology and culture industry tools have also been digitized and the contents have started to be published on digital platforms. Among these broadcasts, especially television continues to exist as one of the most important cultural industry tools by maintaining its influence in the digital age. Especially digital TV platforms, whose number, influence and subscribers are increasing day by day, come to the fore in digital broadcasting.

In this context, the aim of the research is to reveal how digital publishing activities are shaped in the perspective of the culture industry and what roles digital broadcasting platforms play as a tool for the culture industry. The semi-structured interview technique was used in the research, which was limited on the basis of digital TV platforms and prepared on the case study pattern, which is one of the qualitative research methods. The findings obtained as a result of the research were collected under the six main themes for the use of digital broadcasting platforms in the context of the culture industry as "frequently used platforms", "associations", "the effect of generational difference on preferences", "digital platform use", "effect on life" and "commodification".

Keywords: Culture Industry, Digitalization, Digital Publishing, Digital TV Platforms.

Giriş

Kültür endüstrisi, kapitalizm döneminde tüketim olgusunun doğasını ve kitlesel tüketimin ideolojisini açıklamak için kitlelerin aldatılış biçimi olarak ortaya atılmıştır. Kültür endüstrisi kuramına göre; yeniden üretim yöntemleri ile aynı gereksinimlerin sayısız yerde standart ürünlerle giderilmesi söz konusudur. Bu kuramın tekniği, seri üretim ve standartlaşmaya dayanmaktadır (Horkheimer ve Adorno, 2014, s. 163-164). Kültür endüstrisi, kapitalist toplumlarda meta formatında oluşturularak, adeta nesne gibi tüketiciler tarafından satın alınması için üretilen ve dağıtılan kültürel ürünleri tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Kültür endüstrisi ürünlerini; müzik, dizi, film, sinema, kitap, gazete, dergi vb. araçlar oluşturmaktadır. Değerlerinden koparılan kültürel ürünler ticari amaçlarla kullanılarak, yeni bir kültürel yapı inşa etmektedir. Kültür endüstrisinin oluşturduğu bu yeni kültür standartlaşmış bir kültürdür (Kırel, 2012, s. 369).

Bireyi pasif bir kültür tüketicisi konumuna getiren ve onları olumsuz etkileyen kültür endüstrisi, sanat, eğlence, dinlenme ve boş zamanları değerlendirme gibi aktiviteler altında kendisini göstererek günlük pratiklerini birer tüketim eylemine dönüştürmektedir. Kitleler, bu ürünlerin tüketilmesi için sözde eğlenme, hoş vakit geçirme ve serbest seçme hakkı verildiği söylemleri ile kandırılmaktadır (Kara, 2014, s. 52). Kültür endüstrisi, eğlendirmek ve boş zamanları değerlendirmek adı altında aslında tüketim olgusu üzerinden şekillenmektedir. Bu bağlamda insanların keyifli vakit geçirmesini sağlamaktan ziyade pazara sunulmak için üretilmektedir (Koluçık, 2017, s. 141).

İnsanlardan ziyade egemen sistemin işleyişine uygun tasarlanan kültür endüstrisi, kapitalizmin tahakküm alanını genişleterek, kültürel ürünleri metaya dönüştürme gayreti içerisindedir. Pazarlanabilecek her türlü ürün kültür endüstrisi açısından birer tüketim malzemesine dönüşmekte ve sürekli yeniden üretilmektedir (Adorno, 2020, s. 109-110).

Kültür endüstrisi, teknoloji ile yakından ilişkisi bulunan ve teknolojiden beslenen bir yapıya sahiptir. Teknolojik anlamda yaşanan değişimler kültür endüstrisi faaliyetlerini doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla meydana gelen gelişmelerin paralelinde kültür endüstrisi de dijital bir dönüşüm süreci içerisine girmiştir. Kültür endüstrisi faaliyetleri altında dizi, film, müzik, kitap, gazete ve dergi gibi araçlarla üretilen ürünler, internet ortamına kayarak, dijital platformlar üzerinden yürütülmeye başlanmıştır.

Televizyon, sinema, radyo ve basılı mecralarda çıkarılan yayınlardan oluşan kültürel ürünler artık dijital platformlarda bir sanayi malı gibi kitlesel olarak üretilmektedir. Bu bağlamda tüketiciler, geleneksel izleme, okuma veya dinleme alışkanlıklarını yavaş yavaş bırakarak, dijital yayın platformlarına yönelmeye başlamıştır (Temelli Coşgun, 2022, s. 245-246). Bu değişen yönelimlerin başında ise televizyon izleme alışkanlıkları gelmektedir. Televizyon, kitleler üzerinde en çok etki bırakan ve en çok tercih edilen kitle iletişim araçları arasında zirvede yer almaktadır. Televizyon bu özelliği ile kültür endüstrisi için de oldukça önem arz etmektedir. Dijital dönüşüm ile televizyon izleyicileri tercihlerini dijital TV platformlarından yana kullanır olmuş ve böylece geleneksel televizyon yayıncılığı popülaritesini dijital televizyon yayıncılığına devretmiştir. Kültür endüstrisi

kuruluşları da bu gelişmelere tepkisiz kalmayarak içeriklerini dijital TV platformları üzerinden yoğunlaştırmaya başlamıştır.

Bu bilgilerden hareketle, dijital yayın platformlarının kültür endüstrisi kapsamında kullanımını açığa çıkarmak amacıyla ele alınan çalışmada, dijital yayın araçlarının sunduğu olanaklardan ve ürettiği içeriklerden kültür endüstrisi ürünü olarak nasıl yararlandığı araştırılacaktır. Yöntem kısmında dijital TV platformları kullanıcılarına dönük yapılan durum çalışmasına yer verilmiş olup, nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Elde edilen veriler MAXQDA programıyla analiz edilmiştir.

1.Kültür Endüstrisi Kavramı

Frankfurt Okulu temsilcilerinden Adorno ve Horkheimer “kültür endüstrisi” kavramını ilk kez 1947 yılında “Aydınlanmanın Diyalektiği” isimli çalışmada kullanarak literatüre yerleştiren isimler olmuşlardır. Başlangıçta kitle kültürü terimi kullanmasına rağmen sonraki süreçte tarafların, terimi kendi çıkarlarına uygun şekilde yorumlayacakları düşünülmüş ve bu durumun önüne geçmek için “kültür endüstrisi” kavramı kullanılmıştır. Adorno konu hakkında düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: “Kitle kültürü kavramı, kültürün kitleler tarafından şekillendiği ve idare edildiği düşüncesini çağrıştırmaktadır. Ancak kültür endüstrisi kavramının temel düşüncesi, kültürün egemen sınıflar tarafından şekillendirilerek yönetildiği ve kitlelere egemen ideoloji doğrultusunda yön verici olduğu üzerinedir” (Adorno, 2020, s. 109-110).

Aydınlanmanın Diyalektiği’nde, kitlelerin aldatılışı durumu kültür endüstrisi olarak ifade edilmiştir. Sermaye ve kapitalist sistemin çıkarlarına göre işlevlik kazanan kültür endüstrisi, kitle iletişim araçlarını da hakimiyeti altına alarak, kültürel ürünleri meta formatına dönüştürmüş ve endüstri dünyası içerisinde tüketim maddesi haline getirmiştir (Kejanhoğlu, 2011, s. 399). Horkheimer ve Adorno, mevcut toplum yapısındaki kitle kültürü ve kitle iletişim araçlarında gelen gelişmelere bağlı olarak ortaya attığı “kültür endüstrisi” kavramı ile kapitalist moderniteyi ve onun toplum üzerindeki yansımalarını eleştirmişlerdir. Bu eleştirilerin odağında; kültürün ve kültürel değerlerin ekonomik amaçlarla üretilmesi ve pazarlanan bir mala dönüştürülmesi vardır. Her şey toplumsallıktan uzak, orijinallikten ve estetikten yoksun şekildedir (Adıgüzel, 2001, s. 120).

Bahsedilen bilgiler ışığında kültür endüstrisi; insani değerlerden uzak ticari ve yapay bir kültür yaratma sürecidir. Özgünlük içermeyen, şeyleşmiş, gerçeklikten uzak ve ticarileştirilmiş meta kültürdür (Ritzer, 1983, s. 263-264). Başka bir tanıma göre Amerika ve Avrupa’da yükselen eğlence endüstrisinin yol açtığı metalaşma neticesinde kültürel ürünlerinde bu kategoride yer almaya başlayarak, standart hale getirilmesi ve dağıtılması sürecidir (Adorno, 2003, s. 78).

Kültür endüstrisi, mevcut durumlarda gerekli alternatiflerin olduğunu ve her zaman rahatlatıcı şeylerin bulunacağı fikrine dayalıdır. Sunduğu olanaklar neticesinde haz alınarak acıyı unutmanın mümkün olduğu ve yadsımadan kaçınılarak özgürleşileceği gibi fikirleri benimsetmektedir (Adorno, 2020, s. 20). Kültür endüstrisi bu şekilde kitlelerin zihinlerini empoze ederek, bilinçlerini yönlendirmekte ve böylece mevcut kapitalist yönetimin hüküm sürdüğü

toplumsal, ekonomik ve siyasal yapının devamlılığını sağlamaktadır (Berger, 2014, s. 55). Kültür endüstri “ya benim gibi düşün ya da yok ol” demek yerine, “istediğin gibi düşünüp hareket etmekte serbestsin” demektir. Ancak sistemin dayattıklarını kullanmayanlara yabancısin mesajı verilmekte ve insanlar dışlanmaktadır (Dellaloğlu, 2018, s. 116-117).

Adorno ve Horkheimer, kültür endüstrisi kavramı içerisinde en çok eğlence olgusuna dem vurmuşlardır. İnsanlara tüketim alışkanlığı kazandırmak için eğlenceden yararlanılma yoluna gidilmektedir. Dolayısıyla televizyon ve radyo gibi araçlar programlarını eğlence üzerine kurmuşlardır. Eğlendirmeyi gaye edinen bu araçlar, insanları pasif ve kolay ikna edilebilir yapmaktadır (Larrain, 1995, s. 82-83). Boş zaman aktivitelerinin bireylere keyifli ve mutluluk verici gelmesi, onları iş dışında kalan serbest zamanlarını eğlence olarak görmesine neden olmuştur (Adorno, 2011, s. 79). Kültür endüstrisi, özgürlük ve eğlence olgusu altında otorite ve sömürü gücünü ilerletmiş, her şeyi metalaştırmış ve kitleleri denetimi altına almıştır. İnsanlara yakınlık ve keyif gibi görünen bu düzmece sistem yaşanan aldatmacayı normalleştirmiş ve bireyleri farkında olmadan yaşadığı kültüre yabancılaştırmıştır (Bulduklu ve Karaçor, 2019, s. 211-212).

Kültür endüstrisi sanata ve bireye zarar vermektedir. Kültür endüstrisi kapsamında üretilen sanat eserleri geleneksel sanat eserleriyle benzeşmemektedir. Özerklik ve estetik kaygılarını yitiren bu eserler meta üretimi ve mübadelesinin biçimlendirmesi ile şekillenmektedir. Amaçsızlaşan sanat eserleri eleştiriselliğini yitirerek parasal amaçlar gütmeye başlamıştır (Thompson, 2020, s. 121-122). Bireyler ise kültür endüstrisinde birincil değil ikincil konumdadır ve kültür endüstrisinin belirttiği gibi kral değildir. Yani bireyler özne değil nesne konumdadır. Onlara belirtilen sadece efendilerinin sesidir (Adorno, 2020, s. 110).

Kültür endüstrisinin dağıtım kolu kitle iletişim araçlarıdır. Bu araçlar ekonomik ve ideolojik güdülerle kültür endüstrisi için çalışmaktadır. Kitaplardan gazetelere, radyodan televizyona kadar her şey kültür endüstrisinin ürünleri haline gelmiştir (Swingewood, 1977, s. 13). Tüm bu ürünler, kitleleri dinlenme ve boş zaman saatlerinde dahi sömürmek için üretilen, dev kapitalist sistemin ekonomik çarkının dişlileridir. Kültür endüstrisi bağlamında kullanılan bu ürünler insanları bireysellikten uzaklaştırarak kitle olarak yeniden üretmektedir (Horkheimer ve Adorno, 2014, s. 170). 2000’li yıllara gelindiğinde ise internetin toplum hayatında yaygınlaşarak, vazgeçilmez bir hâle gelmesi, bilgisayar ve bilgisayar destekli cihazların gelişmesi ile dünya bir değişim sürecine girmiştir. Bu sürecin sonunda her şeye teknolojinin hâkim olduğu dijital bir sistem oluşmuştur. Yaşanılan gelişmelere bağlı kültür endüstrisi de teknoloji endeksli dönüşüm sürecine dahil olmuş ve kullanım alanlarını çeşitlendirmiştir. Günümüzde kültür endüstrisi kuruluşları dijital yayıncılığa geçerek, ürettiği ürünleri dijital ortamlarda sunmaya başlamıştır.

2.Dijital Yayıncılık

Dijitalleşme, analog verileri, görüntüleri, videoları ve metinleri dijital forma dönüştüren süreç olarak ifade edilmektedir (Parviainen, Kääriäinen, Tihinen ve Teppola, 2017, s. 64). Dijitalleşme, medyaya ve kitle iletişim araçlarına yeni

özellikler yüklemiştir. Günümüzde dijital teknoloji ile radyo, televizyon, dergi ve gazete yayıncılığı bilgisayarlara taşınmış ve böylece geleneksel yayıncılık internet ortamına aktarılmıştır (Pelenk Özel ve Yılmaz Sert, 2015, s. 7).

Dijital yayıncılık, yazılı-görsel materyaller ve içeriklerin bilgisayar yazılımları aracılığıyla dijital ortamlara taşınarak, insanların dijital mecralar üzerinden okumasına, izlemesine, dinlemesine olanak sağlayan yayıncılık faaliyetleridir. Başka bir ifade ile internet, bilgisayar ve bilgisayar destekli mobil teknolojilerin gelişmesi neticesinde ortaya çıkan ve internet ağı üzerinden bu cihazlarla hedef kitlelere içeriklerini ulaştıran yayıncılık türü olarak ifade edilebilmektedir (Erdem, 2021, s. 21-22). Yayın akışının dijital ortamlara kaymasıyla birlikte kitap, gazete, radyo ve televizyon için üretilen içerikler artık dijital ortamlara yüklenerek internet ağı üzerinden tüketici ile buluşmaya başlamıştır (Jiang ve Wilford, 2005, s. 223).

Yayın mecraları içerisinde televizyon, insanları uzun süre kendisine bağlı tutmayı başaran ve en çok rağbet gören araç olmasından dolayı diğerlerine göre oldukça öne çıkmaktadır. Bu kapsamda dijital yayıncılık, televizyon için ayrı bir öneme sahiptir. Dijital yayıncılığa geçiş ile televizyon formatı da değişmiş, önceleri sadece geleneksel televizyonda yayınlanan dizi ve filmler günümüzde dijital TV platformlarında yayınlanmaya başlamıştır. Özellikle son yıllarda oldukça popülerleşen Netflix, Amazon Prime, BluTV vb. dijital yayın platformları dünyada ve ülkemizde çok sayıda kişi tarafından izlenmektedir. Bu siteler son birkaç yılda çok büyük kitlelere hitap etmeye başlayarak, en çok tercih edilen yayın platformlarına dönüşmüştür. Bu durumun nedeni ise kitlelerin izleme, eğlenme ve tüketim ihtiyaçlarını giderme noktasında dijital teknolojiyi daha kaliteli ve zengin içerikli bulmalarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla günümüz televizyon ve sinema yayın portalının, internet ortamında yayın yapan platformları üzerinden işlediği söylenilebilmektedir (Ulusal, 2020, s. 296-297).

3.Dijital TV Yayıncılığı ve Dijital TV Platformları

Dijital TV yayıncılığı, kodların kablo, uydu ve internet aracılığıyla iletilmesidir. Televizyon yayıncılığında dijital tekniklerin kullanılması ile telekomünikasyon, bilişim ve yayıncılık arasındaki geleneksel ayrımlar ortadan kalkmış ve her türlü hizmetin aynı iletişim ortamında sunulması sağlanmıştır (Şeker, 2009, s. 28-29). Dijital TV platformlarının en temel işlevi internet ile televizyon yayıncılığını bir araya getirmesi olmuştur. Bu gelişme televizyonu ev merkezli olmaktan çıkarmıştır. Artık günümüzde var olan televizyon kanalları, yayınlarını internet üzerinden yapmaya başlamış ayrıca internet tabanlı yayın hizmeti sağlayan kurum ve kuruluşlarda piyasalara girmiştir (Seçmen, 2019, s. 9).

Dijital televizyon yayıncılığı geleneksel televizyon yayıncılığından farklı olarak birçok özelliği ile ön plana çıkmaktadır. Bunların başında etkileşim özelliği gelmektedir. Göndericiler ve izleyiciler arasındaki fark kaybolmuş, her iki grup da içerik üzerinde söz sahibi olmuştur. Dijital televizyon yayıncılığı, geleneksele kıyasla televizyonu farklı şekilde konumlandırmıştır. Dijital televizyonculuk ile isteğe bağlı yayın (VOD), geri bildirim, program akışı seçimi, izle ve öde (Pay-per-view) ve kişisel kayıt sistemi (PVR) gibi seçenekler oluşmuştur. İzleyiciler, içeriğin akışına ve zamanına müdahale edebilmekte, haber alma,

eğlenme ve katılma gibi şeylere dahil olabilmektedir (Taşdelen ve Kesim, 2014, s. 270). Ayrıca dijital televizyon yayıncılığı ile çoklu kanal imkânı ve çoklu medya olanağı da izleyicilere sunulmuştur (Brice, 2003, s. 4).

Dijital televizyon yayıncılığındaki en önemli gelişmelerin başında OTT TV hizmetleri gelmektedir. Günümüzde oldukça rağbet gören bu platformlar, kısa sürede milyonlar tarafından yaygın şekilde kullanılmaya başlanmıştır. İnternet aracılığıyla erişilen televizyon programlarının isteğe bağlı, internet destekli herhangi cihaz (bilgisayar, akıllı telefon, tablet vs.) üzerinden, istenildiği zamanda izlenebilmesini (catch-up) ve farklı video içeriklerine (dizi, film vs.) ulaşılmasını mümkün kılan hizmetler OTT yayıncılığı kapsamında yer almaktadır (Dönmez, 2022, s. 60). Netflix, Amazon Prime ve Disney Channel gibi dijital platformlar OTT TV'nin en yaygın kullanılan örneklerindedir (Sarı, 2021, s. 179-180). IOS veya Android gibi uygulamalarla da desteklenen bu platformlar internet çağının yeni televizyonculuk anlayışını oluşturmaktadır (Lobata ve Sarkar, 2019, s. 134). OTT TV platformları dijital görüntülemeyi çevrimiçi görüntülemeye geçişi sağlamıştır. Kullanıcıların içeriklere erişmek için kablo veya uydu sağlayıcı gibi çeşitli cihazlara sahip olmasına gerek yoktur. Bu durum abonelere dilediği zaman, dilediği yerde, dilediği dizi ve film içeriklerini çevrimiçi izleyebilme olanağı sunmaktadır (Chen, 2019, s. 2-3).

OTT tabanlı platformlar yeni medyanın en önemli sac ayaklarından birisini oluşturmaktadır. Talebe bağlı bu TV platformları, abonelik karşılığı yararlanılabilen, seri izleme özelliğinde ve reklamsız dijital video içerikleridir. Yayın platformlarının ticarileşmesini daha çok artıran bu dijital platformlar, dünya genelinde yoğun şekilde rağbet görmeye başlamıştır (Yıldırım, 2021, s. 165-166). OTT tabanlı dijital TV platformları, dizi, film ve sinema gibi sektörlerin formunu değiştirmiştir. Bu platformlar, geleneksel televizyon izleme alışkanlıklarını dönüşüme uğratmış ve sinemaların evlere taşınmasını sağlamıştır (Akyol ve Oğuzcan, 2019, s. 52). Dijital TV platformları dünyada olduğu gibi Türkiye’de yayıncılık hizmetlerini tüm hızıyla sürdürmektedir. Spor, belgesel, dizi, film, eğlence programı vb. türde tüm içerikler yaygın şekilde kullanılmaktadır. 1999 yılında Türkiye’de kurulan ilk dijital televizyon platformu Digitürk olmuştur. Günümüze gelindiğinde ise Netflix, BluTV, Digitürk (beIN CONNECT), MUBI, Amazon Prime Video, Exxen, Gain ve Disney+ ülkemizde yayın hayatlarını sürdüren dijital TV platformları arasında yer almaktadır (Bolat, 2021, s. 197-198).

3.1.Netflix

Netflix, 1997 yılında Kaliforniya’da Amerikalı iş adamı Reed Hasting tarafından kurulmuştur (Barr, 2011, s. 2). İlk kurulduğu yıllarda DVD kiralama şirketi olarak faaliyet gösteren Netflix, 2007 yılında ise abonelerine dizi ve filmler seçip, izleyebilecekleri lisanslı içeriklerden oluşan dijital kütüphane sunmaya başlamış ve böylece dijital TV yayıncılığına tam olarak geçiş sağlamıştır (Sharma, 2016, s. 12). 2013 yılı Netflix’in geleceğini şekillendiren yıl olarak kabul edilebilmektedir. Netflix bu yıl içerisinde çoklu profil oluşturma özelliğinin yanı sıra ilk orijinal içeriği olan “House of Cards” dizisini çıkarmıştır. Bu dizi yoğun ilgi görmüş ve üç Primetime Emmy Ödülü kazanmıştır. Netflix, bu ödüle aday gösterilen ilk dijital platform olma özelliğini taşımaktadır. 2016 yılında

İspanyolca dilinde yayın yapmaya başlamış böylece İngilizce dışında dil tercihleri sunmuştur. Aynı yıl içerisinde Türkiye pazarına girerek, ülkemizde de yayın hayatına başlamıştır (Aytekin, 2021, s. 86-87).

Netflix arzu edilen zaman diliminde, seri olarak izlenilebilen, kaldığı yerden devam edilen (istediği zaman izleme ve durdurma), kişiselleşmiş, etkileşimli, reklamsız ve belli bir ücret karşılığında seyredilen yeni bir televizyon ve sinema yapısı oluşturmuştur. Tam zamanlı, esnek ve çok çeşitli bu model yapısı diğer bütün medya şirketlerinin dikkatini çekmiştir. Bu bağlamda yeni medya platformları sayısı da hızla artmaya başlamıştır. Zengin bir belgesel, sinema ve dizi arşivi oluşturan Netflix'te gösterime giren yapımların pek çoğu popüler olmuş ve milyonlarca insan tarafından izlenmeye başlamıştır. Ayrıca pek çok ülkeye ait yapımlar ve Netflix'e has sayısız orijinal içerikler mevcuttur (Yalçın, 2022, s. 146-148).

Üyelik sistemi ile faaliyet gösteren Netflix, birden fazla kişinin ortak hesap ile hizmet almasına olanak sağlamaktadır. İzleyicilere temel, standart ve özel olmak üzere üç ayrı üyelik paketi sunmaktadır. Bu üç paket yayın kalitesi, izleyebilecek kişi sayısı ve bu kapsamda oluşturulan fiyatlara göre kategorize edilmiştir. İnternet destekli televizyon, bilgisayar, tablet, cep telefonu gibi tüm aygıtları desteklemektedir (Sarı ve Sancaklı, 2020, s. 248). Netflix, kullanıcısının zevk ve ilgi alanına göre onların sevebileceği yayınlar önermekte ve içerikleri sofistike yöntemlerle kişiselleştirerek uygun eşleştirme sağlamaktadır. Ayrıca Netflix, dil özellikleri bakımından da oldukça ileri seviyededir. Küresel çapta birçok ülkeye hizmet vermesinden dolayı seslendirme ve alt yazı sistemi pek çok dile çevrilerek yayın hizmeti sunmaktadır (Arnold, 2020). Dünyanın en değerli markaları arasında bulunan Netflix, 2021 yılında Kantar araştırma şirketine göre en değerli 24. markaya yükselmiştir (Mavnacıoğlu, 2022, s. 266). 2013 yılından beri düzenli bir büyüme gösteren Netflix'in, 2022'nin üçüncü çeyreğinde toplamda 223 milyondan fazla aboneli olmuştur (Ulukan, 2022).

3.2. BluTV

BluTV, 2015 yılında Doğan Holding tarafından kurulmuştur. Kullanıcılar istediği zaman diliminde, internet bağlantılı bilgisayar, akıllı telefon, tablet ya da televizyon gibi aygıtlar üzerinden izleme olanağına sahiptir. Birbirinden farklı çok sayıda yerli ya da yabancı dizi, film ve canlı yayın reklamsız izlenebilmektedir. 10.000 saatten fazla film, dizi, spor, yaşam içerikleri ve en önemlisi sadece BluTV'de bulunan, BluTV üyelerine özel yerli yapımlar mevcuttur (BluTV, 2022). "Türkiye'nin İnternet Televizyonu" sloganıyla hizmet veren BluTV, Netflix formatında içerik kütüphanesi bulunan ve isteğe bağlı yayıncılık hizmeti veren bir dijital yayın platformudur. Türkiye'nin ilk online dizisi Masum, BluTV'de yayınlanmış ve bu platform adını bu şekilde duyurmuştur (Dönmez, 2022, s. 67-68).

BluTV Türkiye'de faaliyet gösterdiği için genellikle yerli yapımlara yer vermektedir. İçerisinde birçok ödüllü yerli dizi ve film mevcuttur. Ayrıca geleneksel televizyon dışında canlı yayın izlemeye fırsat sağlaması önemli bir avantaj elde ettirmiştir. Bu platform fiyat politikası ve sunduğu kaliteli içerikler neticesinde oldukça ön plana çıkmaya başlamıştır. BluTV, 2021 yılında elde ettiği 4 milyonu aşkın üye ile Türkiye'de en çok aboneye sahip olan dijital TV platformu

olmuştur. Türkiye’de bu tarz platformlar arasındaki pazar payını %44’e taşımış ve ortalama değerini 500 milyon dolara yükselmiştir (Yıldırım, 2021, s. 179-182).

3.3.Exxen

Exxen, Acun Medya’nın kurucusu ve sahibi Acun Ilıcalı tarafından 1 Ocak 2021 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Türkiye’de yayın yapan yerli dijital TV platformu olma özelliği göstermektedir (Kalfa, 2021). Üyelik sistemine dayalı bu platform, internet destekli televizyon, cep telefonu, tablet ve bilgisayar üzerinden istenilen zamanda ve istenilen yerde seyredilebilmektedir. “Türkiye’nin dijital platformu” sloganıyla hareket eden Exxen’de yerli ve yabancı onlarca diziyi, stand up gösterilerini veya eğlence programlarını, belgesel ve çocuk yayınlarını yüksek kalite ile izlemek mümkündür. Ayrıca UEFA Şampiyonlar Ligi, UEFA Avrupa Ligi ve UEFA Konferans Ligi maç yayınları da Exxen’de naklen verilmektedir. Exxen’de hem reklamlı hem de reklamsız üyelik seçeneği bulunmaktadır (Exxen, 2022).

Diğer platformlarda eleştirel ve bağımsız yapımlar görmek mümkün iken Exxen, sadece eğlence temasını ön plana çıkaran bir dijital TV platformudur. Exxen kısa sürede popüler bir dijital TV platformu haline gelmiştir. 2021 yılında yayın hayatına başlayan Exxen henüz ilk yarım yılını geride bıraktıktan sonra 930 bin üyeye ulaşarak, tahmini olarak 4 milyon TL kâr elde etmiştir (Yıldırım, 2021, s. 185-186).

3.4.Amazon Prime Video

Amazon, 2005 yılında Amerika’da Amazon Prime’ı kurmuş ve sonraki yıllarda birçok ülkede erişime açmıştır. Türkiye’de ise 2020 yılının Eylül ayı itibarıyla kullanıma sunulmuştur (Mayo, 2022). Prime Video, video içerik arşivine sınırsız erişim ve aynı zamanda kiralanabilir ya da satın alınabilir ek içerik hizmeti sunan OTT tabanlı dijital TV platformudur. Bu platformun diğer bir özelliği ise kullanıcıların halen vizyonda olan sinema filmlerine ulaşarak satın alabilmesidir (Sarı, 2021, s. 182). Oluşturulan üyelik ile popüler filmlere ve ödüllü Amazon Originals dizilere, Prime Video’da alt yazılı ve seslendirmeli olarak ulaşılmaktadır. Televizyondan, tableten veya mobil cihazlardan çevrim içi veya indirme özelliği çevrimdışı olarak istenilen zamanda istenilen yerde izlenilebilmektedir (Amazon Prime, 2022).

3.5.MUBI

MUBI, 2007 yılında Efe Çakarel tarafından kurulan, dijital film yayın platformu hizmetidir. Bu platform, birçok sanat filminden, kült filmlere kadar oldukça geniş bir film yelpazesine sahiptir. MUBI online sinema arşivi olarak tanımlanmakta ve bu yönü ile diğer platformlardan ayrılmaktadır. Bilgisayar, iPad, Apple TV, İOS, Android, ve Samsung Smart TV üzerinden izlenebilmektedir. Diğer dijital TV platformlarında olduğu gibi “neredeysen orada izle” özelliği mevcuttur (Yorumgüncel, 2020).

En yeni yönetmenlerden, en çok ödül kazananlara dünyanın her köşesinden birbirinden güzel ve heyecanlı filmlerin yer aldığı MUBI, her gün yeni bir film yayınlamaktadır. Sinemanın her türlü form ve büyüklükteki ekranda izlenmesi gerekliliği ile yola çıkan MUBI, en orijinal yapımları ekranlara taşımaktadır. MUBI, herkesin kendi film kütüphanesinin bulunması düşüncesi ile abonelerin

dilediği zaman, dilediği yerde kendilerine ait küçük sinema oluşturmaya imkân vermektedir. Ayrıca MUBI, yalnızca günümüz sinemasını veya klasik yapımları keşfetmekten ibaret değildir. Aynı zamanda tüm bu keşiflerin tartışılabildiği ve başkalarıyla paylaşılabilirdiği bir alan olma özelliğini göstermektedir (MUBI, 2022).

3.6.Disney+

Disney Channel; Disney, Pixar, Marvel, Star Wars, National Geographic ve çok daha fazlasına ait içeriklerin yer aldığı dijital TV yayın platformudur. İçerisinde binlerce film, kısa içerikler, sayısız diziler ve belgeseller bulunmasının haricinde gişe filmleri ve Disney hariç hiçbir yerde izlenilmeyecek orijinal içerikler yer almaktadır. Disney, mobil cihazlar, web tarayıcıları, oyun konsolları, set üstü kutular ve Smart TV'leri desteklemekte ve 4K UHD çözünürlükte izlenebilmektedir (Disney+, 2022).

Disney, 12 Kasım 2019'da Amerika'da yayıncılık faaliyetlerine başlamıştır. Disney'in yayın platformu Disney+ 14 Haziran 2022 tarihinden itibaren de Türkiye pazarına girmiştir. 170'i orijinal olan 1.000'den fazla film, 16.000'in üzerinde bölümden oluşan 400'den fazla dizi, belgesel ve özel içerik arşivi ve yerli orijinal yapımlarıyla Türkiye'de kullanıcılarına yayın hizmeti sağlamaktadır (Boxoffice Türkiye, 2022). Dünyanın birçok ülkesinde yayın faaliyetinde bulunan Disney, 2022 yılının başı itibariyle 129 milyon üyeye ulaşmıştır. 2024 yılı itibariyle ise üye sayısının 230 milyon ile 260 milyon arasında bir rakama ulaşacağı ön görülmektedir (İçözü, 2022).

3.7.beIN CONNECT

15 Şubat 2013 tarihinde "Dilediğin Zaman ve Dilediğin Yerde" uygulamalarıyla kurulan iki farklı sistemdir. Dilediğin zaman uygulaması dekoderler içinde bulunan ve Digiturk Portal'dan erişilebilen bir uygulamadır. Dilediğin yerde uygulaması ise Android, IOS, Windows tabanlı tabletler, telefonlar ve bilgisayarlar için kullanılan bir uygulamadır. 26 Nisan 2017 tarihinden itibaren Digiturk, bu iki hizmet uygulamasını tek bir kurumsal isim ile birleştirme kararı alarak beIN CONNECT olarak değiştirmiştir (Biyografi.info, 2022).

Digiturk hizmeti olan beIN CONNECT, üyelerine sunduğu spor ve eğlence paketlerinden oluşan bir dijital TV platformudur. Spor paketi içerisinde Türkiye Süper Lig ve Avrupa'nın önemli liglerinin maç yayın hakları bulunmaktadır. Maç yayınlarının dışında sayısız spor programı da yayın hizmetleri akışında mevcuttur. Eğlence paketinin içerisinde ise ödüllü filmler, popüler diziler, yüzden fazla TV kanalı, yüzlerce belgesel, yaşam ve çocuk içeriği vardır. Aboneler, beIN CONNECT üyelik paketi dahilindeki içerikleri, ister televizyondan isterse mobil uygulamalar aracılığıyla beIN CONNECT'i indirerek taşınabilir cihazlardan ya da www.beinconnect.com.tr adlı web sitesinden izleyebilmektedir. Ayrıca TV kanallardaki yayınları on iki saate kadar geri alabilmek mümkündür (beIN CONNECT, 2022).

3.8.GAIN

GAIN, 2020 yılında yayın hayatına başlamıştır. Gain Medya sahipliğinde kurulan bu platformun kurucusu Gözde Akpınar'dır. Bünyesinde barındırdığı

içerik sayısını hızla artırmaya başlayan ve özgün yayınlara odaklanan GAİN, şu anda yerli-yabancı dizi, film, belgesel, eğlence programları, canlı haber bültenleri ve sadece GAİN'e ait orijinal yapımlarla hizmet vermektedir (Ertunç, 2021). GAİN kendisini “farklı seslere, başka renklere, zamanın kıymetine önem veren, yenilikçi, eğlenceli kısa ve uzun içeriklerden oluşan yeni nesil bir içerik platformu” olarak nitelendirmektedir (GAİN, 2022). GAİN, günlük hayat içerisinde kısıtlı vakitlerde kaliteli, hızlı geçilebilir bir durum yaratmak için kısa içerikler sunan dijital TV mecrasıdır. Bu sebepten dolayı kullanıcılar kısa vakitler içerisinde belgesel, dizi ve film izleme olanağına sahiptir (Karadağ, 2021).

4.Kültür Endüstrisi ve Dijital TV Platformları İlişkilendirilmesi

Görsel sanatlar, müzik, sinema, tiyatro, kitap ve televizyon programları, geleneksel kültür endüstrisi kategorisinde sınıflandırılırken günümüz teknolojisi ile ortaya çıkan dijital kitaplar, dijital müzik, elektronik yayınlar, dijital TV platformları modern dijital kültür endüstrisi kategorisinde sınıflandırılmaktadır (Özdemir, 2009, s. 78). Günümüzde internet insanların iş, eğlence ve boş vakitlerini yoğun biçimde meşgul ederek, gündelik yaşamın egemen unsuru hâline gelmiştir (Başaran, 2005, s. 52). Dolayısıyla internet, kültür endüstrisinin dağıtımının sağlandığı temel mecra olmuştur (Danesi, 2012, s. 241).

Kültür endüstrisinin ortaya çıkmasında etkili olan tüketim toplumu olgusu, dijital medya araçları ile desteklenmiş ve günümüzde bizzat kültür endüstrisinin yaratıcısı olmuştur. Dijital medya araçları kapitalist sistemin beslediği tüketicinin sağlanmasında ve sanal gereksinimlerin yaratılmasında kültür endüstrisinin taşıyıcısı konumundadır (Yurdakul, 2019, s. 51-52). Özellikle televizyon yayıncılığı kapsamında dijital TV platformları üretimi hız kazanmış, bu platformlar kapitalist sistemin etkisini artırmış ve kültür endüstrisinin temel araçlarına dönüşmüştür.

Televizyon, sadece bir teknoloji ürünü ya da basit bir aygıt değil aynı zamanda toplumsal, kültürel ve ticari bir araçtır. Başlangıçtan beri bu amaçlarla kullanılan televizyon zamanla teknoloji ve internetin desteği ile etkisini daha çok hissettirmeye başlamıştır. Dijitalleşme sonucu artan görüntü kalitesi ve içerik çeşitliliği televizyon dünyasında daha keyifli bir seyir zevki yaratmış, bu durum da tüketim için fırsat oluşturmuştur. Uydu yayıncılığı ile başlayan sonrasında ödemeli abonelik sistemine dayalı OTT tabanlı dijital TV platformları yayıncılığı ile devam eden süreç, izleyicinin sürekli tükettiği organizasyonel bir yapıda işlemektedir (Özel, 2015, s. 2;7). Dijital TV platformları ile tüketiciler eskiye nazaran çok daha fazla seçeneğe sahip olmuştur. Bu durum ekonomik ve kültürel dünyada her gün daha fazla küreselleşen bir pazar bilinci meydana getirmiştir (Aydın Öztürk, 2020, s. 281).

Dijital televizyon yayıncılığın başlaması ile kârlılığı artırmak isteyen kültür endüstrisi kuruluşları, kullanıcıların geri bildirimine önem vererek gelirlerini yükseltmişlerdir. Kullanıcılardan alınan dönütlere göre içerik güncellemeleri sağlayan dijital TV platformları kendilerini sürekli yenilemektedir (Gürer, 2015, s. 61). Üstelik bu dijital platformlar dünyanın dört bir yanındaki kullanıcılara küresel çapta hitap etmektedir. Bu durum sonucunda kuruluşlar pazarlarını oldukça genişletmiştir. Örneğin internet trafiğine göre Netflix sitesinin %73 oranında uluslararası ziyaretçisi bulunmaktadır (Sözuer, 2019, s. 244).

Boş zaman ve eğlenme güdümü altında kitlelerin tüm yaşam pratiklerini birer tüketim eylemine dönüştüren kültür endüstrisi, dijital platformlar ile bu durumu daha da sağlamlaştırmıştır. Günümüz dijital çağında sürekli boş zaman ve akış üreten bu mecralar adeta fastfood ürünü gibi tüketilmektedir. Örneğin Netflix, dizi, film ve belgesellerini dünyanın yüzlerce ülkesine pazarlamakta, milyonlarca abonesi bulunmakta ve milyar dolarlar ciro elde etmektedir (Temelli Coşgun, 2022, s. 256-258). Dijital TV platformları ile boş zaman planlama işi daha kolay hale gelmiştir. Oluşturulan kişisel öneri algoritmaları boş zamanları etkilemekte ve yönlendirmektedir. Boş zamanlarda seçimi bireylere ait görünen “özgür tercihler” gibi görülen öneri algoritmaları aslında bireyi daha fazla kontrol altına almaktadır. Ticari kaygılar ile oluşturulan kişisel öneri algoritmaları boş zamanları gündelik hayat pratiklerinden koparacak bir eğlence alanı vaat etmektedir (Yüceer Berker, 2022, s. 102-104).

OTT tabanlı dijital yayın platformları dijital bir iş modeli oluşturmuştur. Genellikle eğlence endüstrisi içerisinde yapılan bu platformlar geleneksel yayınlara göre daha kaliteli ve zengin içerikler sunmaktadır. Günümüzde tercihlerin ise bu hususlar üzerinden şekillendiği görülmektedir. Uluslararası çapta faaliyet gösteren dijital platformlar küresel bir kültür endüstrisi yaratmaktadır. Bu platformlar kapitalizmin temel amacı olan kâra doğrudan etki etmeye başlamıştır. Örneğin; 2021 yılı verilerine göre Netflix dünya genelinde 200 milyondan fazla aboneye, Türkiye’de yayın yapan BluTV 3.5 milyon aboneye, 2021 yılında kurulmasına rağmen Exxen’de kısa sürede 1 milyondan fazla aboneye ulaşmıştır (Yıldırım, 2021, s. 172-173).

Kültür endüstrisinin dijital TV platformları ile ilişkisi toparlandığında; küresel düzeyde bir etki ve kullanım oranına sahip olan bu platformlar belli bir ücret karşılığı tüketiciye sunulmaktadır. Gelişen yeni model teknolojik araçlar sayesinde, zaman ve mekân sınırı olmadan, diziler ya da filmler istenildiği an ve istenilen yerde rahatlıkla izlenilmektedir. Yaşanılan bu gelişmeler tüketicilerin ilgisini çekmeyi başarmış ve tercihler dijital platformlara yönelmeye başlamıştır. Bu durum birçok dijital yayın hizmeti veren kültür endüstrisi kuruluşlarının doğmasına sebep olurken aynı zamanda ekonomik açıdan birçok ulusal ve uluslararası şirket için yeni ticari pazarları meydana getirmiştir (Kapır, 2019, s. 219). Dijital TV platformları çok daha az çaba ile çok daha geniş kitlelere ulaşmaktadır. Dijital TV platformları, Adorno’nun ortaya attığı ve sınırlarını belirlediği kültür endüstrisi kuramı çerçevesinin çok ötesine taşan büyük bir metalaşma sürecidir. Bu durum kültür endüstrisinin amaçlarına hızlı ve kolay şekilde ulaşmasının yolunu açmıştır. Dijitalleşen kültür ve sanat ürünlerinin daha fazla kişinin tüketimine sunulması kültür endüstrisi için daha fazla kâr anlamına gelmektedir (Temelli Coşgun, 2022, s. 253-255). Kültür endüstrisinde ortaya çıkan en çarpıcı değişiklikler dijital platformlarla birlikte yeni kanallar ve dağıtım biçimleriyle yayın, dolaşım ve pazarlama alanında gerçekleşmiştir. Bu anlayışta nihai tüketicilere malların satın alınması ve yeniden satılmasından ziyade daha çok çeşitli pazarların eklemlenmesi, yani her bir kullanıcı kategorisine farklı mal veya hizmetlerin sunulması söz konusudur (Guignard, 2014, s. 43-44). Hızla büyüyen pazar yeni mega şirketler oluşturmuştur. Bunlara Netflix, Amazon, Disney Channel gibi şirketler örnek verilebilmektedir. İnternet ve bilgisayar teknolojilerinin başat rol aldığı yeni ekonomik politik

dönemde 1970'lerin büyük medya devlerinin sayıları azalmaya giderken dijital medya şirketleri hızla güçlenmiştir. Örneğin 1997 yılında kurulan Netflix 2014 yılına gelindiğinde dünyanın en büyük elli şirketinden birisi olmuştur. 2020 yılında ise bu şirketlerin sayısı iyice artmış, Amazon gibi platformlar da ilk elli içerisinde yer almaya başlamıştır (Yalçın, 2022, s. 143-145).

5.İlgili Literatür Çalışmaları

Kültür endüstrisinin dijital yayın platformlarında uygulanmasına yönelik literatürde yer alan ve araştırma konusu ile benzerlik göstermesi açısından öne çıkan başlıca temel çalışmalar şu şekildedir:

Fausto Colombo (2018) tarafından hazırlanan “Reviewing The Cultural Industry: From Creative Industries to Digital Platforms” başlıklı makalede kültür endüstrisinin dijital platformlar olan bağlantısı vurgulanmıştır. Kökenlerinden günümüze kültür endüstrisi hakkındaki uluslararası tartışmayı geniş bir şekilde yeniden inşa etmek amaçlanmıştır. Elde edilen verilere göre; ücretsiz olan içerikler yeni platformlar ile ücretlendirilmiş ve ödemeleri tüketiciler tarafından sağlanır olmuştur. Kültürel ürünlerin her düzeyde dağılımı katlanarak artmış, yaşam döngüsü ve zevk anlayışında değişiklik yaşanmıştır. Bu platformlar, kültür endüstrisinin daha kolay ulaşabileceği bütünleşik hedef kitleler yaratmıştır.

Thomas Guignard (2014) tarafından hazırlanan “Digital Intermediaries and Cultural Industries: the Developing Influence of Distribution Platforms” başlıklı makalede, dijital platformların endüstriyel aktörler için bir organizasyon modu oluşturduğu, mal ve hizmet dağıtımının yeni bir şekli olan bu platformların farklı bir endüstri alanı yarattığı konu edinilmiştir. Sonuç olarak; bu platformların kültür endüstrisi piyasasında çok boyutlu, uluslararası geniş bir pazar oluşturduğu, her yerden erişilebilmeyi mümkün kıldığı, erişimleri ücretlendirdiği ve platform yöneticilerinin tüm stratejik parametreler üzerinde kontrol sahibi olduğu belirtilmiştir.

Kenan Duman editörlüğünde “Netflix Etkisi Dijital Çağda Ekran Kültürü” kitabı içerisinde yer alan, Asena Temelli Coşgun (2022) tarafından hazırlanan “Kültür Endüstrisi Bağlamında Dijital Seyir Platformu Netflix’e Yönelik Eleştirel Bir Analiz” başlıklı bölümde Netflix’in bir tüketim ürünü olarak analiz edilerek, kültür endüstrisi ile olan ilişkisinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda ise Netflix’in bir tüketim nesnesine dönüşerek kapitalist döngüyü beslediği görülmüştür. Sunduğu yüzlerce içerik bireylerin boş zamanlarını birer tüketim eylemine dönüştürmüştür. Netflix, kullanıcı odaklı ve özgür bir platform gibi lanse edilmesine rağmen gerçekte global piyasa tarafından üretilmekte ve şekillenmektedir.

Şefika Yurdakul (2019) tarafından hazırlanan “Kültür Endüstrilerinin Yaratılmasında Dijital Medyanın Rolü” başlıklı makalede, dijital medyaların kültür endüstrilerinin yaratılmasındaki etkisi araştırılmıştır. Verilere göre; dijital ortamlar oluşturdukları içeriklerle kültür endüstrilerinin üretildiği yeni mecralar olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijital mecralar, bireye özgür olduğu düşüncesi empoze ederek onları aldatmakta, sanal ihtiyaçlar üretmekte ve bireyleri kültür endüstrisinin bir parçası haline getirmektedir. Dijital ortamlar

dolayısıyla kültür endüstrilerine hizmet etmekte ve kültür endüstrilerinin etkin ve aktif birer uygulayıcısı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

Can Diker (2019) tarafından hazırlanan “Az Daha Fazladır: Dijital Seyir Platformlarının Tüketim Kültürü Açısından İzleyicilerin Seyir Alışkanlıklarına Olan Etkisi” başlıklı makalede, Netflix, Puhutv, BluTV, Hulu vb. dijital platformları ne sıklıkla kullandığı ve bu platformlardan beklediği özgün içeriğin biçimsel özelliklerinin ne olduğu araştırılmıştır. Anket tekniği kullanılan bu araştırmada tüketim kültürü ve seyir deneyimleri arasındaki ilişki tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgular göre; tüketim kültürü ile yeni nesilde uzun süreli film ya da dizilere tahammülün azaldığı ve dijital platformların da bu durumu göz önünde bulundurarak yeni neslin tüketim alışkanlıklarına göre kendilerini biçimlendirdiği görülmüştür. Bu platformların kültür endüstrisinin bir parçası olarak, toplumları küresel boyutta daha çok tüketime teşvik ettikleri belirlenmiştir.

Bike Alizade (2022) tarafından hazırlanan “Bir Kültür Endüstrisi Olarak Netflix ve İçerikleri: Platformun Endüstri ve İçerik Boyutuna İlişkin Bir İnceleme” başlıklı yüksek lisans tezinde, Netflix’te yer alan içeriklerin arkasındaki endüstriyel pratikleri açığa çıkarmak ve yapım şirketlerinin tüketiciye sundukları içeriklerin birbirinin aynısı olduğunu göstermek amaçlanmıştır. Netflix’in 2021 Ocak ayı tarihinde en çok izlenen dram dizileri örneklem olarak seçilmiş ve bunların içerik analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda birbirinden farklıymış gibi gösterilen yapımların aslında benzer özellikler barındırdığı ve bu yapımların özgünlük taşımadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Netflix’in bünyesinde kültür endüstrisi özellikleri gösteren içerikleri barındırdığı tespit edilmiştir.

Nedim Öztürk (2020) tarafından hazırlanan “Kültür Endüstrisi Bağlamında Glow Dizisi Üzerine Nitel Bir Çözümleme” başlıklı yüksek lisans tezinde, dijital çağda internetin sunduğu imkânların ve internet kullanıcıların sayısının artması neticesinde mobil yayıncılığın hızlı bir sıçrama gösterdiği, izleme olanaklarını geliştirdiği, bunun sonucunda ise Netflix gibi kültürel üretim merkezlerinin oluştuğu, hatta tekelleştiği ve kültür endüstrisi tarafından bir meta hâlinde üretilen kültürün hızlandığı anlatılmıştır. Bu kapsamda çalışmada Netflix yapımı olan Glow dizisi incelenmiş ve nitel içerik analizi yapılmıştır. Çalışma sonucunda dizinin, kültür endüstrisinin ticari kaygılarıyla hareket ettiği, bu nedenle özgünlükten uzak, standart ve tek tip ürünler ortaya koyduğu saptanmıştır.

6. Metodoloji

6.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Uzun bir dönem boyunca geleneksel yayın mecralarında üretilen ve dağıtılan kültür endüstrisi ürünleri artık dijital yayınlar aracılığıyla da faaliyet göstermektedir. Bu kapsamda kültür endüstrisi perspektifinde dijital yayıncılık kullanımını ortaya koymak araştırmanın genel amacıdır. Ayrıca kültür endüstrisinin dijitalleşme ile ne yönde dönüşüm yaşadığını, dijital yayın platformlarının kültür endüstrisi çizgisinde nasıl ilerlediğini ve kültür endüstrisi aracı olarak nasıl rol aldığını belirlemek de amaçlanmaktadır.

Yayıncılığın dijital platformlara taşınması ile kültür endüstrisinin genel yapısının şu anki durumu ve kültür endüstrisi ürünlerinin dijital yayıncılık anlayışı içerisinde ne şekilde yansıtıldığının ortaya konulması araştırmanın önemini oluşturmaktadır. Ayrıca araştırmada, kültür endüstrisinin günümüz çağına uyarlanıp dijitalleşme perspektifinden ele alınması literatüre farklı ve özgün bakış açısı katacaktır. Bu durum çalışmayı önemli kılan diğer bir husustur.

6.2.Çalışma Soruları

Çalışmada, dijital TV platformları baz alınarak, dijital yayın araçlarının kültür endüstrisinde kullanımına yönelik nasıl bir rol üstlendiği sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu kapsamda araştırma konusunun genel çerçevesine yönelik oluşturulan araştırma soruları şu şekildedir:

S.1. Kültür endüstrisi, genel yapısı ve özellikleri bağlamında dijitalleşmeyle birlikte nasıl bir değişim yaşamıştır?

S.2. Kültür endüstrisinin dijital yayın platformlarında faaliyetleri nasıl şekillenmeye başlamıştır ve işleyişi nasıl devam etmektedir?

S.3. Dijital TV yayın platformları kültür endüstrisi aracı olarak ne tür işlevler üstlenmektedir?

S.4. Dijital TV platformlarının kültür endüstrisi açısından yeri ve önemi nedir?

6.3.Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada belirlenen amaca erişebilmek ve araştırma sorularına cevap bulmak için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Nitel araştırma, toplumsal bağlamda konumlandırılmış olayları, gözlem ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemleri ile inceleyen ve araştırmacının kendi öz değerlendirmelerini katması ile oluşturulan bir araştırma türüdür. Bu yöntemde açık uçlu sorular ile olaylar enine boyuna ele alınmaktadır (Neuman, 2014, s. 22). Olayları, olguları ve insan davranışlarını içinde bulunduğu ortam içerisinde ve çok yönlü şekilde açıklamaya yarayan nitel araştırmada yorumlayıcı yaklaşım söz konusudur. Bireylerin görüşleri ve deneyimleri çok önemli yer tutmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 37).

Araştırma deseni olarak, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması kullanılma sebebi, araştırmanın gerekçelerine uygun olarak konuyu kendi ekseninde derinlemesine ele almak ve olguların çeşitli yönlerini açığa kavuşturarak, anlaşılmasını sağlamaktır. Durum çalışması, bir durumun, olayın, bir veya birden fazla bireyin ya da eylemin gözlem, mülakat gibi veri toplama araçları kullanılarak derinlemesine analiz edildiği araştırma desendir (Creswell, 2017, s. 14).

Çalışmada, veri toplama aracı olarak görüşme (mülakat) tekniği kullanılmış olup, görüşme tekniğinin kendi içerisindeki türlerinden ise yarı yapılandırılmış görüşme uygulanmıştır. Yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler MAXQDA programıyla analiz edilmiştir.

6.4.Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini, dijital TV yayın platformlarını kullanan kişiler oluşturmaktadır. Ana kütleyi temsil edecek katılımcılar amaçlı örneklem kullanılarak seçilmiştir.

Örnekleme temsil eden katılımcıların tamamı dijital TV yayın platformu kullanıcısı olmak üzere 12 kişiden oluşmaktadır. Katılımcılar farklı demografik özelliklere göre tercih edilmiştir. Cinsiyet dağılımları altışarlı olarak eşit alınmıştır. 20-30, 31-40 ve 41-50 yaş guruplarından dörder kişi seçilmiştir. Katılımcıların eğitim durumları ise ilköğretim, ortaöğretim, üniversite ve lisansüstü olmak üzere kategorilendirilmiş ve her birinden üçer kişi örnekleme dahil edilmiştir. Çalışmaya dahil olan katılımcılar K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11 ve K12 şeklinde kodlanmıştır. Örneklem olarak seçilen asıl katılımcılarla görüşmeye başlamadan önce aynı demografik özelliklere uygun kriterlerde 8 kişi üzerinden pilot uygulaması yapılmıştır. Pilot görüşmeler, amaç ve önemi ortaya koyabilecek, araştırma sorularına yanıt bulabilecek uygun mülakat sorularını oluşturabilmek için bir ön uygulama şeklinde değerlendirildiğinden çalışmanın analiz ve bulgularına dahil edilmemiştir.

Araştırmanın kapsam ve sınırlılıkları ise şu şekildedir:

- Araştırmanın içeriğine yönelik yer alan görüşme soruları kültür endüstrisinin genel yapısı ve özellikleri kapsamında hazırlanmıştır.
- Araştırma, dijital TV yayın platformları ile sınırlı tutulmuş ve bu kapsamda hazırlanmıştır.
- Araştırma, dijital TV mecraları arasında OTT tabanlı (Netflix, BluTV, Amazon Prime Video, Disney+, Exxen gibi) platformlar ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırma, ülke sınırları içerisinde yaşayan katılımcıları kapsadığından dolayı Türkiye’de yayın yapan OTT tabanlı dijital TV platformları ile sınırlandırılmıştır.

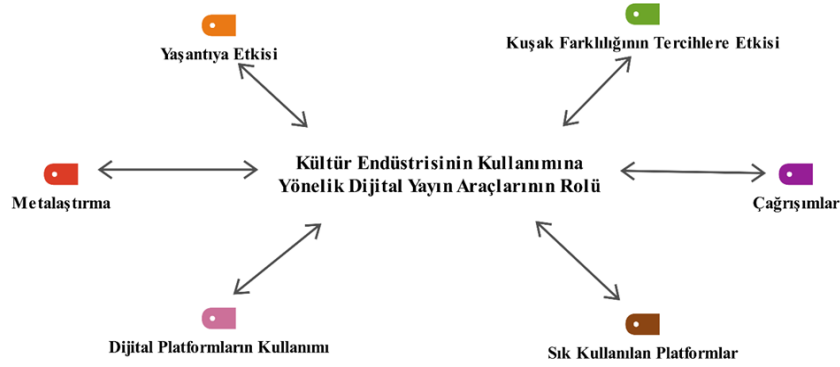
6.5.Çalışmanın Etiği

Araştırmada görüşmelere başlamadan önce Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Enstitüsü 15/09/2022 tarihli ve karar sayılı (Başvuru No:383) Etik Kurul onayı alınmıştır.

6.6.Analiz ve Bulgular

Çalışma Şekil 1’de görüldüğü üzere 6 tema altında toplanmıştır. Bunlar; sık kullanılan platformlar, çağrışımlar, dijital platform kullanımı, yaşantıya etkisi, kuşak farklılığının tercihlere etkisi ve metalaştırmadır.

Şekil 1. Temalar Gösterimi

Sık Kullanılan Platformlara İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan sık kullanılan platformlar temasına ait 8 kod oluşturulmuştur. Bunlar; beIN Connect, Disnet+, Gain, Amazon Prime, BlueTV, MUBİ, Exxen, ve Netflix'dir. Buna göre; katılımcıların en çok tercih ettikleri platform Netflix ve Exxen bunu takiben 3 katılımcı BluTV, 2 katılımcı beIN Connect, 2 katılımcı Amazon Prime kullanmakta MUBİ, Disney+ ve Gain platformlarını da 1'er kişi tercih etmektedir. Dolayısıyla sık kullanılan platformlar teması Netflix ve Exxen kodları üzerine yoğunlaşmıştır.

Tablo 1. Katılımcılara Göre Sık Kullanılan Platformlar

Kod Sistemi	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12
▼ Sık Kullanılan Platformlar												
beIN Connect						●				●		
Disney+									●			
Gain					●							
Amazon Prime			●						●			
BluTV		●					●	●				
MUBİ												●
Exxen						●	●	●			●	●
Netflix	●	●	●	●	●		●	●	●	●	●	●

Çağrışımlara İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan çağrışımlar temasına ait 7 kod oluşturulmuştur. Bunlar; yenilik, konfor, erişebilirlik, kalite, popülerlik, çeşitlilik, özgürlük ve esnekliktir. Çağrışımlar teması katılımcılara göre incelenmiştir. Buna göre katılımcılar erişebilirlik ve konfor kodları üzerine yoğunlaşmıştır.

Tablo 2. Katılımcılara Göre Çağrışımlar

Kod Sistemi	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12
Çağrışımlar												
Konfor		●			●		●					
Erişilebilirlik	●	●	●			●	●		●	●	●	
Kalite		●			●							
Popülerlik												●
Çeşitlilik												●
Özgürlük										●		●
Esneklik												●

Katılımcılar dijital platformların zaman ve mekân fark etmeksizin istenilen içeriği izlemeye olanak sağladığını ve dijital platformlara erişim problemi olmamasından kaynaklı olarak konfor sağladığını dile getirmişlerdir. Konu ile katılımcı görüşleri şu şekildedir:

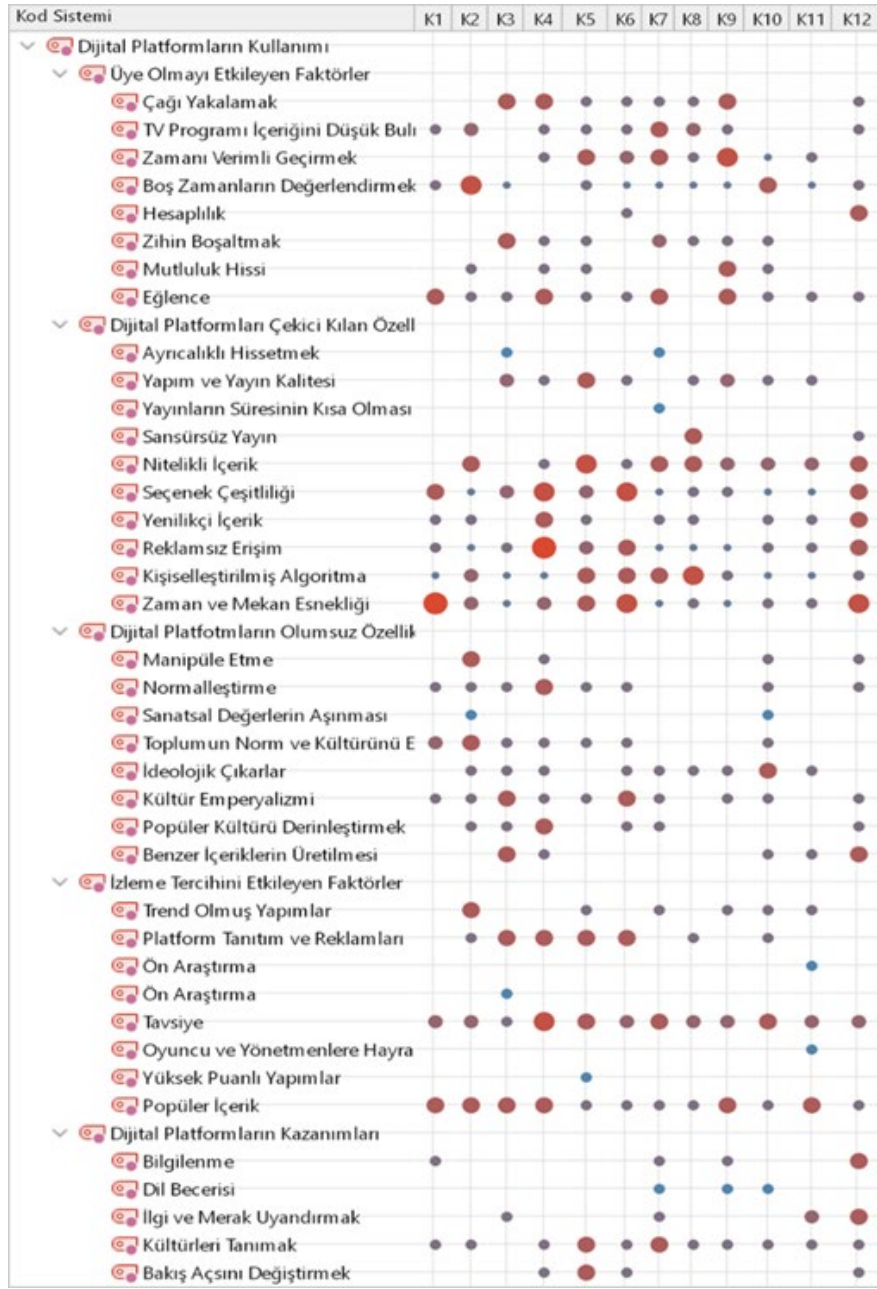
“Herkes bu platformlara rahatlıkla zaman ve mekân sorunu yaşamadan ulaşabiliyor. Dolayısıyla erişebilir yapıda diyebilirim. Ayrıca bütün türler ayrı ayrı kategorize edildiği için kolaylık sağlıyor.” (K6)

“Sürekli elimizin altında dolayısıyla rahatlıkla ulaşip izliyoruz. İstedğimiz zaman istediğimiz içeriği açıyoruz. Yediden yetmişe herkese hitap edecek yayınlar var. Belgeselden dizilere, çocuk filmlerinden çizgi filmlere kadar her şey mevcut.” (K9)

“Dijital TV platformlara deyince aklıma öncelikle rahatlık ve konfor geliyor. Her şey bir tık uzaklığında oluyor. Çok rahat ulaşabiliyorum. Yenilik söz konusu. Ayrıca kaliteli. Normal televizyona göre ses ve kalite çok iyi seviyede. Kendi tercihlerimi ve listemi oluşturabildiğim için bana özel diyebilirim.” (K5)

Dijital Platform Kullanımına İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan dijital platformların kullanımı temasına ait 5 kategori oluşturulmuştur. Bunlar; üye olmayı etkileyen faktörler, dijital platformları çekici kılan özellikler, dijital platformların olumsuz özellikleri, izleme tercihini etkileyen faktörler ve dijital platformların kazanımlarıdır. Bu kategoriler ve alt başlıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. Katılımcılara Göre Dijital Platformların Kullanımı

Üye olmayı etkileyen faktörler arasında kullanıcılar bilhassa TV programı içeriğini düşük bulmak, boş zamanı değerlendirmek ve eğlence temaları üzerinde görüş beyan etmişlerdir.

Üye olmayı etkileyen faktörler kategorisinde katılımcılar TV programı içeriğini düşük bulmak ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar dijital platformların içeriklerinin televizyon yayınlarına göre daha kaliteli olduğunu ve bu sebeple geleneksel televizyon izlemeyi tercih etmediklerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K1 ve K7 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“İçeriklerin hepsinin özgün olduğunu ve sanat değeri taşıdığını düşünmüyorum fakat televizyona göre daha kaliteli, özgün ve sanatsal buluyorum.” (K1)

“Televizyonda gündüz kuşağı programlarının kalitesi oldukça düşük, aynı şekilde normal televizyonda bulunan dizi ve filmler ailecek izlenecek durumda değil. Nadir keyif veren içerikler var. Normal televizyon akışı çok ağır dram ve şiddet içeren yapımlar ile doldurulmuş durumda.” (K7)

Üye olmayı etkileyen faktörler kategorisinde katılımcılar boş zamanlarını değerlendirmek ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar boş zamanları olduğu için dijital platformlara üye olduklarını ve bu zamanları değerlendirmek için dijital platform içeriklerini takip ettiklerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K9 ve K10 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Dijital platformlar duruma göre ihtiyaç. Örneğin yaz mevsimlerinde bir şekilde vakit geçiriyoruz ama kışın yapacağımız çok şey yok. Bu yüzden kış mevsimde olmazsa olmaz diyebilirim.” (K9)

“Boş zamanlarımın olması bu platformlara üye olmamda etken oldu. İster istemez boş vakitlerimiz çok oldukça bu platformlar karşısında daha sık vakit geçirir ve buradaki içerikleri daha çok izler olduk.” (K10)

Üye olmayı etkileyen faktörler kategorisinde katılımcılar eğlence ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar dijital platform içeriklerinin eğlendirici olduğunu ve bu platformlar karşısında keyifli vakit geçirdiklerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K1 ve K3 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Dijital TV platformlarının eğlendirdiğini hatta doğru kullanıldığında eğittiğini düşünüyorum.” (K1)

“Bu platformlar sayesinde kesinlikle eğleniyorum, eğlendirici buluyorum. Zaten bu tarz şeylere ilgiliyimdir” (K3)

Dijital platformları çekici kılan özellikler arasında kullanıcılar zaman ve mekân esnekliği, kişiselleştirilmiş algoritma, seçenek çeşitliliği ve reklamsız erişim kodları üzerine yoğunlaşmıştır.

Dijital platformları çekici kılan özellikler kategorisinde katılımcılar seçenek çeşitliliği ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar dijital platformların istenilen seçeneklere göre içerikleri barındırdığını dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K4 ve K6 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Bu platformlarda birçok konuya değiniliyor. Reklamsız olması çok hoşuma gidiyor. Dizi, film veya belgesel yayınları çok fazla dolayısıyla çeşitlilik mevcut. İçeriklerin fazla olmasını güzel buluyorum.” (K4)

“İstediğim türden içeriği bulabiliyorum, Özellikle dizileri seri şekilde peş peşe izleyebiliyorum. Dolayısıyla dijital TV platformlarını kullanışlı buluyorum. Ayrıca bu platformlar içerisindeki yapımların genellikle kaliteli olduğunu düşünüyorum.” (K6)

Dijital Platformları çekici kılan özellikler kategorisinde katılımcılar reklamsız erişim ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar geleneksel yayın araçlarında çok fazla reklam olduğunu ve dijital platformların reklamsız

olmasının üye olma fikrini etkilediğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K3 ve K8 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Geleneksel TV içerisinde çok fazla reklam var, insanlar bu reklamlardan kaçmak istiyor dolayısıyla tercihlerde reklamsız olan dijital TV’ye kayıyor.” (K3)

“Bu platformlarda reklamların olmaması üyeliğimde çok büyük etken. Artık en büyük video platformu YouTube dahil reklam izletmemek için para istiyor. İzlemek istemediğim reklamın parasının peşin verilmesi isteniyor, bende bu platformlarda reklam izlememek için parasını peşin ödüyorum.” (K8)

Dijital Platformları çekici kılan özellikler kategorisinde katılımcılar kişiselleşmiş algoritma ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar tercihlerine göre içerik seçebildiklerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K2 ve K7 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“İçerik ve kategorilerin fazla olması, bunların arasında kendi istediğimi seçiyor olmam beni özgür kılıyor. Geleneksel televizyonda o gün o saatte hangi yapım varsa izlemek zorundayız, özgür hissedemiyoruz. Ama dijital platformlarda tercih hakkı kullanıcıda olduğu için özgür hissettiriyor.” (K2)

“Bu platformlarda kendi özel ilgi alanlarıma göre içerikler mevcut. Normal televizyondan dizi ve film takip etmiyorum. Önceden karşımıza ne çıkıyorsa onu izliyorduk ama şimdi kendimiz planlıyoruz. Kişisel algoritmalar sayesinde zevkimize uygun içerikler buluyoruz.” (K7)

Dijital platformları çekici kılan özellikler kategorisinde katılımcılar zaman ve mekân esnekliği ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar film izlemek ya da keyifli vakit geçirmek için sinemaya gitmek yerine ya da evden dışarı çıkıp ayrıca bir vakit yaratmaya gerek olmaksızın zaman ve mekândan bağımsız olarak vakit geçirebildiklerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K6 ve K8 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Herkes rahatlıkla zaman ve mekân sorunu yaşamadan dijital TV platformlarına ulaşabiliyor. Dolayısıyla erişilebilir.” (K6)

“İstediğim içeriği, istediğim zaman izlemek beni ayrıcalıklı hissettiriyor. Kişiyeye özel kullanması için yapılmış uygulamalar değil ama bu platformlara parasını verip, sahip olduğum zaman ayrıcalıklı oluyorum.” (K8)

Dijital platformların olumsuz özellikleri arasında normalleştirme, sanatsal değerlerin aşınması ve ideolojik çıkarlar ön plana çıkmıştır.

Dijital platformların olumsuz özellikleri kategorisinde katılımcılar normalleştirme ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar içeriklerin çeşitli düşünceleri ve durumları sıklıkla tekrar etmesinden kaynaklı olarak izleyicinin zihninde durumu normalleştirdiğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K4 ve K6 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“İzlediğimiz durumu kabullenmesek ya da tasvip etmesek bile oldukça normalleşti. Sürekli göz önünde dolayısıyla normal buluyorum.” (K4)

“Bu platformlarda birçok düşüncenin aktarıldığını düşünüyorum. Bazı içeriklerde bizim aile yapımıza uygun senaryolar yok. Türk kültürüne uygun değil. Özellikle homoseksüellik olayları aşırı derecede aktarılıyor. Ama izlemeye devam ediyoruz.” (K6)

Dijital platformların olumsuz özellikleri kategorisinde katılımcılar sanatsal değerlerin aşınması ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar yapımların artmasının ve indirilmesinin sanatsal değerleri aşındırdığını dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K2 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Bu platformdaki yapımların sayısı artırıldıkça ve indirildikçe sanat değerinden koptuğunu düşünüyorum. Çünkü içerikler kopyalanıp çoğaldıkça bence orijinallikten uzaklaşıyor.” (K2)

Dijital platformların olumsuz özellikleri kategorisinde katılımcılar ideolojik çıkarlar ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar içeriklerin alt metinlerinde ideolojik göndermeler olduğunu dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K8 ve K9 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Dijital TV platformlarında siyasi düşüncelerin yansıtıldığını düşünüyorum. Örneğin La Casa de Papel işçi ve emekçi yanlısı bir tutum ile aktarıldı. Bu durumun insanları etkilediğini ve onlarda daha fazla hissiyat ve bilgi oluşturduğunu düşünüyorum. Aynı şekilde ülkelerin tarihleri yansıtılıyor ve biz bundan etkilenebiliyoruz.” (K8)

“Dijital TV platformlarında subliminal mesajlar her zaman veriliyor. Örneğin bir Amerikan bayrağı mutlaka dalgalanıyor. Bazen bu mesajlar farklı düşünceler ya da şüphe uyandırıyor.” (K9)

İzleme tercihini etkileyen faktörler kategorisi altında platform tanıtım ve reklamları, tavsiyeler, popüler içerikler ön plana çıkan temalar olarak analiz edilmiştir.

İzleme tercihini etkileyen faktörler kategorisinde katılımcılar platform tanıtım ve reklamları ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar platformların sosyal mecrada verdikleri reklamların merak uyandırması bağlamında dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K3 ve K5 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Reklamlar doğrudan abone olma noktasında etkili olmadı fakat ilgi düzeyimi artırma noktasında etkili oldu. İlgi çekici reklam, fragmanlar ile kesin bu dizi ya da filme bakmalıyım diye düşünüyorum.” (K3)

“Sosyal medya reklamları çok etkili. Ben bu platformları Instagram üzerinden takip ediyorum. Orada gördüğüm fragmanlar hiç izlemediğim, görmediğim dizi ya da filmler hakkında bilgi sahibi olmamı sağlıyor.” (K5)

İzleme tercihini etkileyen faktörler kategorisinde katılımcılar tavsiye ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar arkadaş çevresinin tavsiyelerinin

izleme tercihlerinde etkili olduğunu dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K4, K6 ve K10 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Dijital TV platformlarına ilgi duymamda arkadaş çevresi çok etkili oldu. Sürekli onlardan tavsiye almam bu platformlara aşına olmamı sağladı.” (K4)

“İzleme tercihimde çevre tavsiyesi etkili. Birçok arkadaşımın bu platformlara aboneliği mevcut. Onların bahsettiği, önerdiği yapımları seyretmek istiyorum.” (K6)

“Üye olmamda olduğu gibi arkadaş tavsiyeleri yine seçeceğim içeriklerde de önemli bir kriter oluşturuyor.” (K10)

İzleme tercihini etkileyen faktörler kategorisinde katılımcılar popüler içerik ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar çok konuşulan ve göz önünde olan yapımları yani popülerleşmiş içerikleri izleme eğilimi gösterdiklerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K4 ve K8 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Kulaktan duyma tavsiyelere alışkın olduğumuz için başkalarının önerdiği ya da çok konuşulan yapımları izliyorum Çok beğenilen ve izlenen yapımları merak ediyorum ve seyrediyorum.” (K4)

“Bu platformlarda popülerleşmiş dizileri izliyorum. Örneğin; Peaky Blinders, La Casa de Papel Netflix’te birer başyapıt. İzleyen etkilendiği için öneriyor ve daha fazla yayılıyor. Bende de merak uyandırıyor ve izliyorum.” (K8)

Dijital TV platformları kazanımları teması kapsamında kategorize edilen başlıklar altında katılımcılar kültürleri tanımak ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar içeriklerin farklı kültürleri tanımalarına yardımcı olduğunu dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K6 ve K7 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

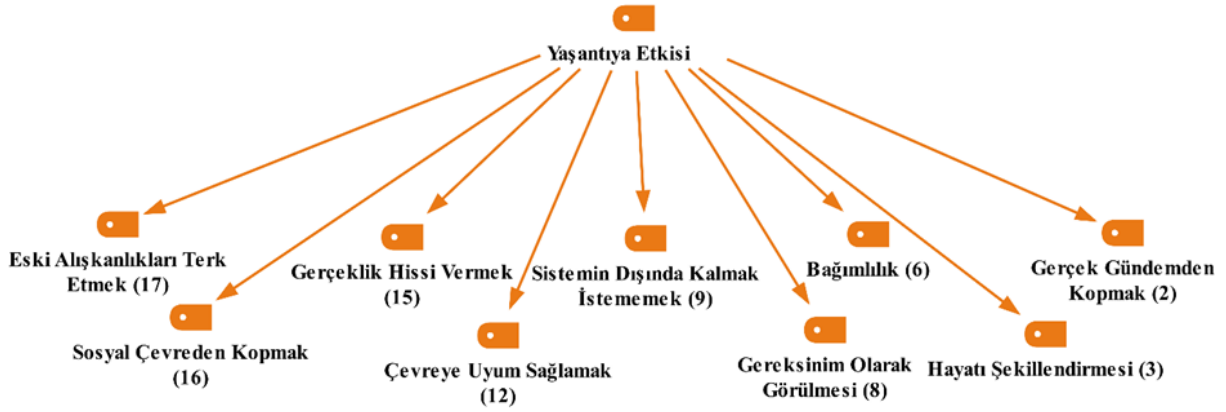
“Bazı ülkelerin özellikle Avrupa ve Amerika’nın yaşantılarının ne olduğunu görmeye başladım. Kültürlerine aşına oluyorum. Fakat diğer ülkelere yönelik bakış açımın değiştiği bir durum söz konusu olmadı.” (K6)

“Bu platformdaki temsillerin ve içeriklerin ülkelere ve insanlara karşı bir bakış açısı şekillendiren bir yapısı var. Örneğin bende Hindistan’a karşı bir merak oluştu.” (K7)

Yaşantıya Etkisine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan yaşantıya etkisi temasına ait 9 kod oluşturulmuştur. Bunlar; gerçeklik hissi vermek, bağımlılık, eski alışkanlıkları terk etmek, sistemin dışında kalmak istememek, sosyal çevreden kopmak, gerçek gündemden kopmak, hayatı şekillendirmesi, gereksinim olarak görülmesi ve çevreye uyum sağlamaktır.

Şekil 2. Yaşantıya Etkisi Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

Katılımcılar dijital TV platformlarının yaşantıya etkisi teması kapsamında şu hususlar üzerine daha çok odaklanmıştır:

Yaşantıya etkisi temasında katılımcılar gerçeklik hissi vermek ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar içerikleri yaşamla bağdaştırdıklarını ve gerçeklik hissi verdiğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K8 ve K11 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Dijital platformlarda yayınlanan içeriklerde geçen olay örgüsü tüm hissiyatı ve açıklığı ile veriliyor. Duyguları olduğu gibi yansıtıyor ve sansür kullanılmıyor. Bu durum da oldukça gerçekçi geliyor ve hissederek, yaşayarak izliyorum.” (K8)

“Bu platformlardaki içerikler gerçek gibi hissettiriyor. Kurgu olduğunun farkındayım ama gerçekte yaşanıyor gibi oluyor. Her role uyum sağlayan, samimi aktörlerin olması da bu duruma etken oluyor.” (K11)

Yaşantıya etkisi temasında katılımcılar eski alışkanlıkları terk etmek ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar sinemaya ve tiyatroya gitmek, kitap okumak, televizyon izlemek gibi alışkanlıklarının dijital platform üyesi olduktan sonra azaldığını dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K5 ve K11 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Önceden sinema ve konserlere sık gidiyordum ama bu platformlara üyeliğim ile evden çıkmadan eğleniyorum. Eşimden de örnek verebilirim. Kendisi futbol tutkunu. Önceden sık sık halı saha maçlarına giderdi ama özellikle pandemi ile Netflix’e takılmaya başladı.” (K5)

“Bu platformlar sinema anlayışında değişimler yarattı. Önceki zamanlarda vizyondaki filmleri takip ederek gidiyordum ama dijital TV yayıncılığına geçince sinemaya artık hiç gitmiyorum ama bu durumda pandeminin de etkisi oldu.” (K11)

Yaşantıya etkisi temasında katılımcılar sistemin dışında kalmak istememek ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar dijital platformları takip

etmediklerinde sistemin dışında kalacaklarını dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K2 ve K3 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Dijital platformları kullanmadığım zaman yeniliklerin dışında kalacağımı düşünüyorum, çünkü sosyalleşme artık bu dijital platformlar üzerinden ilerliyor. Özellikle arkadaş ortamına girildiğinde bu platformlar üzerinde yer alan dizi ve filmler hakkında oldukça fazla sohbet geçiyor. Dolayısıyla izlemediğim takdirde kendimi bu ortamın dışında kalacağımı hissediyorum. Böyle bir durum beni rahatsız ederdi.” (K2)

“Dijital TV platformlarını izlemezsem mevcut sistemin dışında kalırım. Yenilikleri kaçırma dediğimiz fomo kavramı var. Bende bir fomo durumuna düşerim. Bu yeniliklerin dışında kalırsam elbet tedirginliğe düşerim. Özellikle biz ve bizden sonraki nesiller zaten bu dijitalleşmenin içerisinde kaldık. Bu yüzden bizim bunun dışında kalma lüksümüz yok.” (K3)

Yaşantıya etkisi temasında katılımcılar sosyal çevreden kopmak ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar sosyalleşmek yerine saatlerini dijital platformları takip etmeyi tercih ettiklerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K9 ve K10 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Boş zamanlarımı değerlendirme noktasında oldukça sık tercih ediyorum, diğer hobiler belli bir enerji gerektiriyor ya da evden çıkmak zorunda bırakıyor veya bir şeyler öğrenmek zorundasın ama bu platformları izlemek rahat geliyor.” (K9)

“Yapabileceğimiz çok bir sosyal aktivite olmadığı için tercihimizi bu platformlardan yana kullandım. Dijital TV platformları boş zamanlarımı değerlendirme aracı oldu diyebilirim.” (K10)

Yaşantıya etkisi temasında katılımcılar çevreye uyum sağlamak ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar sosyal çevrenin üyelik oluşturmada belirleyici bir etken olduğunu dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K2 ve K7 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Arkadaş çevremizin tavsiyesi ve onların yorumları dijital TV platformlarını kullanmamda belirleyici oluyor.” (K2)

“Dijital TV aboneliği olmadığım takdirde çağın gerisinde kalacağımı düşünüyorum. İnsanlar bir araya geldiğinde, ya da arkadaş ortamında bu platformlardaki yapımlardan genel olarak bahsediliyor. Bu nedenle çağı yakalayamayacağımı, insanların eleştiri ya da beğenilerini anlamayacağımı düşünüyorum. Takip etmek gerekiyor. Artık bu platformlar birer gereksinim.” (K7)

Kuşak Farklılığının Tercihlere Etkisine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan kuşak farklılığının tercihlere etkisi temasına ait 4 kod oluşturulmuştur. Bunlar; TV izlemeyi öncelikle, uzun süreli yayınlar, geleneksel yayınların yerini aldığını düşünmek ve hedef kitlenin değiştiğini düşünmektir.

Tablo 4. Katılımcılara Göre Kuşak Farklılığının Tercihlere Etkisi

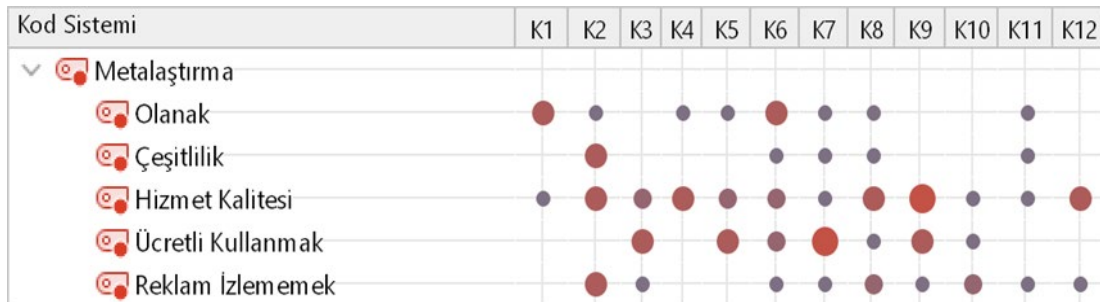
Kuşak farklılığının tercihlere etkisi teması katılımcılara göre incelenmiştir. Kuşak farklılığının tercihlere etkisi temasında katılımcılar geleneksel yayınların yerini aldığını düşünmek ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar dijital platformların geleneksel yayınların yerine geçtiğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K8 ve K10 katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Dijital TV platformlarının televizyonun yerini aldığını kesinlikle düşünüyorum. Televizyonda her insana izlenmesini istediği içerikleri seyrettiriyorlar ama dijital platformlarda rahatlık var. İstedğin türde, her yaş grubuna uygun sayısız içerik mevcut.” (K8)

“Dizi ve film gibi uygulamalarda dijital platformların televizyonun yerini aldığını düşünüyorum. Bu platformlarda reklam olmaması, istediğin dizi ve filmi istediğin zaman izleyebilme olanağı televizyondan daha cazip gelmeye başladı. Ama haber programları vs. içerikli programları kattığımız zaman bu konularda dijital platformların normal televizyonların yerini alamayacağını düşünüyorum.” (K10)

Metalaştırmaya İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan metalaştırma temasına ait 5 kod oluşturulmuştur. Bunlar; olanak, çeşitlilik, hizmet kalitesi, ücretli kullanmak ve reklam izlememektir. Metalaştırma teması katılımcılara göre incelenmiştir. Buna göre katılımcılar; ücretli kullanmak, hizmet kalitesi ve reklam izlememek kodları üzerine yoğunlaşmıştır.

Tablo 5. Katılımcılara Göre Metalaştırma

Metalaştırma temasında katılımcılar hizmet kalitesi ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar dijital platformların müşterisi olduklarını ve ücret karşılığında- hizmet satın aldıklarını dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K10, K11 ve K12 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Bu platformlarda ücret olması gayet normal ve gerekli. Öncelik hizmet verilmesi, dijital TV platformları da hizmet veriyor. Ücretler de gayet makul seviyede.” (K10)

“Ücretleri olmak zorunda. Hizmetin karşılığını ödemedem alamazsınız. Fiyatları makul seviyelerde buluyorum.” (K11)

“Kesinlikle bu platformlarda kapitalizmin bir ürünü. Bu platform sahipleri sermaye sahipleri ve bu şirketler de kapitalizmin çarkının dönmesini sağlıyor ama ücret ödeyerek nitelikli yayınlara ulaşıyoruz.” (K12)

Metalaştırma temasında katılımcılar ücretli kullanmak ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar dijital platformların ücretlendirilmesini alınan hizmetin bir bedeli olarak gördüklerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K4 ve K6 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Bence ücretli olması gayet normal ve ücretler de cüzi miktarlarda.” (K4)

“Hizmet değeri taşıdığını düşünüyorum, ticari bir platform mutlaka para kaygısı olacak ama bu şirketler insanlara gayet güzel hizmet sunuyorlar” (K6)

Metalaştırma temasında katılımcılar reklam izlememek ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar üyelik için ödenen ücretin reklam izlememenin bedeli olarak gördüklerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili K8 ve K11 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Normal televizyona para vermesek de reklamları izlerken zaten para kazandırıyoruz. Ben reklam izlememek için bu platformlara para verip üye oluyorum ve televizyon tercih etmiyorum.” (K8)

“Reklam izlememek için bu platformlara para veriyorum. Daha düşük ücretlere reklamlı abonelik bu platformlarda kesinlikle tercih etmem. Reklamlar bana sinir bozucu geliyor.” (K11)

Sonuç

Kültür endüstrisinin günümüzde teknoloji ve internete bağlı olarak bir dönüşüm sürecine girdiği ve bu yönde devrim yaşadığı görülmüştür. Kültür endüstrisi kapsamında üretilen ürünler, tüketicilere dijital teknikler kullanılarak pazarlanmaktadır. Basılı yayınlardan müziğe, televizyondan sinemaya kadar tüm kültür endüstrisi araçları, yayınlarını geleneksel yöntemlerin dışında dijital platformlar aracılığıyla sunmaya başlamıştır. Özellikle televizyon yayıncılığı dijitalleşmeyle köklü değişim geçiren kültür endüstrisi araçlarının başında gelmiştir. Dijital televizyon yayıncılığının toplum hayatına yerleşmesi ile televizyon ev merkezli araç olmaktan çıkmış ve ceplere kadar yerleşmiştir. Uydu yayıncılığı ile başlayan süreç, internet destekli Netflix, BluTV, Exxen, Amazon Prime ve Disney gibi dijital TV platformlarının kurulmasıyla devam etmiştir. Bu süreçte televizyon izleme tercihleri tümüyle başkalaşan bir yapıya bürünmüştür.

Kültür endüstrisi genel yapısı itibariyle dijitalleşmiş ve mevcut statükosunu geliştirmiştir. Kültür endüstrisinde dijitalleşmeyle birlikte bireysel zevk anlayışı geliştirilmiştir. Ürünler yine kitlesel olarak üretilmektedir fakat dijital

teknolojilerin sunduğu olanaklar ile her bir kişinin beğenisi ve ilgi alanına göre kişisel algoritmalar oluşturulmuştur. Buna ek olarak önemli bir değişim de kültür endüstrisinin yaşam iksiri kabul edilen reklamlarda kendini göstermiştir. Tüketicilerin artık reklam izlemek istememesi üzerine genellikle ücretsiz ama reklamlı olan kültür endüstrisi ürünleri, abonelik sistemine dönmüş, ücretli ama reklamsız olmuştur. Başka bir deyişle dijital kültür endüstrisinde erişimler ücrete tabi tutulmaya başlamıştır.

Dijital yayın platformları da eğlence teması üzerinden işlemektedir. Boş zamanları keyifli ve verimli değerlendirme düşüncesiyle dijital platformlar tüketicilerin hizmetine açılmıştır. Dijital yayın mecraları, kültür endüstrisinin bağımlılık yaratan araçları olmuştur. Kültür endüstrisinde ya sisteme uyarsın ya da dışlanırsın düşüncesi dijital platformlarla da sürdürülmüştür. Bireylerde bu mecraları takip etmedikleri zaman sosyal çevresinden ve çağın gerekliliğinden uzak kalacağı düşüncesi hakimdir. Dijital yayın platformları, kültür emperyalizmini geniş ölçüde yayan ideolojik araçlara dönüşmüştür. Sürekli yeni içerikler üretilmesi, bu platformlara has orijinal yapıların olması ve içeriklerin indirilerek çoğaltılması sanatsal değeri daha çok düşürmüştür. Elde edilen verilere göre; dijital yayın platformlarının sunduğu olanaklar, çeşitlilik ve hizmet kalitesi gibi unsurlar neticesinde dizi ve film gibi kültür ürünlerinin tamamen metalaştırdığı tespit edilmiştir.

Dijital TV platformlarının kültür endüstrisi aracı olarak insanlara haz verdiği ve buradaki yapımları izleyen aboneleri mutlu ettiği analiz edilmiştir. Kullanıcılar geleneksel televizyon yayınlarının uzun ve birbirini tekrar eden içeriklerle dolu olduğunu ama dijital TV platformlarının kısa süreli içeriklerden ve farklı türden yayımları olduğu için keyifle ve sıkılmadan izlendiğini beyan etmişlerdir. Dijital TV platformları, çağımızın zihin boşaltma aktiviteleri olarak lanse edilmiştir. Tüketicilerin çalışmaktan ve gündelik yaşamın stresinden sıkıldıkları için bu platformların karşısında zaman harcadığı çıkarımına ulaşılmıştır. Dijital TV platformları, geniş arşivlerle donatıldığı ve insanlara kendi istediklerini seçip izleme olanağı sağladığı için bireylere kendilerini özgürmüş gibi hissettirmiştir. Herhangi bir yere gitmeden ev ortamında sinema keyfi sunması, istenilen içeriğe istenilen zamanda ulaşılması kullanıcılara konforlu ve erişilebilir gelmiştir. Gerek ses gerekse görüntü düzeyinin yüksek olması dijital yayın mecralarının aboneler bazında kaliteli ve nitelikli görülmesine neden olmuştur. Bu platformlarda çok fazla içeriğin yer alması, sürekli yeni yapımların eklenmesi tüketiciye çeşitlilik sunmuş ve kültür endüstrisi aracı olarak dijital yayın platformlarını cazip kılmıştır. Ayrıca bu platformlar içerisindeki yapımlar endüstri şirketleri tarafından birer kültür endüstrisi ürünü olarak sürekli popülerleştirilmiştir. Dolayısıyla kültür endüstrisinin temel özellikleri ve işlevleri kapsamında aşılınmaya çalışılan düşünceler dijital TV platformlarında aynen devam ettirilmiştir.

Dijital TV platformları, bulunduğumuz dönemde kültür endüstrisinin temel aracı ve taşıyıcısı konumundadır. Kültürel ürünlerin meta formatında üretildiği ve tüketiciye pazarlandığı bu platformlarda kârlılık geleneksel mecraların çok ötesine geçmiş ve ideolojiler çok daha hızlı benimsetilmiştir. Değişen yaşam şartları ve imkânlar neticesinde insanların beklentileri ve zevk anlayışları da değişmiştir. Dijital TV platformları, kültür endüstrisinin bu değişime ayak

uydurmasını sağlamış ve yerini sağlamlaştırmıştır. Kültür endüstrisi artık yarattığı yapay ihtiyaçları, eğlence ve haz anlayışını yoğunlukla dijital TV platformları üzerinden vermeye başlamıştır. Bu platformlar özellikle genç kuşakta etkisini her geçen gün daha fazla kaybeden geleneksel televizyonun yerini almıştır. Bilhassa pandemi dönemiyle birlikte insanların sosyal yaşamdan ve çeşitli aktivitelerden kopması sonucunda dijital TV platformları kültür endüstrisinin kurtarıcısı olmuştur. Milyonlarca aboneli olan ve sayısı sürekli artan dijital TV platformları en çok kullanıcıya sahip dijital kültür endüstrisi araçlarının başındadır.

Dijital platformlar kültür endüstrisinin dijital çağda yeni aktörleri olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Tüketim olgusunu artırma, kapitalist sistemin ekonomik ve ideolojik çıkarlarını yayma misyonunu yüklenen dijital platformlar kültür endüstrisine var gücüyle hizmet etmektedir. Dijital yayın platformlarının yaygınlaşması ve benimsenmesi kültürel ve ekonomik yapıyı yeniden inşa etmiştir. Bu platformlar neredeyse dünyanın her yerine ulaşarak kültür endüstrisi için çok boyutlu ve küresel pazarlar yaratmaktadır. Dijital platformlar vasıtasıyla empoze edilmeye çalışılan düşünceler, geleneksel kültür endüstrisi araçlarına nazaran çok daha kolay bir şekilde ve çok daha fazla hedef kitleye ulaştırılmaktadır. Sonuç olarak dijitalleşmeyle hayatımıza giren bu platformlar kültür endüstrisinin temel prensibi olan kârlılığını artırmakta ve aşlamaya çalıştığı ideolojileri yerleştirmektedir. Bu kapsamda dijital platformlar, kültür endüstrisinin yayılmasında, etkisini artırmasında ve toplumu istediği gibi şekillendirmesinde önemli rol oynamaktadır.

Kaynakça

- Adıgüzel, Y. (2001). Kitle Toplumunun Açmazları Kültür Endüstrisi. İstanbul: Şehir Yayınları.
- Adorno, T. (2003). Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken. Cogito Yapı Kredi Yayınları Üç Aylık Düşünce Dergisi, (36), 76-85.
- Adorno, T. (2011). Otoritaryen Kişilik Üstüne Niteliksel İdeoloji İncelemeleri. (D. Şahiner, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Adorno, T. (2020). Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi. (N. Ülner, M. Tüzel ve E. Gen, Çev.) (11. bs.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akyol, O. ve Oğuzcan, D. (2019). İnteraktif Sinema ve Mobil Oyun Bileşimi “Eyes of Sky” Üzerine Bir İnceleme. F. Aydoğan (Ed.), Endüstri 4.0 ve Dijital Medya içinde (ss. 37-56). İstanbul: Der Yayınları.
- Alizade, B. (2022). Bir Kültür Endüstrisi Olarak Netflix ve İçerikleri: Platformun Endüstri ve İçerik Boyutuna İlişkin Bir İnceleme. (Yayımlanmamış yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Amazon Prime. (2022). Amazon Prime. Www.amazon.com. 25 Kasım 2022 tarihinde <https://www.amazon.com.tr/prime> adresinden erişildi.
- Arnold, S. (2020). How Netflix Changed What We Watch on our Screens. RTÉ Ireland's National Television and Radio Broadcaster. 26 Temmuz 2022 tarihinde

- <https://www.rte.ie/brainstorm/2019/0313/1036204-how-netflix-changed-what-we-watch-on-our-screens/> adresinden erişildi.
- Aydın Öztürk, T. (2020). Kültür Endüstrisinden Dijital Kapitalizme. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, (79), 277-298. doi:10.26650/jspc.2020.79.0003
- Aytekin, M. (2021). Dijital Platformlar ve Sinema: Netflix'in Sinema Stratejisi Üzerine Bir Değerlendirme. H. Semiz Türkoğlu (Ed.), Dijitalleşme Çağında Değişen İletişim Dinamikleri içinde (1. bs., ss. 79-115). İstanbul: Beta Yayınları.
- Barr, T. (2011). Television's Newcomers: Netflix, Apple, Google and Facebook. Telecommunications Journal of Australia, 61(4).
- Başaran, F. (2005). İnternetin Ekonomik Politikası. M. Binark ve B. Kılıçbay (Ed.), İnternet, Toplum, Kültür içinde (1. bs., ss. 32-52). Ankara: Epos Yayınları.
- beIN CONNECT. (2022). beIN CONNECT Dünyası—Eğlence ve Spor. <https://www.beinconnect.com.tr>. 31 Ağustos 2022 tarihinde <https://www.beinconnect.com.tr/hosgeldiniz> adresinden erişildi.
- Berger, A. (2014). Kültür Eleştirisi Kültürel Kavramlara Giriş. (Ö. Emir, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Biyografi.info. (2022). Bein Connect. www.biyografi.info. 23 Kasım 2022 tarihinde <https://www.biyografi.info/bilgi/bein-connect> adresinden erişildi.
- BluTV. (2022). BluTV. www.blutv.com. 27 Kasım 2022 tarihinde <https://www.blutv.com/> adresinden erişildi.
- Bolat, N. (2021). Televizyon Yayıncılığında Dijital Platformlarla Dönüşen İzleyici. İ. H. Yaşar (Ed.), Dijitalleşme Ekseninde İletişim, Kültür ve Medya içinde (ss. 187-207). Konya: Literatürk Yayınları.
- Boxoffice Türkiye. (2022). Disney Plus Türkiye'de Neler Var? Disney Plus Türkiye Rehberi. <https://boxofficeturkiye.com>. 25 Ağustos 2022 tarihinde <https://boxofficeturkiye.com/haber/disney-plus-turkiye-de-neler-var-disney-plus-turkiye-rehberi--4261> adresinden erişildi.
- Brice, R. (2003). Newnes Guide to Digital TV (2. bs.). England: Newnes Linacre House.
- Bulduklu, Y. ve Karaçor, S. (2019). Kitle İletişim Kuramları. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Chen, Y. N. K. (2019). Competitions Between OTT TV Platforms and Traditional Television in Taiwan: A Niche Analysis. Telecommunications Policy, 43(9), 1-10. doi:10.1016/j.telpol.2018.10.006
- Colombo, F. (2018). Reviewing The Cultural Industry: From Creative Industries To Digital Platforms. Communication & Society, 31(4), 135-146. doi:<https://hdl.handle.net/10807/127631>
- Creswell, J. (2017). Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları. (S. B. Demir ve M. Bütün, Çev.) (3. bs.). Amerika Birleşik Devletleri: Eğiten Kitap.

- Danesi, M. (2012). *Popular Culture: Introductory Perspectives*. New York: Rowman & Littlefield.
- Dellaloğlu, B. (2018). *Frankfurt Okulu'nda Sanat ve Toplum* (6. bs.). İstanbul: Say Yayıncılık.
- Diker, C. (2019). Az Daha Fazladır: Dijital Seyir Platformlarının Tüketim Kültürü Açısından İzleyicilerin Seyir Alışkanlıklarına Olan Etkisi. *Erciyes İletişim Dergisi*, (1), 1-19. doi:10.17680/erciyesiletisim.484779
- Disney+. (2022). Disney+ Orijinal İçerikler & Fazlası—Disneyplus.com. <https://www.disneyplus.com>. 25 Ağustos 2022 tarihinde https://www.disneyplus.com/tr-tr?&cid=DSS-Search-Google-71700000096464973-&s_kwcid=AL!8468!3!602428964384!p!!g!!disney%20plus&glid=CjwKCAjwu5yYBhAjEiwAKXk_eNQZdH6Pvmby-FFIXUjpZE8ddTHabF3YfUAI megXKjYAg9ULQNMMyQhoCxToQAvD_BwE&gclid=aw.ds adresinden erişildi.
- Dönmez, E. (2022). Türkiye'de Yeni Nesil Televizyon Yayıncılığı: Netflix Serüveni. K. Duman (Ed.), *Netflix Etkisi Dijital Çağda Ekran Kültürü içinde* (ss. 55-74). İstanbul: Urzeni Yayınevi.
- Erdem, R. (2021). Dijital Yayıncılık. İ. Şahin (Ed.), *Dijital Dönüşüm Üzerine Seçme Yazılar içinde* (ss. 21-36). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ertunç, M. A. (2021). Gain nedir? Nasıl kullanılır? <https://shiftDelete.net>. 23 Ağustos 2022 tarihinde <https://shiftdelete.net/gain-nedir-nasil-kullanilir> adresinden erişildi.
- Exxen. (2022). Exxen Hakkında. www.exxen.com. 26 Kasım 2022 tarihinde <https://www.exxen.com/tr> adresinden erişildi.
- GAIN. (2022). GAIN. www.gain.tv. 24 Kasım 2022 tarihinde <https://www.gain.tv/> adresinden erişildi.
- Guignard, T. (2014). Digital Intermediaries and Cultural Industries: The Developing Influence of Distribution Platforms. *Journal of Media Critiques*, 43-54. doi:10.17349/jmc114303
- Gürer, M. (2015). TV İstasyonlarının Web ve Sosyal Medya Kullanımı. S. Özel (Ed.), *Yeni Medya Çağında Televizyon içinde* (ss. 36-64). İstanbul: Derin Yayınları.
- Horkheimer, M. ve Adorno, T. (2014). *Aydınlanmanın Diyalektiği*. (N. Ülner ve E. Öztarhan Karadoğan, Çev.) (1. bs.). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- İçözü, T. (2022). Disney+ Türkiye'ye Özel Yerli Yapımlarını ve Uygulamanın Özelliklerini Açıkladı. [Webrazzi.com](http://webrazzi.com). 24 Kasım 2022 tarihinde <https://webrazzi.com/2022/06/07/disney-turkiye-lansman/> adresinden erişildi.
- Jiang, H. ve Wilford, P. (2005). A Hierarchical Modulation for Upgrading Digital Broadcast Systems. *Published IEEE Transactions on Broadcasting*, 51(2), 223-229.

- Kalfa, T. (2021). Exxen Hakkında. Www.webtekno.com. 20 Ekim 2021 tarihinde <https://www.webtekno.com/acun-ilicali-exxen-bilinen-her-sey-v1489.html> adresinden erişildi.
- Kapır, B. (2019). Küreselleşme Sürecinde Dijital Medya Platformlarının Ekonomisi ve İçerik Üretim Süreci: Netflix ve Blu TV Örneği. F. Aydoğan (Ed.), Endüstri 4.0 ve Dijital Medya içinde (ss. 219-242). İstanbul: Der Yayınları.
- Kara, T. (2014). Kültür Endüstrisi Kavramı Çerçevesinde Medya Ürünleri Eleştirel Yaklaşım. Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 4(1), 51-60.
- Karadağ, E. (2021). Yeni Nesil Dijital Platform Gain Hakkında Merak Edilenler. Www.dergice.com. 24 Kasım 2022 tarihinde <https://dergice.com/yeni-nesil-dijital-platform-gain-hakkinda-merak-edilenler> adresinden erişildi.
- Kejanlıoğlu, D. B. (2011). Zamanın Tozu Frankfurt Okulu'nun Türkiye'deki Ayak İzleri. Ankara: Deki Yayınevi.
- Kırel, S. (2012). Kültürel Çalışmalar ve Sinema (2. bs.). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- Koluçak, İ. (2017). Eleştirel Teorisyenlerin Kültür Endüstrisi Kavramı Çerçevesinde Sanata ve Sinemaya Yaklaşımları. Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 2(3), 135-156.
- Larrain, J. (1995). İdeoloji ve Kültürel Kimlik: Modernite ve Üçüncü Dünyanın Varlığı. (N. Domaniç, Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Lobata, R. ve Sarkar, P. (2019). The OTT TV Box as a Diasporic Media Platform. Media Industries Journal, 6(2), 133-150. doi:10.3998/mij.15031809.0006.208
- Mavnacıoğlu, K. (2022). Covid-19 Pandemi Sürecinde Netflix'in İletişim Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi. K. Duman (Ed.), Netflix Etkisi Dijital Çağda Ekran Kültürü içinde (ss. 265-278). İstanbul: Urzeni Yayınevi.
- Mayo, B. (2022). Video Streaming Race Heats up, Amazon Now Offers its Prime Video Service Independent of Prime Subscription for \$8.99/mo. Www.web.archive.org. 25 Kasım 2022 tarihinde <https://web.archive.org/web/20160418181230/https://9to5mac.com/2016/04/18/video-streaming-race-heats-up-amazon-now-offers-its-instant-video-service-independent-of-prime-subscription-for-8-99mo/> adresinden erişildi.
- MUBI. (2022). MUBI. Mubi.com/tr. 25 Kasım 2022 tarihinde <https://mubi.com/tr/about> adresinden erişildi.
- Neuman, L. (2014). Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar. (S. Özge, Çev.) (7. bs., C. 1). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Özdemir, N. (2009). Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri ile Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi. Milli Folklor Dergisi, (84), 73-86.

- Özel, S. (2015). Televizyon Ekseninde İzleyici ve İnternet Üzerindeki Video Hizmetlerinin İzleyiciye Etkisi. S. Özel (Ed.), Yeni Medya Çağında Televizyon içinde (ss. 1-35). İstanbul: Derin Yayınları.
- Öztürk, N. (2020). Kültür Endüstrisi Bağlamında Glow Dizisi Üzerine Nitel Bir Çözümleme. (Yayımlanmamış yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Parviainen, P., Kääriäinen, J., Tihinen, M. ve Teppola, S. (2017). Tackling The Digitalization Challenge: How To Benefit From Digitalization in Practice. *International Journal of Information Systems and Project Management*, 5(1), 63-77.
- Pelenk Özel, A. ve Yılmaz Sert, N. (2015). Dijital Halkla İlişkiler Kavram ve Araçları. İstanbul: Derin Yayınları.
- Ritzer, G. (1983). *Sociological Theory*. New York: Alfred A. Knopf, Inc.
- Sarı, Ü. (2021). Televizyon Yayıncılığının Dijital Dönüşümü. H. Semiz Türkoğlu (Ed.), *Dijitalleşme Çağında Değişen İletişim Dinamikleri içinde* (1. bs., ss. 171-197). İstanbul: Beta Yayınları.
- Sarı, Ü. ve Sancaklı, P. (2020). Küyerelleşmenin Dijital Platformlarının İçerik Tanıtımına Etkisi: Netflix Örneği. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(1), 243-260.
- Seçmen, E. A. (2019). Uluslararası Televizyon Yayıncılığında Yeni Yönelimler: Dijital Film ve Dizi Platformu Netflix. C. Kandemir (Ed.), *Dijital Çağda Televizyon ve Medya içinde* (ss. 1-22). İstanbul: Der Yayınları.
- Sharma, R. S. (2016). *The Netflix Effect: Impact of the Streaming Model on Television Storytelling*. Connecticut: Wesleyan University.
- Sözüer, A. (2019). İşletmelerin Uluslararasılaşması ve Dijital Dönüşüm. I. Mendeş Pekdemir (Ed.), *İşletmelerin Kaçınılmaz Yolculuğu Dijital Dönüşüm içinde* (1. bs., ss. 235-258). İstanbul: Beta Yayınları.
- Swingewood, A. (1977). *The Myth of Mass Culture* (1. bs.). London: The Macmillan Press.
- Şeker, T. (2009). *Teknoloji ve Televizyon*. Konya: Literatürk Yayınları.
- Taşdelen, B. ve Kesim, M. (2014). Etkileşimli Televizyon Geleneksel Televizyona Karşı: Televizyon İzleyicisi Ne İster? *Selçuk İletişim Dergisi*, 8(3), 268-280.
- Temelli Coşgun, A. (2022). Kültür Endüstrisi Bağlamında Dijital Seyir Platformu Netflix'e Yönelik Eleştirel Bir Analiz. K. Duman (Ed.), *Netflix Etkisi Dijital Çağda Ekran Kültürü içinde* (ss. 245-264). İstanbul: Urzeni Yayınevi.
- Thompson, J. (2020). *İdeoloji ve Modern Kültür*. (İ. Çetin, Çev.) (2. bs.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Ulukan, G. (2022). Üçüncü Çeyrekte 2.4 Milyon Abone Kazanan Netflix, Toplamda 223 Milyondan Fazla Aboneye Ulaştı. [www.webrazzi.com](https://webrazzi.com/2022/10/19/ucuncu-ceyrekte-2-4-milyon-abone-kazanan-netflix-toplamda-223-milyondan-fazla-aboneye-ulasti/). 28 Kasım 2022 tarihinde erişildi.

- Ulusal, D. (2020). Dijital Çağda Sinemanın Dönüşümü. B. Kayıhan (Ed.), Dijital Çağda Kitle Kültürü, Eğlence ve Sanat içinde (1. bs., ss. 283-302). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Yalçın, Ö. (2022). Yeni Küresel Dünyada Yeni Dijital Sinema, Dijital Televizyon: Netflix. K. Duman (Ed.), Netflix Etkisi Dijital Çağda Ekran Kültürü içinde (ss. 137-152). İstanbul: Urzeni Yayınevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (11. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, O. (2021). Pandemi Döneminde Talebe Bağlı Video Platformları: Netflix, BluTV ve Exxen. H. Yüksel (Ed.), Geleneksel Yayıncılıktan Dijital Yayıncılığa Televizyon Mecrası içinde (1. bs., ss. 165-196). İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Yorumgüncel. (2020). Mubi nedir? Nasıl kullanılır? Hangi içerikler var? <https://yorumguncel.com>. 5 Ağustos 2022 tarihinde <https://yorumguncel.com/mubi-nedir-nasil-kullanilir-hangi-icerikler-var/> adresinden erişildi.
- Yurdakul, Ş. (2019). Kültür Endüstrilerinin Yaratılmasında Dijital Medyanın Rolü. Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi, (14), 44-56.
- Yüceer Berker, D. (2022). Kişiselleştirilmiş Öneri Algoritmaları ile Düzenlenmiş Bir Boş Zaman Aktivitesi: Netflix. K. Duman (Ed.), Netflix Etkisi Dijital Çağda Ekran Kültürü içinde (ss. 99-117). İstanbul: Urzeni Yayınevi.

Suriyede Baas Rejimine Karşı Muhalif Bir Hareket Olarak İhvanı Müslimin Cemiyeti¹⁻²⁻³⁻⁴⁻⁵

Cemal KAZAK*

* Doktora Öğrencisi, Marmara
Üniversitesi Ortadoğu ve İslam
Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü
Ortadoğu Siyaseti ve
Uluslararası İlişkileri
kzk.cemal@hotmail.com
Orcid ID: 0000-0002-7029-2905

Gönderilme/ Received

06.12.2022

Kabul Tarihi/ Accepted

02.01.2023

Yayın Tarihi/Published

30.03.2023

Öz

İnsanlık tarihinin en eski medeniyet merkezlerinden biri olan Ortadoğu birçok kültüre ve dini ve inanışa ev sahipliği yapmakla birlikte dünyayı etkileyen birçok önemli gelişmenin ortaya çıktığı coğrafya olarak eski dünyanın merkezi kabul edilmektedir. Bu çalışma Suriye siyasi hayatında derin izler bırakan Baas Partisi ve onun siyasi muhalifi İhvanı Müslimin Cemiyetinin Suriye'deki ideolojik çekişmesini ve İhvanın rejime karşı muhalefetini konu almaktadır. Sosyalizmle harmanlanmış laik Pan-Arap milliyetçi düşünceye sahip Baas Partisi bütün Arap ülkelerini tek bir çatı altında birleştirmeyi hedeflemiştir. Baas'la aynı dönemde Suriye siyasetinde görünür hale gelen İhvan-ı Müslimin Cemiyeti Baas rejimine karşı en ciddi muhalif hareket olarak günümüze kadar varlığını sürdürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ortadoğu, Suriye, Baas Partisi, İhvanı Müslimin, Arap Milliyetçiliği.

¹ Bu çalışma Marmara Üniversitesi, Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsünde hazırlanmakta olan "Ortadoğu'da Baas-İhvan Karşıtlığının Tarihsel Dinamikleri ve Ortadoğu Siyasetine Etkileri (Suriye Örneği)" başlıklı (Doktora) tezinden türetilmiştir.

This study is derived from the thesis of the Marmara University, the Institute of Middle East and Islamic Countries Studies on the Historical Dynamics of Baath-Ihvan Opposition in the Middle East and its Effects on Middle East Politics (PhD).

² Bu makale intihal tespit yazılımlarıyla taranmıştır. Benzerlik tespit edilmemiştir.

This article was scanned by plagiarism detection softwares. No similarity was detected.

³ Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur. In this study, the rules stated in the "Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive" were followed.

⁴ Araştırma tek bir yazar tarafından yürütülmüştür.

The research was conducted by a single author.

⁵ Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

Kaynak gösterme / To cite this article: Kazak, C. (2023). Suriyede Baas Rejimine Karşı Muhalif Bir Hareket Olarak İhvanı Müslimin Cemiyeti. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 167-189. doi:10.5281/zenodo.7785666

The Muslim Brotherhood as an Opposition to the Baath Regime in Syria

Cemal KAZAK*

* PhD Student, Marmara
University Middle East and
Islamic Countries Studies
Institute Middle East Politics
and International Relations
kzk.cemal@hotmail.com
Orcid ID: 0000-0002-7029-2905

Gönderilme/ Received

06.12.2022

Kabul Tarihi/ Accepted

02.01.2023

Yayın Tarihi/Published

30.03.2023

Abstract

The Middle East, one of the oldest civilization centers in the history of humanity, is home to many cultures and religious beliefs; and is considered the center of the ancient world since significant developments affecting the world have emerged on that specific historical geography. This study examines, the ideological conflict between the Baath Party and its political opponent the Muslim Brotherhood which has left a substantial influence on Syrian political life; and the opposition of the İkhwan against the regime. The Baath Party, which has a secular Pan-Arab nationalist thought blended with socialism, aimed to gather all Arab countries under a single roof. The Muslim Brotherhood, which appeared in Syrian politics almost simultaneously with the Baath, endures its existence as the most severe opposition movements against the Baath regime.

Keywords: Middle East, Syria, Ba'ath Party, Muslim Brotherhood, Arab Nationalism,

Giriş

Geçmiş insanlık tarihi kadar eski olan Ortadoğu bölgesi jeopolitik konumu, sahip olduğu enerji kaynakları itibariyle dünya tarihini en çok etkileyen gelişmelerin yaşandığı coğrafya olarak her zaman önemli bir yere sahiptir. Farklı dinlerin, kültürlerin ve medeniyetlerin yayıldığı bir yer olması nedeniyle eski dünyanın merkezi olarak kabul edilmektedir.

Ortadoğu kavramı her ne kadar ilk kez Amerikalı Jeopolitikçi ve deniz tarihçisi Alfred Thayer Mahan tarafından kullanılsa da daha çok İngiltere'nin ekonomik, siyasi ve askeri çıkarlarının korunması gereksiniminden ortaya çıkmış bir kavramdır.

20. yüzyıl Ortadoğu siyasi hayatına baktığımızda Ortadoğu toplumlarını ve siyasi hayatını derinden etkilemeyi başaran üç büyük ideoloji karşımıza çıkmaktadır; Milliyetçilik, Sosyalizm ve İslamcılık.

Özellikle iki dünya savaşının arasındaki dönem, siyasi çalkantıların çok yoğun bir şekilde yaşandığı milliyetçilik çağı olarak adlandırılmaktadır. Günümüz Arap dünyasındaki birçok siyasi ve fikri eğilimin merkezi olan Suriye, 20.yüzyılda Ortadoğu'daki milliyetçilik dinamizminin gelişmesinde etkin rol oynayan coğrafyaların başında gelmektedir.

Osmanlı'nın yaklaşık dört yüz yıl süren idari, siyasi ve kültürel yapısının çökmesinin ardından bölgede etkili olan akım hiç şüphesiz Arap milliyetçiliği ve onun siyasi uzantısı olan Baas ideolojisi olmuştur. Önce Batı Avrupa'da ortaya çıkan Milliyetçilik düşüncesi ardından Osmanlı imparatorluğunun Balkanlardaki topraklarında ve 19.yüzyılın sonlarında da Ortadoğu coğrafyasında etkili olmuştur.

Baas ideolojisi, başlangıcı itibariyle siyasi içerikten daha çok kültürel bir anlam taşıyan Arap milliyetçiliği düşüncesinin siyasal bir eyleme dönüştüğü halini temsil etmektedir. Baas, kuruluş hedeflerini yapay sınırlar ile birbirinden ayrılmış, batılı devletler tarafından kalkınmaları engellenmiş Arap toplumlarını birlik, özgürlük ve sosyalizm ilkelerine dayanarak tek bir çatı altında toplamak olarak belirlemiştir.

Hıristiyan Ortodoks Mişel Eflak ve Sünni Müslüman Selahaddin Bitar tarafından "*Ebedi misyona sahip tek bir Arap Ulusu*" sloganı üzerine Suriye'de 1947 yılında kurulan Baas partisinin temel hedefi Arap toplumunu yeniden canlandırmak ve eski ihtişamlı günlerine geri döndürmek olmuştur.

Baas Partisinin ortaya koyduğu ideolojik fikirler, toprak reformu kırsal kesimdeki yoksul köylülerin dikkatini çekerken işçilere yönelik iş yasası ve sendikal haklar işçi sınıfının ilgisini çekmiştir. Bu durumun bir neticesi olarak Baas ideolojisi yoksul kasabalarda taban tutup destek bulurken, geleneksel Sünni elitler, yerel burjuvazi ve toprak sahipleri ile arasındaki ilişkiyi uzlaşmaz hale getirmiştir.

Baasın milliyetçilik anlayışının karşısındaki en büyük engel ulus-üstü bir ideoloji olan İslamcılık ve onun temsilcisi İhvan olmuştur. Baas partisini Sünni Suriye toplumunda kendilerini dışlanmış hisseden azınlıklar için cazip hale getirmiştir. Bu bağlamda Baasçı politikalara en büyük muhalefet kentli Sünni Müslümanları temsil eden İhvandan gelmiştir. Baas iktidarının uygulamaya koyduğu ekonomi uygulamalarından rahatsızlık duyan ve güç kaybeden şehirli Sünni Müslüman burjuvazi kırsal kökenlileri kayıran baskıcı ve yozlaşmış seküler Nusayri azınlık rejime karşı İhvana Sünni öfkenin temsilcisi olma misyonunu yüklemiştir.

Bu bağlamda İhvan Suriye politik yaşamında iktidardan uzaklaşan, Baas döneminin millileştirme uygulamalarından ve toprak reformlarından rahatsız olan Sünnilerin, rejime karşı gösterdiği direncin merkezi, odak noktası olarak ortaya çıkmaktadır.

Ortadoğu (Nerenin Ortası Nerenin Doğusu)

Tarihin her döneminde insanlığın sosyo-kültürel gelişiminde aktif rol oynamış bu gelişime önemli katkılar sağlamış bir bölge olan Ortadoğu bu kültürlerin başka coğrafyalara taşınmasında da bir kavşak görevi görmüştür. Ortadoğu dendiğinde zihne ilk gelen “Nerenin doğusu?” veya “Nerenin ortası?” gibi sorulardır. Tarihte böyle bir adlandırmanın olmadığı görülmektedir. Emperyalist bir tanımlamayı ifade eden bu kavram İngiltere’nin askeri, siyasi ve ekonomik çıkarlarının bulunduğu bölgeyi ifade etmektedir. İngilizlerin bölgeyi buldukları yerden tanımlamalarının bir sonucu olarak Doğunun ortası anlamına gelen Ortadoğu tanımını kullanmaları ile dünya siyaset literatürüne geçmiş bir kavramdır.

İlk kez 1902 yılında Amerikalı Jeopolitikçi ve deniz tarihçisi Alfred Thayer Mahan^{***}, tarafından *National Review* isimli dergide yayınlanan “*Basra Körfezi ve Uluslararası İlişkiler*” başlıklı makalesinde kullanılan bu kavramın ifade ettiği coğrafya genelde İslam dünyası olmuştur. Nitekim Bernard Lewis, 1964’te yayınladığı makalesinde Ortadoğu’nun ekseriyetle bir İslam ülkeleri topluluğu olduğunu ifade etmiştir. Ona göre Ortadoğu, bütün İslam dünyasının coğrafi ve ruhani merkezidir (Lewis, 1964, s. 75).

Petrol ve doğal gaz, coğrafyanın siyasi, ekonomik ve toplumsal tarihini şekillendiren en önemli etkenlerin başında gelmektedir (İpek, 2013, s. 11). Sanayi devriminin ardından petrolün üretim için vazgeçilmez bir hammadde olması sahip olduğu zengin petrol rezervleri nedeniyle bölgeyi emperyalist güçlerin ilgi odağı haline getirmiştir (Bahtiyar, 2021, s. 138-194).

Batı merkezli dış müdahalelere maruz kalan bölge ülkelerinin bunlara tepkileri de farklı olmuştur. Antiemperyalist bir söyleme sahip olan Baas ve İhvanın içinde buldukları toplumun sorunlarına önerdikleri çözümlerde farklı

^{***}Alfred Thayer Mahan, Amerika Birleşik Devletleri donanmasında deniz subayı aynı zamanda tarihçidir. Bir ülkenin jeopolitik konumunda deniz gücünün önemi üzerinde durmuş, ülkelerin uluslararası alanda güçlü duruma gelmesinde deniz gücünün büyük bir öneme sahip olduğunu savunmaya çalışmıştır.

olmuştur. Baas Partisi Arap milliyetçiliği ekseninde bütün Arap ülkelerini bir çatı altında toplamak isterken, karşısında Sünni İslamcı ideolojiye sahip İhvan ise Pan-İslamist, ümmetçi bir yaklaşım ile İslam dünyasını birleştirmek istemektedir. Laik-seküler toplum öngören Baas partisinin aksine İhvan ise İslami bir toplum modelini savunmaktadır.

1963 bir darbe ile Suriye’de iktidarı ele geçirmeyi başaran Baas partisinin önündeki en büyük engel kendisi de ulus-üstü bir ideoloji olan İslamcılık ve onun bölgedeki en güçlü temsilcisi İhvan olmuştur.

Bu çalışmada Arap milliyetçiliği vurgusuyla çerçevesi çizilip Arap Sosyalizmi üzerine kurulan Baas Partisinin iktidarına karşı muhalif söylem ortaya koyan, modern İslami hareketlerin öncüsü kabul edilen İhvanın karşıt söylemleri ele alınacaktır.

Arap Milliyetçiliği Ekseninde Suriye’de Baas Partisi İdeolojisi

İki dünya savaşı arası dönem, etkisinin bütün dünyada görüldüğü, toplumsal çalkantıların siyasi dönüşüm ve değişimlerin çok hızlı bir şekilde yaşandığı milliyetçilik çağı olarak tanımlanmaktadır (Hut, 2016, s. 107). Temellerini aydınlanma düşüncesinden alan milliyetçilik düşüncesi Batı Avrupa’da ortaya çıkmış 19. Yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı topraklarında etkili olmaya başlamıştır.

18. yüzyılda Osmanlı sınırları içinde herhangi bir Arap uyanışı fikrine rastlanmadığı gibi 19. yüzyıl Osmanlısına ait resmî belgeler incelendiğinde Arap sözcüğünün nerdeyse hiç kullanılmadığı uluslararası siyasette de Arap sorunu diye bir sorunun olmadığı görülmektedir. Bunun nedeni Osmanlı’nın toplumsal sınıflamasının etnik köken yerine Müslüman-Hristiyan şeklinde din aidiyetine göre yapılmasından kaynaklanmaktaydı (Zeine, 2003, s.51).

Irak’ın taç giymemiş kraliçesi olarak adlandırılan Gertrude Bell bölgedeki milli aidiyet eksikliğini şu şekilde ifade etmektedir; “Ülkesel Milliyetçilik ya çok azdır ya da hiç yoktur... Bir Suriyeliye hangi millete ait olduğunu sorsanız... Şam ya da Halep yerlisi olduğunu söyleyecektir... Suriye sadece coğrafi bir terimdir ve orada yaşayanların kalbinde hiç milliyetçi duygu yoktur. Bu nedenle Arap milliyetçisi derneklerin kışkırtıcı yayınlarının hiçbir değeri yoktur. Araplar genel olarak bir millete ait değildir.” (Davişa, 2004, s. 29).

Ernest Dawn göre 1914 öncesine kadar Arap milliyetçisi derneklerin sadece 126 üyesi olduğunu bu sayının Osmanlı içindeki milliyetçi unsurları göstermesi açısından çok az olduğunu söylemektedir. Bu anlamda I. Dünya savaşından önce Arap milliyetçiliğinden daha çok Suriyecilikten bahsetmek daha doğru olacaktır (Davişa, 2004, s. 27).

Osmanlı coğrafyasından Arap milliyetçiliğinin gelişimi bir bölgeden diğerine farklılık gösterirken Müslüman ve Hristiyanlar arasında da durum farklı şekilde kendini göstermiştir. Müslüman Araplar Osmanlı’nın Avrupa karşısında

gerilemesinden endişe duyarken Hristiyan Araplar ise Osmanlı'nın zayıflamasını fırsat bilerek bağımsız bir devlet kurma gayesi gütmüşlerdir.

Bu nedenle Arap milliyetçiliği düşüncesinin ilk ortaya çıkışı daha çok Hristiyan Araplar arasında olmuştur. Türklerle herhangi bir din bağına sahip olmayan bu toplulukların Osmanlı'dan ayrılma düşüncesi vicdanen rahatsız etmemekteydi. Müslüman Araplar için ise aynı şeyi söylemek mümkün değildi. Müslüman Araplar Osmanlı'dan ayrılmak yerine imparatorluğun bütünlüğünün korunmasından yanaydılar. Onların istekleri daha çok Arap dil ve kültürüne daha fazla özerklik verilmesi yönündeydi. Osmanlıya dini inanç bağıyla bağlı olan Araplar Hristiyan Avrupa'nın yaklaşan kültürel ve siyasal hegemonyasından en az Türkler kadar endişe ettiklerini söylemek mümkündür.

Osmanlı yönetiminden kurtularak bağımsız bir devlet kurma düşüncesine sahip olan İbrahim Yazıcı, Faris Şidyak, Butros Bustani gibi isimler yazdıkları yazılarla Arapları Türk yöneticilerden ayıran etnik ve dinsel farklılıklara vurgu yapmışlardır. Necip Azuri ise Osmanlı'nın parçalanmasını savunan ilk Hristiyanlardandı. Ona göre Türkler müdahale etmeseydi Araplar dünyadaki en medeni millet olacaktı (Davişa, 2004, s. 22-23).

Arap uyanışının ve fikirlerin yayılmasında yabancı misyoner okullarının da büyük etkisi olduğu aşikârdır. Özellikle Suriye'de kolejler açarak Arap tarihini bilen, Avrupa kültürüne de vakıf ve bu kültürden etkilenmiş bir Arap nesli yetiştirmeyi hedeflemişlerdi (Lewis, 1979, s. 172). 1831'den sonra Cizvitler Beyrutta, Kazir'de Şam'da Halep'te okullar açmışlardır. Bu okullar arasında en meşhuru ve en etkiliyi Beyrut Amerikan Koleji (*Suriye Protestan Koleji*) ve Fransız Cizvit Koleji (*Saint Joseph Üniversitesi*)dir (Zeine, 2003, s. 58-59).

Zeine'e göre ise Arap milliyetçiliğinin gelişiminde Jön Türklerin geleneksel Osmanlı yönetim anlayışından kopuk basiretsiz, şoven Pan-Turancı politikaları yüzünden adeta bazı Müslüman Arap liderler ayrılmaya nerdeyse zorlanmışlardır (Kayalı, 2017, s. 96-112).

Sonuç olarak Arap milliyetçiliği düşüncesi Avrupa'da ortaya çıkan milliyetçilik düşüncesinden farklı olarak etnik temellere dayalı Türk egemenliğine başkaldırı ve bağımsız bir devlet kurma idealine dayanmadığını söyleyebiliriz. Arap bilincinin uyanışı İmparatorluğun kaotik iç durumundan kaynaklı olarak bir kısım Arap aydınlarda İmparatorluğun dağılması durumunda kendi kaderlerinin ne olacağı endişesini meydana getirmiştir (Hut, 2016, s. 115).

Macid Kadduri'nin de ifade ettiği gibi "I. Dünya Savaşı öncesinde Arap milliyetçiliği çok uluslu imparatorluk içinde Arap ırkının durumunun iyileştirilmesinden ötesini nadiren hedeflemiştir. Bazı fikir adamları Arap imparatorluğu kurulması fikrine sahip olsa da Arapların çoğu kendi uygun konumları Türk hükümdarlar tarafından tanındıkça Osmanlı birliği çatısı altında kalmaktan son derece memnundular (Kadduri, 1983, s. 19).

Suriye'de kurulan Baas Partisi, başlangıçta siyasi içerikten daha çok kültürel bir anlam taşıyan Arap milliyetçiliği düşüncesinin siyasal bir eyleme dönüştüğü

dönemde ortaya çıkmıştır (Gürbüz, 2020, s. 71). Eflak ve Bitar'ın fikirsel temellerini attıkları Baas Partisi yani (Diriliş) Ortaçağ Avrupa'sındaki kültürel, politik ve sanat alanlarındaki Rönesans'ın benzerinin Arap dünyasında da gerçekleşebileceğine işaret ediyordu.

II.Dünya savaşından sonra emperyalistlerin Ortadoğu coğrafyasında çizdiği suni sınırlara karşı çıkan Baas, Arap toplumlarını sosyalist düşünce ile tek Arap milliyetçiliğinin harmanlanmasından oluşan Arap devleti ideali doğrultusunda tüm Arap ülkelerini birleştirmeyi hedef edinen Ortodoks Mişel Eflak ve Sünni Müslüman Selahaddin Bitar tarafından 1947 yılında kurulmuştur. Baas Arap birliği, *Ümmetün Arabiyyetun Vâhide Zâte Risâletun Hâlide*” (Ebedi Misyona Sahip Tek Arap Ulusu) sloganı ile siyaset sahnesine çıkmış başta Suriye olmak üzere birçok Arap ülkesinde kitleleri etkilemeyi başarmıştır (el-Aysemi, 1986, s. 68).

Şamlı orta sınıf ailelere mensup olan Eflak ve Bitar eğitim için gittikleri Fransa'da tanışmışlar daha sonra Suriye'ye geri döndüklerinde bir müddet öğretmenlik yapmışlar (Devlin, 1976, s. 10). Avrupa'da etkilendikleri fikirlerini öğrencileri vasıtasıyla yaymaya başlamışlardır. Özellikle kırsaldan gelen gençlerle heterodoks azınlıklara mensup gençler üzerinde etkili olmuşlardır.

Baas Partisinin fikirleri Suriye halkına çok yabancı değildi, Usbet'ul Amel el-Kavmi (Milliyetçi Hareket Birliği) (Seyyid, 1973, s. 15-16) ve Kütlet'ul-Vataniyye (Milli Blok) (Seyyid, 1973, s. 22) gibi partiler Suriye'nin bağımsızlığı için mücadele vermesine rağmen Arap birliği gibi ideolojilerden uzaktı. Bu anlamda Baas Partisini diğer milliyetçi partilerden ayıran en temel şey Arap birliği ve milliyetçiliğine dair söylemleri ve bu fikirlere eklediği sosyalizm düşüncesi idi. Yukarıda zikretmiş olduğumuz partiler daha çok Suriye'deki elitlerin çıkarlarını temsil ederken Baas Partisi Birleşik Arap devleti idealini ortaya koyan Arap dünyasının bölünmez ekonomik ve sosyal birlik olduğunu ifade eden tek partiydi denebilir (Davişa, 2004, s. 113).

Baas'ın ideolojisini Birlik, Hürriyet ve Sosyalizm üzerine inşa eden Eflak'ın ilk hedefi Arap birliğini gerçekleştirmektir. Birlik hedefinin yanı sıra Baas'ın önem verdiği bir diğer kavram ise özgürlüktü insanın kendisi olmasını engelleyen bütün işbirlikçi emperyalist müdahalelerden özgürleşmesi gerektiğini (el-Aysemi, 1986, s. 69) ifade eden Eflak “Özgürlüğün bir ulusun hayatında kendisinden vazgeçilebilecek kadar lüks bir şey olmadığına inanıyoruz. Aksine özgürlük hayatın temeli özü ve anlamıdır. Biz sömürgeciliğin her zaman tehlikeli olduğuna inanıyoruz. Bizi sömürgeciliğe karşı harekete geçiren şey ile tiranlığı kabul etmememizi engelleyen sebepler aynı şeylerdir.” (Eflak, C.2, s. 29) Diyerek özgürlüğe verdiği önemi ifade etmiştir.

Baas'ın özgürlük kavramı bireysel özgürlüklerin yanında emperyalistlere ve feodal yapılara karşı verilecek bağımsızlık mücadelesini de kapsamaktaydı. Feodal yapıların tasfiyesi Baas'ın sınıfsal tabanını oluşturan kırsal kesimlerden gelenlerin taleplerini de karşılamaktaydı (Özkoç, 2008, s. 40).

Baas ideolojileri içinde en çok tartışılan ve en karmaşık konu Arap sosyalizmi (iştirakiyye) teorisi olmuştur. Başlangıçta parti isminde olmayan “İştirakiyye” sözcüğü Ekrem Hurani'nin Arap Sosyalist Partisi ile birleşmesinin ardından eklenmiştir.

Batı sosyalizmi karşıtlığı üzerine inşa edilen Arap sosyalizmi Eflak'ın Arap toplumuna ait kültürel ve ekonomik kodlarla Batıyı taklitten uzak özgün bir teori ortaya koyma düşüncesinden doğduğu görülmektedir. Bu durumu Manfred Halpern, şu şekilde özetlemektedir; Arap sosyalizminin düşünülerek varılmış bir kanaatten ziyade ihtiyaçtan doğduğu neticesine varmıştır. Bu nedenle Arap sosyalizmi Arap dünyasının özel şartlarına uydurulmuş şekliyle anlaşılmalıdır. Bu Batı sosyalizminin tamamen reddi anlamına gelmemelidir.” (Jaber, 1970, s. 119-120).

Eflak Batı sosyalizminin Arapların sosyal problemlerini çözmede yeterli olamayacağını bu coğrafyaya ait dinamiklerin (Eflak, C.1, s. 282-284) farklı olduğunu iddia ederek milliyetçilikle harmanladığı Arap sosyalizminin klasik Batı Marksist düşüncesiyle ortak bir paydaya sahip olmadığını ifade ediyordu (Tibi, 1998, s. 292).

Baas sosyalizmini klasik Marksizmden ayıran en bariz fark Baas sosyalizminin sömürüye karşı fertler arası işbirliğini öngörmesine karşılık klasik Marksizmin özünde sınıf çatışmalarının yer almasıdır (Devlin, 1976 s. 35). Klasik Marksizm düşüncesinde sınıflar arası savaş toplum içindeki ayrışmayı derinleştirirken Arap sosyalizminde sınıflar arası işbirliği teşvik edilmektedir.

Üretimi artırmada kar prensibini kullanan kapitalizmi reddeden Eflak Marksizmi de özel mülkiyeti tamamen ortadan kaldırdığı için kabul etmez ve derki “Baas sosyalizmi özel mülkiyete karşı insanlarda mevcut içgüdü gücünü kabul eder.” Bazı sınırlamalarla da olsa özel mülkiyeti savunur (Jaber, 1970, s.148-149).

Eflak'ın özgün bir teori ortaya koyma çabalarının ardında yatan bir başka nedende Sosyalizmin Batı kaynaklı bir teori olmasıdır. Hem Batı karşıtı antiemperyalist bir söyleme sahip olup hem de Batıya ait teorileri kullanmak çok açıklanabilir bir durum değildi.

Baasla ilgili çalışma yapan birçok kişinin de ifade ettiği gibi Eflak'ın fikirleri muğlak ifadeler içeren hamasi sloganlardan ibaretti. Partinin net ekonomi politikalarının olmayışı, evrensel teorileri yerel kültürle birleştirerek Arap sosyalizmi gibi Arap toplumuna özgü karma bir ekonomi modeli ortaya koyması birbirine geçmiş bir çeşit ideolojik kokteyl görüntüsü vermektedir. Bu durum Berkes'in ifadesiyle Baas ne sosyalist ne de milliyetçi bir partidir, belki de Suriye toplumunun kendisine yol bulma çabalarındaki çırpınışların bir kakafonisidir (Berkes, 1969, s. 41).

Sosyalizm düşüncesinin Arap dünyasında bu denli etkili olmasının nedeni SSCB'nin bölge ülkelerinin bağımsızlık mücadelelerine destek vermesi ve bu ülkelere askeri, ekonomik yardımlar yapması SSCB'ye karşı olumlu bir algı

oluşmasına ve bu fikirlerin Ortadoğu ülkelerinde cazip hale gelmesine neden olmuştur.

Baas'ın ortaya koyduğu sosyalist ilkeler, partinin kırsal ve yoksul kesimlerde destek bulmasına imkân sağlarken, Suriye siyasi hayatını elinde bulunduran az sayıda şehirli büyük ailenin ve bunların çıkarlarını ifade eden partilerin hâkimiyetine karşı bir meydan okumayı temsil etmekteydi. Suriye'de azınlıkların büyük kesiminin kırsal kesimde yaşaması, Sünni Müslümanların ise büyük şehirlerde olması, Baas Partisinde azınlıkların ağırlıklı olması doğal sonucu doğurmuştur. Her ne kadar azınlık partisi olma hedefiyle kurulmasa da Suriye siyasetine hâkim geleneksel Sünni elitler Baas Partisi'nin seküler ve sosyalist vurgusu nedeniyle bu ideolojiye mesafeli yaklaşmışlardır.

1963 yılında bir darbe ile Suriye'de iktidarı ele geçirmeyi başaran Baas partisi bir müddet sonra kendi içinde fikir ayrılıklarına düşmüştür. Suriye-Mısır birleşmesi döneminde Mısırda görev yapan Hafız Esed, Salah Cedid ve Muhammed Umran gibi yeni nesil Baaçı subayların Baas liderlerinden gizli olarak kurdukları Askeri Komite (*Kıyadetûl-Kavmiyye*)*'nin izlediği Pan-Arap politikalara karşı çıkmış “ilk önce Suriye” (Şen, 2004, s. 234) sloganı ile Suriye'deki ekonomik ve toplumsal sorunların çözülmesine öncelik verilmesini savunmuşlardır. Bu sorunlar çözülmeden herhangi bir birlik projesine girilmesinin sağlıklı olmayacağını bu şekilde bir Arap devleti kurulmasının mümkün olmadığını savunuyorlardı (Özkoç, 2008, s. 92-93).

Baas içinde Asker ve siviller arasındaki ayrışma zaman içinde daha da derinleşmiş Orduya yeni alınan azınlıklara mensup subaylarla Askeri komite daha da güçlenmeye başlamıştır (Vatikiotis, 1972, s. 231). Parti-Ordu arasındaki bu ilişkinin Ordunun lehine güçlenmesiyle birlikte Baas ideolojisinde 1940'ların ve 50'lerin Pan Arabizm fikrinden Marksist-Leninist Sosyalist düşünceye doğru bir dönüşüm başlamıştır (Gürson, 2010, s. 59). 1970'lerde iktidara gelen Esed'le gerçekleşen Baas'taki ilk dönüşümün temellerinin 1960'ların başlarında atıldığı görülmektedir. Bu dönüşümü Avraham Ben-Tzur Neo-Baas şeklinde adlandırmıştır (Şen, 2004, s. 239).

1966 yılında Neo-Baasçı'ların önde gelenlerinden Salah Cedid tarafından yapılan darbenin ardından eski kuşak liderlerin tasfiye süreci başlamış Mişel Eflak Irak'a Selahaddin Bitar ve Münif Rezzaz ise Lübnan'a sürgüne gönderilmiştir. Bu değişim Baas Partisi'nde bundan sonra Kavmiyye'nin (Arap milliyetçiliği) değil Kutriyyun'un* (vatanseverlik) politikalarının uygulanacağı anlamına gelmekteydi. Bu durumu Partinin kurucu lideri Mişel Eflak şu şekilde ifade etmekteydi, “*Artık partimi tanıyamıyorum bu parti benim mi bu ilkeler benim mi? Şeklinde hayretle karşılıyordu* (Zeynelabidin, 2008, s. 354). Selahaddin

* Kıyadetû'l-Kavmiyye: Baasın Kurucuları Mişel Eflak, Selahaddin Bitarın temsil ettiği ilk nesil Baasçılardır. Pan Arap idealine sahip olan ilk nesil bütün Arapları sosyalizm temelinde büyük bir Arap devleti altında birleştirmek istemektedir

* Kıyadetû'l-Kutriyyun: Salah Cedid, Hafız Esed, Muhammed Umran Basın ikinci kuşağının temsil ettiği bölgeciler olarak adlandırılan bir gruptur. İlk kuşağın Pan Arap ideolojisinden ziyade ulusal milliyetçiliğine önem vermekte Suriye Milliyetçiliğini savunmaktaydılar

Bitar ise 1966 darbesini “*Baasçı politikaların Suriye’de sona ermesi şeklinde*” yorumluyordu” (Şen, 2004, s.252).

1970 yılında iktidarı ele geçiren Hafız Esed, rejimin toplumsal tabanını genişletmek için ilk dönem Baas’ın millileştirme politikalarından ve toprak reformlarından rahatsız olan Sünnilerinde sisteme dâhil olmasını sağlamak amacıyla “intifah”* adı verilen liberalleşme programlarını faaliyete geçirmiştir. Bu bakımdan, Hafız Esed’in uyguladığı ekonomi politikaları Baasçı değil liberalizm merkezli olmuştur. Sosyalizmin ekonomi politikalarından vazgeçilmiş Sünni Burjuvazinin istekleri doğrultusunda ekonomideki devlet kontrolü gevşetilmiş dış yatırımların artmasına olanak sağlayan liberal ekonomi modeliyle kentli toplum ekonomik anlamda tatmin edilmiştir.

Baas partisinin temel hedeflerinden biri olan Arap birliği ideali Irak ve Suriye arasındaki bölgesel rekabetten kaynaklanan politikalar neticesinde Suriye’nin İran –Irak savaşında bir Arap ülkesi ve aynı zaman Baas rejimine sahip olan Irak’ın değil de İran’ın yanında yer alması büyük hayal kırıklığına neden olmuştur. Aynı şekilde Irak’ın (tarihi sebeplere dayandırsa da) bir Arap ülkesi olan Kuveyt’i işgal etmesi Baas’ın Arap birliği idealine gölge düşürmüştür. Bu politikalar göstermektedir ki Baas Partisi aradan 70 yıl kadar uzun bir süre geçmesine rağmen Birlik, Hürriyet ve Sosyalizm hedeflerinden hiçbirisini gerçekleştirememiş Arap halklarını tarihteki o eski ihtişamlı günlerine geri getirememiştir. Aksine halklarına yönelik uyguladıkları her türlü baskı ve sindirme politikaları kelime anlamı “Diriliş” olan bir siyasal hareketin zaman içinde nereye evirildiğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Muhafif Bir Hareket Olarak Suriye İhvanı

19. yüzyıl İslam dünyasının fiili işgallere ve sömürüye maruz kaldığı bir zaman dilimi olmuştur (Arı ve Koç 2014, s. 225). Osmanlının Ortadoğu’daki hâkimiyetinin son bulması bu coğrafyada yaşanan Müslümanları derinden etkilemiştir. Bölgede yeni bir düzen kurmak istene Fransa ve İngiltere’nin yerel halkın örf ve değerlerini hiçe sayan ideolojileri empoze etmeye çalışması bu toplumlarda kırılmalara neden olmuştur.

Batının bu moral üstünlüğüne karşı yerli halkın örgütlenmesinde fikir ve düşünce adamları önemli rol oynamıştır. İslamcı bir Hareket olarak tanımlanan İhvanda İngiliz işgalinin halk tarafından hissedildiği böyle bir atmosferde Hasan el-Benna tarafından Hilafetin kaldırılmasının ardından İslam dünyasında meydana gelen boşluğu doldurmak düşüncesiyle 1928 yılında Mısır’ın İsmâiliye şehrinde kurulmuştur. Mütevâzi bir topluluk olarak kurulan İhvan, Bennâ’nın tanımıyla “*bir hayır cemiyeti olmadığı gibi sınırlı amaçları olan bir siyasal parti ya da yerel bir kuruluşta değildir. Mısır’daki ahlaki yozlaşmaya karşı İslâmî ilkelere dayalı asil ve ahlaklı bir toplum oluşturmak amacıyla yola çıkmıştır.*” (es-Said, 2007, s. 222). Hareket kısa zamanda halk üzerinde etkili

* Ortadoğu ülkelerinde uygulanan ekonomi politikalarının dönüşüm geçirmeye başlaması özellikle 1980’lerden sonra gerçekleşen özelleştirme hamleleri yoluyla ülkenin ekonomi politikası temelden değişmesidir.

olarak zamanla tüm İslâm dünyasına yayılarak birçok ülkede İslâmî hareketlere ilham kaynağı olmuştur.

Suriye’de İslami fikirlerin 1930’lu yıllarda Fransız mandası altında iken ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Birbirinden bağımsız olarak faaliyetler yürüten Halepte Dar’ül Erkam Cemiyeti, Şam’da Şubbanül Muslimin, Humus’ta Rabitati Diniyye, Deyr-i Zor’da Darul Ensar, gibi cemiyetler Suriye İhvanının temelini oluşturmuştur. Bu cemiyetler arasında yaklaşık sekiz yıl süren uzun müzakere ve toplantılar neticesinde Mısır’daki merkezden gelen yetkililerin katılımıyla 1944 yılında Suriye’deki bütün cemiyetler İhvan-ı Müslimin çatısı altında birleştirilmiş, genel sekreter Mustafa Sibai olmuştur (Saadeddin, 2010, s. 109-110).

Mısır İhvanının aksine kentli orta sınıfa dayanana Suriye İhvanı köylü halk desteğinden yoksundu. Teşkilatın üye profiline bakıldığında öğretmen, avukat, esnaf gibi kişilerden oluştuğu görülmektedir.

İdeolojik olarak aynı prensipler üzerine kurulmuş olsalar da ne Suriye İhvanı ne de diğer ülkelerde kurulan İhvan Hareketleri genel merkez konumunda olan Mısır İhvanı ile hiyerarşik bir bağa sahip değillerdi. Suriye İhvanı, Mısır İhvanı ile manevi bir bağa sahip olarak onun etkisi altında olsa da Suriye İhvanının tamamen Mısırdan ithal edildiğini söylemek yanıltıcı olabilir (Abdullah, 1992, s. 107-109).

Toplumunu tedrici olarak dönüştürme isteğinde olan İhvan mevcut siyasal sistemin tamamında reform hedeflemektedir (Weismann, 2010, s. 2-3). Bu bağlamda Suriye İhvanı kuruluşunun hemen ardından yasal sistem içinde parlamenter yapıya katılmış “*el-Cebhetû’l İştirakiyytû’l-İslamiyye*” ve “*İhvanu’l-Muslimun*” adıyla mecliste yer almıştır. (<https://www.ikhwanwiki.com>) 1947 yılında yapılan seçimlere katılan İhvan Maruf Devalibi, Muhammed Mübarek ve Mahmud Şukfe’yi meclise göndermeyi başarmıştır (Saadeddin, 2010, s. 175).

Parlamento çalışmalarında özellikle vergilerin indirilmesi, ihtiyaç sahiplerine başta gıda olmak üzere yardımların yapılması gibi aktif çalışmalar yürütmüştür. Hüsnü Zaimin 1949 yılında yaptığı darbenin ardından ABD şirketleri ile yaptığı petrol boru hattı anlaşmalarını şiddetli bir şekilde eleştiren İhvan’a Zaimin tepkisi şiddetli olmuştur. Zaim medyaya şu açıklamayı yapmıştır; “*Sonu ölüm de olsa komünizmle savaşmaktan vazgeçmeyeceğim. Komünizmin sonu gelince de İhvanı bitireceğim aynı anda ikisi ile birlikte savaşmak istemiyorum*” (Teitelbaum, 2004, s. 140).

1949 yılında Sami Hinnavi tarafından gerçekleştirilen darbe ile Zaim dönemi sona ermiş gerçekleşen sınırlı özgürlükler çerçevesinde İhvan çalışmalarına yeniden başlamıştır. Zaimle başlayan darbeler silsilesi Hafız Esed’in iktidarı ele geçirdiği 1970 yılına kadar devam etmiştir.

Baas rejiminin etnik, mezhepçi, siyasi ve ekonomik kurumsallaşması, Sünnilerin özellikle Ordu başta olmak üzere birçok devlet kurumundan tasfiye

edilmesi İhvana Baas rejimine karşı İslamcı muhalefetin, Nusayri azınlık iktidarına karşı Sünni öfkenin temsilcisi olma misyonu yüklemiştir. Rejimin İhvanla olan ilişkisi de yıllar içinde rejiminin ideolojik yönelimindeki değişimlerle birlikte farklılıklar göstermiştir.

Baasın seküler laik ideolojiye sahip bir rejim olarak ortaya koyduğu laik uygulamalar Sünni muhafazakâr Suriye toplumunu tedirgin etmiştir. Özellikle anayasadan devletin dininin kaldırılması, okullarda din eğitiminin sınırlandırılması başta İhvan olmak üzere tüm Sünni Suriye halkını rahatsız etmiştir.

Baas Partisinin özellikle okullarda din derslerinin esnetilmesi, vakıf mallarına el konulması gibi uygulamaya koyduğu (Aras ve Toktaş, 2008, s. 37) sert laik anlayış İslamcı muhalefet tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Baas'ın laiklik düşüncesinin tam aksini savunan İhvana göre din ile devlet arasında ayrılmaz bir ilişki vardır.

İhvan'ın seküler politikalara sahip Baas'a karşı savunduğu en temel düşünce ise *“Din ile devlet arasındaki ilişkinin icabi olduğu, eğer devletin görevi insanlar arasında yardımlaşmayı sağlamak ise dinin bunu en güzel şekilde gerçekleştirir. Devlet insanlar arasındaki ilişkiyi düzenlemeyi hedefliyorsa din bu gayeye ulaşmak için büyük bir etkiye sahiptir.”* şeklinde olmuştur (Sibai, 1987, s. 12).

Hasan el-Benna'ya göre İslam devletin ayrılmaz bir parçasıdır. *“İslam ibadettir, liderliktir, dindir, devlettir. Maneviyattır, eylemdir, namazdır, cihaddır, itaattir, yönetimdir, kitaptır, kılıçtır. Bunlardan biri diğerinden ayrılamaz.”* der (Ganim, 2012, s. 257-258). Benna İlahi bir din olan İslam'ın asla hayattan soyutlanamayacağını müzelere, mescitlere hapsedilemeyeceğini söyler (el-İlmaniyye fi Manzuril Müfekkirin el-İslamiyyin, t.y.).

Suriye İhvanı'nın Genel Murakıbbı Mustafa Sibai'de *“dinin devletle çatışması ya da ondan ayrılması diye bir şeyin söz konusu olamayacağını laikliğin Hristiyan dünyasında din adamları sınıfına karşı bir tepki olarak ortaya çıktığını bu nedenle bu kavramın İslam toplumlarında bir karşılığının olmadığını ifade eder. İslam'da din adamları yerine Fakihler vardır ki onların halkın vicdanları ve akılları üzerinde herhangi bir tahakküm hakkı yoktur”* (Sibai, 1953, s. 76-80) der.

Baas Partisinin laiklik ilkesinin Sünni İslam düşüncesinin hâkim olduğu Suriye toplumunun geleneksel dokusuyla çok da örtüşmediği gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu ve benzeri uygulamalar İhvanın tepkisine neden olurken zaman içinde muhalefetin dozunu da artırması yol açmıştır.

Azınlık Nusayri İktidarı ve Rejimin Meşruluğu Tartışmaları

1970 yılında iktidarı ele geçiren Hafız Esed'in Nusayri kökenli olması meşruiyet sorununu beraberinde getirmiştir. İktidarı ele geçiren her siyasal ideoloji güç unsurunun yanında meşruiyeti için iktidar olduğu toplumun rızasını da kazanmak ister ve bu doğrultuda söylemler ortaya koyar. Tarih boyunca Suriye'nin geleneksel hâkim unsuru Sünni Araplar olmuştur. Asırlardır

Sünnilerin egemen olduğu bir toplumda Nusayri birinin ülkeyi yönetmek için devlet başkanı olması Sünniler tarafından kabul edilmesi imkânsız bir durumdu. İlk kez %70 Sünniler %11’lik bir azınlığın hâkimiyetine girmesi Sünnilerin ikinci plana itilmeleri anlamına geliyordu.

Yönetimde temsil fırsatı verilmeyen şehirli orta sınıf, İhvan’ın başını çektiği muhalefetin temelini oluşturmakta ve Baas rejimine karşı en ciddi muhalefetin bu sınıf tarafından yapıldığı söylenebilir. Sünni bir toplumu azınlık mezhebine bağlı bir Nusayri olarak yönetmenin zorluğunun farkında olan Esed, meşruiyetini geniş çevrelere yaymak için kendisine sadık Sünni elitler oluşturmuş Başbakanları, Savunma ve Dışişleri bakanlarını genellikle Suriye’nin önde gelen Sünni ailelerden seçmeye özen göstermiştir.*

Sünni Müslümanların sempatisini kazanmak isteyen Esed Nusayriliğin Şii İslam’ın bir kolu olduğuna dair fetvalar almış, Cuma namazlarını açıktan kılmaya özen göstermiş, Umre ziyaretleri yapmıştır. Esed’in rejimi meşrulaştırmak için ortaya koyduğu tüm bu çabalara rağmen bu girişimlerin çoğunun Sünni halk tarafından şüpheyle karşılandığı görülmektedir. Bu nedenle rejime yönelik en güçlü muhalefet Sünni İslami kesimin temsilcisi konumunda olan İhvan tarafından her geçen gün artarak devam etmiştir.

Rejimin Muhalefeti Yok Etme Girişimi “Tedmür ve 1982 Hama Katliamı”

Karşıt ideolojilere ve dünya görüşüne sahip Baas ve İhvanın Suriye’nin bağımsızlığını elde ettiği günden beri ülkenin geleceğine dair birçok konuda karşı karşıya geldiği bilinmektedir. Fakat Baas’ın bir darbe ile iktidarı ele geçirmesinin ardından iktidarını tehdit eden unsurları bertaraf etmek istemesinin bir tezahürü olan Tedmür ve Hama katliamlarının Suriye siyasi tarihinde ayrı bir yeri vardır. Bu nedenle Suriye halkının hafızlarında çok ciddi bir travma etki meydana getiren Tedmür ve Hama katliamları Baas rejiminin kendi halkına karşı ne kadar acımasız olabileceğini göstermesi açısından önemlidir.

Rejimin, baskı ve anti demokratik uygulamalarına karşı çıkan muhalifleri sindirme ve yok etme girişimlerinden birisi olan Tedmür Katliamı Hafız Esed’in kardeşi Rifat Esed tarafından gerçekleştirilmiştir. Haziran 1980 tarihinde Hafız Esed’in Nijerya devlet başkanını uğurladığı sırada kendi koruması tarafından suikaste uğraması ve ölümden kıl payı kurtulmasının (Meczereti Sicni Tedmur 1980, t.y.) ardından Suikasti “el-Tali'a el-Mukatile” (Öncü Savaşçılar) üstlenmiştir (Muhâveletü İgtiyâl Testehdifu Hafız el-Esed ve Tehuzzü Emnehu, t.y.).

Suikast girişiminin ardından Rifat Esed Savunma tugaylarından oluşan bir grup askeri çoğunluğu İhvan mensuplarının kaldığı Tedmur hapishanesine göndermiş İhvan mensubu mahkûmların öldürülmesini emrini vermiştir (Dam,

* Bu kişiler, Devlet Başkanı Yardımcısı Abdulhalim Haddam, Savunma Bakanı Mustafa Talas, Dışişleri Bakanı Faruk Şara gibi...

1996, s. 174). Gelişi güzel hücrelerinde savunmasız duran mahkûmlara ateş açan subaylar yaklaşık 1000 kişiyi öldürmüştür (Moaz, 1988, s. 161).

Bu olayda dikkat çeken nokta el-Tali'a el-Mukatile adlı örgütün suçu üstlenmesine rağmen rejimin İhvana karşı bir hamle yapmasıdır. Hâlbuki adı geçen örgütün şiddeti yöntem olarak benimsemesinden dolayı İhvan ile yollarının ayrıldığı bilinmesine rağmen olaylardan herhangi bir tetkik yapılmadan İhvanın sorumlu tutulması ve büyük bir şiddetle karşılık verilmesi düşündürücüdür. İhvan gerek Benna döneminde gerekse ondan sonraki yıllarda şiddetin bir metot olarak kabul edilemeyeceğini birçok kez ifade etmesine rağmen bu ve benzeri olayların kendilerine atfedildiği görülmektedir.

Rejim Tedmürda yaşanan katliamların üstünü örtmeye çalışsa da Ürdün'de yakalan iki Nusayri askerinin Tedmur hapishanesinde yaşananları Ürdün devlet televizyonunda anlatması gerçeklerin tüm çıplaklığıyla ortaya çıkmasını sağlamıştır (Seuaret, 2017, s. 130-131).

Suriye halkının hafızasında yer alan bir diğer katliam ise hiç şüphesiz ki Hama katliamıydı. Taş üzerinde taşın kalmadığı topyekûn bir savaşı andıran görüntülerin ortaya çıktığı ve Baas rejiminin muhaliflere karşı ne kadar gaddar olabileceğini göstermesi açısından Hama katliamı ayrı bir öneme sahiptir.

Muhafazakâr bir yapıya sahip Sünni muhalefetin ve İhvanın kalesi konumunda olan iki şehirden birisi olan Hama, iktidara geldiği 1963 yılından beri Baas rejimine karşı muhalif tavrından dolayı rejimin her zaman şüphe duyduğu bir şehir olmuştur.

Hama olaylarının sebepleri nedir? Olaylar neden bu aşamaya geldi? İhvanın bu olaylardaki rolü neydi? gibi soruların cevapları Hama katliamının daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Esed'in 1970 yılında iktidarı ele geçirmesinin ardından uyguladığı aşiret ve mezhep bağlarını önceleyen politikaları Sünni halkın tepkisini çekerken rejimle Suriye halkı arasındaki mesafenin de her geçen gün açılmasına neden olmuştur.

Özellikle rejimin kolluk kuvvetlerinin halka uyguladığı sıkı kontroller, aşağılama, taciz insanları canından bezdirmiş hayatı yaşanamaz hale getirmiştir. Bunların yanı sıra Hafız Esed'in devlet başkanının Müslüman olma şartını kaldırmak istemesi gerek Suriye halkında gerek din adamlarında büyük rahatsızlık uyandırmış günlerce süren gösterilere neden olmuş yasanın tekrar eski haline getirilmesi dahi halkın Esedle olan ilişkisini düzeltmeye yetmemiştir (es-Sundûkü'l-Esved bi'l-Hadîd ve'n-Nâr Hukimet Hama, 2013).

Rejimin garantörü olarak gördüğü Nusayrilere yönelik ayrımcı politikaları halka yönelik sert güvenlik uygulamaları, Esedin 1976 yılındaki Lübnan iç savaşında Müslümanlar yerine Hristiyan Marunîleri desteklemesi İslamcı yapıları ve Müslüman halkı çok rahatsız etmiştir. Suriye ihvanı içerisinde farklı mücadele anlayışlarına sahip grupların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Her ne kadar İhvan Murakıbbı olan İsam el-Attarın 500 yılda sürse toplumsal dönüşümde barışçıl yolların kullanılacağını ifade etmiş olsada rejimle ilişkileri

olumsuz yönde etkileyen öncülüğünü Mervan Hadidin yaptığı Talia el-Mukatile benzeri örgütlerin çıkmasının ve cemiyetin içinden destek bulmasının önüne geçememiştir.

Mısırda okuduğu yıllarda Seyyid Kutubun fikirlerinden etkilenen Hadid rejimin mezhepçi, ateist yapısından dolayı ortadan kaldırılması gerektiğini düşünüyordu. İhvanın barışçıl yöntemlerine karşı çıkan Hadid'in "İhvanı kanımla savaşa sokacağım" dediği ileri sürülmektedir. Cesareti, mücadele yöntemi ve direnci ile İhvanın genç kuşağı üzerinde etkili olan Hadid İhvan mensuplarınca şehit ve kahraman kabul edilmektedir (Akkaya, 2014, s. 130-131).

1979 yılında Talia el-Mukatile tarafından Topçu Okulunda Alevi öğrencilere yönelik yapılan saldırılar ardından 1980 yılında Esed'in kendisini hedef alan suikast girişimi sonrasında rejimi ile İhvan arasındaki gerilimin boyutları daha da artmıştır. Cemiyetin rejime olan direncini kırmak için 7 Temmuz 1980 yılında Suriye Parlamentosunda kabul edilen 49 No'lu yasa ile İhvan üyeliğine idam cezası getirilmiştir.

Bu yasaya göre;

Madde 1. Müslüman Kardeşlere üye olan herkes suçlu olarak kabul edilir ve ölümlü cezalandırılır.

Madde 2. Bu gruba mensup olan kimse, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir ay içinde gruptan ayrıldığını ilan ederse, bu Kanunda veya diğer kanunlarda öngörülen cezadan muaf tutulur. Çekilme, bu Kanunun yayımı tarihinde yurt dışında bulunanlar için valiye veya büyükelçiye şahsen yapılacak yazılı bir beyanla duyurulur.

Madde 3. Müslüman Kardeşler örgütünün bir üyesi tarafından bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce bu grubun amaçlarına ulaşmak için işlenen suçların cezası, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yurt içinde bulunanların bir ay içinde teslim olması halinde, yurt dışında bulunanların için iki ay içinde aşağıdaki maddelere göre;

1) Fül, ölüm cezası, ağır işçilikle müebbet hapis veya müebbet hapis cezasını gerektiriyorsa, cezası en çok beş yıl haptir.

2) Fül diğer suçlardan birini teşkil ediyorsa, cezası bir yıldan üç yıla kadar haptir (el-Kânûn 49 li-Â'm 1980 el-Müteallik bi'l-İhvâni'l-Müslimîn, t.y.)

Bu yasa çıktıktan sonra resmi rakamlara göre 1052 İhvan mensubunun üyelikten ayrılarak resmi makamlara teslim olduğu belirtilmektedir (Batatu, 2014, s. 501).

1980 yılında farklı İslami gruplardan oluşan Suriye İslami Cephesinin yayınladığı bildiride rejiminin mezhepçi doğasına işaret edilmiş bildirmede imzası bulunan İhvan liderleri nüfusun yüzde dokuz ya da onuna tekabül eden bir azınlığın Suriye'yi yönetemeyeceğini ifade etmişlerdir. Rejime karşı günden güne

artan İslamcı muhalefete darbe vurmak isteyen Esed güvenlik birimlerinin tavsiyeleri doğrultusunda Hama'ya operasyon yapılmasına karar vermiştir.

Rejim ile İslamcı gruplar arasında Hama'da devam eden ufak çaplı çatışmalar 1981 Aralık ayında iyice şiddetlenmiş 1982 yılında zirveye ulaşmıştır. 2 Şubat 1982 günü Rifat Esedin kontrolündeki Tugaylar Hama şehrini kuşatma altına almış havadan uçak ve helikopterle yerden ise top ve tanklarla şehri bombardımana tutmuştur. 21 gün süren kuşatmanın ardından şehirde taş üstünde taş kalmamıştır. İfadelere göre 38 cami ve İslami merkez yok edilmiş 4 Kilise yıkılmış birçok cami büyük hasar görmüştür ([Ma'reketü Nizâmi'l-Esed li-İnkâri Meczerati Hama 1982, 2019](#)) Tarihi eser olarak kabul edilen el-Cedide Kilisesi yıkılmıştır. ([The Syrian Human Rights Committee, t.y.](#)) Yıkılan binaların enkazı altındaki yaralılara yapılacak tıbbi müdahalelere izin verilmemesi nedeniyle birçok yaralı ölüme terk edilmiş ölenlerin cesetleri toplu olarak gömülmüştür. Regim tarafından şehre giriş çıkışların yasaklanmasından dolayı yiyecek sıkıntısı oluşmuş bebekler, çocuklar açlıktan hayatlarını kaybetmişlerdir ([The Massacre of Hama \(1982\)](#)", [The Syrian Human Rights Committee](#)) İnsan hakları örgütlerinin raporlarına göre yaklaşık 40 bin kişi hayatını kaybetmiştir ([Ahdâs Hama 1982, 2019](#)).

Hama olayları ile ilgili en çok tartışılan konu hiç şüphesiz ayaklanmayı İhvanın başlatıp başlatmadığı konusudur. İhvanın eski genel sekreterlerinden Adnan Saadeddinin olaylarla ilgili olarak "*Biz Hama'da herhangi bir isyana kalkışmadık, rejim bizi buna zorladı bizde savaşmak zorunda kaldık*" demiş fakat bunun aksini söyleyenler de olmuştur ([Dam, 1996, s. 185](#)). Dönemin şahitlerinin ifadelerine göre Hama'daki isyanı koordine eden kişi Tali'a el-Mukatile lideri Adnan Ukle olduğu yönündedir. Olaylar daha başlamadan İhvan yönetiminden Adnan Saadeddin, Adnan Ukle'ye "*hiç kimsenin herhangi bir eyleme başlamaması böyle bir durum karşısında gücümüz olmadığı*" mesajını gönderdiklerini söylemekte fakat bu mesajın ulaşmadığını daha sonra anladıklarını belirtmektedir ([Şahidün Ale'l-asr/ Kıssa Meczerati Hama Elleti Kâme bihâ Hafız el-Esed âm 1982 Yervîhâ Adnan Sadeddin liAhmed Mansur, 2012](#)). İhvanın isyana destek vermesi olayların artık geri dönüşü mümkün olmayan seviyeye gelmesinden sonra olmuştur.

Hama katliamı Baas rejiminin topluma verdiği korku ve muhalif seslere karşı ne kadar sert ve acımasız olabileceğini göstermektedir. Hama katliamı ile sadece İslami muhalefet etkisiz hale gelmemiş aynı zamanda sivil toplumun, demokrasinin, çok partili siyasi hayatın ve özgürlüklerin yeşermesi umudu da yok olmuştur. Bu olay sonrasında tamamen yeraltına çekilen İslamcı muhalefet üyeleri başta körfez ülkeleri olmak üzere Almanya, İngiltere gibi Avrupa ülkelerine gitmek zorunda kalmışlardır.

Sonuç olarak İhvan ve İslamcı muhalefet Hama olaylarında büyük bir darbe almıştır. İhvanın eski Genel Sekreterlerinden Ali Sadreddin Beyanuni; "*Hama olaylarından sonra cemiyet tarafından toplanan kurulda Cemiyetin hata yaptığını, hazırlıksız bir şekilde bu tuzağa düşerek çatışmaya girmesinin hata olduğunu* ifade etmiştir." ([Sanduk'ul Esved, Bil Hadid ven'Nar Hukimet Hama-2013](#))

Hama katliamı Alevi-Sünni ilişkilerini olumsuz yönde etkilerken rejimin yaptığı kitlesel katliamlar Suriye halkında geleceğe yönelik nefret ve intikam tohumlarının ekilmesine neden olmuştur.

Arap Baharı Sürecinde İhvan-ı Müslimin

Hafız Esed'in vefatının ardından 10 Haziran 2000 tarihinde Suriye devlet başkanı olmuştur. Batıda öğrenim görmüş birisi olarak Beşşar Esed'in devlet başkanlığı koltuğuna oturması Suriye halkında reform ve değişim beklentilerini artırmıştır.

Ülkesine yeni bir görünüm kazandırmak isteyen Beşşar Esed 2000 yılı Kasım ayında Hafız Esed'in iktidara gelişinin 30. Yılı kutlamalarında 600 siyasi tutukluyu affetmiştir (Whitaker, 2000). Uzun yıllardır toplumsal hayattan yok olan sivil toplum çalışmaları yeniden başlamıştır.

Düzenlenen sivil toplum toplantılarından özgürlüklerin genişletilmesi, olağanüstü halin kaldırılması, siyasi tutukluların serbest bırakılması (Leverett, 2005, s. 91), Baas Partisine dayalı veraset sisteminin son bulması, demokratik çok partili hayata geçilmesi gibi konularda çağrıda bulunulmuştur (Leverett, 2005, s. 93). Fakat bu bildirilere rejiminin tepkisi çok sert olmuş çok geçmeden bu toplantılar yasaklanmış ve aktivistler tutuklanmıştır (Ziadeh, 2011, s. 63).

Beşşar Esed şeffaflaşma ve reform girişimlerine karşı Baas Partisinin ve eski sistemin elitlerinin direnci ve blokajı ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Baas iktidarının statükocu yönetim kadrosunun Beşşar Esed'in reform taleplerine olumlu karşılık vermediği bu tür eleştirileri kabullenebilecek olgunluğa henüz erişmediği görülmektedir (Perthes, 2004, s. 94). Esedin bu direnci aşmak için partinin ve devletin önemli kadrolarını gençleştirme yönünde adımlar atmasına rağmen bu yeterli olmamıştır.

2010 yılında Tunus'ta seyyar satıcılık yapan üniversite mezunu bir gencin tezgâhına el koymak isteyen güvenlik güçlerine karşı kendisini yakmasının ardından ülkede başlayan gösteriler Mısır, Libya, Yemen olmak üzere tüm Ortadoğu'ya yayılmıştır.

Ortadoğu'da başlayan bu süreci en kanlı bir şekilde yaşayan ülke hiç şüphesiz ki Suriye olmuştur. Der'a da başlayan gösteriler Lazkiye, Şam, Hama ve Humus gibi şehirlere yayılmıştır. Başlangıçta "İslah en-Nizam" sistemde reform talep eden göstericiler daha sonra bu söylemi "İskat en-Nizam" sistemin tamamen gitmesi şeklinde değiştirmişlerdir.

Muhaliflerin reform taleplerine ve barışçıl gösterilere olumlu yanıt vermeyen Beşşar Esed yönetiminin muhaliflere sert müdahalelerde bulunması birçok sivilin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Suriye'deki olaylara bölgesel ve küresel aktörlerinde müdahil olmasıyla olaylar uluslararası boyuta taşınmıştır. Beşşar Esed döneminde yaşananların anlaşılması için Baba Esed döneminde uygulanan korku, aşırı baskı ve güvenlik uygulamaları ile ülke kaynaklarının Nusayri

azınlığın elinde toplanması ve Sünni halka uygulanan katliamları bilmek önemlidir.

Arap Baharı sürecinde Suriye'deki gösterilere destek verse de bu gösterilerin İhvan tarafından organize edildiği tam anlamıyla gerçeği yansıtmamaktadır. Hama katliamının ardından ciddi bir darbe alan İhvanın birçok üyesi ve yöneticileri yurt dışına çıkmıştır. Bu nedenle İhvan iyi örgütlü bir yapıya sahip olsa da uzun yıllar yurt dışından faaliyetlerini yürütmesinden dolayı sahadan kaybolan İhvanın Suriye içindeki etki gücü sanıldığı kadar aksine o kadar güçlü değildir. Suriye'deki olaylar daha çok halkın kendi aralarında örgütlenmesi ve bunlara İhvan ve benzeri İslami cemaatlerle liberal grupların katılımıyla gerçekleşmiştir.

İhvanın uzun yıllar liderliğini yapmış Ali Sadrettin el-Beyanuni, "İhvan olarak ülkede reformların yapılması ve demokratik sisteme geçilmesi yönünde Esed'a her zaman çağrıda bulduklarını, ancak bu devrimin, yılların birikmiş baskı ve zulümlerine bir başkaldırı sonucunda kendiliğinden meydana geldiğini söylemiştir. Dolayısıyla ne Müslüman Kardeşler'in, ne de başka bir grubun bu devrimin tutuşmasında bir rolü yoktur; bu bir gençlik ve halk devrimidir, arkasında hiçbir parti, cemaat, klik veya ideoloji" (el Beyanuni, t.y.) diye konuştu.

2011'de başlayan ayaklanmanın üzerinden uzun bir süre geçmesine rağmen krizi kendi kapasitesi ile çözmeye imkânına sahip olmayan Esed rejiminin geleceği başta ABD ve Rusya olmak üzere İran ve Türkiye gibi aktörlerin tutumlarına bağlıdır.

Defakto bir şekilde Sünniler, Kürtler ve Nusayriler arasında bölünmüş ve devlet olma özelliğini kaybetmiş olan Esed rejiminin yeniden ulusal birliği sağlaması çok da kolay gözükmemektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Orta Doğu'nun geçtiğimiz yüzyılına damgasını vuran, Suriye toplumsal, kültürel ve siyasi hayatında köklü değişikliklere neden olan, emperyalist ülkelerin sömürü düzenine karşı milliyetçi bir tepki olarak ortaya çıkan Baas Partisi ordudan, eğitime, ekonomiden medyaya toplumun bütün alanlarını kontrol altına alarak Suriye'yi neredeyse bir çeşit Baas ülkesi haline getirmiştir.

Baas'ın uyguladığı politikalara karşı örgütlü bir muhalefet ortaya koymaya çalışan İhvanın rejim karşıtı mücadelesi sosyo-ekonomik nedenlere dayandırılrsa da tamamen bu şekilde açıklamak doğru değildir. Baas-İhvan çatışmasının temelinde siyasi, ideolojik, mezhepçi ve ekonomik olmak üzere birçok sebep bulunmaktadır. Nitekim İslamcı bir Cemiyet olan İhvanın rejime muhalefetine altında yatan ana sebeplerin başında Baas'ın Suriye topluma dayatmak istediği seküler-laik uygulamalar vardır.

Sünni Müslümanlar ile Esed rejimi arasındaki temel problem Baas iktidarının etnik ve dini aidiyete dayalı mezhepçi politikalarıdır. Suriye nüfusunun büyük çoğunluğunun Sünni Araplar olduğu düşünüldüğünde ilk kez

Nusayri birisinin devlet başkanı seçilmesi şehirli Sünni orta sınıfın her geçen gün rejime yabancılaşmasına neden olmuştur.

Esed, rejimin güvenliğini tehdit edecek başta İhvan olmak üzere her türlü muhalefeti sindirme politikasına rağmen özellikle İhvan, rejime karşı giriştiği mücadelede Şamlı Sünnilerin desteğini almayı başarmıştır. Ulemanın sahip olduğu gücün farkında olan İhvan rejime karşı muhalefetine daha geniş kitlelere ulaşmak için Ulemayı İhvana destek olmaya çağıran mektuplar göndermiştir.

Rejim tarafından muhalefeti tamamen yok etmeye yönelik olarak gerçekleştirilen Hama katliamına kadar rejime karşı sert muhalefeti sürdüren İhvanın Hama olaylarından sonra yeraltına çekildiği birçok üyesinin ve yönetici kadrosunun yurt dışına çıkmak zorunda kaldığı görülmektedir. Baas iktidarında üyelik dâhil tüm faaliyetleri yasaklanan Cemiyetin, özellikle rejim tarafından çıkarılan 49'nolu yasa ile Suriye kamuoyuna ulaşması sınırlanırken iç politik gelişmelerden uzak kalmasına ve Cemiyete katılımın sınırlı olmasına neden olmuş Ülke içinde varlık gösterememiştir.

İhvan'ın Baas rejimi karşısında istediği başarıyı elde edememesinin birçok nedeni olmakla birlikte öne çıkan nedenlerinin başında İhvanın elitist bir hareket olarak kırsal kesime ulaşamamasından ve tabanını taşraya yayamamasından kaynaklanmaktadır. Baas partisi ise İhvanın aksine kırsalda iyi örgütlenmiş ve geniş halk kitlelerini etkilemeyi başarmıştır.

Cemiyetin rejime karşı izlenecek stratejiler konusunda lider kadrosunun fikir ayrılığı içinde olması Özellikle Hama ve Şam gruplarının farklı mücadele yöntemlerini savunmaları Cemiyet içinde bir dönem liderlik bunalımına neden olmuş bu durum Cemiyetin hem toplumsal hem de siyasi mücadelesini olumsuz etkilemiş, rejim bu durumu kendi lehine çevirmesini bilmiştir. Rejime karşı silahlı mücadeleyi benimseyen Mervan Hadid gurubunun Cemiyetin gençlerini etkilediği görülmektedir.

Rejimin kurumsal muhalefete imkân tanımayan yapısına rağmen açıktan sistemi dönüştürme girişiminde bulunmak çok da doğru bir yöntem değildi. İhvan diasporada bu stratejileri yeniden gözden geçirerek revizyona tabi tutmuştur. Rejim karşıtı muhalefeti diasporadan yürütmeye çalışan İhvanın söylem değişimi dikkat çekmektedir.

Taleplerini uluslararası platformlarda ifade etmeye başlayan İhvan liderlerinin Batıda aşamalı sürgün hayatı geçirmeleri ideolojisinde Batı karşıtı yönün kısmen törpülenmesine neden olmuştur. Daha fazla demokrasi vurgusu taşıyan söylemlerin yoğunluk kazanmasına sebep olmuştur. Bu dönemde İhvanın öncelikli hedefi sürgünde olan İhvan üyelerinin yurda dönüşünü sağlamak ve cezaevlerindeki üyelerin serbest bırakılmasını sağlamak olmuştur.

Hafız Esedin vefatının ardından yerine oğlu Beşşar Esedin geçmesiyle birlikte muhaliflerde bir hareketlenme olmuş fakat yapılan kozmetik reformların ardından muhaliflerin beklediği hoşgörü atmosferi çok uzun sürmemiştir. Baas Partisinin eski statükocu kadrolarının Beşşar Esed'e reformlar konusunda

direnç göstermesi Esedin beklentileri karşılamaının önünde en büyük engel olmuştur.

İhvan, 2010 yılında Arap Baharı ile Suriye’de başlayan ayaklanmalara destek verse de gösterileri başlangıçta organize eden grup olmamıştır. Suriye Ulusal Konseyinin içinde aktif bir şekilde bulunan İhvan ülkede rejim değişimi gerçekleşirse yeni kurulacak Suriye’de güçlü bir aktör olarak aktif rol oynamak istemektedir.

Kaynakça

- Abdullah, Ö. F. (1992). Suriye Dosyası, Çev: Hasan Basri, İstanbul: Akabe Yayınları,
- Ahdâs Hama (1982), albayan, <https://www.albayan.co.uk/article2.aspx?id=1014>
Erişim Tarihi: 17 Eylül 2022
- Akkaya, G. N. (2014). “Suriye’de İslami Muhalefetin Yeniden Canlanması: Suriye Müslüman Kardeşler Hareketi”, Tezkire, 48, 130
- Aras, B. Ve Toktaş, Ş. (2008) “Güvenlik, Demokrasi ve İstikrar Sarmalında Suriye ve Afganistan”, SETA Yayınları: Ankara
- Arı, T. ve Koç, E. (2014). “Müslüman Kardeşler Hareketi’nin Mısır Hükümeti İle Paradoksal İlişkilerinin Analizi 1931-1970”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 42, 225.
- Bahtiyar, K. (2021). “Petrolün Ortadoğu Siyasetinin Belirlenmesindeki Rolü: ABD’nin Enerji Hegemonyası ve Çatışmalar”, Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi, 5, 138-194.
- Batatu, H. (2014). Fellâhu Suriye, Merkez el-Arabi lil ebhâs ved’Dirasâti’s Siyasât: Beyrut
- Brain Whitaker,
“SyriatoFree600PoliticalPrisoners”,theguardian,<https://www.theguardian.com/world/2000/nov/17/brianwhitaker>, Erişim Tarihi: 12 Mart 2020
- Berkes, N. (1969). Arap Dünyasında İslamlık, Milliyetçilik, Sosyalizm, İstanbul: Köprü Yayınları: İstanbul
- Dam, N. V. (1996). Suriye’de İktidar Mücadelesi, İletişim Yayınları: İstanbul
- Davişa, A. (2004). Arap Milliyetçiliği Zaferden Umutsuzluğa, Literatür Yayıncılık: İstanbul
- Devlin, J.F. (1976). The Ba’th Party: A History from its Origins to 1966, Hoover Institution Press: California
- Eflak, M. Fî sebîlîl-Ba’s, Mektebeti’l-Vataniyye C.2: Bağdat
- Eflak, M. Fî sebîlîl-Ba’s, Mektebeti’l-Vataniyye C.1: Bağdat

- el-Aysemî, Ş. (1986). Hizbü'l-Ba'si'l-Arabi'l-İştirâkî Merhaletü'l-Erbaine't-Te'sisiyye 1940-1949", Dâruş Şu'unis'Sekafiyye el-'Amme Afâk el-Arabiyye: Bağdat
- el-Beyanuni: "Esad, özgürlük talebine direnemeyecek", *Dünyabülteni*, <https://www.dunyabulteni.net/avrupa/el-beyanuni-esad-ozgurluk-talebine-direnemeyecek-h165509.html>, Erişim Tarihi: 3 Haziran 2022
- el-İlmaniyye fi Manzuril Müfekkirin el-İslamiyyin, <https://www.ikhwanwiki.com>, Erişim Tarihi; 17 Temmuz 2021
- el-Kânûn 49 li-Â'm 1980 el-Müteallik bi'l-İhvâni'l-Müslimîn, parliament, <http://www.parliament.gov.sy/arabic/index.php?node=201&nid=6716&ref=tree&>, Erişim Tarihi: 15 Haziran 2022
- es-Said, R. "Zu'amatu's-Siyâsiyye el-Misriyye", kotobarabia, Erişim Adresi <https://books.google.com.tr/books?>, Erişim Tarihi: 09.10. 2021
- es-Sibai, M. (1987). Günümüz Meselelerine İslami Çözüm, (Çev. Abdullah Yalçın), İklim Yayınları: İstanbul
- es-Siba'i, M. (1953). ed-Dîn ve'd Devle fil İslâm, Lecnet'it-Tullabi'l Camiyyin fi İbâd er-Rahmân: Beyrut
- es-Sundûkü'l-Esved bi'l-Hadîd ve'n-Nâr Hukimet Hama, el-cezire, 29 Kasım 2013, <https://www.youtube.com/watch?v=ErKt2yOCnYI>, Erişim Tarihi: 17 Ağustos 2022
- Ganim, İ. B. (2012). Hasan el-Bennâ'nın Siyasi Düşüncesi, Ekin Yayınları: İstanbul
- Gürbüz, E. (2020). "Suriye'de Ulus İnşa Çabaları ve Baas Partisi'nin Rolü", Doktora Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Gürson, P. (2010). Suriye, Atılım Üniversitesi Yayınları: Ankara
- Hut, D. (2016). "Osmanlı Arap Vilayetleri, Arabizm ve Arap Milliyetçiliği" Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Ortadoğu Özel Sayısı, 1, 105-106.
- İpek, P. "Enerji Güvenliğinde Ortadoğu Bölgesi'nin Jeopolitiği ve Enerji Piyasalarında "Muğlak" Bir Devrimin Yansımaları", Ortadoğu Analiz, 5/50, (Şubat2013), 13
- Jaber, K.A. (1970). Arap Baas Sosyalist Partisi, (Çev. Ahmet Ersoy), Altınok Matbaası: Ankara
- Kadduri, M. (1983). Political Trends in The Arab World, Praeger; New Ed.

- Kayalı, H. (2017). Jön Türkler ve Araplar, Osmanlıcılık, Erken Arap Milliyetçiliği ve İslamcılık 1908-1918, (Çev. Türkan Yöney), İstanbul: İş Bankası Yayınları,
- Leverett, F. (2005). Inheriting Syria: Bashar's trial by fire, The Brookings Institution: Washington
- Lewis, B. (1964). "Orta Şarkın Tarihi Hüviyeti", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12, 75
- Lewis, B. (1979). Tarihte Araplar, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: İstanbul
- Maoz, M. (1988). Asad: The Sphinx of Damascus A Political Biography, George Weidenfeld and Nicolson: London
- Ma'reketü Nizâmi'l-Esed li-İnkâri Meczerati Hama 1982, Orient TV, <https://www.youtube.com/watch?v=tKWjiBJnTjQ>, Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2022
- Meczereti Sicni Tedmur 1980, <https://www.youtube.com/watch?v=iHadH2e6PBA>, Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2022
- Muhâveletü İgtiyâl Testehdifu Hafız el-Esed ve Tehuzzü Emnehu, Orient TV, <https://orient-news.net>, Erişim Tarihi: 3 Nisan 2022
- Özkoç, Ö. (2008). Suriye Baas Partisi: Kökenleri, Dönüşümü, İzlediği İç ve Dış Politika (1943-1991), Mülkiyeliler Birliği Yayınları: Ankara
- Perthes, V. (2004). Syria: Difficult Inheritance, (Der. Volker Perthes), "Arab Elites: Negotiating and Politics and Change, Lynne Rienner Publishers: London
- Saadeddin, A. (2010). Müzekkirat ve Zikreyat, ma Kable't Te'sis ve Hatta a'm 1954, Mektebet-i Medbulî: Kahire
- Sanduk'ul Esved, Bil Hadid ven'Nar Hukimet Hama, <https://www.youtube.com/watch?v=ErKt2yOCnYI>, Erişim Tarihi: 17 Ağustos 2022
- Seyyid, C. (1973). Hizbü'l-Ba'si'l-Arabi, Dârun Nehâr lin'Neşr: Beyrut
- Seurat, M. (2017). ed-Devletü'l-Mütevahhişe, eş-Şebeketil Arabiyye lil'Ebhâs ven'Neşr: Beyrut
- Şahidün Ale'l-asr/ Kıssa Meczerati Hama Elleti Kâme bihâ Hafız el-Esed âm 1982 Yervîhâ Adnan Sadeddin liAhmed Mansur, el-Cezire, <https://www.youtube.com/watch?v=y0T1mVCJjoI>, Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2022
- Şen, S. (2004). Ortadoğu'da İdeolojik Bunalım: Suriye Baas Partisi ve İdeolojisi, Birey Yayınları: İstanbul

- Teitelbaum, J. (2004). “The Muslim Brotherhood and the ‘Struggle for Syria’, 1947–1958 Between Accommodation and Ideology”, *Middle Eastern Studies*, 40,140
- Tibi, B. (1998). *Arap Milliyetçiliği*, (Çev. Taşkın Temiz), Yöneliş Yayınları: İstanbul
- The Syrian Human Rights Committee,
<http://www.shrc.org/english/99reports/18021999.htm> , Erişim Tarihi: 12 Temmuz 202
- “The Massacre of Hama (1982)”, The Syrian Human Rights Committee,
<http://www.shrc.org/english/99reports/18021999.htm>Erişim Tarihi: 15 Haziran 2022
- Vatikiotis , P. J. (1972). “The Politics of the Fertile Crescent,” Paul Y. Hammond, Sidney S. Alexander(ed.), *Political Dynamics in the Middle East*, (New York: American Elsevier Publishing Company: Newyork
- Weismann, İ. (2010). “Democratic Fundamentalism? The Practise and Discourse of The Muslim Brothers Movement in Syria”, *The Muslim World*, volume,100, (Januart 2010), 2-3.
- Zeynelabidin, B. (2008). *el-Ceyş ve’s-Siyâse 1918-2000*, Dâr el-Cabiye: London
- Zeine, Z. N. (2003). *Türk-Arap İlişkileri ve Arap Milliyetçiliğinin Doğuşu*, (Çev. Emrah Akbaş), Gaye Kitapevi: İstanbul
- Ziadeh, R. (2011). *Power and Policy in Syria*, I.B.Tauris & Co: London